

**Univerzita Pardubice
Filozofická fakulta**

**Obuvnictví, vývoj trendů ve výrobě obuvi a skutečný obuvnický průmysl v první
polovině 20. století**

Michaela Koutná

Bakalářská práce 2014

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Michaela Koutná**
Osobní číslo: **H11116**
Studijní program: **B7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Kulturní dějiny**
Název tématu: **Obuvnictví a vývoj trendů v obuvi v první polovině 20. století**
Zadávací katedra: **Ústav historických věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Bakalářská práce *Obuvnictví a vývoj trendů v obuvi v první polovině 20. století* nás seznamuje s jedním z nejzajímavějších odvětví kožedělného a textilního průmyslu především v časovém období let 1900 až 1950. První část díla se stručně zabývá vývojem obuvnického řemesla od jeho počátků a zachycuje jeho působení ve zvoleném období minulého století. Představuje taktéž významného obuvníka Tomáše Baťu. Následující kapitoly textu jsou zasvěceny nejen trendům v obuvi, ale také různým druhům bot, jejich využití, způsobu výroby i použitému materiálu. Poslední část díla se snaží přiblížit obuvníky a obuvnické firmy, kteří působili ve vybrané době v lokalitě Skutečska. Struktura: 1. Obuvnictví 1.1 Obuvnictví v 1. polovině 20. století 2. Obuv a vývoj trendů v obuvi 3. Obuvnictví na Skutečsku 3.1. Městečko Skuteč 3.2. Obuvníci a firmy na Skutečsku

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

COLLINS, Winston. Lidé a boty : boty, jak procházely staletími. Toronto : Bata Limited, 1994. 63 s. ISBN 0-9692076-1-1. HLAVÁČOVÁ, Konstantina et al. Česká móda 1940-1970 : zrcadlo doby. Praha : Olympia, 2000. 125 s. ISBN 80-7033-017-1 MÁCHALOVÁ, Jana. Móda 20. století. Praha : NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2003. 229 s. ISBN 80-7106-587-0 . PŘÍHODOVÁ, Eva et al. Textil, oděvnictví, obuvnictví. Praha : Scientia, 2004. 34 s. ISBN 978-80-7183-303-1. SEELINGOVÁ, Charlotte. Století módy : 1900-1999. Praha : Slovart, 2000. 655 s. ISBN 80-7209-247-2. ŠTÝBROVÁ, Miroslava. Boty, botky, botičky. Praha : NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. 244 s. ISBN 978-80-7106-986-7. UCHALOVÁ, Eva et al. Pražské módní salony 1900-1948. Praha : Uměleckoprůmyslové muzeum Praha, 2011. 311 s. ISBN 978-80-7101-107-1. UCHALOVÁ, Eva. Česká móda 1918-1939. Praha : Uměleckoprůmyslové muzeum, 1996. 117 s. ISBN 80-7033-424-X. Prameny: Státní okresní archiv Chrudim, Archiv města Skuteč, 1457-1945. Státní oblastní archiv Zámorsk, Čeněk Chour a spol., továrna na obuv, Skuteč, 1946-1950; Botana, s. p. Skuteč, 1949-1992; Jaromír Brzokoupil, továrna na obuv, Skuteč, 1943-1952; Jehlička Jaroslav, továrna na obuv Tatra, Skuteč, 1945-1949; Josef Kusý, továrna na obuv, Skuteč, 1929-1949; Josef Tříška, továrna na obuv, Skuteč, 1944-1949; Karel Kusý a syn, továrna na obuv, Skuteč, 1939-1949; Novotný Josef, továrna na obuv, Skuteč, 1941-1948. Dobový tisk: Obuvnické listy: orgán členů společenstva obuvníků pražských, žižkovských, karlínských a smíchovských. Praha: O. Vrána. 1920 ? 1924. Obuvnický obzor: časopis věnovaný hájení zájmů řemesla obuvnického. Praha : Společenstvo obuvníků, 1913.

Vedoucí bakalářské práce:

prof. PhDr. Milena Lenderová, CSc.

Ústav historických věd

Datum zadání bakalářské práce:

30. srpna 2012

Termín odevzdání bakalářské práce:

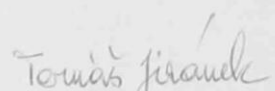
31. března 2014

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

 Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
532 10 Pardubice, Studentská 84

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 20. ledna 2014

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 SB., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 30. května 2014

Michaela Koutná

Poděkování

Ráda bych na tomto místě zmínila několik lidí, kteří pro mě byli po celou dobu psaní tohoto textu nesmírnou oporou a velmi mi pomohli, ať už věcnými radami či psychickou podporou.

Děkuji paní prof. PhDr. Mileně Lenderové, CSc. za to, že mě vzala pod svá křídla, stala se mi výbornou vedoucí práce, poskytla cenné rady a podnítila k další činnosti díky svému vždy pozitivnímu přístupu k věci.

Děkuji mé nejlepší kamarádce Martině Drahošové, za to, že i přes své starosti s vlastní bakalářskou prací vždy vyslechla mé nářky a dokázala mi poradit, povzbudit i zlepšit náladu.

Děkuji mé babičce Květě za bezmeznou podporu, kterou mi poskytovala nejen při psaní této práce, ale především po celou dobu mého studia. Její vlídná slova, pochopení i držení palců a především víra ve mne mi nedovolila, abych cokoli vzdala, ale vše dovedla až do konce.

Děkuji mé mamince Květě, neboť jsem věděla a vím, že za její občasnou ledovou tvář a pragmatismem, se skrývá velká srdečnost a ještě větší důvěra, která mě velmi motivovala k práci na tomto textu. Zklamat a ztratit ji by bylo tím největším trestem.

Mé díky jí patří také za vnuknutí myšlenky zabývat se tématem dějin obuvnictví.

Souhrn

Cílem této bakalářské práce je představit vývoj obuvnictví s apelem na první polovinu 20. století, především na 20. léta, která přinesla zásadní zlomy na poli obuvnické výroby – ať už se jedná o krizi ševcovského řemesla, expanzi větších továren a s nimi spojené zvýšené konkurence, boj o zákazníka skrze nové metody v proklientském duchu, ale i o působení módy, jež začala významně zasahovat do vzhledu vyráběných bot a vzbudila zájem i koupěschopnost lidu díky rychle se střídajícím trendům. Móda navíc stála za zrychlením vývoje nových výrobních postupů, technik a přinesla s sebou rovněž nové materiály, dříve v obuvnickém průmyslu nepoužívané. S vývojem obuvnického světa první poloviny minulého století je spjata také Skuteč, která byla v oné době vyhlášeným městem, jež zásobila trh svými botami. Osudy tamějšího obuvnictví jsou v práci zachyceny v porovnání s vývojem obuvnické situace v republice.

Klíčová slova

obuvnictví, obuv, obuvnický průmysl, boty, 20. století, Skuteč, tělo, zdraví, Baťa

Title

Shoemaking, trends in footwear and shoe industry of Skutec in the first half of the 20th century

Abstract

The aim of this work is to present the development of the footwear industry in the first half of the 20th century especially in the '20s which brought a major breakthrough in the field of shoe manufacturing industry - such as shoemaking craft crisis, the expansion of larger factories, increased competition, the fight for customers through new methods aimed at customer but also modes of action which began to significantly interfere with the appearance of manufactured shoes and aroused interest of the people's purchasing power due to the rapidly alternating trends. Fashion accelerated development of new manufacturing processes, techniques and brought with them new materials previously unused in the footwear industry. With the development of the footwear world in the first half of the last century is also linked to Skutec which was at that time a renowned city which supplied the market with their shoes. The fates of the local shoe industry in the text are captured in comparison to the shoe situation in the country.

Keywords

shoemaking, shoes, shoemaker, footwear, boots, 20th century, Skutec, body, health, crisis, Bata

Obsah

1. Úvodem	1
1.1 Úvod k práci	1
1.2 Dosavadní stav zpracování.....	3
2. Historie obuvnictví.....	10
2.1 Stručný náhled do výroby obuvi v historii.....	10
3. Obuv a vývoj trendů ve výrobě obuvi v 1. polovině 20. století.....	17
3.1 Obuvnické časopisy – skvělý zdroj cenných informací a zajímavostí.....	17
3.2 Inzerce a reklama – podpora prodeje	18
3.3 Výkladní skříň.....	21
3.4 Jak být dobrým obchodníkem?	23
3.5 Výroba obuvi.....	28
3.6 Módní trendy v obuvi.....	36
3.6.1 Co je to trend?.....	37
3.6.2 Proměny obuvních trendů ve 20. letech 20. století.....	38
3.7 Obuv a noha	73
4. Vývoj v obuvnictví a výroba bot na Skutečsku.....	78
4.1 Městečko Skuteč	78
4.2 Na skok do hlubší minulosti obuvnické výroby ve Skutči.....	82
4.3 Dvacátá léta – zlaté časy nebo doba, kde teklo obuvníkům do bot?.....	91
4.4 Krátký náhled do 30. a 40. let	124
5. Závěr	133
6. Resumé	138
7. Seznam literatury a pramenů	140
8. Přílohy.....	146

1. Úvodem

1.1 Úvod k práci

My, lidé žijící v 21. století, se málokdy zastavíme a vystoupíme z pomyslného kolotoče všedních dní, kdy naším cílem je zajistit si krásnou budoucnost na úkor naší přítomnosti. Pohybujeme se ve světě, kde je samozřejmostí servis, pokrok a blahobyť a nepřemýšlíme nad tím, že tomu tak vždy nebylo. Dříve lidé museli bojovat o své přežití, potýkali se s hladomory, epidemiemi, válkami, ale i s nedostatkem základního spotřebního zboží. Právě předměty každodenní potřeby dnes bereme jako běžnost, jako lehce dostupné, které si může pořídit snad kdokoli... Bylo tomu ovšem tak vždy?

Tato práce se zabývá obuví, tedy jednou z oněch věcí, kterou lidé denně potřebovali. Již v dávných dobách naši prapředci zjistili, že nohy je dobré chránit před nepříznivými vlivy počasí i různorodým terénem. Kamení, písek, klestí, prach, v zimním období led a sníh – to vše a mnohem víc způsobovalo praobyvatelům podráždění pokožky nohou i dlouhodobé defekty v podobě jizev, omrzlin, otlaků. Brzy přišli na to, že i ostatní zvířecí produkty mají své využití – především kůže z ulovených zvířat. Byla to právě kůže, která se již tehdy stala hlavním materiálem pro výrobu obuvi a dodnes stojí na přední příčce materiálů užívaných v obuvnickém průmyslu.

Od prvotního primitivního obvazování nohou kůžemi však uplynula spousta let a obuvnictví se stalo samostatným výrobním odvětvím. Prošlo neobyčejně poutavým vývojem, přineslo řadu nových poznatků - nových technik, materiálů, postupů. Boty výrazně měnily svou podobu, i když ze začátku se jejich tvary střídaly velmi pomalu, držely se osvědčených tradic, přihlíželo se spíše k ověřené kvalitě, experimenty stály v pozadí. S dalšími roky se však osmělovali nejen lidé samotní, ale i obuvníci. Ta pravá expanze různorodých módních trendů ovšem přišla až ve století dvacátém. Byl to jistě nevídaný skok vpřed! Člověk již nebyl odkázán jen na jediný pár bot, který nosil do naprostého prošlapání a roztrhání, díky zrychlení procesu výroby bot vlivem zrození továren. Obuv značně zlevnila a stala se tak mnohem lépe dostupnou pro větší škálu lidí. Mimo vzhled obuvi se začalo apelovat také na zdravotní hledisko a nezávadnost, jelikož deformace nohou nebyly pěkné a navíc stěžovaly chůzi, jež byla životně důležitou, protože v dané době stále platila za nejjednodušší a nejlacinější způsob, jak se přepravit z místa na místo.

S výrobou obuvi byla v minulosti spjata řada měst, městeček, vsí i vísek, neboť ještě v první polovině 20. století nebylo těžké nenarazit na obuvníka, který jednak boty vyráběl, jednak spravoval. Obuvnictví patřilo mezi rozšířená řemesla, a i když zejména zpočátku nebylo příliš vážené u společnosti, můžeme ho dnes nepochybně považovat za činnost nesmírně zajímavou a jistě i krásnou!

Z výše napsaných slov vyplývá, že obuvnictví patřilo mezi jedno z nejdůležitějších odvětví spotřebního průmyslu. Proč však o něm víme tak málo? Proč dodnes vzniklo jen nemnoho děl, jež se zabývají problematikou obouvání? O šatstvu toho bylo napsáno již tolik, zatímco obuv byla do značné míry přehlížena, v lepším případě alespoň lehce zmíněna. Možná proto si následující řádky předkládané práce kladou smělý cíl – poukázat na obuvnickou výrobu - na činnost, která ve 20. století prošla nevídanými změnami, prožívala lepší i horší období, kolísala mezi úspěchem a zkázou. Důkazem jejího působení jsou boty, hlavní předmět veškerého úsilí obuvníků, kteří se snažili uhájit svou existenci. Jednotlivé kapitoly i podkapitoly tohoto textu nabízejí nahlédnutí do obuvnického vývoje nejen v republice, ale také konkrétně ve městečku Skuteč, poukazují na dávnou historii ševcovského řemesla, avšak zaměřují se především na první polovinu 20. století, nejpodrobněji představují situaci 20. let, jakožto čas plný novinek – ať už pro tehdejší obuvníky pozitivních či naopak neradostných. Představena je také dobová móda, silně a mnohem častěji zasahující právě od dvacátých let. Opomenuta není ani obuv zachycená z hlediska zdravotního působení na nohu člověka.

Vydejme se nyní proto vstříc obuvnickému světu, jehož pestrá minulost nabízí poutavý příběh a vývoj, jenž si rozhodně zaslouží pozornost.

1.2 Dosavadní stav zpracování

Stejně jako ošacení byla i obuv věcí každodenní potřeby a nutnosti i zdrojem radosti člověka, neboť poskytovala svému nositeli ochranu chodidel před nepříznivými vlivy prostředí, zprostředkovávala pohodlí při chůzi a od 20. století začala silně podléhat módním trendům, které napomohly vzniku různých tvarů, typů a užití nových materiálů – právě od této doby byla obuv dostupnější a majiteli působila potěchu nejen díky pohodlné chůzi, ale také těšila jeho oko svým provedením. Téma obuvi a obuvnické výroby celkově je velmi zajímavé a rozhodně pozoruhodné, avšak se doposud netěšilo přílišné oblibě mezi odbornými pisateli, proto dnes najdeme v regálech knihoven jen omezené množství titulů, jež se zabývají tematikou obouvání. Tato práce se pokouší obuvnictví přiblížit a představit ve vymezeném období první poloviny 20. století – kdy nejpodrobněji zachycuje prvorepubliková 20. léta, zmáhaná hospodářskou nestabilitou a napjatou atmosférou poválečných let.

K sepsání tohoto textu byla použita nejen literatura odborného charakteru psaná novodobými odborníky, ale také dobové prameny v podobě tehdejších odborných periodik, denního tisku, kronik a materiálů konkrétních skutečských obuvnických továren, které bych nyní ráda blíže představila.

Sekundární literatura

Zvolené období bylo plné zvrátů a změn ve společnosti, což je potřeba v práci zohlednit a období čtenáři představit. Jako velmi dobrý zdroj informací o tehdejší životě posloužila kniha Zdeňka Kárníka *Malé dějiny československé (1867 – 1939)*¹, kde je skvěle vylíčen průběh událostí od vzniku první Československé republiky až po nacistickou okupaci. Dílo nabízí ucelené informace týkající se i hospodářských poměrů v nově vzniklém státě, nechybí tak důležitá fakta ani o ekonomické situaci po válce, následném vzestupu a nakonec i o vypuknutí Velké krize, která vehementně ztížila životy nejen obuvníkům. Další výbornou prací stejného autora je rozsáhlé dílo *České země v éře první republiky (1918 – 1938)*², jejíž první díl se zabývá vznikem a budováním Československé republiky a také zlatými lety jejího působení. I na stránkách této publikace lze nalézt důležitá data, která objasňují situaci, panující v zemi od roku 1918 až po rok přelomu – 1929. Zlatá léta československého

¹ KÁRNÍK, Zdeněk. *Malé dějiny československé (1867-1939)*. 1. vyd. Praha : Dokořán, 2008. 502 s., [24] s. obr. příl. ISBN 978-80-7363-146-8.

² KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl první, Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. 2., opr. vyd. Praha : Libri, 2003. 571 s. Dějiny českých zemí. ISBN 80-7277-195-7.

hospodářství³ je název výborné knihy z pera Vlastislava Laciny, nabízející pohled do hospodářství nově utvořeného státu v letech 1918 až 1929. Nechybí kapitola pojednávající o stavu českých zemí za Rakouska-Uherska ani o následném vývoji v již samostatném československém státě. Přínosné byly poznatky o obuvnickém průmyslu, který díky Baťovi nabyl na významu právě v oněch „zlatých“ letech, kteráž jsou hlavním tématem zmiňované monografie. K pozdějším letům, která přišla s koncem druhé světové války a ustanovením v pořadí již třetí Československé republiky, je možné zmínit i knihu 1948: Vítězný únor⁴ od dvojice autorů Františka Čapka a Jitky Lunerové. Dílo líčí osudy poválečného Československa, neváhá však jít ani hlouběji do minulosti, kdy připomíná události z období Protektorátu Čechy a Morava. Hlavním tématem jsou však okolnosti vedoucí k uchvácení moci v zemi představiteli komunistické strany, následný převrat v roce 1948 a vývoj v nejbližším období po ustanovení nového režimu.

Fakta týkající se přímo obuvnictví obsahuje práce Boty, botky, botičky⁵ od Miroslavy Štýbrové, kde je zachycen vývoj obouvání od dávných pravěkých dob až po současnost. Také knihy zabývající se tematikou dobové módy poskytují informace o botách, jakožto součásti celého oděvu člověka.⁶ Vyzdvihnout si zasluží určitě nedávno vydaná publikace od Miroslavy Burianové s názvem Móda v ulicích protektorátu⁷, jež je jednou z mála odborných prací, která se zabývá nejen oděvem, ale poměrně detailně zachycuje i obuv a podává také informace o životě tehdejšího lidu v tak těžkých časech, jakými protektorátní léta jistě byla.

Při psaní o obuvnické výrobě je nutno také znát základní postupy při zpracování obuvi, informace o materiálech, obuvnických pomůckách a nářadí, částech obuvi i o typech bot atd. K vysvětlení této problematiky dobře posloužily školní vzdělávací knihy – Zbožíznalectví obuvi a kožené galantérie⁸ od Ireny Derbalové a Obuv a kožená galantérie⁹ od Josefa Sobotky.

³ LACINA, Vlastislav. *Zlatá léta československého hospodářství 1918-1929*. 1. vyd. Praha : Historický ústav AV ČR, 2000. 254 s. ,[16] s. obr. příl. Práce Historického ústavu Akademie věd České republiky, Monografie; sv. 17. ISBN 80-7286-000-3

⁴ ČAPKA, František a LUNEROVÁ, Jitka. *1948: Vítězný únor: cesta k převratu*. 1. vyd. Brno : CPress, 2012. 152 s. Zlomové okamžiky. ISBN 978-80-264-0089-9.

⁵ ŠTÝBROVÁ, Miroslava. *Boty, botky, botičky*. Vyd. 1. Praha : NLN, 2009, 244 s. ISBN 978-80-7106-986-7.

⁶ Za všechny lze uvést knihy: UCHALOVÁ, Eva. *Česká móda*. 1. vyd. Praha : Olympia, 1996, 120 s. ISBN 80-7033-424-x.

JONAS, Sylvia. *Móda v proměnách času: lexikon : značky, návrháři, oblečení*. 1. vyd. Čestlice : Rebo, 2008, 295 s. ISBN 978-80-7234-857-2.

⁷ BURIANOVÁ, Miroslava. *Móda v ulicích protektorátu*. 1. vyd. Praha : Národní muzeum, 2013. 286 s. ISBN 978-80-7036-397-3.

⁸ DERBALOVÁ, Irena. *Zbožíznalectví obuvi a kožené galantérie pro 2. ročník: učební obor prodavač, zaměření na obuv a koženou galantérii*. 1. vyd. Praha : Merkur, 1990, 128 s. Bez ISBN.

⁹ SOBOTKA, Josef. *Obuv a kožená galantérie*. 3. preprac. vyd. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladatel'stvo, 1985, 234 s. Bez ISBN.

Jelikož práce zachycuje komplikované období českých obuvníků, které vážně poznamenalo působení zlínského obchodníka Tomáše Bati, bylo třeba tuto skutečnost zohlednit a fakta čerpat také z literatury napsané právě o tomto fenomenálním podnikateli, který po vzoru amerických firem úspěšně expandoval v obuvnickém průmyslu a postupně odrovnával své tuzemské konkurenty. Přehled o působení pana Bati přináší práce *Geniální podnikatel Tomáš Baťa*¹⁰, která nabízí nejen exkurz do života slavného továrníka, ale přibližuje i dobu, ve které působil a situaci v tehdejší hospodářství. K podrobnějšímu pohledu dovnitř fungování Baťova podniku skvěle posloužila publikace *Baťova průmyslová demokracie*¹¹ od Jaroslava Pochylého. Autor v ní srovnává Baťovu firmu s ostatními obuvnickými továrnami a přináší tak zajímavé informace o celkovém obuvnickém průmyslu v zemi.

Část práce je věnována obuvnickému průmyslu na Skutečsku. Město Skuteč je velmi krásné, ale bohužel méně známé, a proto je zapotřebí ho blíže představit. Kromě oficiálních internetových stránek města lze data nalézt také v rozsáhlé, leč velmi pěkné práci s názvem *Dějiny Skutče*¹² od Emila Voráčka. Kniha podrobně představuje město Skuteč, upozorňuje na jeho dominanty, zvláštnosti i skutečské okolí. Pro Skuteč byla typická nejen výroba obuvi, ale i práce místních obyvatel v nedalekých kamenolomech, kde se těžila žula a zpracovávala se do dlažebních kostek, které dodnes zdobí náměstí nejednoho českého města. Právě i o dalších skutečských řemeslech, továrnách, obchodech se v díle dozvídáme – ať už v širším či užším měřítku. Město Skuteč také krátce vykresluje malá příručka *Město Skuč*¹³ z konce 19. století od Karla Václava Adámka, který se zmiňuje taktéž o tehdejších řemeslech, jež se těšila oblibě ve skutečské lokalitě. Přínosný byl také katalog *Okresní hospodářsko-průmyslové výstavy ve Skutči*¹⁴, ve kterém byly k nalezení důležité informace o skutečském podnikání. O městě i o obuvním průmyslu lze vyčíst zajímavá fakta také v publikaci *Vysokomýtsko – vlastivědné čtení o okrese vysokomýtském a skutečském*¹⁵, která byla vydána už v roce 1931, o Skutči se též zmiňuje Antonín Hlinecký v díle *Město Skuteč*¹⁶ z roku 1902. Skuteč ale nebyla jediným městem s obuvnickou výrobou v okolí. Místní obuvníci byli v kontaktu také s obuvnickými mistry a továrníky z nedalekého Žďáru, což dokládá také dílo od Františka Mokrého. Kniha

¹⁰ CEKOTA, Antonín. *Geniální podnikatel Tomáš Baťa*. Toronto : Sixty-Eight Publishers, 1981. 371 s. Bez ISBN.

¹¹ POCHYLÝ, Jaroslav. *Baťova průmyslová demokracie*. 1. vyd. Praha : Utrin, 1990, 134 s., fot. příl. Bez ISBN.

¹² VORÁČEK, Emil. *Dějiny Skutče*. Skuteč [i.e. Pardubice] : Radek Drahný, 2011, 433 s. ISBN 978-80-903734-6-4.

¹³ ADÁMEK, Karel Václav. *Město Skuč*. Praha: [K.V. Adámek], 1901, 40 s. Bez ISBN.

¹⁴ *Katalog okresní hospodářsko-průmyslové výstavy ve Skutči*. Vysoké Mýto : Knihtiskárna V. Klofáč a Boček, 1908.

¹⁵ JETMAR, Václav a kol. *Vysokomýtsko. Vlastivědné čtení o okrese vysokomýtském a skutečském*. 1931. Bez ISBN.

¹⁶ HLINECKÝ, Antonín. *Město Skuteč*. 1902. Bez ISBN.

s názvem *Ševci a boty ve Žďáře*¹⁷ vypráví příběhy nejen místních výrobců obuvi, ale zachycuje i období krize a negativního působení podnikatele Tomáše Bati na místní živnosti a továrny. Žďářečtí se dokonce spojili se skutečskými obuvníky a spolu jednali o dalším postupu vůči svému společnému nepříteli - Tomáši Baťovi.

Primární prameny

Pro zjištění nových poznatků k tématu obuvnictví je zapotřebí pátrat v ještě neprobádaných materiálech, jež jsou uloženy v okresních i oblastních archivech, vědeckých knihovnách či muzeích. Velmi bohatým zdrojem informací se pro tuto práci stal především odborný dobový tisk. Obuvníci měli to štěstí, že jim vycházelo několik odborných periodik, kde mohli čerpat inspiraci díky článkům, které představovaly nové módní vlny, způsoby zpracování, nové materiály, náčiní, pomůcky ba i obuvnické stroje. Mimo to zde směli obuvníci živnostníci i továrníci inzerovat – nabízet svou obuv, polotovary, kůže a předhánět se v tom, kdo nabídne kvalitnější výrobky za lepší cenu a získá dalšího spokojeného zákazníka. Odborná periodika informovala pravidelně o kurzech měny, hospodářské situaci nejen u nás, ale i v okolních státech a zveřejňovala taktéž články psané rukou samotných obuvníků. Ti se rádi dělili o rady, jak o obuv správně pečovat, jak ji dobře zhotovit či si jen postěžovali na panující situaci v zemi a hledali východiska z krize, aby udrželi svou existenci. Samotné redakce jednotlivých plátků své čtenáře podporovaly a vyhlášovaly nepravidelně soutěže o nejlepší články, které obohacovaly strany jednotlivých výtisků a přinášely nejen nové nápady ulehčující výrobu kvalitní obuvi, ale zachycovaly i myšlenky a názory tehdejších obuvnických mistrů. Mezi nejlepší dobové obuvnické listy patřil *Český obuvník*¹⁸ a *Obuvnické listy*¹⁹. Oba časopisy vycházely většinou v dvou týdenních intervalech a měly podobnou grafickou úpravu i styl článků. Obuvníci, kteří tento tisk odebírali, zde pravidelně nacházeli informace ze světa, o krizovém stavu obuvnického průmyslu, jak krizi čelit, co ji způsobilo. Dále byla v časopisech přiložena obuvnická příloha se vzory oblíbené a módní obuvi, dle které mohli sami takovou obuv zhotovit a nabídnout ji svým zákazníkům. Právě přílohy byly velmi oblíbené, v pozdějších letech se tiskly barevně a obuvníci si je rádi vystavovali ve výlohách svých krámků, neboť to dle jejich slov působilo jako efektivní reklama, vábící nové, po módní obuvi lačnické, zákazníky. Mimo tyto informace bylo možné v listech nalézt také zprávy

¹⁷ MOKRÝ, František. *Ševci a boty ve Žďáře*. Ve Žďáře nad Sázavou : Knihovna Matěje Josefa Sychry, 2012, 207 s. ISBN 978-80-903656-4-3.

¹⁸ *Český obuvník: se vzorkovou a stříhovou přílohou*. Praha : Jakub Spurný, 1895-1941. 2x měsíčně.

¹⁹ *Obuvnické listy: orgán členů společenstva obuvníků pražských, žižkovských, karlínských a smíchovských*. Praha : O. Vrána.

o konkrétních továrnách, obuvnicích i konaných schůzích či protestech. Oba časopisy je možné vidět po objednání ve vědecké knihovně v Hradci Králové a vědecké knihovně v Chrudimi.

Mimo odborné listy věnované přímo obuvníkům, vycházely v dané době taktéž časopisy, které se zabývaly módou. Na stránkách těchto periodik nacházeli muži a ženy fotografie i nákresy oděvů dle posledních výkřiků módy. Nechyběly také různé rady, jak si věci zhotovit či upravit doma, jak s nimi zacházet, aby co nejdéle sloužily. Jelikož je obuv důležitým doplňkem každého oblečení, nalezneme v módních plátcích i stručné informace o vhodných botách k různým modelům. Nahlédla jsem tedy do časopisu *Gentleman*²⁰, *Vkus: Módní list elegantních žen*²¹ a *List paní a dívek*²² a našla zajímavé postřehy, jež obohatily zpracovávané téma obuvi o další fakta.

Dalším výborným pramenem byl regionální dobový tisk. Projít všechny výtisky daných let je sice velmi náročné, avšak vynaložené úsilí se vrací v podobě hodnotných informací o obuvnictví na Skutečsku a v jeho okolí. Dobrým zdrojem občasných informací o dění ve městě Skuteč se ukázala periodika s názvy *Vpřed: Hospodářský a politický týdeník československé živnostenské obchodní strany středostavovské pro župu pardubickou*²³, *Středostavovský buditel: Týdenník čl. živnostensko-obchodní strany středostavovské pro župu pardubickou*²⁴, *Bratrství: List československé strany národně socialistické župy pardubické*²⁵, *Hlasy východočeské: Neodvislý list demokratický*²⁶, *Východ: List Československé národní demokracie pro východní Čechy*²⁷, *Obzor Chrudimska: Časopis československé sociálně demokratické strany dělnické v kraji chrudimském pro okresy Chrudim, Nasavrky, Hlinsko, Skuteč, Polička*²⁸. Kromě zpráv z jednotlivých měst zde nalezneme také události celostátního charakteru, v našem případě například články ohledně krizové situace obuvnictví ve 20. letech minulého století. Tato periodika jsou přístupná k veřejnému nahlédnutí po vyžádání ve vědecké knihovně muzea v Chrudimi.

²⁰ *Gentleman: revue moderního muže*. Královské Vinohrady : J. Boš, 1924-1930. 1x měsíčně.

²¹ *Vkus: módní list elegantních žen*. Praha : Melantrich, 1934-1944. 1x měsíčně.

²² *List paní a dívek*. Praha : Rodina, 1924-1943. 1x týdně.

²³ *Vpřed: Hospodářský a politický týdeník československé živnostenské obchodní strany středostavovské pro župu pardubickou*. Pardubice, 1925 – 1930. 1x týdně.

²⁴ *Středostavovský buditel: týdeník československé živnostensko-obchodní strany středostavovské pro župu pardubickou*. Chrudim : Československá živnostensko-obchodní strana středostavovská, 1922-1926.

²⁵ *Bratrství: list československé strany socialistické*. Česká Třebová : Jaroslav Novotný, 1919-1948.

²⁶ *Hlasy východočeské: list svobodomyšlný*. Chrudim : Josef Meduna, 1901-1935.

²⁷ *Východ : list Československé národní demokracie pro východní Čechy*. Pardubice : Společnost pro vydávání časopisu Východ, 1918-1939.

²⁸ *Obzor Chrudimska: orgán československé sociálně demokratické strany dělnické v kraji chrudimském pro okres Chrudim, Nasavrky, Hlinsko, Skuteč, Polička*. Chrudim : Sociálně demokratická strana dělnická, 1923-1938.

K čerpání informací o obuvnictví na Skutečsku skvěle posloužily také skutečské kroniky²⁹, kterých se dochovalo několik. Tato ručně psaná díla jsou uložena v Okresním archivu v Chrudimi a jsou předkládána veřejnosti k nahlédnutí. Staré texty vtáhnou badatele do dávných let, představují historii města a obuvnického řemesla. Postupně se autoři pamětí dostávají až ke své současnosti a zaznamenávají důležité okamžiky ze života tamních občanů, mezi které patřili samozřejmě i místní obuvníci. Díky těmto záznamům lze zjistit, kdo ve Skutči podnikal, jak se mu dařilo, v jakých místech a domech vykonával svou živnost či zřídil svůj podnik. Kronikáři také pečlivě zaznamenávali vývoj cen, často se tedy dozvídáme, kolik stál daný rok pár obuvi, z čehož můžeme vydedukovat, v jakých cenových relacích se obuv pohybovala a jak byla dostupná obyčejnému lidu. Také se dočítáme o dělnictvu a jeho situaci v krizových letech, neboť bylo mnoho dělníků propouštěno či pracovalo pouze některé dny v týdnu za část své původní mzdy.

Přístupné jsou také materiály, které se týkají samotných továren ve Skutči. Fondy skutečských firem jsou uloženy v Oblastním archivu Zámorsk. Dochoval se sice zlomek údajů o tehdejších továrnách, ale i tak jsou uloženy zápisy zajímavým svědectvím o fungování skutečských společností. Ve fondech firem nalezneme především účetní knihy, soupisy zaměstnanců a jejich mzdové listiny, knihy výdajů i příjmů, informace o objednávaném materiálu a jeho cenách, uzavřené smlouvy a pojistky atp. Právě tyto archiválie by mohly dobře posloužit při dalším zkoumání – zejména hospodářských dějin v oblasti obuvnického průmyslu.

Asi nejzajímavějším pramenem pro bádání na téma obuv jsou prameny hmotného charakteru – tedy samotná dochovaná obuv. Právě díky takovému prameni vidíme použité technologie, postupy, materiály v praxi. Boty jsou skvělým dokladem vývoje módních trendů v jednotlivých časových obdobích. Řadu z nich je možné vidět v muzeích, např. v muzeu Skuteč, kde jsou v krásné stálé expozici vystaveny unikátní dobové modely, zhotovené nejen skutečskými obuvníky. Samotné muzeum má v depozitáři uloženy soubory fotografií týkající se obuvnictví v dané lokalitě a další materiály, poskytuje pomoc badatelům. Právě díky muzeu Skuteč bylo možné nahlédnout do sbírky dobových návrhů dámské obuvi³⁰, vztahující se právě k období 20. let minulého století a využít k sepsání tohoto textu také velmi zajímavé

²⁹ JETMAR, Václav. *Pamětní kniha města Skuteč 1835 – 1939*. Skuteč : 1835 – 1939.

JETMAR, Václav a Jan SEDLÁK. *Pamětní kniha pro město Skuteč 1457 – 1937*. Skuteč : 1915 – 1971.

JETMAR, Václav. *Pamětní kniha Skutče II 1926 – 1937*. Skuteč : 1926 – 1937.

JANDÍK, Jan. *Pamětní kniha města Skutče díl první (I.) 1888 – 1954*. Skuteč : 1948 – 1954.

³⁰ Muzeum Skuteč. Různé návrhy a kresby pro dámskou obuv. Inv. číslo 16442/1-56.

Muzeum Skuteč. Návrhy dámské obuvi 20. léta 20. století. Inv. číslo 16443.

Muzeum Skuteč. Návrhy na dámskou obuv 20. léta 20. století. Inv. číslo 16444.

publikace, a to Obuvnické modelářství od Karla Vysokého³¹ a Rukověť učně obuvnického³², jejímž autorem je Bedřich Vysoký. Obě knížky pochází z 20. let minulého století a přinášejí unikátní informace o vzorkářství, tedy o navrhování střihů obuvi a o zpracování kůží i střihových soustavách, díky kterým se obuv postupně zdokonalovala, zlepšovala se její symetrie a počala brát ohledy na rozměry a potřeby lidské nohy.

Všechny výše zmíněné prameny umožnily, aby tento text, tyto věty a slova, mohly být napsány. Zajištění i následná analýza nabytých materiálů byla časově velmi náročná a mnohdy i fyzicky vyčerpávající, avšak každý další zjištěný údaj, jenž mohl obohatit pouť dávným obuvnickým světem, vléval do žil elán, novou motivaci a touhu dojít k vytyčeným cílům. Snad nebylo veškeré vynaložené úsilí marné a tento text čtenáři nejen přiblíží problematiku obuvnické výroby po věcné stránce, ale odhalí i tu lidskou – za výrobou obuvi totiž stáli lidé, lidé, kteří svoji práci milovali a bojovali za to, aby ji mohli vykonávat.

³¹ VYSOKÝ, Karel, ed. *Rukověť učně obuvnického*. Praha : I.L. Kober, [1928]. 67 s., 2 l. Vědění k blahobytu; [sv.] 34.

³² VYSOKÝ, Bedřich, ed. *Obuvnické modelářství*. V Praze : I.L. Kober, [1924]. 95 s. Vědění k blahobytu; sv. 6.

2. Historie obuvnictví

2.1 Stručný náhled do historie výroby obuvi

Pokud se rozhlédneme kolem sebe, spatříme mnoho předmětů, které nás dennodenně obklopují. Existence řady z nich je pro nás dnes již samozřejmostí – potřebujeme-li psát, sáhneme do hrníčku na psacím stole a vybereme si oblíbené pero, chceme-li spát, uleháme do měkkých a voňavých peřin, zatoužíme-li po hudbě, zapneme si příslušný přístroj pro přehrávání a lačně si vychutnáváme každý decibel, toužíme-li jít do společnosti, otevřeme šatní skříň a pátráme po vhodném oblečení... Každá věc kolem nás je součástí naší přítomnosti, našeho bytí a jen málokdy si uvědomujeme, že tak jako my máme svou minulost, tak i předměty kolem nás si prošly svým vývojem, některé kratším, jiné složitějším, všechny ovšem mají svou vlastní historii, kterou často přehlízíme. Při ranním zavazování tkaniček nás jen těžko napadne myšlenka: „Kde se vlastně obuv vzala? Kdo ji stvořil? Proč moje teniska vypadá tak, jak vypadá?“ Přitom tak jako naše boty zanechávají šlépěje na cestě, po které kráčíme, otiskly své stopy také v dějinách lidstva. Vydáme-li se po jejich odkazu, učiníme-li krůčky zpět v čase, naskytne se nám možnost poznat obuv také z jiného pohledu. Nahlédnutí do minulosti každého předmětu kolem nás, je zajímavým způsobem, jak poznat své okolí a najít odpovědi na otázky – třeba právě na ty výše zmíněné. Kam až sahá historie obuvi? Historie předmětu nám tak blízkého?

Nejprve se při cestě za dějinami obuvi naskytá jedna zásadní otázka – proč člověk nosí obuv? V pravěkých dobách člověk dennodenně vynakládal značné úsilí k vykonání a uspokojení svých životních potřeb. Každý den obstarával potravu, prozkoumával své okolí, bránil se ostatním predátorům, kteří jej mohli i zabít. Mít zdravé nohy bylo tedy více než žádoucí, ba přímo životně důležité! Pobíhání po od slunce rozpáleném povrchu, či naopak brodění se studeným sněhem, chůze po kamenech a dalším nerovném povrchu zemském – to vše ohrožovalo chodidla a prsty. Není proto divu, že člověk započal přemýšlet nad tím, jak své nohy od poranění uchránit, jak zlepšit svou chůzi, aby byla stále rychlá dle jeho potřeb a přitom pohodlná. Jako lovec zvířat, která konzumoval, si brzy povšiml i vedlejších zvířecích produktů – kostí, šlach a především kůže. Právě kůže se stala prvotním materiálem, který výborně posloužil jako ochrana nohou člověka. První obuv však byla naprosto nenáročná na výrobu – nepravidelné kusy kůže se kolem nohy ovíjely či přivazovaly. Byl to jistě nevídaný vynález, avšak k dokonalosti měl daleko. Nepříliš kvalitně zpracovaná kůže totiž brzy ztrácela

svou elasticitu, tvrdla a dokonce začínala hnit, což mělo za následek nejen nelibý zápach, ale také ohrožení zdraví člověka. Bylo zapotřebí kůži změkčovat tukem a sušit nad ohněm, neboť sušením se konzervovala - a tak se také zrodilo primitivní koželužství. Jako první způsob konzervace kůže bylo použito právě uzení.³³ Usušená kůže se poté natřela tukem, díky kterému si udržela pružnost, nekazila se a byla odolná vůči vodě. Jak ale lidé na způsob činění přišli, jak odhalili proces, jenž umožnil efektivnější využití zvířecí kůže, se bohužel neví. Byla to otázka dní, měsíců, roků, desetiletí či ještě delšího časového úseku?

Nejstarším druhem obuvi byl sandál. Tato obuv nabyla velké obliby v době starověku, zejména se s ní setkáváme u Egyptanů, Řeků, Římanů. Vůbec první zmínky o obuvnické výrobě pocházejí z Egypta, a to z období kolem roku 3000 př. n. l.³⁴ Sandály byly zhotovovány z papyru i kůže, avšak kožená obuv se stala doménou bohatých. Všechny tyto národy upřednostňovaly vzdušnou obuv, a to především z praktického hlediska – tamější podnebí bylo horké, a tak mnoho lidí chodilo naboso, kdo měl obuv, pak sandálového typu, neboť nebránil cirkulaci vzduchu a nohy se v něm nepotily. Řecká obuv byla zdobná – nechyběly spony ani všelijak proplétané řemínky, utvářející zajímavé vzory. V domě však bylo zvykem boty odložit a chodit naboso. Také Římané často chodili bez obuvi, avšak boty se již v tuto dobu stávají znakem společenské třídy, do které daný člověk patřil. Sandály jsou zdobeny, objevuje se i uzavřená usňová obuv zvaná *babylonica*.³⁵ K Římu se váže také odkaz na jednoho z prvních obuvníků vůbec – ke sv. Kryšpínovi. Kryšpín byl římským ševcem, který působil v těžké době prvního šíření křesťanství. I on se stal křesťanem a chtěl svou víru šířit dále – ve dne pracoval, zhotovoval obuv druhým bez nároku na finanční ohodnocení a v noci pomáhal šířit křesťanství. Jeho snahy však byly ukončeny smrtí, jež následovala po dlouhém mučení, avšak na nebohého ševce zapomenuto nebylo – stal se patronem všech obuvníků a je jím dodnes.

Zabrousíme-li do vod slovanských a germánských, zjistíme, že také oni pojali za důležité chránit své nohy. Nejvíce se nosila obuv dřevěná, kožená, lýková, vliv měla bota římská, a tak i Slované a Germáni znali opánky.³⁶ Šití obuvi se nejprve věnovaly ženy, ale výroba bot se poté přesunula do speciálních ševcovských areálů jako součást knížecích hradišť.³⁷

³³ ŠTÝBROVÁ, Miroslava. *Boty, botky, botičky*. Vyd. 1. Praha : NLN, 2009, s. 14.

³⁴ SOBOTKA, Josef. *Obuv a kožená galantéria*. 3. preprac. vyd. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1985, s. 5.

³⁵ ŠTÝBROVÁ, Miroslava. *Boty, botky, botičky*. Vyd. 1. Praha : NLN, 2009, s. 40.

³⁶ Z historie a o hospodářském vývoji řemesla obuvnického. *Obuvnické listy*. 10. 4. 1924, č. 10, s. 1 a 4.

³⁷ ŠTÝBROVÁ, Miroslava. *Boty, botky, botičky*. Vyd. 1. Praha : NLN, 2009, s. 56.

Na počátku období českého státu byly nejoblíbenější obuví střevíce a boty kotníčkové. Než však byla noha celá obuta do kůže, prošla si výroba bot dlouhým procesem, plným nových objevů a technik, které dopomohly dosáhnout vytyčeného cíle – tedy správně about lidské chodidlo, aby již nehrozilo poranění při chůzi či vlivem počasí. Tvar byl tedy neustále zdokonalován, vyvíjen, přikrajován, až jednoho dne obepnul a obul celou nohu.³⁸ Botky, pokrývající nohu nad kotníky až ke kolenu, se nazývaly škorně. Na výrobu byly náročnější než dřívější řemínková obuv. Škorně se staly také součástí pověsti o Přemyslovi, který právě své lýkové boty odvezl s sebou na hrad, aby jeho potomci nikdy nezapomněli, z jakého rodu pocházejí.³⁹

S příchodem období gotiky si lidé oblíbili obuv výstřední svým tvarem i pestrými barvami. Velkou popularitu nabyly boty s někdy až přehnaně dlouhou špicí, jež chůzi spíše znesnadňovala. Dlouhé nosce se vycpávaly, v extrémních případech se dokonce přivazovaly k nohám, ve snaze zabránit jejich překážení při pohybu člověka. Tuto módu uznávaly nejprve zámožnější, šlechtické vrstvy, avšak brzy začala být napodobována měšťany, což vedlo k zavedení tzv. oděvních pořádků, díky kterým začaly být módy chtivé choutky měšťanstva potlačovány. Sankce nehrozily jenom nositelům špičaté, v té době velmi exkluzivní, obuvi, ale i obuvníkům, kteří neuposlechli nařízení a zhotovovali módní obuv i nešlechticům.⁴⁰ Došlo také ke vzniku samostatného odvětví ševců – tzv. prťáci opravovali starou obuv, ševci obuv vyráběli zcela novou.⁴¹ Postupem doby začaly vznikat také cechy, jakožto instituce sdružující řemeslníky, tedy i ševce, řídicí se přísnými pravidly, jež zabraňovala konkurenci a vzájemné soutěživosti mezi členy organizace. Též samotná výroba obuvi byla pod dozorem a obchodování se značně omezilo.

V 15. století dochází k postupnému zkracování špiček, délka byla nahrazena šířkou – ano, obuv nově vyráběná se vyznačovala širokou přední částí, která nápadně připomínala kachní zobáky. Trend zkracování došel tak daleko, že v následujícím 16. století se na nohách lidu dala zahlédnout již jen obuv nešpičatá. Móda 16. století byla velmi ovlivněna nově zrozeným stylem renesančním a také německou protireformací a vlnou španělského manýrismu.⁴²

³⁸ Česká obuv v dobách nejstarších. *Obuvnické listy*. 15. 8. 1921, číslo 22, s. 6.

³⁹ KOSMAS a BLÁHOVÁ, Marie. *Kosmova kronika česká*. 5. vyd., (ve Svobodě 1.). Praha : Svoboda, 1972. 261 s. Členská knihovna. s. 20.

⁴⁰ ŠTÝBROVÁ, Miroslava. *Boty, botky, botičky*. Vyd. 1. Praha : NLN, 2009, s. 75.

⁴¹ Z historie a o hospodářském vývoji řemesla obuvnického. *Obuvnické listy*. 10. 4. 1924, č. 10, s. 1 a 4.

⁴² ŠTÝBROVÁ, Miroslava. *Boty, botky, botičky*. Vyd. 1. Praha : NLN, 2009, s. 87.

U obuvi se nyní začínají objevovat také podpatky. Zvláštností je, že dříve nosili vyšší obuv muži, ženy nazouvaly obuv nízkou a ne tak zdobnou.⁴³ Právě za Ludvíka XIV. byly nošeny střevíce zdobené krajkami, dámské boty se opatřovaly korkovou podložkou.⁴⁴ Obuv 16. a 17. století byla zhotovována zejména z usně, kdy mezi nejoblíbenější patřila hovězina, teletina, jehnětina. Usně byly dál zpracovávány, a proto časem vznikla řada druhů upravovaných usní určených nejen pro výrobu bot, ale i doplňkového koženého sortimentu, který tehdejší výrobci obuvi nabízeli vedle hlavního produktu své obživy.

S 18. stoletím přicházelo období osvícenství, tedy rozumu. Nebyla to doba klidná, neboť válečné konflikty sužovaly mnohé země. Díky vojenskému nasazení bylo zapotřebí vyrábět obuv pro armádu, proto měli obuvníci plné ruce práce, aby uspokojili požadavky a splnili dodávky obuvi pro vojsko. Muži bojující v polích potřebovali dobrou, funkční obuv, jež by poskytla pohodlí a ochranu v těžkých válečných podmínkách a vydržela by řadu pochodů, které museli vojáci dennodenně podnikat. Zrodila se tedy obuv vysoká, zvaná holínka.⁴⁵ V dané době obuvníci ještě stále nerozlišovali pravou a levou nohu a nebrali tak zcela v úvahu potřeby chodidel. Šilo se na naprosto stejných kopytech pro obě dolní končetiny.

Na konci 18. století přestala být mužská bota zdobná, jak tomu bylo doposavad. Polobotky, nošené pány začínaly být jednoduché a především elegantní, kdežto dříve upozadované ženské střevíce se nyní draly do středu zájmů obuvníků. Dámy prahly po krásné obuvi, zdobené, plné lehké koketerie a ševci se snažili vyhovět těmto požadavkům.

Odlišná situace panovala na českém venkově, neboť tam nebyla výroba obuvi na takové úrovni jako ve městech. Lidé dávali přednost funkčnosti a praktičnosti, móda je nezajímala. Obuv byla velmi drahou záležitostí, a tak je doložena spousta případů, kdy se boty staly součástí odkazu zemřelého člověka svým blízkým. Spousta žen i dětí chodila ještě v tuto dobu bosa.⁴⁶

Nové století bylo doslova revoluční – přineslo spoustu novinek, které pozměnily dosavadní tvář výroby obuvi. Vlivem industrializace vznikaly první továrny na obuv, které díky strojní technice dosahovaly značných úspěchů při výrobě. Tovární průmysl začal chrlit nesmírné množství párů bot a ruční řemeslníci tak získali značného konkurenta, se kterým se museli potýkat a soupeřit, aby uhájili svou existenci. Konfekční obuv, vyráběná továrnami, byla zpočátku nepříliš vzhledná, ale další inovace ve způsobu výroby postupně vyrobené páry

⁴³ SOBOTKA, Josef. *Obuv a kožená galantéria*. 3. preprac. vyd. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1985, s. 5.

⁴⁴ Z historie a o hospodářském vývoji řemesla obuvnického. *Obuvnické listy*. 10. 4. 1924, č. 10, s. 1 a 4.

⁴⁵ ŠTÝBROVÁ, Miroslava. *Boty, botky, botičky*. Vyd. 1. Praha : NLN, 2009, s. 104.

⁴⁶ tamtéž s. 135.

zdokonalovaly.⁴⁷ Velkým problémem se stala existence cechů, které již byly v dané době zastaralé a řemeslnou výrobu neposouvaly dál, nýbrž jí spíše přihoršovaly svým lpěním na omezování konkurence i postavením směřovaným proti novotám. Definitivní konec cechů přišel s rokem 1859, kdy došlo k jejich zrušení díky nově vydanému živnostenskému řádu, což znamenalo novou příležitost pro rozmach svobodného řemesla. Staré cechovní zřízení bylo nahrazeno Společenstvem živnostenským, které sdružovalo provozovatele živnosti i jejich pomocníků a na rozdíl od cechu nesmělo nikoho omezovat.⁴⁸

Obuvníci zatoužili také po lepším vzdělání, jakožto účelného prostředku v boji proti konkurenci. Jen vystudovaní ševci mohli ustát tlak továrního průmyslu a stát se oporou ruční výroby obuvi. Byla to právě mladá generace obuvníků, na které záležel osud celého řemesla – to oni mohli ukázat, že jsou pružní, dokážou se přizpůsobit poptávce, umí vést správně svou živnost bez zadlužování, zvládají komunikovat se zákazníky, nadále se vzdělávají a sledují nové tendence ve výrobě obuvi.

19. století také začalo zohledňovat potřeby dětské nohy, vznikla dětská obuv, která se odlišovala od obuvi určené pro dospělé. Vedle obuvi dětské se počala vyrábět i obuv určená ke sportovním účelům jako byla jízda na bicyklu či koni, lyžování či bruslení. Důležitou roli v obuvnictví sehrál také vliv lékařství a důraz na nošení bot, které vyhovují nejen po estetické stránce, ale i ve směru zdravotním.⁴⁹

Díky strojní výrobě došlo k zpřístupnění obuvi pro širší masu lidí. I v místech, kde chodili lidé ještě před pár desítkami let bosí, se s počátkem 20. století stala obuv každodenní záležitostí. Živnostenská výroba se rychle rozmáhala, zpomalení přinesla až první světová válka, kdy došlo k útlumu zejména výroby ruční, neboť mnoho řemeslníků muselo odejít bojovat na fronty. Řadu dodávek tak ukořistily továrny, které dostaly prostor pro svou další expanzi, jež byla jedním z důsledků obuvnické krize za první československé republiky.⁵⁰ Továrny měly nespornou výhodu v tom, že nakupovaly velké množství materiálu najednou za lepší ceny, k dispozici měly nové stroje a technické vymoženosti, a tak dokázaly svou prvotní, nevzhlednou obuv dostat na úroveň obuvi ručně dělané a navíc o mnoho levnější. Od roku 1900 tedy neustále ubývá zakázek u obuvnických mistrů ve prospěch konfekční výroby obuvi. Obuvníci mohli konkurovat zejména na poli ortopedické obuvi a výroby přesně na míru, avšak i tak většina skončila u pouhých správek bot.⁵¹

⁴⁷ ŠTÝBROVÁ, Miroslava. *Boty, botky, botičky*. Vyd. 1. Praha : NLN, 2009, s. 149.

⁴⁸ Z historie a o hospodářském vývoji řemesla obuvnického. *Obuvnické listy*. 10. 4. 1924, č. 10, s. 1 a 4.

⁴⁹ ŠTÝBROVÁ, Miroslava. *Boty, botky, botičky*. Vyd. 1. Praha : NLN, 2009, s. 168.

⁵⁰ Z historie a o hospodářském vývoji řemesla obuvnického. *Obuvnické listy*. 10. 4. 1924, č. 10, s. 1 a 4.

⁵¹ Vývoj obuvnického řemesla. *Český obuvník*. 10. 12. 1931, č. 23, s. 4.

Počátek 20. století přinesl také spoustu novinek ve výrobě obuvi – například firma Baťa začala používat asymetrická kopyta, jež zohledňovala potřeby pravé i levé nohy, stalo se tak roku 1912.⁵² Kromě zavádění nových strojů do obuvnických podniků, měl velký podíl na vzrůstu obuvního průmyslu také vynález chromového⁵³ vydělávání kůže.⁵⁴ Díky tomuto postupu bylo možné boty trvanlivěji barvit, dobře vydělávat a nabídnout zákazníkům větší paletu barevných odstínů obuvi. Čím dál častěji o sobě dávaly vědět továrny, v první polovině 20. století se utvořilo několik velkých firem, které začaly expandovat a získávaly stále více a více příznivců z řad zákaznictva. Již od 19. století vlivně působila na trh s obuví firma v Třebíči, založená Karlem Budischowsky, dále továrna Popper v Chrudimi a nejvíce vynikala firma Baťa Zlín, která výrazně ovlivňovala situaci obuvnického průmyslu a stala se ohromným konkurentem řemeslníků – ručních výrobců obuvi i menších obuvnických továren. Právě Tomáš Baťa, mnohými obdivován pro svůj revoluční způsob podnikání, jenž byl inspirován Amerikou a také spoustou lidí nenáviděn pro své úspěchy, způsobil horké chvíle mnoha ostatním obuvnickým kolegům. Někteří konkurenčnímu tlaku vzdorovali, jiní svůj boj vzdali a začali se věnovat práci velmi vzdálené jejich původnímu zaměření.

Právě ve 20. století zesílilo působení módy, která přinášela stále nové a nové trendy, jimž se výrobci obuvi museli chtít nechtít přizpůsobovat. Stížnosti na rychlé proměny obuvi nebyly platné ničemu – kdo nedržel krok s dobou, ten ztrácel zákazníky a tím i možnost výdělku. Mimo nové tvary obuvi se objevily také nové materiály používané pro výrobu bot. Dříve se vyrábělo jedinečně z kůže, bylo nemyslitelné, aby obuvník vytvořil boty z něčeho jiného! Dokonce se zhotovovaly kožené i podpatky, a to přesto, že se v brzké době poničily a vyvstala potřeba je spravit či nahradit novými.⁵⁵ Kůže byla tím nejdůležitějším materiálem, následující století však s sebou přineslo změnu – velkou roli začala hrát obuv gumová, plátěná i s dřevěnými podpatky.

Módní trendy zasáhly výrobu obuvi natolik, že právě ve 20. století je pozoruhodné studovat zvlášť obuv v každém desetiletí, neboť se neustále vyvíjela a proměňovala. Co se nosilo v letech dvacátých, bylo již za dvacet let velmi zastaralé a budící spíše posměch a zvědavé pohledy lidí. Móda ovlivnila podobu i následný další vývoj obuvnického průmyslu. Neustále se posouvala dál a dál a postupně ztrácela svou počáteční zdrženlivost – naopak nabývala stále většího sebevědomí, které se projevilo rozličnými druhy obuvi. Najednou byly

⁵² ŠTÝBROVÁ, Miroslava. *Boty, botky, botičky*. Vyd. 1. Praha : NLN, 2009, s. 172.

⁵³ Chromové vydělávání kůže, tzv. chromočinění se dělalo za pomoci solí chromu. Tímto způsobem vyčíněné usně vynikaly svými dobrými vlastnostmi, jako byla odolnost vůči vodě a snadnější obarvitelnost.

⁵⁴ Vývoj obuvnického řemesla. *Český obuvník*. 10. 12. 1931, č. 23, s. 4.

⁵⁵ CEKOTA, Antonín. *Geniální podnikatel Tomáš Baťa*. [Toronto] : Sixty-Eight Publishers, 1981. s. 49.

k vidění i velmi extravagantní modely, jež se stěží daly srovnat se stále ještě mírnou, elegantní obuví z první poloviny 20. století. Obuv se vyráběla různého tvaru z až neskutečných materiálů dostupných v ohromné škále barev. Navíc neustále zlevňovala, a tak se stalo naprostou samozřejmostí vlastnit vícero párů bot, které se zprvu nosily především dle příležitosti i přísné etikety, později s uvolněním morálky a s osvobozením člověka záleželo hlavně na jeho vlastním uvážení.

Ač bylo ve 20. letech nemyslné vyjít ven v obuvi naboso – tedy bez punčošky a obutí muselo být originální, vkusné, elegantní, přitom ale takové, aby nebyla vzbuzena pozornost kvůli výstřednosti, o pár desítek let později se stává ona výstřednost žádanou, obdivovanou. Lidé nosí to, co se jim líbí, nejsou ovlivňováni jedním výrazným stylem, naopak je ceněna osobitost i vlastní invence nositele. Obuv se stala prostředkem sebevyjádření, důležitou součástí oblečení a díky novým technikám a výrobním postupům se v obchodech s obuví objevují nové a nové modely, zářící různými barvami, zhotovené z všemožných druhů materiálů a zajímavých tvarů, o kterých se lidem kdysi ani nesnilo! Je jen na každém z nás, jaké boty zvolíme – gumové, kožené, žluté, červené, nízké, vysoké, otevřené, uzavřené... Přestože se všechny zdají být natolik odlišné, spojují je, jak jsme se přesvědčili, dlouhá léta plná vývoje a neustálého posouvání mantinelů. Je fascinující, že obuv, kterou máme nyní na nohou, je tolik odlišná od obuvi primitivní z dávných pravěkých dob a přitom toho mají tolik společného! Ochraňuje naše nohy, poskytuje jim oporu, dokáže pomoci zdolat těžký terén, poskytnout teplo i pohodlí – obuv je každodenní potřebou, nutností, našim souputníkem, jenž nás doprovází po celé hodiny, dny, měsíce a bude i po celý náš život.

3. Obuv a vývoj trendů ve výrobě obuvi v 1. polovině 20. století

3.1 Obuvnické časopisy – skvělý zdroj cenných informací a zajímavostí

Jako první rozebírané téma v třetí kapitole, která se má již dle názvu zabývat obuví a také vývojem trendů v obuvnictví, by jistě každý čekal právě přiblížení manuálního procesu, jehož výsledkem je samotná bota jakožto hlavní a nejdůležitější výsledek obuvnickovy práce. Výrobce bot však nevěnoval veškerý svůj čas tvorbě nového páru, této činnosti předcházela řada jiných, neméně důležitých, aktů jako byla sebepropagace, péče o dílnu a obchod, sebevzdělávání v oblasti prodeje a marketingu aj., jejichž cílem bylo jediné – zajistit si zákazníka, uspokojit jeho potřeby a zároveň tak i své, neboť každý obuvník musel v zájmu svojí budoucí existence vykazovat zisk. Nové poznatky, týkající se výše zmíněných problémů, čerpali obuvníci nejen ústním předáváním mezi sebou při různých sjezdech obuvnictva a při příležitosti konání veletrhů, ale zejména také díky novinám, časopisům a především odborným obuvnickým listům. Možná právě proto je vhodné započít vyprávění o obuvi představením dobových tiskovin, vztahujících se k problematice obouvání a následně také procesu zajištění si zákazníka, jakožto hlavního činitele, který dal výrobcí bot podnět k zahájení práce na novém páru. Bez klientely a předem zajištěného odbytiště zkrátka nemělo význam začít vlastní výrobu bot.

Již v minulém století se rozšířilo množství vydávaných časopisů. Mezi regionálním tiskem je možné nalézt též zajímavé deníky, týdeníky i měsíčníky, které se specializovaly na konkrétní témata – hojně se setkáváme s časopisy, jež byly věnovány očím tehdejších dam a kladly si za cíl inspirovat je v odívání, krášení svého zevnějšku, ale i radily v osobních problémech a nabízely zamilované příběhy a básně pro potěchu čtenářek. V těchto módních listech můžeme často objevit zajímavé postřehy nejen k šatstvu, ale také k obuvi, a to z hlediska nejen módních trendů, ale i z pohledu na péči o obuv či alespoň zajímavé dobové reklamy tehdejších obuvnických firem, které vábily potencionální zákaznice ke koupi krásných střevíčků. Mezi takovými listy lze připomenout například *Vkus: módní list elegantních žen*, kde se o obuvi hovořilo jako „o spolehlivém znaku elegance“⁵⁶ a svým čtenářkám časopis dokonce přinášel rady, jak vlastnoručně vyrobit domácí obuv.⁵⁷ Ani *List paní a dívek*, vycházející od roku 1924 obuv zcela nezapovídal, mimo tipy k péči o boty a nové módní trendy v obouvání doplňovaly text i reálné fotografie obuvi, která byla

⁵⁶ *Módní střepinky. Vkus: módní list elegantních žen*. Praha : Melantrich, 1941, roč. 8, č. 4. s. 4.

⁵⁷ *Šijeme si doma bačkory. Vkus: módní list elegantních žen*. Praha : Melantrich, 1941, roč. 8, č. 10. s. 32.

momentálně populární.⁵⁸ I pánové se mohli začíst do časopisu, jenž byl věnován právě jim a nesl příhodný název Gentleman. Často se zde poukazovalo na novinky v pánském šatníku a samozřejmě také botníku – ať už se doporučení týkala ohledně klasické obuvi pro běžné nošení či bot speciálních jako byly například koupací střevíce.⁵⁹ Pro výzkum obuvnictví jsou také více než vhodným pramenem dobové odborné časopisy zabývající se právě obuvnickým průmyslem. Tyto listy jsou cenným zdrojem informací o tehdejší situaci v československém průmyslu, seznamují s novými typy obuvi, přinášejí znalosti z výroby bot v zahraničí, nabízejí i oddychové čtení v podobě článků o historii obuvi, jak o obuv pečovat, informují o sjezdech a poradách atd. Zajímavé jsou také četné přílohy s nákresy nových, módních a populárních vzorů obuvi. Mezi nejznámější obuvnické časopisy patří Český obuvník, Obuvnické listy a Obuvnický obzor, kdy právě první dva zmiňované poskytují mnoho důležitých poznatků a staly se tak nejen klíčovým pramenem pro tuto práci, ale i významným zdrojem dnes již těžko zjistitelných informací, jež vypovídají o životech lidí, jejichž smyslem života bylo obouvat nohy zákazníků do svého umění, kterým boty, zejména ty ručně dělané, jistě byly.

3.2 Inzerce a reklama – podpora prodeje

V obuvnických časopisech se setkáváme také s tištěnou inzercí. Už v první polovině 20. století si výrobci plně uvědomovali důležitost podpory prodeje svých výrobků, a proto se snažili svůj odbyt zvýšit co nejvíce. Správný inzerát musel být stručný a přitom úderný – tak, aby vzbudil pozornost, případný kupec nabídku zaregistroval a měl možnost posoudit, zda je pro něj výhodná a prodejce navštíví.

Inzerce v listech je mimo jiné taktéž zajímavým zdrojem informací. Vyčteme z ní cenovou relaci tehdejších výrobků i surovin, objevíme zajímavé důkazy tehdejšího estetického cítění a můžeme si také udělat obrázek o tehdejší nabídce na trhu – jaké typy bot byly zrovna moderní a žádané. I lokalizace prodejen může být zajímavá – často se setkáváme s obchody z různých koutů země a s pocitem napětí sledujeme, zda se obuvnický obchod nenacházel také v našem okolí.

Stejně jako dnes se ani tehdy kreativité inzerentů nekladly meze, a proto v dobových listech nalezneme i reklamy velmi netradiční a jistě můžeme říci, že i pokrokové. Využití ilustrací, ozdobných bordur a výrazných fontů písma jistě zaujalo daleko víc než řádek prostého textu.

⁵⁸ Baťa – střevičky pro příjemnou a jistou chůzi. *List paní a dívek*. Praha : Rodina, 1940, roč. 1940, č. 838 (46.). s. 13.

⁵⁹ Pánský šatník. *Gentleman: revue moderního muže*. Královské Vinohrady : J. Boš, 1929, roč. 6, č. 3, s. 69 – 70.

Vše bylo ovšem otázkou finančních možností zadavatele reklamy a zodpovězení si otázek, zda se mu investice do papírové reklamy skutečně vyplatí.

A co se nabízelo v obuvnických listech? Samozřejmě se lákalo k zakoupení nových párů bot, materiálu v podobě kvalitních kůží či obuvnických pomůcek a doplňkového materiálu v podobě vosků, krémů a černidel. Také zde byla nabízena pracovní místa – hledali se šikovní svrškaři, movití spolupracovníci. Nechyběla ani poptávka po volných pracovních pozicích – ne jeden sirotek hledal zaopatření u obuvnického živnostníka! Zajímavým momentem jsou i inzeráty osamělých dam, které si hledaly zajištěného potencionálního partnera v řadách obuvníků – ano, i nabídky k sňatku bylo možné nalézt na stránkách odborného obuvnického tisku.

Reklama si kladla za cíl především zvýšení odbytu výrobků daného živnostníka, vyzdvihnout jeho um či pestrou nabídku zboží, rozšířit jeho jméno do podvědomí občanů – možných budoucích zákazníků. Právě propagace obuvnického obchodu, firmy či samotného obuvníka byla skvělým prostředkem, jak si dopomocť k lepšímu výdělku v oné těžké době, tolik zmáhané krizí. Obuvníci na to byli neustále upozorňováni ve svých odborných obuvnických časopisech, jež se snažily donutit výrobce obuvi k aktivitě v hledání odbytu svých produktů. Mnoho mistrů totiž raději čekalo s rukama založenýma v klíně na svého zákazníka, který si obuvníka sám vyhledá, když bude potřebovat. Avšak doba již byla jiná, dříve si lidé svého obuvníka skutečně našli sami, ale nyní se kladl důraz na vlastní invenci – kdo zůstane sedět v koutě a nebude se sám angažovat, brzy na trhu skončí udušen svými úspěšnějšími kolegy a konkurenty. Na stránkách dobového tisku tedy často mistři naráželi na texty, které radily, jak náležitě vést konkurenční boj skrze reklamu.

Jak měla taková správná propagace vypadat? Časopis Český obuvník z roku 1920 nabídl kratší text k tomuto tématu. Velkým problémem v prvních letech nového československého státu byly návraty dřívějších živnostníků z války. Tito lidé se chtěli pochopitelně vrátit ke své původní profesi a začít opět vyrábět obuv pro své klienty, žít klidným životem jako tomu bylo v období před válkou. Bohužel však brzy narazili na komplikace v podobě závratných cen potřebných surovin, pracovní potíže a zvláštní jev, kdy lidé na jedné straně hojně utráceli, dokonce stáli fronty na určitý druh výrobků a na straně druhé nešlo některé zboží na odbyt vůbec – údajně pro svou drahotu. Důležitá byla právě propagace obuvníka – musel o sobě dát vědět – lidé sami nepřijdou, je potřeba je nalákat. Doporučovaným prostředkem reklamy bylo vyhotovení vývěsní dřevěné tabule s čitelným názvem obchodu, pomocť mohl právě vtipný název nebo motto živnostníka. Svou roli sehrával i tisk – upozornit se dalo správně textově promyšleným a sestaveným novinovým inzerátem, v němž mohl obuvník poukázat na snížené

ceny i jiné výhody, pro které měl zákazník zakoupit obuv právě u něho. Vábilo se například na nejlepší jakost výrobků, pohodlnost nákupu, dobré dopravní spojení, odbornou obsluhu. Velmi efektivní mohly být také plakáty – vystavené ve výloze či vylepené v dané lokalitě.⁶⁰

O dva roky později se tématem reklamy zabývaly také Obuvnické listy. Zdůraznily, že obuvník musí jednat jako obchodník a na svou živnost upozornit okolí. Nejlepším způsobem, jak o sobě dát vědět, byly barevné plakáty ve formátu divadelních cedulí, které vábily budoucího zájemce zdvořilým textem, např.: „*Velectěnému obecnstvu do Jičína a okolí. Dovolují si zdvořile oznámiti, že jsem 1. června tohoto roku otevřel v Jičíně živnost obuvnickou. Spoléhaje se na dlouholeté odborné zkušenosti a vědomosti, jichž jsem si získal za svého pobytu v předních dílnách tu- i cizozemských, doufám, že každého zákazníka, jak solidní práci, tak i mírnou cenou co nejlépe uspokojím. Poroučím se do ctěné přízně veleváženého obecnstva a trvám v úctě dokonalé, oddaný Josef Škaloud, mistr obuvnický.*“⁶¹ Listy dále radily obuvníkům, aby text na plakátě nebyl příliš dlouhý, neboť by to nikdo nečetl, stručnost a jasnost zaručovala nejlepší úspěch. Plakáty měly být vylepeny ve městě, v sousedních vesnicích, v kavárnách, hostincích, obchodech – to ale samozřejmě po domluvě s majitelem objektu, jinak hrozily nepříjemnosti. Vedle plakátů se tiskly i malé letáčky, které bylo vhodné roznést po městě i okolí. Velmi důležitým reklamním prostředkem se též stalo i vnější označení živnosti, firmy. Důležité bylo, aby text neobsahoval pravopisné chyby, v opačném případě by se stal terčem vtípu a smíchu vzdělaných kolemjdoucích. Časopis doporučoval nechat si text zkontrolovat někým, kdo pravopisu rozumí, v žádném případě se obuvník neměl spoléhat na malíře, neboť: „*...ten bývá také často slabý v pravopise.*“⁶² Malíř mohl rozhodovat jen v úkolu, kterým byl pověřen – tedy ve zhotovení dokonalého nápisu, jenž zaujal svou nápadností, ale nikdy ne nevkusností. Vždy bylo potřeba mít na paměti jednu důležitou pravdu – pro zákazníka je podstatnější druh živnosti nežli jméno, proto se doporučovala varianta „*Obuvnictví Josefa Škalouda*“ místo „*Josef Škaloud, obuvník*“.⁶³

Zatímco v roce 1922 stála reklama ještě u svého počátku, v roce 1927 už byla doslova „denním chlebem“, což vyplývá z článku květnových Obuvnických listů, který se k reklamě vyjadřuje.⁶⁴ V dané době se již vyskytovaly ve městech i na vesnicích reklamní štíty, křiklavé, pestré plakáty oznamující nebo doporučující určitou firmu a podobně. Nejvíce hýřila barvami pochopitelně větší města – reklamním centrem se stala především Praha. V porovnání

⁶⁰ Živnostník a reklama. *Český obuvník*. 10. 9. 1920, č. 17, s. 1, 2.

⁶¹ Jak upozorním na svoji živnost. *Obuvnické listy*. 24. – 30. 8. 1922, č. 23, s. 5 – 6.

⁶² tamtéž

⁶³ tamtéž

⁶⁴ O reklamě. *Obuvnické listy*. 30. 5. 1927, č. 14 – 15, s. 1, 2.

s cizinou však byla obuvnická reklama mizivá, nic neznamenantající, pozadu. Autor článku se vyjadřuje velmi skepticky k československým obuvníkům – neupírá jim jejich šikovnost, avšak znamenali ve světě málo, z čehož obviňoval třistaletou porobu a pověstnou nesnášenlivost, která byla dle jeho slov pro slovanstvo charakteristická.⁶⁵ Reklama se stala pákou obchodu a ten zase základem celého národního bohatství. Byla velmi důležitá a chytří lidé ji dokázali využít k svému prospěchu. Doslova reklamním mágem se stal Tomáš Baťa, který ještě při předválečné výrobě svých baťovek polepil každý roh reklamou, což bylo, jak se brzy ukázalo, velmi chytrým tahem, neboť tehdy do reklamy ostatní obuvníci neinvestovali vůbec. Právě díky reklamní zdatnosti si Baťa vydobyl své postavení, v roce 1927 již téměř všechny časopisy obsahovaly i celostránkové Baťovy inzeráty. Také Obuvnické listy se snažily přimět ostatní obuvníky, aby Baťův systém alespoň trochu napodobili a nenechali se ničit jeho konkurenčním působením. Výbornou pomůckou pro obuvníky měly být přiložené přihlášky k odběru několikabarevných reklamních plakátů, které chtěla redakce vydat ku prospěchu obuvnictví a vylepit po všech městech i vsích – tyto listy měly doporučovat ruční výrobu před tovární a změnit tak dosavadní stav v československých ulicích, kde viselo mnoho plakátů od Bati, Popperů, Humaniků, avšak ani jeden jediný plakát nepropagoval ruční práci – jako by mimo velkých obuvnických továren nic jiného ani neexistovalo.

3.3 Výkladní skříň

Reklamní plakáty byly vytištěny, letáky rozneseny po okolí, v tisku vyšel inzerát – co ale udělat více pro propagaci svého obchodu, firmy, živnosti? Jakým způsobem přivábit ještě více nových zákazníků v době, kdy je kupní síla malá a konkurence nebývale vysoká? Tyto otázky si kladla většina obuvníků, která nechtěla podlehnout tlakům svých schopnějších kolegů. Každý si své místo musel na trhu vydobýt sám, nejlepší cestou bylo poskytnout zákazníkům něco navíc – něco, co upoutá jejich pozornost a přinutí je alespoň do obchodu vkročit a nahlédnout, v nejlepším případě zakoupit pár obuvi.

Skvělým způsobem sebepropagace byla výkladní skříň. Malá či velká? Rozměry nehrály hlavní roli, důležitý byl především obsah jakožto hlavní důvod, proč se lidé u výlohy zastavili. Spousta obuvníků tento fakt přehlížela, nevěnovala výkladní skříni náležitou pozornost, dokonce často ani žádnou neměla, což patřilo mezi základní chyby. Výloha byla totiž jakýmsi prvním bližším kontaktem obuvníka s veřejností – právě skrze ni mohl ukázat

⁶⁵ tamtéž

své výrobky, popřípadě obuv, kterou zprostředkoval k prodeji, doplňkový sortiment. V odborných časopisech čteme často doporučení, jak má taková správná výkladní skříň vypadat, aby vzbudila veřejný zájem a přitom nepohoršovala. Dokonce si obuvníci sestavili desatero rad vedoucích k úspěšnému využití výkladních ploch.⁶⁶

Základním pravidlem byla pravidelná obměna vystavovaného sortimentu. Zákazníci chtěli vidět novou obuv dle poslední módy, zastaralé modely se nikdy nemohly setkat s velkým ohlasem. Navíc se sortiment neměl řídit pouze a jenom dobovými trendy, ve výloze měla být vždy vystavena obuv pro nadcházející sezónu – aby koupěchtivý člověk věděl, co bude potřebovat v brzkých týdnech a měsících. Také osvětlení bylo důležitým prvkem každé výlohy – kdo si mohl dovolit instalovat alespoň jednu žárovku, vzbudil větší zájem než kolega, jehož obchod se ve večerních hodinách topil ve tmě. Světlo dalo vyniknout barvám, doporučovalo se tedy, aby výloha nepůsobila příliš monotónně a byla oživena barvami, neboť jedině výrazná výkladní skříň mohla s jistotou upoutat zraky kolemjdoucích. Obuvník ale nesměl zapomenout na to, že dominantním prvkem ve výloze mají zůstat nabízené produkty! Bylo by na pohled hezké mít poutavou výzdobu, hrající všemi možnými barvami, ale primární účel výlohy by se ztrácel – obuv by byla zastíněna, upozaděna a lehce přehlédnuta. To samé platilo i o vystavovaném množství výrobků, zde bylo přímo žádoucí řídit se heslem „méně je více“. Nabízené artikly měly být tedy systematicky rozmístěny v prostoru výkladní skříň, nejlépe na podstavcích a tak, aby se nepřekrývaly. Zvolené výrobky měly být ty nejkvalitnější, nejhezčí, které měl obuvník v nabídce. Ve výloze nesměl chybět alespoň jeden pár obuvi, který byl pro zákazníka přitažlivý – ať už cenou, či svou módností a originalitou. Právě takový „horký kůň“ mohl předznamenat úspěšnost v přilákání zvědavých kolemjdoucích. Co potencionální zákaznictvo zaručeně vždy odradilo, byla výloha zanedbaná – vystavené staré modely, nesprávné rozmístění bot a především znečištění - jen málokdo byl ochotný zaplatit poměrně vysokou cenu za obuv, která se již ve společnosti nenosila, a ještě méně zákazníků zašlo do obchodu, jehož výloha se nacházela pod vrstvou prachu i jiných nečistot.

Výkladní skříň znamenala pro obuvníka významnou pomoc s prodejem výrobků, ale i přes tento fakt se ve dvacátých letech minulého století nacházela valná většina prodejců obuvi, kteří o přínosu vystavené obuvi směrem k veřejnosti pochybovali a o výklad nepečovali či jej ani neměli. Oblíbeným argumentem, proč jej nemít, se staly výmluvy na konkurenční velké obchody s obuví – hlavně na filiálky továren, které byly velmi často luxusně vybaveny.⁶⁷

⁶⁶ Deset pravidel pro působivou výkladní skříň. *Český obuvník*. 10. 6. 1926, č. 11, s. 12.

⁶⁷ Výkladní skříň malého obuvnického obchodu. *Český obuvník*. 10. 12. 1928, č. 23, s. 4 – 5.

Drobní živnostníci propadali pesimismu a ani se nesnažili své obchody zachraňovat, smířili se s osudem, který v jejich očích věštil brzký konec obuvnického řemesla. Odborné listy se proto pokoušely bojovat proti těmto skepsím a neúnavně přicházely s motivačními texty o tom, proč je dobré výklad mít a jak ho správně sestavit. Zajímavé nápady přinesl časopis Český obuvník, který vybízel k sestavení výkladní skříně po vzoru zahraničních obuvnických obchodů.⁶⁸ Smutnou realitou však zůstávalo, že českoslovenští obuvníci stále neuměli pracovat se zdrojem světla, základem úspěšnosti totiž bylo světlo plně korespondující s dokonalou úpravou skříně. Doporučovalo se výkladní skříně zařídit dle pařížského stylu. Vincent Hlinovský, autor článku Inspirace výkladní skříně, doslova napsal: „*Před počatou prací ve výzdobě se nechte přenést do říše kouzel a měkké poesie, kteráž vábí a představuje život a z duše to přeneste do své výkladní skříně – dekorujte tak, aby představovala čarovné jaro...*“⁶⁹ Čtenářům dále doporučoval, aby se nebáli použít dekorací v podobě umělých květin a celkový vzhled výlohy doplnit textovými tabulemi s nápisem „*Přilétlo jaro zdaleka*“. Velmi originální byl taktéž nápad s opatřením látkového stínidla na žárovky umístěné ve výkladu – díky barevné látce se z obyčejného bílého světla lehce stala působivá zář, například v zelené barvě, která přidávala vystavovanému zboží na zajímavosti.

Pokud bylo aranžmá výkladní skříně skutečně neotřelé a zastavení hodné, brzy se dostavily výsledky v podobě nových zákazníků, kteří by dříve obchod bez povšimnutí minuli. Obuvník měl mít však stále na paměti, že přivábit si zákazníka je jen jedním z jeho úkolů, mnohem podstatnější bylo výrobky skutečně prodat a úplně nejdůležitější (a nejtěžší) bylo si zákazníka udržet již napořád. K druhému a poslednímu bodu se však váže především výborný obchodnický cit – umět prodat v tak složité době zmáhané krizí, vyžadovalo nejen praxi, ale především obchodní talent a podnikavého ducha, ochotu, přívětivost, slušnost, důvěryhodnost a další vlastnosti, jež obuvníkovi dopomohly získat náklonnost koupěchtivého, avšak stále váhajícího zájemce o obuv.

3.4 Jak být dobrým obchodníkem?

Existence obuvníka závisela na odbytu jeho výrobků i služeb a často se stávalo, že umění prodat bylo mnohdy důležitější než samotný výrobek, z čehož těžily zejména filiálky obuvnických továren, jejichž výrobky sice nebyly tak kvalitní jako ručně dělané, ale prodávali je školení prodavači a prodavačky s tím nejvybranějším chováním a v luxusně zařízených

⁶⁸ Inspirace výkladní skříně. *Český obuvník*. 10. 7. 1929, č. 13, s. 4.

⁶⁹ tamtéž

obchodech, které v člověku vzbuzovaly dojem, že v tak dobrém a přepychovém prostředí musí nakoupit jen tu nejlepší obuv. Továrny se zdatnými obchodníky tak braly obživu méně průbojným, chudým obuvníkům, leč rukodělné výrobky byly v mnoha případech daleko lepší kvality, vzhledu a poskytovaly větší komfort, neboť byly šité na míru.

V tehdejší obuvnickém světě panovalo společenské rozvrstvení řemesla, průmyslu a obchodu.⁷⁰ Příslušníci společenských vrstev vytvářeli pevnější stejnorodé skupiny lidí, které sblížoval obor jejich pracovní činnosti. Tato společenská sdružení spojoval nejen hospodářský zájem, ale i vzájemná sounáležitost. Obuvníci byli rozděleni na obuvníky na míru a příštipkáře, neustále sváděli boj s fušery⁷¹ a rychloprávkárnami obuvi. Tovární obuvnický průmysl se zase vyvinul z ruční řemeslné práce, kdy vyučení obuvníci zakládali na vlastní pěst fabriky, přičemž jejich hnací silou byl obchodní duch, touha se prosadit a získat co nejvíce to jen půjde. Jejich risk se jim často vyplatil a přinášel návrat investic, zisk, prosperitu, zároveň však představovali ohrožení pro další vrstvy obuvnického obchodu – například pro obuvnické mistry. Mistři vyrábějící boty, se mnohdy spokojili s menší dílnou, kde zaměstnávali několik pomocníků a vzdělávali učně. Měli rádi jistoty, a proto neriskovali a nepokoušeli se zakládat větší podniky, vůči továrnám navíc pěstovali předsudky, což je utvrzovalo v tom, držet se stále svého starého systému. Menší továrničky vznikaly přičiněním podnikavých továrních mistrů a dělníků, za dobré konjunktury jich bylo zakládáno značné množství, avšak málokdy se takové podniky udržely na životě již při prvních známkách deprese trhu.

Poměrně novým jevem ve 20. letech 20. století se stal vznik obchodů s obuví, jakožto děti obuvnického průmyslu. Důvodem rozšíření sítě obchodů po republice byla neochota, ba přímo averze k prodeji tovární obuvi obuvníky, kteří tak činili v domněnce, že tím pomůžou vlastnímu stavu. Továrny proto musely najít způsob odbytu jiným způsobem – tedy skrze své vlastní prodavače a prodavačky.

V obchodu s obuví tedy existovaly dvě sociální vrstvy a to „obuvník obchodník“ a „pouhý obchodník s obuví“.⁷² Obchodník s obuví měl k dispozici své vlastní dílny, k nimž byl připojen rovnou i obchod s obuví. Obchodník byl odborníkem, rozuměl řemeslu a díky tomu si lépe získal důvěru u zákaznictva, kterému dokázal hbitě odpovědět na všetečné dotazy k jakémukoliv páru bot. Málokdy však měl takový člověk i obchodního ducha, postrádal

⁷⁰ Společenské rozvrstvení obuvnického řemesla, průmyslu a obchodu. *Český obuvník*. 25. 4. 1927, č. 8, s. 2.

⁷¹ Fušeři byli u obuvníků velmi neoblíbení. Šlo o lidi, kteří neměli odborné vzdělání potřebné pro výkon obuvnického řemesla, ale i tak nabízeli lidem své služby, často pod cenou odborně vzdělaných obuvníků.

⁷² tamtéž

odvahu k vedení obchodu, upřednostňoval obuv ručně vyráběnou před tovární, k níž choval předsudky a nabízel ji ve svém obchodě čistě z důvodu nabytí případného zisku při prodeji.

Druhým typem prodejce byl pouhý obchodník, který si obuv vybral za svůj předmět určený k prodeji, avšak jí nerozuměl – neměl potřebné odborné znalosti. Absence vědomostí týkajících se obuvi mu však nebránila v prosperitě, vyvažoval totiž toto své negativum velmi dobrým obchodním talentem, byl obratný a dokázal si získat nejednoho zákazníka svými promyšlenými, strategickými postupy, kde svou hlavní roli hrála obuvníková bezbřehá ochota vůči zákazníkovi.

Nyní se ale vraťme k prvotní položené otázce – jak být dobrým obchodníkem? Stále častěji se stávalo, že obchod s obuví má ve svých rukou právě pouhý obchodník, za to odborník přes obuv a sám zhotovitel obuvi stál v pozadí. Přitom rukodělný obuvník byl tou nejpovolanější osobou, která by měla obuv prodávat. Tehdejší obuvníci, pracující dle míry, se potýkali s velkým nedostatkem práce, hledali si jiné způsoby obživy, řada z nich přestala vyrábět svou vlastnoruční obuv a orientovala se na pouhé zprostředkování prodeje tovární obuvi.⁷³ Rostlo přesvědčení, že není nic snazšího, než obchodovat s obuví, což byl pochopitelně názor mylný, jelikož člověk sice mohl být vynikajícím odborníkem skrze výrobu bot, ale nerozuměl-li hotové obuvi, neměl-li zdání, jaké požadavky si zákaznictvo klade, jaké je nutné mít na skladu výrobky, tvary, nevěděl-li, co se momentálně nosí a co se naopak již nenosí, brzy poznal hořkou stránku podnikání a skončil. Úspěšný obchodník musel mít dostatečné vzdělání jako prodavač obuvi, disponovat postačujícím množstvím kapitálu a mít veškeré dění v obchodě plně pod kontrolou. Takovému člověku neměly být cizí skladní knihy, kde si pečlivě vedl zápisy o zboží, čímž se vyhnul nepříjemnostem v podobě nadobjednávek nebo naopak nedostatku prodejních artiklů. Zásoba byla velmi důležitá – jakpak by se asi zákazníci tvářili, kdyby se ukázalo, že ve výkladní skříni je sice vystavena krásná obuv dle posledních módních senzací, avšak v obchodě ji není možné ani zkusit natož zakoupit? A jak by vypadal takový obchodník, který není schopen mít pod kontrolou stav svého skladiště? Na vedení knih záleželo velké procento pozdější úspěšnosti obchodu. Díky zápiskům měl obchodník přístup k informacím o výdělku, zda vůbec nějaký je a kde – co se vlastně nejvíce prodává, co naopak vůbec, navíc knihy pomáhaly i při kontrole obchodu a nemuselo se čekat až na manuální inventuru. Správný a úspěšný obchodník tedy nespoléhal v obchodě na štěstí, ale na zdatnou obchodní organizaci.⁷⁴ Vedl si dokumenty o své obchodní činnosti, byl schopný doložit jakoukoliv transakci. Nezapomínal ani na vzdělávání – neboť vědomosti jej posouvaly dál.

⁷³ Proč nemají mnozí obuvníci takový úspěch jako prodavači obuvi?. *Český obuvník*. 10. 2. 1926, č. 3, s. 1 – 2.

⁷⁴ tamtéž

Vždy měl vytyčeny cíle, věděl, co je předmětem prodeje jeho obchodu, na jakou skupinu zákaznictva chce působit a nikdy nezačínal s podnikáním bez náležitého dostatku kapitálu – úvěry totiž brzy vedly k neustálému koloběhu půjček a nárůstu dlužných částek do závratných výšin, jež předznamenávaly naprostou platební neschopnost a krach podniku.

Jednou z největších a nejdůležitějších vlastností úspěšného obchodníka bylo umění komunikace se zákazníkem. Zákazník byl ten, kdo projevil o koupi zájem již tím, že do obchodu vstoupil, nyní záleželo na schopnostech prodejce, zda se dokáže natolik angažovat, získat si důvěru, vyjít vstříc požadavkům a vyhovět zájemci ve všech směrech. Obuvníkům-výrobcům bylo často vytýkáno, že jejich neúspěch tkví právě v nevědomosti, jak si zákazníka získat. Řemeslník si počínal v mnoha případech velmi ostýchavě, nesebevědomě, neklidně.⁷⁵ Pokud byl schopen na zákazníka alespoň promluvit, třásl se jeho hlas strachy – zkrátka si vůbec nevěřil a kdo nevěří ani sám sobě, jak má potom získat důvěru ostatních?

Řada obuvníků si pokládala otázku, jak se stát úspěšným obchodníkem a zvýšit odbyt svých výrobků? Jaké zvláštní dovednosti má mít dobrý prodejce a je vůbec možné, aby se někdo bez zkušeností s prodejem vyhoupl mezi ty šikovnější obchodníky? Základem všeho byla potřeba si uvědomit dva cíle svého snažení – tedy získat klienta a uspokojit jeho požadavky.⁷⁶ Bylo nutností si zákazníka naklonit nejen mluveným slovem, ale i vnějším působením, proto měl být prodejce vždy slušně ustrojen a upraven, stejně tak mělo vypadat i prostředí obchodu – čistota, pořádek, příjemné zařízení místnosti bylo dobrou známkou prosperující a důvěryhodné prodejny. Při vstupu zákazníka do obchodu se nemělo s ničím otálet a jít okamžitě na věc. Potencionální nákupčí měl být ihned zdvořile uvítán, slušná mluva a příjemné vystupování patřilo mezi samozřejmosti. Se zákazníkem se obchodník nikdy nedohaduje, to si měli obuvníci zapamatovat jednou provždy, i když zachovat chladnou hlavu ve snaze vyjít co nejvíce vstříc i těm nejnáročnějším zákazníkům, bylo pro impulsivní jedince velmi namáhavé a vyžadovalo notnou dávku sebezapření. Zájemce se nesměl stát obuvníkovým protivníkem, diskuse měla probíhat střídmě a bez snahy obuvníka přimět zákazníka k jinému názoru. Dobrý obchodník totiž mluvil vždy jasně, k věci, neodbíhal od tématu a především znal výborně své zboží, o kterém dokázal zodpovědět jakoukoli otázku. Zásadou byla pravdomluvnost, neboť v obchodě platilo obzvlášť staré známé rčení, že lež má krátké nohy. Následné tahanice a nespokojenost oklamaného zákazníka rozhodně nestály obuvníkovi za zisk na jednom navíc prodaném páru bot! Rozhořčený zákazník totiž nejenže

⁷⁵ Styk řemeslníka se zákaznictvem. *Obuvnické listy*. 1. 8. 1922, č. 20 – 21, s. 5 – 6.

⁷⁶ Deset přikázání v umění prodávati. *Český obuvník*. 25. 2. 1926, č. 4, s. 1 – 2.

brzy přišel do obchodu s požadavkem na vrácení peněz či výměnu zboží, ale především kolem sebe šířil svou negativní zkušenost s obchodem a odrazoval od koupě i další lidi. Stejně důležitá jako pravdomluvnost byla i spolehlivost. Pokud obchodník něco slíbil, tak měl svému slibu dostát a zbytečně si nepopouzet zákaznictvo například nedodržením lhůty výroby daného páru bot.

Ti nejlepší obchodníci disponovali schopností „znát lidi“.⁷⁷ Vědět, co si ke komu dovolit, vystupovat bez předsudků, umět odhadnout lidskou povahu, vkus, vnímání – to bylo předpokladem zdárného uzavření obchodu. Většinu zákazníků oslovil přátelský, osobní pozdrav, příjemná obsluha, potěšila je občasná lichotka. Velkým plusem obchodníka bylo, pamatoval-li si také jména svých dřívějších zákazníků a při jejich další návštěvě je jejich jménem i oslovoval. Fakt, že si prodejce pamatoval jméno svého klienta, mnohdy udělal velký dojem a kupující se cítil být váženým a vítaným návštěvníkem obchodu. Také působilo velmi dobře, bylo-li zákazníkovi umožněno rozpovídat se o své osobě, obuvník tak měl přehled o poměrech potencionálního kupce, naslouchal mu a záměrně jej podněcoval v hovoru dalšími otázkami, které však měly být vždy v mezích slušnosti, nevtíravosti a bez podezření na vyzvídavost. Obchodník se naopak vždy vyvaroval zbytečných rozmluv o své osobě, o něj přece nešlo, šlo o to dát prostor zákazníkovi, to on byl hlavním středobodem dané chvíle možného nákupu. Pozitiva také přinášelo sebevědomé vystupování vůči klientovi, neboť dokázalo vzbudit důvěryhodnost a jistotu dobrého nákupu kvalitní obuvi.

Být dobrým obchodníkem znamenalo v době krize velkou výhodu. Ten, kdo si dokázal zajistit zákazníka, měl zaručeno živobytí a prosperitu. Mnozí obuvníci-řemeslníci proklínali továrny, které zřizovaly úspěšné obchody s méně kvalitní strojovou tovární obuví, jež se těšily oblibě u různých vrstev zákaznictva, avšak nesnažili se si vzít z tohoto faktu ponaučení a k dílně si takový obchod zřídit sami. Jejich výloha nemusela nutně přetékat všemi možnými druhy bot, stačilo několik botek, hezká úprava výkladní skříně, menší pomoc skrze reklamu a hned by zákazníků přišlo víc! Pěkné bylo, pokud obuvník připojil k obuvi i leštidlo na obuv jako dar a poučil o tom, jak vhodně o obuv pečovat a na konci roku zaslal svému zákazníkovi vkusný kalendář pro nadcházející rok jako projev slušnosti a váženosti.⁷⁸ Ještě stále existovala spousta lidí, kteří věděli, že obuv šitá na míru je rozhodně kvalitnější než ta tovární a rádi by si za kvalitu i připlatili. S postupem doby si však lidé navykli na obchody s obuví poskytovaný komfort, luxusní prostředí, vybrané chování personálu prodejny a bonusy plynoucí z nákupu tovární obuvi. Ano, kvalita bot začala postávat v pozadí, lidé podléhali

⁷⁷ tamtéž

⁷⁸ Dárky zákazníkovi. *Obuvnické listy*. 10. 12. 1927, č. 34, s. 4.

sladkým slůvkům dobře školených prodavaček, botky dostávali zabaleny do pěkných krabic a navíc ta nízká cena! Je škoda, že řada obuvníků-řemeslníků nevyužila situace, nezabojovala o své lepší postavení a jen rezignovaně přihlížela, jak strojní velkovýroba postupně likviduje jednoho kolegu za druhým.

3.5 Výroba obuvi

Až dosud jsme se zabývali tématy, která souvisela s propagací obuvi. Reklama byla jistě velmi důležitá, hezké prostředí obchodu či dílny také značně zapůsobilo na potencionálního klienta, ovšem to nejdůležitější jsme doposud opomíjeli – samotný subjekt všeho snažení – botu. Zákazníci (a konečně také my v dnešní době) se setkávali nejčastěji s již vyrobeným modelem, procesu výroby bot se zúčastnil jenom málokdo, což je převelká škoda, neboť zhotovování páru obuvi je poměrně složitá, avšak pozoruhodná činnost. Za každou botou stála námaha obuvnického mistra, který si musel při práci počínat přesně a důsledně, aby jeho dílo bylo kvalitní, vydrželo při běžném užívání a samozřejmě se i líbilo.

Jak již bylo řečeno výše, výroba obuvi je poměrně náročný proces, který má svá specifika a liší se dle typu vyráběné obuvi i způsobu zhotovování. Obuv se dříve vyráběla pouze a jedině ručním způsobem, s industrializací a novými technickými vynálezy se však práce začala usnadňovat pomocí speciálních strojů, které vytlačily a nahradily určité pracovní postupy, jež byly typické pro ručně pracovanou obuv - je proto třeba rozlišovat výrobu ruční a výrobu strojní. Metody výroby se také měnily s každým rokem, základ však zůstal povětšinou stejný.

Obuv bylo možno zhotovit několika výrobními způsoby – již k roku 1920 je doloženo, že se vyráběla obuv šitá, kolíčková, prošívána, obrácená, texlovaná a obuv s dřevěnou podešví.⁷⁹ Ke zhotovení boty dle jakéhokoliv výše zmíněného druhu bylo potřeba vypracovat vrchní a spodní část, kdy vrch býval vyráběn z jemnějších usní, u spodku byla důležitá trvanlivost a odolnost, proto se používaly kůže pevné a silné. Výběr správné kůže, jakožto základní suroviny pro výrobu bot, byl velmi důležitý. V dřívějších dobách si ševci připravovali kůži sami ve své dílně a nemuseli se starat ani o získání tohoto materiálu, jelikož si kůži na boty nosili zákazníci. Během dalších let začali kůži v obuvnickou useň zpracovávat koželuzi, kteří nejlépe dovedli připravit svrškové a nártové usně. Svrškové usně se často dělaly z kůže telat, kravek, jalovic, koňů, mezků, oslů, ovcí, jehňat, jelenů, tuleňů, psů

⁷⁹ Strojní a ruční výroba obuvi – dokončení. *Obuvnické listy*. 20. 11. 1920, č. 38 – 39, s. 2-3.

i králíků a na usně určené pro podešve⁸⁰ se užívala kůže z jalovic, krav, volů, buvolů a býků.⁸¹ Před přistoupení k samotnému vydělávání kůže, bylo potřeba surovinu předem zpracovat na tzv. holinu⁸². Kůže se nejprve potahovala na koželužském špalku, díky tomuto úkonu se natáhla a došlo k odstranění přebytečné vody a nečistot. Následně přišlo na řadu tzv. loužení⁸³ ve vápenném mléce a odchlupování se pocením na hromadách nebo v jámách pomocí bakterií. Samotné chlupy se poté odstraňovaly opět na špalku nebo na speciálním stroji, po tomto aktu se přistoupilo k tzv. mízdření⁸⁴, kdy docházelo k očišťování kůže na její masové straně pomocí ostrého nože od zbytků podkožního pletiva či masa. Kůže se ještě vyprala, poté kruponovala⁸⁵ nebo štípala na strojích – to znamená, že se nařezala na kusy v dané tloušťce. Po loužení bylo potřeba surovinu odvápnit kyselinou solnou či sírovou nebo ústrojnými kyselinami jako byla kyselina mléčná, máselná nebo octová. Následně se po tomto složitém procesu holina mořila⁸⁶ mořidlem trusovým, otrubovým nebo umělým.⁸⁷ Výsledná, již holá a čistá kůže byla připravena k užití příslušných činiv, díky kterým se proměnila v useň – konečný produkt, jenž se dostal do rukou obuvníka. Vydělávat⁸⁸ kůži se dalo celkem sedmi způsoby – obuvníci rozlišovali vydělávání tříslové, chromové, vašové a dále zámišnictví, jirchářství, železočinění a kombinované činění – usně se dle jednotlivých metod zpracování daly rozeznat dle vzhledu. Tříslo se získávalo z rostlinných zdrojů – hlavně ze dřeva, kůry, listů, plodů, kořenů stromů, například tříslo z dubové kůry propůjčovalo usni žlutou barvu, z jedle naopak načervenalou. Obuvníci však nejčastěji užívali kůži z hřbetu zvířat, která byla činěna smrkovým tříslem – vyznačovala se svou tuhostí a jednolitou hnědou barvou.⁸⁹ Proces chromočinění, tedy vyčiňování kůží solemi chromu, se objevil teprve v druhé polovině 19. století a používal se hlavně pro svrškový materiál. Useň vašová byla specifická svou

⁸⁰ Podešev nebo také podrážka je část obuvi, která se při chůzi dotýká země. Dříve se vyráběla především z pevné usně, během 20. st. se začalo používat syntetických materiálů – např. gumy. Podešev je velmi náchylná k opotřebení, proto se musely usňové boty často opravovat – „podrážet“.

⁸¹ Co má každý obuvník vědět. K. S. Mírotický z Mírotic. *Obuvnické listy*. 31. 8. 1921, č. 23 – 24. s. 1.

⁸² Holina je surová kůže zbavená srsti a chlupů. Odchlupenou kůži čeká ještě několik procedur jako např. odtučňování a až poté přichází na řadu samotné činění.

⁸³ Loužení je jedním z aktů konaných při odstraňování srsti. Kůže se musela dostat do styku s vápenným roztokem, kdy vlivem zásaditého prostředí začaly ze zpracovávané suroviny vypadávat uvolněné chlupy, jelikož byly působením chemické látky rozleptány vlasové cibulky.

⁸⁴ Pod pojmem „mízdření“ se rozumí odstraňování zbylého podkožního vaziva z rubové strany kůže za pomoci ostrých nožů.

⁸⁵ Kruponování znamená oddělení nejcennější střední části kůže, tzv. jádra, od ostatních částí, které nejsou tak dobré kvality a vyznačují se řídkým a měkčím pletivem. Provádí se řezáním v ploše.

⁸⁶ Mořením se z kůže odstraňovaly bílkoviny, zbylé nečistoty a rozrušovala se elastinová vlákna, mořená kůže tak byla daleko měkčí a poddajnější.

⁸⁷ VYSOKÝ, Karel, ed. *Rukověť učně obuvnického*. Praha : I.L. Kober, [1928]. 67 s., 2 l. Vědění k blahobytu; [sv.] 34. s. 5 – 6.

⁸⁸ Vydělávání kůže je činnost, jejímž výsledkem je stabilizace chemického složení kůže. Pokud by nedošlo k vyčinění, surovina by se stala neohebnou a byla by náchylná k hnilobě, čímž by se znehodnotila.

⁸⁹ Co má každý obuvník vědět. K. S. Mírotický z Mírotic. *Obuvnické listy*. 31. 8. 1921, č. 23 – 24. s. 1.

jemností, vyráběla se z té nejlepší kravské kůže a hodila se zejména pro šitou či obrácenou obuv. Při zámišovém vydělávání se kůže činila pomocí tuků, výsledná useň byla žluté až světloužluté barvy. Jirchářství používalo jako hlavní činidlo nerostné, hlinité soli – kamenec a sůl kuchyňskou. Barva takto upravené kůže byla bílá a vyznačovala se tou největší jemností. Ve 20. letech se objevilo také železočinění, tehdy opravdu novinka v rámci vydělávání kůží, kdy se užívalo solí železa. Výsledný výrobek se pyšnil svou pevností, ale zároveň i jemností, takže se hodil nejen pro spodky, ale také pro svršky. Barevná škála takto vydělávané kůže odpovídala odstínům získaným při tříslouchinění. Dané metody se daly také kombinovat, čímž se získala useň různých vlastností a barev.⁹⁰

Obuvník vždy vyráběl boty z usně, nikoliv z kůže, avšak často se místo termínu useň užívalo obecně označení kůže. Useň musela být kvalitní, což se poznalo dle řezu – správně připravený materiál se vyznačoval tmavým, pevným řezem s pravidelným pletivem.⁹¹ Pro různě zpracovanou useň se uchytila také speciální pojmenování - box⁹², boxcalf⁹³, ševro nebo také chevreau⁹⁴ či lak⁹⁵. Na obyčejnou obuv se užívalo nejčastěji hovězí kůže, a to v barvách černé, černolícové nebo hnědé. Oblíbené ale byly i teletiny, zvláště upřednostňované u dámské obuvi – zejména typ lícovka nebo satin, který vynikal svou hladkostí a lesklostí. Pro výjimečnější obuv se často sahalo po koňských či skopových kůžích.⁹⁶

Pro práci na svrchní i spodní části bylo potřeba kopyto. Kopyta byla nejzákladnější pomůckou obuvníka při výrobě – hlavně na nich záleželo, jaký bude mít bota tvar a jak poté výsledná práce padne zákazníkovi na nohu. Kopyto muselo plně respektovat míry nohy, které byly získány měřením chodidel při zadávání zakázky zákazníkem. Na volbu správného kopyta měl vliv také požadovaný tvar boty, byla-li módní obuv špičatá, pak i kopyto muselo být špičaté. V tomto případě ale musel mít obuvník vždy na paměti, že obuv se špičkou je vlivem zúžení prstové části mnohem kratší, proto se doporučovalo k naměřené velikosti noh klienta přičíst alespoň 1,5 cm u pánské obuvi, 1 cm u obuvi dámské. Ohledy se musely brát také na případný podpatek – pokud byl v plánu podpatek plochý a nízký, pak se volilo k výrobě kopyto taktéž ploché a nízké, požadovala-li zákaznice podpatek vysoký, mohlo se použít kopyto vyražené. Pokud se obuv vyráběla na zakázku, tedy na míru, bylo potřeba

⁹⁰ VYSOKÝ, Karel, ed. *Rukověť učně obuvnického*. Praha: I.L. Kober, [1928]. 67 s., 2 l. Věděním k blahobytu; [sv.] 34. s. 5 – 6.

⁹¹ tamtéž s. 7.

⁹² Box – označení pro hovězí kůži.

⁹³ Boxcalf – leštěná teletina.

⁹⁴ Chevreau/chevreaux/ševro - leštěná konina či kozinka.

⁹⁵ Lak - kůže natřená fermeží, následně potíraná lakem ředěným v oleji.

⁹⁶ VYSOKÝ, Karel, ed. *Rukověť učně obuvnického*. Praha: I.L. Kober, [1928]. 67 s., 2 l. Věděním k blahobytu; [sv.] 34. s. 8.

kopyto vskutku individuálně upravit, patní část odpovídala objemu nohy a horní díl musel být dostatečně široký. Pokud obuvník nezhotoval zcela nové kopyto přesně na míru, tak mohl použít kopyto univerzální, odpovídající velikosti, které měl k dispozici v dílně a to následně upravil nastavováním šířky a délky pomocí kulatých kousků kůží tak, aby plně korespondovalo s naměřenými mírami nohou zákazníka. Zdá se, že příprava kopyta byla velmi pracná, avšak sami obuvníci se o této činnosti vyjádřili následovně: „*Příprava kopyta jest vlastně cvik a nevyžaduje tolik znalostí, jako spíše zručnost a hbitost prstů.*“⁹⁷

Byla-li kopyta připravena, mohlo se začít se spodkovou prací. Z usně se nejprve vysekaly všechny potřebné části k výrobě spodku boty – tedy stélky, podešve, vložky, okolky, patníky vrchní i spodní a opatky. V případě továren se tyto jednotlivé kusy obuvi sekaly na stroji, ruční výrobci si je vykrájeli sami. Vysekávání částí se odvíjelo od předem připraveného stříhu, právě na samotném vzoru obuvi totiž velmi záleželo, neboť díky správně a pečlivě vyvedenému vzorku mohla vzniknout skutečně kvalitní a pravidelná obuv, která plně respektovala potřeby chodidla. V dřívějších dobách byly stříhy velmi jednoduché, zpravidla se vycházelo z použití jednoho či dvou kusů a výsledná obuv se dozdobovala pozdějším přiříváním pásků a dalších podobných prvků. Obuv nebyla dělána dle naměřených měř, ale často jen od oka, což se postupně začalo stávat terčem kritiky, a tak se hledal nový způsob, který by se více opíral o naměřené hodnoty nohou. Velkou roli sehrála délka nohy, proto nová stříhová soustava vycházela z hodnot naměřených od středu paty až ke konci palce, bohužel ostatní míry (které např. určovaly sklon stříhu) zůstaly nadále přehlíženy. Zlepšení přinesla kruhová soustava, neboť stříh byl v tomto případě přesnější. Základem se stala opět přímá délka nohy, kterou dal obrys chodidla, k této hodnotě se přičítalo navíc ještě několik jednotek tak, aby vyšlo na založení obuvi. Tyto stříhové soustavy se staly stavebním kamenem pro vznik dalších metod modelářství obuvi. Jedním z nejlepších způsobů se stala Knöflova⁹⁸ stříhová soustava, která jako první kladla důraz na přirozené linie nohy člověka a byla využívána ještě ve 20. letech minulého století. Ve zmiňovaném druhém desetiletí se však vyrojila spousta stříhových soustav a záleželo jen na samotném obuvníkovi, ke které se přikloní a bude ji využívat při své vzorkařské práci. Obuvnické továrny a větší dílny dávaly přednost americké soustavě, kdy se základem ke kreslení stříhu stala papírová kopie zhotovená dle příslušných kopyt. Velkou výhodou této metody bylo, že výsledný stříh skvěle

⁹⁷ Příprava kopyt. *Český obuvník*. 10. 4. 1925, č. 7, s. 3.

⁹⁸ Robert Knöfl, narozen v Drážďanech, později žil ve Vídni. Je zakladatelem první soustavy kreslení obuvnických stříhů, která začala respektovat potřeby lidské nohy. Zemřel roku 1834.

přilnul ke kopytu a nedocházelo ke zbytečnému plýtvání drahou usní.⁹⁹ Míry nohou se zjišťovaly skrze měření, zákazník se většinou postavil plnou vahou na bílý papír a noha mu byla obkreslena a to i s případnými defekty chodidla. Obuv se však nevyráběla pouze na míru, ale také do zásoby, kde nebylo možno přihlédnout k noze pozdějšího majitele daného páru bot. Zásobní obuv se tedy zhotovovala dle stříhů univerzálních rozměrů, které vycházely ze správně vyvinuté a zdravé lidské nohy. Roli samozřejmě hrál také použitý materiál a vrstva lidí, pro kterou byly dané boty zhotoveny, jelikož například venkované měli nohu zpravidla větších rozměrů. Pro obuv do zásoby byly tudíž sestaveny speciální stupnice, tedy tabulky měř v obuvnických číslech rozlišované na mužské, ženské, dětské, dívčí a chlapecké.¹⁰⁰

Jelikož se výrobní postupy u samotné obuvi lišily dle způsobu zhotovení, je potřeba si představit každý proces zvlášť – nejprve tedy k výrobě ručně šitých párů bot.

Ruční obuv byla vždy považována za kvalitnější a dle toho patřila také k obuvi dražší, na rozdíl od bot zhotovených na mechanických strojích. Výrobce ručně šité obuvi si připravil potřebné části k výrobě bot. Špičky určené k tužení obuvi a opatky vlepil do svršků. Mezitím si připravil také stélky, které okosil a opatřil dírkami, jež byly určené k následnému šití okolků¹⁰¹. Nachystané svršky přetáhl přes připravená kopyta a důkladně je narovnal, aby nikde nebyly zkrabaceny. Po této fázi započal s tzv. cvikáním¹⁰² – velmi namáhavou a pracnou činností, která patřila k těm nejdůležitějším úkonům při zhotovování boty. Při cvikání se svršek obuvi musel zcela napnout, vyrovnat a přilnout ke kopytu. Následně se pomocí ocelových hřebíčků, tzv. cvoků, svršek připevnil ke kopytu. Pokud by se proces cvikání odbyl a nebyla mu věnována důsledná pozornost, tak by výsledný tvar obuvi mohl působit neforemně, pokriveně a rozhodně by nebyl vhodný k nošení, neboť by nepodporoval správné držení nohy. Po cvikání přišlo na řadu šití okolku z jemné usně. Obuvník nesměl zapomenout vylepit prostředek mezi okolkem v bříšku a vsadit kožený klínek do ohbí, pokud by se tak nestalo, obuv by se při chůzi v ohbí snadno poničila a zlámala. Dalším úkonem bylo ošití paty. Po přípravě svršku následovalo přikrojení podešve, ta se musela vyklepat, potřít mazem a připevnit na spodek pomocí hřebíčků. Obuvník podešev kolem dokola okrojil, v ohbí skosil a udělal rýhu asi 1 mm hlubokou a 3 – 4 mm od okraje. Následovalo šití spodku

⁹⁹ VYSOKÝ, Bedřich, ed. *Obuvnické modelářství*. V Praze : I.L. Kober, [1924]. 95 s. Věděním k blahobytu; sv. 6. s. 15.

¹⁰⁰ VYSOKÝ, Bedřich, ed. *Obuvnické modelářství*. V Praze : I.L. Kober, [1924]. 95 s. Věděním k blahobytu; sv. 6. s. 17.

¹⁰¹ Okolek – okolní kůže mezi podešví a nártem.

¹⁰² Cvikání – činnost, při které obuvník napíná svršky na kopyta a připevňuje je hřebíčky. Useň nesmí být nikde pokrčena, ale důkladně narovnána.

za pomoci dratve¹⁰³, steh se musel velmi dobře přitahovat, aby byl pevný a obuv dobře držela. Rýha, kterou obuvník udělal při přípravě podešve, se zalepila a podešev se zahladila. Pata se přibila pomocí kolíčků, přebývající části se ořízly, želízky se vytlačily hrany a výrobce mohl přejít k výrobě podpatku.

Zhotovení podpatku a jeho správné připevnění k podešvi patřilo mezi složitější úkony při výrobě boty, náročnost rostla s požadovanou výškou podpatku. Bylo zapotřebí dávat bedlivý pozor na to, aby oba podpatky byly souměrné a dobře postavené. Obuvník si musel nejprve samotný podpatek ručně vyrobit, to mohl učinit dle vzoru nebo dle staré obnošené obuvi. Horní část podpatku musela být širší než dolní – v opačném případě by se zákazníkovi v obuvi nechodilo příliš dobře a navíc by se botky brzy sešlapaly. Podpatek se skládal z několika dílků, které obuvník nařezal tak, aby odpovídaly konečné výšce kramfleku. Části se k sobě mohly spojit mazem a obuvník poté podpatek přičezal. Při okrajích se zatloukly kolíčky, čímž se stěny podpatku zpevnily. Správně vyhotovený podpatek musel působit dojmem, jako by byl vyřezaný z jednoho kusu – rozhodně měly všechny části těsně přiléhat, mezery byly nepřipustné! Po přičezání se podpatky daly do lisu, kdo lis neměl, tak musel vymyslet jiný způsob zatížení. Zatímco byly podpatky v lisu, obuvník připravoval podešev obuvi, na které si vyznačil co nejvíce ploché místo pro přichycení podpatků. Na podešev se umístily tzv. rámy, což byly pásy podpatkové kůže o délce 16 až 24 cm a šířce 1 a půl cm.¹⁰⁴ Nyní výrobce přešel k připevňování podpatků – dolní část se potřela mazem a přitiskla k podešvi, poté se podpatek přitloukal kolíčky – v této fázi bylo nutné dbát obzvlášť na stavbu podpatku, případné pokřivení se ihned rovnalo. Všechny části podpatku musely být spojeny kolíčky, pro naprostou pevnost a trvanlivost se nakonec celý podpatek probil drátěnými hřebíčky tzv. drátěnkami, které musely být dlouhé tak, že špičky projely skrze stélku obuvi. V poslední fázi práce se podpatek sklepal přes kus měkké kůže, spiloval a zcela uhladil.

Při práci na obuvnickém stroji se cyklus výroby bot ulehčil, neboť spoustu námahy a úkonů, které dříve spadaly na hlavu člověka, vykonal stroj sám. Části potřebné k výrobě obuvi, tedy stélky, podešve, vložky, okolky, patníky vrchní i spodní, opatky, se strojově vysekaly. Do svršků se vlepily tuhé špičky, opatky, poté se svršky klasicky napínaly na kopyta. Stroj napnul svršek, který ihned připevnil pěti jemnými hřebíčky. Dělník poté svršek donesl na přetahovací stroj, který pomocí kleští přetáhl svršek přes kopyto ke stélce – to činil

¹⁰³ Dratev – speciální obuvnická nit, vyráběná z rostlinných vláken – nejčastěji lněných a konopných. Vlákna se zkroutila a pomazala smolou (pryskyřicí).

¹⁰⁴ Podpatky. *Obuvnické listy*. 20. 7. 1920, č. 28, s. 1 – 3.

tak dlouho, dokud nebyl svršek zcela napnut. Dalším krokem bylo ošití okolků na okolkovacím stroji, který okolek přišil kolem celého svršku tak, aby došlo k pevnému spojení stélky se svrškem i okolkem. Pata se zatím nechávala volná, okolky se skleply. Na dalším stroji se přišil spodek obuvi k podešvi, poté se vznikající obuv musela scelit, aby k sobě všechny části pevně přitiskly – podešev se přitlačila za pomoci stroje, takže opravdu pevně přilnula. Následovalo ořezání, do podešve se také udělala rýha, která se později zalepila cementem a zahladila. Po přilisování bot se provedlo sešití podešve s okolkem, tzv. tuplování, vzniklý výrobek se ještě odevzdal pod speciální stroj, který silným tlakem podešev srovnal a uhladil. Nyní přišel závěrečný krok – tedy opatření a přichycení podpatku k obuvi.

Podpatek mohl být z jednotlivých plátků a ty spojeny pomocí nýtků nebo se zhotovil samostatně a již hotový se na obuv pouze přibil. Při strojní výrobě se nejčastěji používal právě již hotový podpatek, na rozdíl od výroby ruční, kde se dávalo přednost podpatku vyráběnému přímo z jednotlivých vyřezaných kousků. Podpatek musel být seříznut, tedy vyfrézován na speciálním stroji k tomu určeném, tvar pomáhají držet tzv. želízka. Seříznutý podpatek mohl být ještě upraven například načerněn, poté vyleštěn a často se také vymačkávaly stehy na okolku. Podešev se také vybrousila na pemzovacím stroji, který zjemnil její povrch. Celý spodek mohl být natřen černidlem a poté znovu leštěn, téměř hotová obuv se ještě napnula na destičkový stroj, jenž umožnil obuv zcela dokončit – právě tady se obuv vyžehlila, natřela různými chemickými prostředky, které zvyšovaly její odolnost i estetickou hodnotu a na úplný závěr se do obuvi vyrazila čísla, značka a firma.¹⁰⁵

Oba výše popsané postupy výroby bot se týkaly zhotovování šité obuvi, u zbylých způsobů, které byly zmíněny v úvodu této podkapitoly, se mohly výrobní metody lišit. Obuv prošívaná byla velmi problematická na ruční výrobu, proto se v ruce téměř nevyráběla. Stroje si s prošíváním uměly poradit lépe, postup se od klasické šité obuvi lišil tím, že u prošívaných bot se okolek rovnou sešil s podešví dohromady a následně se zaklepal k svršku. Obuvníci proto prošívané obuvi také říkali „zaklepávaná“.

Obrácený typ obuvi se dělal, jak už z názvu vyplývá, obráceně. Podešev se na kopyta připravila na rub, byla obšita stehem, načež se obrátila zpět na líc, ihned se natáhla na kopyto a byla rovnána. U tohoto typu obuvi se užíval hlavně dřevěný podpatek, stélky se vkládaly do bot až po uhlazení a byly zhotoveny z lepenky, nikoliv z kůže.

Z horšího materiálu, tedy z látky, se vyráběla obuv texlovaná. Byla doménou tovární výroby, kdy se obuv napínala na kopyto za pomoci kleští a následně se svršek přibil ke stélce

¹⁰⁵ Strojní a ruční výroba obuvi. *Obuvnické listy*. 20. 10. 1920, č. 37, s. 2.

za pomoci tzv. textlí. I podešev byla po narovnání přibita textlemi, stejně jako podpatek. Obuv se nezačišťovala, rovnou se černila. Boty vyrobené tímto způsobem byly levnější a těšily se v oblibě u méně majetných lidí.¹⁰⁶

Při výrobě obuvi bylo potřeba mít také dobré lepidlo. Druhy používaných lepidel se měnily stejně jako postupy při výrobě. Co bylo dobré dříve, již za pár let patřilo mezi zastaralé, neboť na trhu se daly pořídit daleko lepší prostředky. Nejznámějším lepem ve dvacátých letech minulého století byl maz neboli lepek, čili odpad pšeničného škrobu.¹⁰⁷ Obuvníci toto lepidlo používali hlavně při spodkové práci, rychle usychalo, tvrdnulo a bylo natolik pevné, že slepené části již nebylo možné rozlepit a třeba i dodatečně opravit. Nevýhodou mazu bylo, že nedokázal slepit některé látky, proto se tkaniny slepovaly spíše lepkavým mýdlem. Na svršky se užíval tzv. „cement“ z pryže, jeho výhodou byla pružnost a měkkost, takže se slepené části daly později opravit. Na popularitě nabyl ve dvacátých letech také bílý „žaponský“ vosk, který dle obuvníků silně páchl olejem, ale byl v poválečných letech dostupnější a levnější než lepek, který obuvníci nahrazovali v době krize dextrinovým práškem¹⁰⁸, nebo cement. Výrobci bot si zkusili také zhotovovat svá vlastní lepidla dle různých receptů – jeden takový tip přinesl i časopis *Obuvnické listy*, lep doporučoval zhotovit takto: „...rozkrájíme dobrý kaučuk na malé kousičky, vsypeme je do nějaké láhve se širokým hrdlem (třeba od černidla) a naplníme ji pak sirouhlikem, jejíž si asi za 28 haléřů zaopatríme. Během 18 – 24 hodin kaučuk se rozpustí a obsah lahve se změní v huspenitou hmotu, jejíž hustotu lze podle potřeby řídit. Je-li řídká, přidáme kaučuk, v opačném případě přidáme sirouhliku.“¹⁰⁹

Výroba obuvi byla náročná činnost, která vyžadovala zručnost, estetické cítění a naprostou přesnost. Obuvník musel vyhovět požadavkům kladeným na vzhled obuvi a zároveň brát ohledy na to, zda požadovanou obuv zhotovit dokáže. S každým výrobkem se ve svém umu zdokonaloval, nemohl si však dovolit odvést zákazníkovi špatnou práci. Čím dál více hrála roli také móda, která určovala nové tvary v obuvi pro nadcházející sezóny. Obuvníci tak museli přizpůsobovat svoje pracovní pomůcky, zejména kopyta a neustále se vzdělávat, aby věděli, jaká obuv je momentálně žádaná. Jako pomocníci vycházely různé příručky se souborem stříhů moderní obuvi, díky kterým si mohl obuvník vyzkoušet zhotovení páru bot. Také továrny se snažily držet krok s dobou a svou výrobu přizpůsobovaly poptávce a módním trendům – ostatně o nich více v následující podkapitole.

¹⁰⁶ Strojní a ruční výroba obuvi dokončení. *Obuvnické listy*. 20. 11. 1920, č. 38 – 39, s. 2-3.

¹⁰⁷ Lepidla. *Český obuvník*. 25. 11. 1920, č. 22, s. 2.

¹⁰⁸ Dextrinový prášek – žlutavé barvy, jeho výhodou byla snadná a rychlá rozpustnost ve vodě a zdravotní nezávadnost.

¹⁰⁹ Lepidla vhodná pro obuvnické účely. *Obuvnické listy*. 1. 2. 1920, č. 5, s. 2.

3.6 Módní trendy v obuvi – pomocná ruka k vyřešení obuvnické krize?

Jak už jsme si stačili říct, úspěch obuvníka-řemeslníka, obuvníka-obchodníka či továrníka tkvěl v dobré a promyšlené reklamě a také v osobním, vstřícném a důvěryhodném vystupování vůči zákazníkovi. Ve 20. letech 20. století ovšem záleželo ještě na jednom faktoru, jenž ovlivňoval prodejnost bot – na módě.

Ano, byla to právě paní móda, která začala stále rychleji a rychleji měnit podobu naprosto čehokoliv. Nejvýrazněji ale vždy působila na poli textilní výroby. Již od dávných let platilo, že šaty dělají člověka, a proto mnoho lidí investovalo spoustu finančních prostředků právě do oděvů, díky kterým dávali na odiv nejen své postavení, ale i svůj vlastní, individuální vkus a preference. Móda přicházela se svými nepravidelnými cykly, neustále posouvala hranice dál a dál, měnila se, překonávala se a pak se znovu vracela k dřívějším nápadům. Představovala neustálý koloběh, který s dobou zrychloval a určoval aktuální, budoucí nebo již doznívající trendy, přitom ale móda poskytovala dostatečný prostor pro individuální projev každého člověka. Na člověku záleželo především, to on měl konečné slovo nad tím, co skutečně módní bylo, co se bude nosit v nadcházející sezoně a co bylo naopak již lepší odložit pro svou staromódnost.

Mimo oděvy byly módou zasaženy také doplňky, mezi které můžeme počítat právě i obuv. Boty byly dříve opomíjené, jejich tvar se měnil pozvolně v dlouhých časových intervalech. Až se zrychlením trendů v textilním průmyslu stoupla potřeba kombinovat k různým módním kouskům oblečení také obuv. Boty se staly důležitou součástí oděvu mužů i žen – co důležitou součástí – mít módní obuv se stalo doslova nutností! Jak by vypadala elegantně oděná dáma v toaletě dle posledních módních výkřiků, která by své nožky obula do bagančat dvacet i více let starých? Jistě by vzbudila pozornost, s největší pravděpodobností však i posměch nejen u svých vrstevnic. Zkrátka, výroba obuvi se musela přizpůsobovat módě chtě nechtě. Našla se spousta lidí, kteří proti módnímu diktátu protestovali. Obuvníci si stěžovali na neustálé změny, kterým se museli podřídit, nechtěli-li přijít o své zákazníky, továrny nemohly nakupovat materiál do zásoby, ani svou obuví naplňovat sklady, neboť co bylo moderní nyní, nemuselo se již za měsíc prodávat. Také lékaři a obuvníci-mistři brojili proti módním výstřelkům, které často vedly k defektům nohou, zaviněným obuví pro nohy nepřirozeného tvaru. Móda se však i přesto stala součástí života člověka. Byli a jsou lidé, kteří dávají přednost módnosti před pohodlím a řídí se heslem: „Parádo, trp!“

Jak se móda obuvi vyvíjela? Jaké zásadní změny s sebou přinesla? Jak se s ní vypořádali výrobci obuvi? Odkud čerpali inspiraci? Byla móda prospěšná nebo jen ničila ladné nožky trendů-chtivých dam? Na tyto a jiné otázky se pokusíme odpovědět v následujících odstavcích. Vydejme se proto po stopách obuvní módy, přenesme se do prvorepublikových dvacátých let, plných elánu z nově vydobyté svobody a přitom strachu o svou vlastní budoucnost. Obuvní průmysl se sice zmítal v kritických letech, avšak módní diktát chrлил jednu novinku za druhou a zdálo se, že dech paní módě, na rozdíl od obuvníků, jen tak nedojde!

3.6.1 Co je to trend?

Ještě než začneme s putováním v čase po stopách módy obuvi, řekněme si, co vlastně slovo „trend“ znamená. Trend je nástroj módy, který nastoluje nové tendence nadcházející sezony. Každý trend s sebou přináší nějaký nový prvek, něco inovativního a zásadního. Soubor trendů poté utvoří celek, který vdechne aktuální módě konečnou podobu – výsledkem je několik hlavních módních tendencí, jež jsou v daném období propagovány, nabízeny výrobci a především je o ně zájem ze strany lidu – zákazníků. Právě zákazníci určují, zda životnost některého, jim nabízeného, trendu bude jepičí nebo naopak se stane natolik populární, bude neustále vyžadován, kupován a dokonce snad přejde z fáze vysoce módní do zařazení mezi klasické stálice šatníku a botníku. To, co jednou začne být bráno za klasické, stává se rovnou nesmrtelné – takový trend je natolik silný, že je téměř povinností každého člověka vlastnit něco pod jeho vlivem, neboť takový kousek, ať se bavíme o oděvu či doplňku, zůstane navždy aktuální, nikdy nebude staromódní a rozhodně se vyplatí do něj investovat i větší finanční obnos.

Většina módních trendů se však stálicemi nestane. Spousta se jich zrodí a zanikne ještě před vlastní realizací, některé skutečně jsou, ale nesetkají se s přílišným pozitivním ohlasem, jiné jsou zase přijaty vlídně a po nějakou dobu udávají tón směru, kterým se módní svět vydává. Po čase ale stejně zaniknou, vymizí, jsou potlačeny a nahrazeny novým, aktuálnějším a zajímavějším trendem, který přebírá vůdčí postavení. Na životnosti trendu má podíl řada faktorů – z mnohých například praktičnost, dostupnost, výdrž, cena, originalita, celková líbivost aj. Vznik trendu je přitom tak složitý proces! Nejprve musí být vymyšlen, zrozen z nápadu často jen jednoho člověka, který má odvalu jej přenést na papír a poté jej realizovat. Za podpory dalších lidí je propagován dál, je-li to nápad skutečně dobrý, brzy dojde i na jeho realizaci a šíření. Nejprve si jej všimají lidé, kteří se nebojí vyčnívat, přijít

s něčím novým, vystoupit z davu a ukázat ostatním, že toto, co mají na sobě, se bude v nadcházející sezoně nosit. Zda se to skutečně nosit bude, je však stále ještě otázkou. Najde se více lidí, kterým nový trend padne do oka? Pokud ano, je vyhráno. Nabídky obchodů začnou reagovat na poptávku, tichá většina lidí se s trendem setkává čím dál častěji, začne po něm toužit také, až dojde k hromadnému šíření a ustálení. Trend již není tak aktuální, nevzbuzuje takovou pozornost, ale stále má dostatek síly na to, aby se ještě po nějakou dobu udržel v nabídce. Po čase však přichází přesycení konzumentů, trend se okouká a je potřeba přijít s nějakým novým, opět se čeká na inovativní nápad a na nový módní výstřelek, který zaplaví nejen výkladní skříně obchodníků, ale i ulice.

3.6.2 Proměny obuvních trendů ve 20. letech 20. století

Počátek dvacátých let se nesl v duchu kritického stavu obuvnického řemesla i celkového obuvnického průmyslu. Výrobci se potýkali s nedostatkem výrobního materiálu – málo kůží a jiných potřebných surovin znamenalo velké ohrožení pro samotnou existenci obuvnictva.¹¹⁰ Řešením mohl být dovoz kůží ze zahraničí, avšak na takové zboží bylo uvaleno vysoké clo. Následkem krize začali mít problémy nejen rukodělní výrobci, ale také firmy, které byly nuceny zastavovat svou výrobu a doufat v lepší zítřky. Situace byla navíc ztížena ještě jedním faktem – zákazníci z řad obyvatelstva požadovali jen zboží luxusní, nikdo nestál o obyčejnou, byť kvalitní a za přístupnou cenu, koženou botu. Taková obuv již v obchodech neměla šanci na odbyt, na obyčejné komerční druhy zkrátka chyběla kupní síla.¹¹¹ Luxusní obuví se rozumí obuv něčím výjimečná a pod vlivem aktuální módy. Vždyť pokud se člověk rozhodl do bot investovat své uspořené peníze v tak těžké době, chtěl si udělat radost obuví, kterou by mu jiní záviděli, obuví, která byla vkusná a módní.

Obuvníci také na zvýšenou poptávku po luxusní obuvi reagovali. Snažili se zákazníkům vyjít vstříc, hlavním zdrojem informací o tom, co je módní, co se nosí, byly odborné obuvnické listy a magazíny zasvěcené módě – zahraniční i domácí. České prostředí se orientovalo hlavně na módní trendy, jež přicházely z okolních zemí – nejsilnější byl vliv Francie a jejího hlavního města Paříže, které je dodnes vyhlášenou módní metropolí. Inspirace přicházela ale i z Anglie a Spojených států amerických.

Každý rok s sebou přinášel sérii nových módních trendů, které vzešly z módních veletrhů pořádaných v již zmíněných zemích. Tyto veletrhy navštěvovali nejen nejlepší z nejlepších,

¹¹⁰ K situaci v našem řemesle. *Obuvnické listy*. 22. 2. 1920, č. 8, s. 1.

¹¹¹ tamtéž

ale také ostatní obuvníci, každý přinášel něco nového a dával na odiv své umění. Mimo obuvníky se módních veletrhů účastnili i módní redaktoři a redaktorky, kteří bedlivě sledovali, co bude nadcházející sezónu *in mode* a co se naopak nemá šanci uchytit. Pozornost si často zasloužily také raritní, umělecké kousky, jež ovšem nebyly určeny pro běžné dny do ulic. Z těchto veletrhů se v průběhu let zrodily módní přehlídky, které se samozřejmě pořádají až do dnešních dnů a jsou oblíbenou kratochvílí módních nadšenců i inspirací pro ostatní kolegy ze stejného oboru.¹¹²

Rok 1920

Začátek nového desetiletí pro mnohé obuvníky znamenal naději na lepší zítřky. Stav obuvnického průmyslu se potýkal s existenčními problémy, řemeslníci neměli z čeho vyrábět. Kůže, základního materiálu, z něž byly boty vyráběny, byl enormní nedostatek, a pokud se již k prodeji naskytla, tak za tak vysokou částku, která neumožňovala obuvníkovi zhotovit pár obuvi za dobrou cenu vůči svému zákazníkovi. Obuvníci si často stěžovali na své zákazníky, lamentujícími nad předraženou obuví: „Každý pořád jen říká „co stojí boty“, i „uvědomějí“ tak rozumují, ale co stojí na to materiál, o tom nikdo nehlesne.“¹¹³

Do výroby obuvi ovšem nezasahovaly jen problémy s dodávkou materiálu a všeobecná obuvnická krize, situaci stěžovala také móda, která právě v této době začínala vlivně působit. Již nestačilo šít stále stejné boty dle jednoho stříhu, lidé chtěli obutí, jež by korespondovalo s jejich oblečením, a také žádali vhodnou obuv pro různé účely. Obuvníci stáli před něčím, co dosud neznali. Nesměli zabřednout u jednotvárné výroby, doba vyžadovala změnu – a kdo chtěl být úspěšný, musel se přizpůsobit.

Důležité bylo neustálé vzdělávání se, nikdo nesměl být lenivý a doslova zaspávat dobu! Kdo se učil novým věcem, sledoval vymoženosti doby, snažil se neustále inovovat a zlepšovat svůj um, ten měl postaráno o živobytí. Musíme si uvědomit, že přístup k novým informacím byl v oné době ještě velmi komplikovaný. Neexistovala televize, o internetovém připojení, které my současní lidé hojně využíváme k vyhledávání jakýchkoliv údajů, ani nemluvě! Ten, kdo žil alespoň ve městě, kde byla koncentrace obuvníků vyšší, mohl okoukat výrobu svých kolegů, optat se jich a nenápadně se inspirovat. Také začínaly být pořádány kurzy pro obuvníky, které se snažily vzdělávat v oboru, poukazovat na novinky, seznámit s novými výrobními postupy. Avšak řada obuvníků si nemohla dovolit na takový kurz odskočit – doma čekala hladová rodina a zasvětit jen jediný den obuvnickému kurzu

¹¹² UCHALOVÁ, Eva. *Česká móda 1918-1939*. Praha : Uměleckoprůmyslové muzeum, 1996. s. 23.

¹¹³ V jakém stavu nachází se naše řemeslo. *Český obuvník*. 10. 8. 1920, č. 15, s. 5.

znamenal další finanční zatížení nejbližšího příbuzenstva, jež bylo na příjmu obuvníka – hlavy rodiny – závislé. Vděčným zdrojem informací o novinkách i ze zahraničí představovaly vzorkové veletrhy ve větších městech, nejčastěji v Praze. Obuvníci zde mohli navštívit odborné, zajímavé přednášky k aktuálním tendencím ve výrobě, diskutovali mezi sebou, porovnávali svou výrobu s výrobou kolegů. Stále však byla většina výrobců obuvi, kteří se na takový veletrh nemohli nebo ani nechtěli dostat. Tito lidé, chtěli-li jít s dobou, museli najít zdroj novinek v jiné podobě – nejčastěji skrze odborný tisk. Odborné obuvnické listy poskytovaly pravidelně informace o aktuálních trendech ze světových metropolí, apelovaly na obuvníky, aby se snažili do své výroby zakomponovat moderní prvky, inspirovali se a snažili si získat nové zákazníky. Jedině ten, kdo nabídnul tehdejšímu zákaznictvu něco navíc, mohl uspět a vyniknout nad svými kolegy. Zájem o módní trendy tak byl velkým plusem a vizitkou každého obuvníka – přizpůsobováním se dobovým trendům dával výrobce a prodejce najevo, že mu nabídka není lhostejná a dokáže uspokojit potřeby i toho nejnáročnějšího kupce. Odborné plátky nejenže obsahovaly články o módních výstřelcích a momentálně nošených tvarech a podobě obuvi, ale také přinášely stříhové přílohy, kde obuvníci našli předkreslenou formu daného typu obuvi a samozřejmě také návod na výrobu a tipy, jež vytvoření konečné podoby botek usnadnily.

Jak již bylo v úvodu této kapitoly řečeno – rok 1920 se nesl v duchu očekávání nových změn. I přes panující stav byli obuvníci obeznámováni s aktuálními módními trendy, dle kterých se měli v ideálním případě řídit. Přišel-li za obuvníkem či do obchodu zákazník s jasnou představou své vytoužené obuvi, bylo více než vhodné, aby obuvník věděl, o čem je řeč a nepočal se divit nad tím, cože to klient požaduje.

V prvních měsících roku 1920 u nás nebyla poptávka po módní obuvi ještě tak silná. Obuv nošená československými dámami i pány se zpravidla výrazně nelišila od bot předchozí sezony. Užívané materiály nebyly zrovna nejmodernější a většina žen i mužů se řídila heslem „být vůbec obut“, takže se poté jen málokdo zabýval otázkou nad moderností svého obutí.¹¹⁴ Přesto se u nás objevuje novinka v podobě obuvi inspirované americkými botkami. Americká obuv se vyznačovala dlouhým tvarem, ukončeným vpředu špičkou a nízkými podpatky. Také Paříž přinášela novou inspiraci – zejména u dámských střevíců, jelikož tato obuv nabyla ve Francii značné obliby. Střevíc byl nošen na společenské události – k tanci, odpolednímu čaji, ale i k večerním lehkým toaletám, uplatnil se taktéž jako vycházková obuv, kdy měl vždy skvěle ladit s vycházkovými plášti a kostýmkami.¹¹⁵ Naši obuvníci však nad módní pařížskou

¹¹⁴ Nynější móda obuvi. *Obuvnické listy*. 1. 1. 1920, č. 1, s. 1.

¹¹⁵ tamtéž, s. 4.

novinkou moc nejásali, postesky na sebe nenechaly dlouho čekat. Rozhořčení vyvolávaly bizarnosti v podobě šíleně vysokých, vykrojených a ještě ke všemu červených podpatků nebo nevkusné perforování, kterého bylo údajně až zneužíváno. Obuvníci se tedy sžívali s novými trendy hůře, dlouho chránili svou dosavadní střízlivost ve výrobě obuvi a mnohé jistě napadla stejná myšlenka jako autora článku v *Obuvnických listech*: „*Kdež pak je nebožka bota asi před deseti lety, bota, která vždy byla botou, vždy stejně všední, stejně černá a právě jen proto stvořená, aby se v ní chodilo!*“¹¹⁶

Černá byla stálicí a dosud jedinou preferovanou barvou obuvi, proto není divu, že přicházející trend barevné obuvi vyvolal poměrně značné pozdvižení. Lidé byli zvyklí nosit na nohou sice elegantní, ale poněkud jednotvárné obutí, nyní tento mnohaletý monolit protínala obuv v různých odstínech žluté, temně rudé i šedé, některá z hrubší kůže, jiná dokonce z lakované a zdobně perforované, ve výkroji se dle již staršího zvyku držela vázanka, sponka nebo jazyk.¹¹⁷ Na zpopularizování střevíčků ve Francii měl obrovský vliv vzrůst oblíbenosti tance, jakožto skvělého využití volného času a možnosti zábavy v prostředí dalších lidí. Ano, bylo po válce, lidé se snažili zapomenout na útrapy předchozích let, chtěli se bavit, chtěli tančit, chtěli žít! Také oděvní průmysl přišel s novou revolucí – zkracovaly se sukně, které dosud až úzkostlivě zahalovaly ženské nohy.¹¹⁸ Dámská obuv tedy začínala být lépe a více vidět, již se neskrývala pod lemy suknic, ale naopak se z pasivního, upozaděného prvku ženského oděvu stával dominantní, ba přímo aktivní hráč. Byly to právě boty, které měly podtrhnout krásu a eleganci ladných ženských nohou a stát se pomyslnou třešničkou na dortu celého oděvu vkusně a módně oděné dámy. Krásné botky musely být ale vždy nošeny v kombinaci s hedvábnými punčoškami, jejichž oblíbenost vlivem zkrácení délky sukni, taktéž stoupla. Vyjít na veřejnost bez punčoch však bylo nemístné, o tom se ostatně přesvědčila i dáma, která si na boso vyšla do ulic v Paříži a vzbudila tak velké pobouření, které zachytila i československá periodika.¹¹⁹ Také mladá slečna z Kodaně si obula lakové střevíčky bez punčoch, avšak svého rozhodnutí vzápětí trpce litovala. Srotil se kolem ní dav pobouřených lidí, před nímž nešťastnici zachránil až strážník. Slečna musela být odvezena z dosahu hloučku pohněvaných lidí dokonce automobilem. Tato úsměvná perlička vypovídá o nepostradatelnosti punčoch, holé nohy zkrátka do ulice nesměly!¹²⁰

¹¹⁶ tamtéž, s. 4.

¹¹⁷ tamtéž, s. 4.

¹¹⁸ UCHALOVÁ, Eva. *Česká móda 1918-1939*. Praha : Uměleckoprůmyslové muzeum, 1996. s. 50.

¹¹⁹ Dáma na boso. *Obuvnické listy*. 10. 7. 1920, č. 27, s. 5 – 6.

¹²⁰ tamtéž

Střevíce na vysokých podpatcích se sice obouvaly velmi často, avšak i ony byly občas odloženy – obzvláště v domácím prostředí, kde se pochopitelně nosila obuv, u níž hrála největší roli pohodlnost. Na doma se tedy nosily roztomilé dřeváky, lépe řečeno pantofle, které byly vyrobeny z měkké lehounké kůže, zdobené kožešinou nebo rýšem.¹²¹

Definitivní potvrzení módnosti barevné obuvi přicházelo až s nadcházející jarní sezónou. Také odborný tisk reagoval na tento fakt stříhovými přílohami, ve kterých obuvníci nacházeli aktuální oblíbené střihy bot. Jednou z takových příloh se mohli inspirovat také odběratelé Obuvnických listů, kteří našli v dubnovém čísle vykreslený vzor dámské šněrovací botky, srdcovitě vykrojené a s velmi krátkou fazonou.¹²² Obuv takového střihu se ženám velmi zamlouvala, neboť nohu opticky zkracovala a dělala ji na pohled menší, což bylo u dámské nožky, která měla být dle dobového ideálu krásy drobná, žádoucí.

Do módy se dostával trend neobyčejně špičaté obuvi, který se zákaznictvu líbil, neboť působil elegantně, avšak mezi odborníky nenacházel pochopení.¹²³ Již v dřívějších dobách se špičatá obuv vyráběla, ale její nošení se neobešlo bez následků v podobě znetvoření noh. Tato módní vlna byla dosud rozšířena zatím v zahraničí, obuvní experti ale správně předpokládali, že se brzy dostane i do nově vzniklé republiky.

Zatímco se za zimních měsíců točila veškerá pozornost obuvníků kolem střevíčků, v květnu se zraky upíraly především k polobotkám, jejichž sezona započala s prvními teplejšími dny. Populárním střihem bylo derby¹²⁴, vždy se apelovalo na kvalitní zpracování, kdy polobotka musela těsně přiléhat kolem nohy a netvořit nehezké záhyby. Velmi záleželo na použitém kopytu a vhodně zvoleném vzoru, jedině při správné kombinaci mohla vzniknout ladná, elegantní a krásná obuv. O tom, že obuv začala být zcela podřizována módním tendencím, skvěle vypovídá stříhová příloha červnového vydání Obuvnických listů, která přinesla střih na mužskou šněrovací botku s dvojitým nártem, jenž byl momentální horkou novinkou. Autor střihu píše, že fazona je hezká, avšak nebude mít pro lidskou nohu vzhledem k úzkému tvaru dobré následky a hbitě dodává: „*Ale jak se říká, co je moderní, to musí být, ať již je to pro zdraví prospěšné neb ne, jen když je to moderní.*“¹²⁵

Nedostatek kůží vedl obuvníky k tomu, aby se zamýšleli nad jejich možnou náhradou. Zejména ve světě docházelo k zajímavým pokusům, jež měly vést k získání většího množství kvalitní kůže a snížení její ceny, a tím i ceny kožených výrobků na trhu. Se zajímavým

¹²¹ Nynější móda obuvi. *Obuvnické listy*. 1. 1. 1920, č. 1, s. 4.

¹²² Ku dnešní stříhové soustavě. *Obuvnické listy*. 17. 25. 4. 1920, č. 17, s. 1.

¹²³ Móda v obuvi. *Obuvnické listy*. 25. 4. 1920, č. 17, s. 6.

¹²⁴ Derby - boty mající otevřené zavazování tkaniček, jsou vhodné pro méně formální příležitosti. Velmi oblíbený typ mužské obuvi.

¹²⁵ Ku stříhové příloze. *Obuvnické listy*. 13. 6. 1920, č. 24 -25, s. 1 – 2.

nápadem přišli například Američané, kteří se pokoušeli vhodně upravit žraločí a delfíní kůže. Již dříve docházelo ke snaze využít kůže mořských živočichů, ale pokusy končily neúspěchem kvůli nevhodným vlastnostem kůží – delfíní zpórovatěly a žraločí zase tvrdly a stávaly se neohebnými. Českoslovenští obuvníci se ke zprávě stavěli skepticky, avšak dávali najevo, že by takové kůže jistě vnesly do jejich práce nádech exotiky a zajímavosti. K tomu, že se hlavním zdrojem kůže má stát žralok, Obuvnické listy věcně podotkly: „*Těchto oblud prohání se po všech, hlavně však tropických vodách takové množství, že o surovinu na dlouhou řadu let nebude nejmenší potíž.*“¹²⁶

Rok se pomalu přehoupl do druhé poloviny a opět počala příprava na novou sezonu – tentokrát pro podzim a zimu. Tato roční období, vyznačující se nevlídným, sychravým počasím, vyžadovala opravdu dobře provedenou obuv, která by odolala co nejvíce vlhkosti a chladu. Bohužel móda diktovala ne zrovna vhodné typy bot, na což si obuvníci postupně začali zvykat. Módní obuv nezohledňovala potřeby nohy, zakládala si především na hezkém provedení, vzhledu, materiálech, originalitě, funkčnost však šla často stranou. Kdo chtěl mít nohy v zimě v teple, musel se smířit s tím, že nebude mít na nohou poslední módní výstřelek. Velmi dobrou zimní obuví byla obuv pružinková, která byla praktická svým snazším nazutím – toto ocenili zejména starší lidé, kterýmž dělalo problém šněrování do obuvi háčkové nebo i poklopkové. Pružinková obuv byla nazývána v obuvnickém slangu i mezi zákazníky jako „perko“ a v dřívějších dobách se těšila velké oblibě. S postupem času se ale tento druh obuvi přežil a lidé zatoužili po obuvi šněrovací.¹²⁷ Střih na pružinkovou obuv přinesl roku 1920 také odborný časopis Český obuvník, který mimo jiné přiznával: „*Rozhodně možno říci, že „perka“ jsou vhodná pro starší pány, kteří modě tak neholdují, nelze ale říci, že se tato obuv nehodí k nejelegantnějšímu obleku šviháka.*“¹²⁸

1921

První měsíce roku 1921 stále ovlivňovala přetrvávající krize v obuvnictví. Bylo založeno mnoho nových skladů velkých, prosperujících podniků, které pomáhaly dál likvidovat menší výrobce obuvi.¹²⁹ Baťa počal snižovat ceny své obuvi o značné procento, následovaly ho i další větší a bohatší firmy, které si mohly dovolit svými cenami hýbat směrem dolů. I přes snižování cen ale obchod vázl, zákaznictvo se do prodejen nehrnulo a raději dál vyčkávalo, zda situace nebude ještě o něco příznivější a obuv levnější. Odborné listy varovaly před

¹²⁶ Laciná obuv ze žraločí kůže. *Obuvnické listy*. 20. 11. 1920, č. 38 – 39, s. 4.

¹²⁷ Pružinková botka – k příloze. *Český obuvník*. 25. 10. 1920, č. 20, s. 1.

¹²⁸ tamtéž

¹²⁹ Čím dál, tím hůř. *Obuvnické listy*. 20. 1. 1921, č. 2, s. 4.

nákupem většího množství kůží do zásoby, jelikož panovaly naděje na zlevnění kůží vlivem poklesu cen hovězího dobytka.¹³⁰

První teplejší dny, prosycené slunečními paprsky a lahodnou vůní probouzející se přírody přiváděly k obuvnickým výkladním skříním zákazníky, kteří potřebovali obuv na jaro. Samozřejmě, že nadcházející jarní sezóna přinášela také módní novinky. Moderní dáma nebo pán potřebovali svůj oděv podtrhnout obuví, jejíž důležitost rostla víc a víc s každým dalším módním obdobím. Byla to právě obuv, která dokázala celý šat vyzdvihnout na nejlepší úroveň nebo naopak zcela pokazit. Výběr bot nezáležel čistě na uvážení svého nositele, dotyčný musel respektovat tamější zvyklosti a nepobuřovat. Nejen oblečení podléhalo společenské události, i obuv se musela volit s největším uvážením – šel-li člověk sportovat, pak rozhodně ne ve slavnostních střevících, naopak vydal-li se do večerní společnosti, bylo více než vhodné, aby si obul společenskou obuv, nikoli sportovní, ač byla často pro nohu mnohem pohodlnější.

Jarní móda přicházela s novými prvky užitými na obuvi.¹³¹ U dámských botek byl vysoce moderní podpatek zvaný „Louis XV.“, který se (jak už z názvu vyplývá) silně inspiroval starodávnou obuví francouzského krále Ludvíka XV. Velké oblíbenosti se také těšily střevičky s pásky, díky kterým skvěle vynikaly barevné punčochy, jež mezi pásečky vystupovaly a vytvářely zajímavý, pestrý efekt. Dalším typem střevičků, jenž začínal být značně nošen, byly střevíce zvané „Pumps“.¹³² Tato obuv se vyznačovala hlubokou výkrojí a vysokými francouzskými podpatky. Často byly botky zdobeny neotřelými ornamenty. Mimo Francii do jarní módy zasáhla i Amerika se svým modelem krásných dámských střevičků se stuhami, které vynikaly tím, že skvěle kopírovaly a respektovaly tvar nohou své nositelky. Jako vycházková obuv byla doporučována bota na galošový způsob, tato bota byla decentně zdobena jemnou výšivkou a stala se velmi populární.

V kurzu byla nadále obuv barevná – jak tomu bylo již minulého roku.¹³³ Módní barvou byly odstíny v tónech hnědé – písková, ořechová, hnědá doré, což plně korespondovalo také s oblečením, které se nosilo právě v těchto barevných variacích. Zákaznictvo nezapomnělo ani na obuv lakovou – lakové polobotky a střevičky byly stále velmi žádaným artiklem.

Velkou změnou prošel tvar obuvi. Dříve tolik populární špičatá obuv odstoupila do pozadí, nově se totiž nosila obuv štíhlého francouzského tvaru – tedy oválné formy. Tato forma byla značně pohodlná oproti své špičaté předchůdkyni, která se pomalými krůčky vzdalovala do

¹³⁰ Pokles cen obuvi. *Obuvnické listy*. 20. 2. 1921, č. 4 – 5, s. 5.

¹³¹ Jarní móda v obuvi. *Obuvnické listy*. 10. 4. 1921, č. 10, s. 1 a 4.

¹³² tamtéž

¹³³ tamtéž

ústraní, což ovšem neznamenalo, že se již nikdy nevrátí. Ženy si novou obuv velmi pochvalovaly, neboť kromě pohodlí přinášela jedno velké pozitivum – dámská nožka v ní vypadala drobněji, štíhleji, ženštěji, což si přála každá někdejší dáma.¹³⁴

Módní trendy u pánské obuvi se nikdy neprojevovaly tak důrazně jako u obutí dámského, proto se o ní mluví jen zběžně. Pro rok 1921 obouval elegantní pán obuv v hnědých odstínech, které byly velmi populární i obuvi ženské. Preferované barvy se nesly v odstínech zlatohnědých, ořechových a mahagonových s nádechem červeně. Asi nejpopulárnějším typem mužské obuvi byla šněrovací polobotka hnědé barvy z boxcalf kůže, doplněná šedými nebo pískovými vložkami z jelenice po stranách. I u této obuvi se projevil francouzský vliv, nohy pánů spočívaly ve štíhlých, nešpičatých botkách oválné formy.¹³⁵ Již v jarních měsících se ale diskutovalo o obuvi letní – co s sebou přinese ona za změny? Napjatí byli nejen obuvníci, ale i módy chtějí nadšenci a jak se později ukázalo – měli proč, francouzský obuvní průmysl přišel se zajímavou obuví zhotovenou nikoli z usně, ale z bílého plátna, jež v horkých dnech představovala značnou úlevu pro nohy. Plátěný, lehký materiál hlavně umožňoval lepší cirkulaci vzduchu, bílá barva zase nepřitahovala sluneční paprsky – noha se díky této inovativní obuvi nepotila.¹³⁶

Po letním období, které se neslo v duchu lehkých střevíčků, polobotek a sandálů, přicházel opět podzimní a zimní čas. Oblíbenou obuví byla bota vysoká šněrovací nebo typu „perko“, v odborných listech našli obuvníci střihy určené k zhotovení elegantní a přitom jednoduché vysoké botky s pružinkou. Tato obuv byla velmi doporučována pro důstojnictvo a pro členy „Sokola“, vynikala především tím, že se snadno nazouvala díky pružince umístěné v horní části. Inovativní byl páseček, jenž se zapínal na přezku a zabraňoval tak případnému vytáhání pružinky a následnému vyzouvání bot.¹³⁷

Po chvilkovém uspokojení obuvníků módou z Francie, která se nesla v duchu zaoblených tvarů, jež poskytovaly noze větší prostor a prsty se v obuvi netísnily, přicházelo opět období zděšení a antipatií vůči módnímu diktátu. Z Ameriky totiž začínaly proudit informace o nových módních trendech, které se měly nést ve znamení neobyčejně špičaté a hodně dlouhé obuvi. Kdo měl obuv delší a špičatější, ten byl více šik. Oblíbenou barvou těchto polobotek byla červená, nosily se pevně sešněrované a na nízkém podpatku. Obuvníci se snažili k této novince stavět skepticky a radili odběratelům, aby si podobné obuvi nedělali

¹³⁴ tamtéž

¹³⁵ tamtéž

¹³⁶ tamtéž

¹³⁷ Vysoká bota. *Obuvnické listy*. 31. 10. 1921, č. 29 – 30, s. 4.

mnoho do zásoby, neboť nebylo jisté, zda se u nás uchytí a zda lidé nebudou moudřejší a nedají přednost raději svému zdraví než špičaté módě hlásící se ze zámoří.¹³⁸

1922

Rok 1922 se nesl opět v pomalém usmiřování se obuvníků s módou, znalost trendů v obuvi i odívání se stávala čím dál větší nutností a také předpokladem pro udržení stávajících zákazníků a získání nových. Řada obuvníků si začínala uvědomovat, že je jejich povinností zhotovit módní obuv, tedy aby byla vkusná, přiléhavá a dokázala se přizpůsobit každému chodidlu – zkrátka ji museli utvořit tak, aby si mohl módní obuv pořídit kdokoli. Doporučovalo se navštěvovat kurzy určené výrobcům bot, díky nimž se mohli neustále zdokonalovat ve svém oboru a zajistit si tak větší odbyt.¹³⁹

Poslední nové zprávy o nastávajících trendech v obuvnictví pocházely z Ameriky. Odborné listy tento fakt přinesly svým čtenářům již loňský rok a situaci líčily skličujícím dojmem – do módy totiž opět přicházela obuv špičatá, která byla u výrobců tolik neoblíbená. Ne, že by byla o mnoho náročnější na výrobu než bota oblá, ale uvědoměli obuvníci se často stavěli proti nošení botek tohoto tvaru a své zákaznictvo se snažili odradit. Špičatá obuv způsobovala tísnění prstů, dlouhodobé nošení přinášelo onemocnění nohou v podobě otlaků, kuřích ok, bolestivých mozolů. Horším důsledkem častého obouvání špičaté obuvi však byly deformace nohou, jež se stávaly nevratnou záležitostí a nehezským svěděctvím toho, že móda na zdravotní stránku a nezávadnost obuvi nehledí. Špičatá obuv však naštěstí nebyla jediným tvarem, který se stal žádaným v nadcházející sezóně.

Velmi vyžadované dámami byly kotníčkové boty, u pánů zase pánské vycházkové derby. Obuvníci mistři doporučovali svým zákazníkům obuv americkou širokého typu, která ale byla moderní již v minulých letech. Výrobci bot o ní mluvili jako o obuvi osvědčené, pohodlné a vkusem úhledné.¹⁴⁰ Na rozdíl tomuto se k špičaté obuvi stavili s velkou nedůvěrou, ale s požadavky svých klientů nemohli nic dělat – kdo se chtěl v oné době uživit, musel se podřídit a vyhotovit obuv do špičky, i když se mu to přičilo. V opačném případě si zákazník zakoupil trendy obuv v továrním skladu. Proti doporučování amerického širokého tvaru obuvi ovšem kriticky vystoupili i někteří obuvníci! Upřednostňovali právě jediné to, co bylo moderní a na zdravotní důsledky nehleděli, ostatně to dokládá také rozhořčený dopis coby reakce na vhodnost či nevhodnost špičaté boty: „...domnívám se, dle mého názoru, že

¹³⁸ Nová móda obuvi. *Obuvnické listy*. 30. 11. 1921, č. 33, s. 6.

¹³⁹ Naše příloha a móda obuvi. *Obuvnické listy*. Leden 1922, č. 1, s. 4.

¹⁴⁰ tamtéž

*vždy máme se řídit dle módy, neb dnes zákazník nejde na obuv praktickou, nýbrž na módu a právě těch venkovských kolegů se to týče, neb většina nejlépe situovaného zákaznictva jde buď do Prahy aneb přímo do Vídně a tam si svoje objednávky obstará a tím jest náš venkovský kolega zkrácen, poněvadž botu americkou dostane u každého vetešníka, ale moderní pouze v lepších obchodech a tím se přímo podporuje tovární zboží...*¹⁴¹ Zkrátka - derby širokého tvaru byla sice bota pohodlná, ale nemoderní. Ovšem v Americe se v té době špičatá obuv nosila již po tři roky a bylo možno zpozorovat, že od své původní špičatosti trochu odstoupila a postupně se zkracovala a zaoblovala.¹⁴²

Vysoce módní byla kombinace kůže s látkou nebo imitací semiše tmavých odstínů, celokožené chevreaux či lak. Kožená kombinace nebyla moderní u dámské ani pánské obuvi.

U dámských bot byla registrována ještě jedna novinka – v Praze přišli výrobci na trh s nízkou pohorkou zvanou „Lullu“.¹⁴³ Jednalo se o 15 až 16 cm vysokou, kamašovou, kotníčkovou obuv, která se vyráběla na špičatých kopytech z jelenice nebo jako celolaková. Ozdobným prvkem byl našitý lakový límeček. Velmi zajímavé je, že se tato obuv stala populární a žádaná jenom u nás, ve světě ji neznali.

Také Francie na sebe s módními novinkami nenechala dlouho čekat a již zpočátku roku přišla se zajímavými tendencemi, které měly ovlivnit podobu obuvi nošené v počínajícím období. Francouzská móda se inspirovala americkou, což je patrné z nového tvaru kopyt, jež se prodloužilo, obuv se tak stávala delší a do špičata.¹⁴⁴ Výrobci obuvi se také snažili o nižší podpatky, jelikož dosavadní vysoké podpatky již nebyly dále v oblibě. Obuvnické listy udávají, že momentální tehdejší výška podpatků se pohybovala ideálně okolo 4,5 cm, u večerních střevíčků se ale od vyšších podpatků neupouštělo a držely se tak na svých 6 až 7 centimetrech.¹⁴⁵

Velkou novinkou bylo silné vykrajování jakožto ozdobný prvek u dámské obuvi. Takto zdobená obuv nejlépe vynikla v kombinaci s barevnou punčochou, která bývala vždy v barvě světlejšího tónu, nežli samotná obuv. K dostání byly tyto modely jak bez pásků, tak s pásky, které pomáhaly držet nohu v obuvi tak, aby se nevyzouvala a dáma při chůzi nevrávorala, nýbrž se mohla ladně pohybovat pomalou, elegantní chůzí.

Další populární, hojně nošenou obuví byly dámské kamašové botky, vyráběné z šedého sukna v kombinaci s lakem na patičce či obsazení. Tato šedá obuv nebyla často nikterak

¹⁴¹ Názor od čtenáře. *Obuvnické listy*. 28. 2. 1922, č. 5 – 6, s. 4.

¹⁴² Naše příloha a móda obuvi. *Obuvnické listy*. Leden 1922, č. 1, s. 4.

¹⁴³ tamtéž

¹⁴⁴ Móda obuvi ve Francii a Americe. *Obuvnické listy*. 20. 1. 1922, č. 2, s. 1 – 2.

¹⁴⁵ tamtéž

zdobená, zapínala se pomocí knoflíků, jejichž počet závisel na výšce obuvi – nejčastěji v rozmezí 6 až 12 knoflíků. Volba knoflíkového zapínání však nebyla povinná, obuvníci byli schopni kamašové boty zhotovit i se šněrováním, ovšem tuto možnost využily zákaznice jen zřídkakdy. Také výška obuvi závisela na požadavcích klientky – chtěla-li boty vyšší, nebylo pro obuvníka problémem vyhotovit na přání kamaše až ke kolenům, takto vysoká obuv byla žádána opravdu výjimečně.

Z Ameriky pronikal také nový typ obuvi zvaný „Moccasin“, nám známý pod českým slovem mokasíny. Hlavním znakem bot byly velmi krátké a na stranách úzké nártky. Mokasíny se vyráběly na okrouhlých kopytech a téměř bez podpatku. Pánská varianta této obuvi byla dekorována zajímavým dírkováním, které propůjčovalo obuvi nádech neobvyklosti. Vždyť právě pánská obuv působila často velmi usedle, klasicky a bez výrazných proměn, proto bylo zdobné dírkování vítaným ozvláštňením pánského botníku. Pro československé obuvníky byla tato obuv v roce 1922 horkou novinkou, dosud nevyráběnou, ale pozitivně přijímanou. Předpokládalo se, že by se mokasíny mohly všeobecně líbit a stát se již v příštím létě oblíbenou a žádanou obuví.¹⁴⁶

Mimo mokasíny přicházely z Ameriky také informace o dřevěných podpatcích ve výšce 3 – 3,5 cm. U nízkých střevíčků se stále užívalo perových vložek, kombinovaných s pásky, na odbyt šly ale čím dál více opět šněrovací botky.¹⁴⁷

Jarní období s sebou přinášelo také povinnost v podobě nového uspořádání výlohy a nalákání zákazníků do obchodu. Prodejci a výrobci obuvi, mající k dispozici výkladní skříně, se proto snažili naaranžovat za okna svých obchodů ty nejmódnější a nejkrásnější modely, aby ukázali kolemjdoucím, že je čas odložit starou obuv a pořídit si nový model vhodný pro nadcházející sezonu. Ten, kdo vystavoval zbytky své loňské obuvi, jež nestačil prodat, si zadělával na problém v podobě nedostatku zákazníků. Jaro chtělo novinky a obuvníci je museli zákaznictvu nabídnout!

Velmi moderní a oblíbenou obuví pro teplejší, jarní počasí byly poloboty, výjimečné pro svůj jemný tvar a hladkou linii. V nové sezóně byl v módě anglický kostým, kterému musely být podřízeny také boty. Ke kostýmku se doporučovalo obout polobotky z hladké, lesklé kůže, ve tvaru do špičky a na nevysokém, širokém podpatku.¹⁴⁸ V té době to bylo něco nezvyklého a taková botka mohla působit podobně jako tenisová sportovní obuv. Výhodou polobotek bylo to, že nohu dělaly opticky úzkou, šněrování ji zpevňovalo a široký nízký

¹⁴⁶ tamtéž

¹⁴⁷ tamtéž

¹⁴⁸ Jarní móda obuvi. *Obuvnické listy*. 28. 2. 1922, č. 5 – 6, s. 5.

podpatek dovoloval klidnou chůzi bez vrávoravých krůčků dam, které se v ulicích často potácely na vysokých, úzkých podpatcích.

Také letní móda byla ve znamení bot téměř bez podpatku, snad jen maximálně na palec vysokým – stejně jako v jarní sezoně. Nízká obuv byla zpočátku přijímána mezi dámami rozpačitě, přeci jen si navykly nosit především obuv na vyšších podpatcích, ale brzy si na ploché botky zvykly a dokonce si je i oblíbily. Není ani divu! Obuv na nízkém podpatku umožňovala sebejistou, pevnou a rychlou chůzi, při které dáma nemusela bedlivě střežit místo došlapu, aby se jí náhodou nožka nezvrtla a nezavinila tak pád a možné poranění. I prsty nohou trpěly méně – vlivem podpatku se noha tísnila ve špičce, čímž docházelo k otlakům a deformacím v podobě vybočeného palce.¹⁴⁹ Obuv na vysokých podpatcích neposkytovala nositelce po zdravotní stránce nic dobrého, byla nošena hlavně pro efekt zeštíhlení a zmenšení chodidla a oblíbily si ji také nositelky nižšího vzrůstu, jímž přidávala několik centimetrů navíc.¹⁵⁰ V letní sezoně proto převažovala obuv s pouhým 1 centimetrem vysokým podpatkem, hladkého provedení, sbíhající se do špice. Botky byly šněrovány jednoduchým, kulatým řemínkem, který se vplétal do vyražených dírek bez kovových koleček. Preferována byla matná černá kůže, vyráběly se ale i v odstínech hnědé, temně červené a dámy je obouvaly nejen ke kostýmům, ale i k vlněným šatům.¹⁵¹ K letním šatům z lesklých a světlých materiálů se ovšem doporučovalo nosit boty typu „pumps“ – tedy střevíčky, které vynikaly svou jednoduchostí, jelikož nebyly zdobeny ani doplněny pásky.¹⁵² Střevíce měly na rozdíl od výše zmiňovaného, moderního nízkého typu, podpatky štíhlé a vysoké, vypracované z kůže. Hlavními barvami tohoto modelu byly opět černá, hnědá i šedá, vždy doplněny pěknou punčochou. Tvar se stále držel módní špičatý.

Mimo boty nízké špičaté a vysoké střevíčky se objevila novinka v podobě plátěnek v bílé barvě. Plátěnky byly vyráběny ve formě polobot i „pumps“, ovšem doporučovalo se je nosit pouze k bílým šatům a obuvníci je nepovažovali za elegantní obuv.

Modrá obuv byla také jednou z novinek, kterou zavála móda do botníků dam. Tato obuv byla vyráběna z jelení kůže se stuhou a jazykem na koženém podpatku. Střevíčky modré barvy, nazývané „moherky“, se nosily v jarní sezoně v kombinaci s modrou punčochou ke kostýmu nebo k modrým šatům určeným pro vycházku a přes léto s punčochou bílé barvy k bílým šatům z plátna.¹⁵³

¹⁴⁹ Nízké nebo vysoké podpatky?. *Obuvnické listy*. 10. 4. 1922, č. 10, s. 4 – 5.

¹⁵⁰ Letošní jarní a letní móda v obuvi. *Obuvnické listy*. 30. 3. 1922, č. 9, s. 1.

¹⁵¹ tamtéž

¹⁵² tamtéž

¹⁵³ K letošní módě obuvi. *Obuvnické listy*. 10. 5. 1922, č. 13, s. 1.

I přes výše zmíněné typy moderní obuvi, byly dámy nabádány k nošení bot vysokých, šněrovacích, a to hlavně k cestovním účelům a dlouhým vycházkám, neboť taková obuv poskytovala noze větší oporu a zpevnění než obuv kotníčkového a lodičkového tvaru.

Podzimní obuv se v roce 1922 nesla opět v duchu špičatého tvaru a nízkého podpatku, jenž byl stále neskutečně moderní. Trend špičaté obuvi se v oné době již dost rozšířil a vžil, avšak nebyl úplně nejpoblárnějším a nejprodávanějším typem. Z Ameriky pronikala novinka „hrubě“ vypadajících střevíců, které byly opatřeny pásky a vytloukáním či vykrajováním a zapínáním v podobě dvou knoflíků či široké přezky.¹⁵⁴ Zdobení vytloukáním se drželo ve formě ostrých úhlů či naopak drobných obloučků. Pro podzim byl populární model „parýzek“, který se vyznačoval šněrováním a zhotovoval se v momentálně moderních odstínech hnědo-mahagonové, samozřejmě byl nízký podpatek.¹⁵⁵

Ani zimní měsíce nepřinesly žádný převrat, co se týče střihu obuvi – stále letěly špičky, avšak objevily se první informace o brzké přeměně – již zanedlouho měla ostře špičatou obuv nahradit bota se širší špičkou a vysoká, sahající nad kotníky. Takovou obuv již bylo možno zahlédnout dokonce v nabídce některých pražských obuvníků, avšak odborný obuvnický tisk se k tomuto úkazu vyjádřil následovně: „V Praze p. Vyskočil viděl takové druhy obuvi, ale údajně to byly šeredy, o kterých není možné říci, že je to móda.“¹⁵⁶

Moderní barvou se stala šed' v odstínech do hněda, která nahradila červenohnědou¹⁵⁷. Pro obuv byly charakteristické vysoké nártý či obložka a nevyráběla se ve střihu derby. U pánské obuvi nepřicházely žádné podstatné změny, pouze drobnosti – například se nově boty pánů hustě štěpovaly¹⁵⁸, ovšem v tomto případě se jednalo o velmi drahou záležitost.

Dámská obuv, která se vždy vyznačovala zdobností, nyní naopak zjednodušila. Stále byl populární střih „pumps“ – tedy střevíček na vysokém podpatku, který se nosil hlavně do večerní společnosti. Vyhotoval se v provedení s úzkým lakovým límečkem a z imitace jelenice.¹⁵⁹

Špičatý tvar si držela stále bota vysoká, která se pro zimní měsíce pošivala kožešinou nebo levnější imitací. Co se týče kožešiny, nejčastěji se používal černý beránek zvaný „Silskin“.¹⁶⁰

Jak můžeme vidět, nabídka různých typů obuvi značně stoupla, a to především díky vlivu módního diktátu. Lidé chtěli experimentovat, již se nespokojili s jedním párem bot

¹⁵⁴ K našim obrázkům módních novinek. *Obuvnické listy*. 10. 9. 1922, č. 25, s. 1.

¹⁵⁵ tamtéž

¹⁵⁶ Co je nového v módě obuvi?. *Obuvnické listy*. 15. 12. 1922, č. 34 – 35, s. 7 – 8.

¹⁵⁷ Červenohnědý odstín pod názvem Mokka.

¹⁵⁸ Štěpování nebo také dříve štěpování znamená prošívání obuvi výrazným stehem, který působí dekorativně.

¹⁵⁹ Co je nového v módě obuvi?. *Obuvnické listy*. 15. 12. 1922, č. 34 – 35, s. 7 – 8.

¹⁶⁰ tamtéž

v jednoduchém střihu, čehož si mimo jiné všímali i sami obuvníci: „*Při vši psotě musíme přec jen míti radost, když si rozpomeneme, jaká obuv dříve se nosila a co děláme dnes. Vždyť jest to někdy až umělecké, když takový pár přijde do ruky jako od cukráře, ani by jej člověk lítostí nevezal na nohu a dal si jej na řetízek a nosil jej místo náhrdelníku.*“¹⁶¹

1923

Třetí rok dvacátých let nepřinesl zpočátku žádné výrazné změny ve střizích obuvi, pozornost se nyní zaměřila spíše na detaily a jednotlivé části. Gumové podpatky byly již v dané době značně rozšířeny a staly se samozřejmostí u většiny bot, na trh se ale dostala novinka v podobě gumové podrážky. Až dosud byly používány podrážky kožené, u kterých se muselo bedlivě střežit prochození, aby mohla být obuv včas opravena a podlepena novou podrážkou z kůže. Gumové podrážky slibovaly dobrou trvanlivost a odolnost, rovnocennou s koženými podrážkami a přitom byly o něco levnější, což potěšilo nejednoho zákazníka. Navíc byly velmi komfortní, působily klidnou, příjemnou chůzi.¹⁶²

Obuvníci se stále více setkávali s novou sortou zákazníků, kteří upřednostňovali cenu obuvi před jejím provedením. Vina byla svalována na trýznivou dobu, která vychovala mladou generaci zákazníků s naprosto odlišnými návyky. I když obuvník vykalkuloval nejmenší možnou cenu zhotoveného páru obuvi, klient se mnohdy pokusil o částku smlouvat, chtějící dosáhnout nějaké slevy. Výrobci obuvi pochopitelně vzdorovali a ze svého výrobku slevit nechtěli, neboť potřebovali mít z prodané obuvi nějaký zisk, který by jim zaručil další existenci. Svou cenu už tak často drželi co nejnižší, aby si udrželi zákazníky při konkurenčním boji s továrnami a mnohdy si posteskli nad danou situací: „*Přibývá lidí, kteří požadují lacinou obuv a nepotrpí si na parádu. Naopak, aby přišel někdo a řekl: „Ať to stojí, co to stojí, chci však pořádnou věc“ – to jsou bílé vrány.*“¹⁶³ Obuvní mistři si také povšimli, že lidé neváhají utratit velké částky za oblečení a klobouky, ale velké výdaje za boty se jim přičí: „*...při oblecích nešetří se mnohdy set a při obuvi šetří se každým haléřem – bezdůvodně.*“¹⁶⁴

Obuvník se často cítil kouzelníkem – byl žádán o moderní obuv a přitom za málo peněz – což znamenalo udělat z ničeho něco.¹⁶⁵ I přes daný stav však bylo žádané, aby se dál vzdělával a kráčel s dobou, zohledňoval při výrobě bot nové postupy, dokázal zákazníkovi nabídnout nové materiály a tvary obuvi dle posledních trendů, které pochopitelně musel znát.

¹⁶¹ tamtéž

¹⁶² O gumových podpatcích a podrážkách. *Obuvnické listy*. 20. 1. 1923, č. 2, s. 4.

¹⁶³ K obrázkovým přílohám. *Obuvnické listy*. 10. 3. 1923, č. 6 – 7, s. 5.

¹⁶⁴ Ku dnešní obrázkové příloze. *Obuvnické listy*. 10. 10. 1923, č. 28, s. 5.

¹⁶⁵ K obrázkovým přílohám. *Obuvnické listy*. 10. 3. 1923, č. 6 – 7, s. 5.

Výrobci obuvi brzy přišli na to, že nestačí číst pouze a jenom odborné listy, ale informace o novinkách čerpat i z ostatního tisku, především větších deníků, kde bývaly i módní hlídky promlouvající k tématu požadavků elegantního světa.¹⁶⁶

Základem botníku lidí v roce 1923 byly stále botky či spíše polobotky – tedy obuv kotníčková. Vysoká obuv se netěšila oblibě téměř dva roky. Proč tomu tak bylo? To nevěděli ani samotní obuvníci, domnívali se, že je vysoká obuv až příliš praktická, a že svůj úděl sehrála i Amerika, která zavedla módu špiček a nošení kamaší.¹⁶⁷

Nejmódnější dámskou obuví jarní sezony byly tmavohnědé polobotky na nízkých a širokých podpatcích. Tento trend přišel již loňského roku a stále se držel na předních příčkách módnosti obuvi. Špička bot již byla spíše okrouhlejšího tvaru v porovnání s módou podzimu 1922. Obuvníci se k těmto polobotkám krásně vyjádřili prostřednictvím *Obuvnických listů*, a sice: „*Je v nich kus nového názoru na svět: jsou tu, aby nás nesly pevně a bezpečně při našem věčném spěchu po ulicích, jsou tu, aby nám sloužily a ne aby lhaly všemi možnými optickými klamy, kraťoučké a kulovité formy a podpatku, který jde hluboko pod nohu, že máme miniaturní nožičky.*“¹⁶⁸

Dámské polobotky byly doplněny koženými tkaničkami a nehedvábnou mašlí. V chladných dnech se kombinovaly s hřejivými kamašemi, jež měly být dle nepsaného pravidla světlejší o několik odstínů než kůže užitá na obuvi. Za obzvláště chladného dne se polobotky nenosily, obouvány byly teplé bačkory zvané „sněhovky“.¹⁶⁹

Pokud se člověku zachtělo sportovat, stalo se zvykem pořídit si obuv speciálně určenou pro výkon sportovní aktivity. K jízdě na koni byly doporučovány vysoké lakované holínky, pro sjíždění zasněžených svahů na lyžích nepromokavé norské boty se zubem na špičce, k ustavičnému pobíhání za míčkem s tenisovou raketou v ruce zase speciální střevíce s gumovou podešví.¹⁷⁰

K večerním toaletám, jež se vyznačovaly kvalitním propracováním a drahými látkami, bylo nutno about adekvátní obuv. Aktuální večerní střevičky musely být lehké, veselé, zajímavé i barevné, doplněné štíhlým, vysokým podpatkem. Ano, vysoký podpatek byl pro večerní obuv téměř nutností, na rozdíl od denní obuvi, která byla dle poslední módy velmi nízká. Zhotovovaly se z různých druhů kůží, ale i látek brokátových, doplněných o zajímavé

¹⁶⁶ K dnešní módě obuvi. *Obuvnické listy*. 10. 3. 1923, č. 6 – 7, s. 5 – 6.

¹⁶⁷ tamtéž

¹⁶⁸ tamtéž

¹⁶⁹ tamtéž

¹⁷⁰ tamtéž

aplikace z flitřů či perel.¹⁷¹ Střevíčky určené do společnosti byly hlavně pod vlivem pařížské módy, která předepisovala zdobnost těchto bot, jež se měly stát pomyslnou třešničkou na dortu dámské toalety. Mezi oblíbené dekorativní prvky večerních bot patřily stříbrné přezky s perem marabu, malé listnaté větvičky složené z drahokamů, přezky v podobě motýlů, ptáčků. Drahokamy nemusely být samozřejmě pravé – pro svou nákladnost by se takové botky staly spíše nedosažitelným snem mnohých žen. K zdobení se proto užívaly lacinější náhražky – například galalith¹⁷², u nás české granáty. Mimo kameny se boty krášlily i pomocí rytí a vyřukávání do různých motivů. I přesto byly takové večerní střevíčky velmi drahou záležitostí, týkající se movitějších vrstev lidí, což dokládají i obuvníci sami: „*To jsou všechno věci, kterými si – zvláště venkovští kolegové – příliš hlavu lámat asi nebudou.*“¹⁷³

Také pánská obuv nebyla opomíjená, i když pro ni móda nepřinesla výraznější novinky. U pánů v oblíbenosti vítězila polobotka, která byla dříve hojně nošena do společnosti, nyní se však ustálila jako obuv všestranně využitelná – tedy i pro dopolední a odpolední vycházky a stala se nepostradatelnou součástí pánského botníku. Vlivem módy převládala v roce 1923 špičatá forma této obuvi, postupem času se špička mírně zaoblovala. Polobotky se nosily v barvě hnědočervené, pro večer zhotovené z lakového materiálu. Specifikem byly kroužky vytlačené do podšívky – tedy neviditelné.¹⁷⁴

Obuvníci dokázali módu vychvalovat a zároveň ji podrobovat kritice. Díky módním trendům nacházeli nové zákazníky, kteří si nechávali zhotovovat obuv častěji než dříve, snažíce se jít s dobou. V ulicích se ale setkávali i s lidmi, kteří sice šli s duchem času, avšak své nohy mučili v nevhodné obuvi či špatně zvolené obuvi pro daný účel. Úsměv na tváři vyvolával v dané době pohled do městských ulic – řada dam, ve snaze být elegantní, obouvala do deštivých dnů hluboko vykrojené střevíčky, které byly primárně určeny pro nošení ve vnitřních prostorách – nejlépe v salonku. Procházkou za blátivého počasí v takto nevhodné obuvi netrpěly pouze nohy žen, ale také samotná obuv. Obuvníci dámám zdůrazňovali, že lepený střevíček s dřevěným podpatkem je vysloveně letní a salonní obuví, k vycházkám doporučovali botky nebo polobotky s celokoženým podpatkem, zhotovené z kůže hlazené nebo jirchové¹⁷⁵ a v barvách mahagonu, šedé či černé. Pro chladnější zimní dny se měla nosit spíše obuv z kůže telecí, možno i v hlazené formě box nebo vydělávaná na způsob jelenice,

¹⁷¹ tamtéž

¹⁷² Galalith = syntetická, plastická hmota, která se vyráběla reakcí kaseinu a formaldehydu. Její nevýhodou byla netvarovatelnost, ovšem šlo ho velmi dobře krájet, vrtat i barvit. Galalith dokázal skvěle napodobit i drahokamy. Nespornou výhodou byla jeho nízká cena, po druhé světové válce se ale od výroby této hmoty začalo upouštět.

¹⁷³ Moderní střevíčky. *Obuvnické listy*. 30. 5. 1923, č. 15, s. 5.

¹⁷⁴ K dnešní příloze. *Obuvnické listy*. 30. 7. 1923, č. 20 – 21, s. 1.

¹⁷⁵ Jircha – jedná se o useň často světlé až bílé barvy, velmi jemné a měkké, vyráběné z jehněčí, kůzlečí či jelení kůže, která se činila pomocí kamence (síranu draselného-hlinitého).

ševro tak teplé nebylo.¹⁷⁶ Ke kožichům a plyšovým pláštům se nosila nejlépe obuv laková, černá.

Zimní móda roku 1923 se vyznačovala vyšší obuví, takže dámská sukně často splývala přes jejich okraj. Dámy, které k vysoké botě nenašly sympatie, si mohly nechat zhotovit obuv kotníčkovou, zvanou „liliputky“, jež obepínaly kotník nohy. Tvar kotníčkových botek byl módní špičatý na vysokém dřevěném podpatku.¹⁷⁷

U pánské obuvi se razilo pravidlo, že obuv nesmí být světlá – tedy v hnědých odstínech, je-li nošena k tmavým nohavicím a černým zimním kabátům. Boty světlé barvy byly povoleny pouze k barevným oblekům nebo raglánům z anglické látky.¹⁷⁸ Co se týče tvaru, pánská obuv se opět nezměnila – salonní obuví je polobotka lakovaná nebo laková botka s vložkou k žaketovému obleku, jinak se nosil střih s mírně oblou špičkou se skrytými kroužky vespod a na nízkém podpatku.¹⁷⁹

Móda v roce 1923 se tedy nesla opět ve špičaté linii, ovšem již během celého období docházelo k postupnému zaoblování špiček, trend velmi dlouhých špicí se u nás neuchytil. Prognózou obuvníků pro nadcházející sezonu bylo postupné zkracování a silné zakulacení špiček.¹⁸⁰

1924

Stejně jako předchozí léta i nastávající rok 1924 byl pro obuvníky ve znamení krutého boje o zákazníky. Přehršel továren, jež produkovaly tisíce párů bot za nízké ceny, konkuroval rukodělným obuvníkům, kteří často přežívali jen díky správkám poničené obuvi, výrobě speciální ortopedické obuvi a také byli závislí na sortě klientů, dávajících přednost kvalitním, ručně dělaným botám.¹⁸¹ Základem úspěchu bylo zřízení výkladních skříní dle vzoru Tomáše Bati – lidé totiž mnohem spíše vkročili do obchodu, viděli-li obuv již předem vystavenou a ještě větším lákadlem pro ně byla obuv moderní, která potencionálním zákazníkům padla přímo do oka.¹⁸²

Zaujmout se zajímavou nabídkou bot ale bylo s postupem doby čím dál tím těžší. Nejnáročnějšími zákazníky byli právě konzumenti orientovaní výhradně na vysoce módní obuv, obyčejná botka jim nestačila, chtěli za své peníze tu nejtrendovější obuv sezony.

¹⁷⁶ Módní obuv. *Obuvnické listy*. 30. 12. 1923, č. 36, s. 1.

¹⁷⁷ tamtéž

¹⁷⁸ tamtéž

¹⁷⁹ tamtéž

¹⁸⁰ tamtéž

¹⁸¹ Čtenářům a spolupracovníkům „Obuvnických listů“. *Obuvnické listy*. 20. 3. 1924, č. 8, s. 1.

¹⁸² Umění dobře nakoupit je právě tak velké jako umění prodávat. *Obuvnické listy*. 30. 3. 1924, č. 9, s. 4.

Obuvník, chtějící vyjít takovým zákazníkům vstříc, se musel neustále vzdělávat – být lepší ve svých znalostech i praktických dovednostech. Zdálo se, že móda kladla na výrobce obuvi rok od roku větší a větší nároky, avšak právě kvůli střídání módních trendů se neustále zdokonalovaly výrobky díky novým postupům a technologiím, jež výrobu usnadňovaly.¹⁸³

Některé módní trendy přinášely trápení ve výrobě malým a méně majetným živnostem, které nedisponovaly dobrým vybavením a přístup k informacím o módních vlnách měly omezený. Nicméně si obuvníci potřebnost módy uvědomovali – vždyť se stačilo ohlédnout 30 let zpátky a vzpomenout si na časy plné skromnosti, kdy člověk vlastnil jeden pár obuvi, který nosil až do úplného rozedrání – až tehdy byl donucen, nechat si zhotovit obuv novou. Byla to právě móda, která vzbudila v lidech zájem o odívání nohou a vlastnit více párů bot či dokonce bedlivě sledovat módní trendy, se stalo součástí jejich života.¹⁸⁴

Také rok 1924 se nevymykal zaběhlému režimu a již před zahájením jarní sezony lidé měli možnost spatřit ve výlohách krámků nové typy trendy botek. Ačkoli móda předešlých let směřovala spíše k jednobarevným kombinacím, předepisovala nyní velmi pestré pásečky na střevících, a to ve všech dosažitelných barvách kůží.¹⁸⁵ Obuvníci si zkrášlování bot skrze pásky pochvalovali: „*Možno říci, že jest to velmi hezké, obuv to činí bohatší a prodejnější...*“¹⁸⁶ Vzápětí ale dodávali: „*...pro malé výrobce jest to k nemalé radosti, neb kalkulace v těchto barevných kůžích obrací se zpravidla ve ztrátu.*“¹⁸⁷ Aby obuvník předešel ztrátě zisku z páskových botek, doporučovalo se využít služeb svrškařů, kteří vyráběli pro vícero obuvníků a dokázali při celkové kalkulaci barevných kůží ušetřit obuvníkovi nějakou tu korunu. Pro malé obuvníky bylo též výhodné nabízet výrobu vkusné obuvi, ale co nejjednoduššího střihu, který byl na výrobu lehčí a levnější. Také odborný tisk *Obuvnické listy* poskytoval svým čtenářům přílohu se střihy na čtyři druhy střevíků dle posledních módních výkřiků, avšak vhodných pro rukodělnou výrobu právě proto, že nejsou tak těžké na zhotovení a tím pádem ani nákladné.¹⁸⁸

Dle zpráv z Paříže, se zhotovovala obuv stále ještě ve špičaté podobě – zejména se jednalo o obuv vycházkovou. Naopak večerní obuv se zaoblila a mnoho modelů bylo vyhotoveno na velmi vysokých podpatcích. U dámské obuvi letělo zdobné prošívání ve světlých barvách, kůže obuvi byla upřednostňována ještěřčí v kombinaci s lakovou v rozdílných odstínech.

¹⁸³ K dnešní obrázkové příloze. *Obuvnické listy*. 30. 5. 1924, č. 15, s. 1.

¹⁸⁴ tamtéž

¹⁸⁵ tamtéž

¹⁸⁶ tamtéž

¹⁸⁷ tamtéž

¹⁸⁸ tamtéž

Večerní střevíčky dostávaly podobu po boku otevřených botek ze satinu. Větší oblíbenosti si v dané sezoně získala pletená obuv, vhodná zejména pro volný čas a do lázní.

Dámská obuv byla vyráběna z ševra různých barev a také často z imitace kůže ještěrcí nebo krokodýlí, nejčastěji v tónech modré a červené. K vidění byla i kombinace ještěrcí kůže v přední části boty s barevným ševrem na zadní části, podpatek se zhotovoval v barvě předku obuvi.¹⁸⁹

U pánů přicházel do módy model zvaný „Richelieu“, jenž se šil z barevné kůže „akažu“¹⁹⁰, vyznačoval se specifickým vroubkováním v přední části a na podpatku, silnou podešví a dlouhým nízkým podpatkem. Kůže „akažu“ však patřila mezi velmi vzácné, proto se i cena výsledné obuvi pohybovala ve vyšších částkách a tyto boty nebyly běžně k vidění. Večerní pánská obuv se nosila jako vždy černá, laková.¹⁹¹

Hitem nadcházející sezony se stal již z dřívějšíka známý podpatek inspirovaný francouzským panovníkem Ludvíkem XV., po kterém také dostal své jméno. Jednalo se o ladný, elegantní, lehký podpatek, kterému začínali dávat obuvníci přednost před ostatními druhy. Tento podpatek byl u luxusní obuvi zdoben drahokamy či zlatými zrnky.¹⁹²

Obuvnický svět se seznámil na jarním pražském veletrhu se zajímavým vynálezem v podobě přírodní gumy zvané „Crepe Rubber“¹⁹³. Z tohoto nového materiálu se počaly vyrábět gumové podešve, jež se vzápětí staly silnou konkurencí podešví kožených.¹⁹⁴

Během roku 1924 začala prudce vstoupat oblíbenost lakové dámské obuvi, jež se stala vysoce moderní především v kombinaci s jinou barevnou kůží.¹⁹⁵ Také špičky nebyly již tak ostré a oproti loňské sezoně se značně zaoblily a zkrátily.

Střih „Richelieu“, který prorazil v jarní sezoně, se stával čím dál více populárním, o čemž svědčila i jeho žádanost – především se nosil jako vycházková obuv z barevného hovězího boxu. Podpatky zůstávaly nadále ploché a dlouhé, obuv se nikterak nekrášlila.¹⁹⁶

Ačkoli v letní sezoně přišla móda nízkých podpatků u dam, v praxi se u nás příliš neuchytila. Mnoho žen takovou obuv odmítalo, neboť prý působila na nožkách neohrabaně, těžce a postrádala eleganci, která byla tolik žádaná.¹⁹⁷

¹⁸⁹ Móda v Paříži. *Obuvnické listy*. 30. 5. 1924, č. 15, s. 4.

¹⁹⁰ Useň v barvě akažu připomínala bílé mahagonové dřevo získávané z ledvinovníku.

¹⁹¹ tamtéž

¹⁹² tamtéž

¹⁹³ Crepe Rubber, nebo-li přírodní guma, byla dovážena z plantáží anglických kolonií (zejména z Indie) do továren, kde byla dále zpracována na plotky v barvách přírodní, bílé, černé, červené a hnědé. Tato surovina je více než vhodná k výrobě podešví a podrážek, neboť vyniká pružností a měkkostí, navíc je nepromokavá, trvanlivá a oproti kůži levná.

¹⁹⁴ Crepe Rubber – přírodní guma. *Obuvnické listy*. 30. 7. 1924, č. 21, s. 5 – 6.

¹⁹⁵ Móda v Paříži. *Obuvnické listy*. 10. 7. 1924, č. 19, s. 6.

¹⁹⁶ tamtéž

Podzimní a zimní móda opět poukázala na zaoblování špiček a zkrácení přední části. Podpatek se oproti dřívějšímu období zvýšil, a to až na výšku 6 centimetrů. Nová obuv se také vyznačovala vysokou zdobností, byla okrašlována přezkami i prošíváním, které mohlo být jedno i vícebarevné.¹⁹⁸ Jako hlavní výrobní materiál se užívala kombinace několika druhů kůží – nejvíce byl oblíben chevreaux, ale i laková kůže. Dámy nyní volily spíše světlejší barvy obuvi v hnědých odstínech nebo i „akažů“, velmi světlá obuv se kombinovala s tmavými náševky.¹⁹⁹

V pánské obuvi podzimní a zimní sezony nebyla zaznamenána žádná změna. Nadále se těšil oblibě trendy střih „Richelieu“ zhotovený z hovězího boxu v odstínech stejných jako u dámské obuvi. Opomíjena zůstala nadále bota vysoká.²⁰⁰

Ačkoli byla obuv v Československé republice ovlivňována především módou americkou a francouzskou, dokázali naši obuvníci přijít na trh také s vlastní módní novinkou – pletenou obuví. Právě pletená obuv nabývala na značné popularitě, zejména v Americe, kam byla od nás vyvážena. Tato obuv se zhotovovala připletemím svršku k podešvi, kdy se svršek splétal z různě barevných, kožených řemínků. Pletená obuv byla ve svých počátcích vyráběna hlavně v Holicích a v Třebíči.²⁰¹

1925

S veselou myslí šlo všechno lépe, a proto také začínal nový rok, jenž znamenal přerod do druhé poloviny 20. let, várkou optimismu. Obuvníci měli mnoho plánů, které ještě nestihli realizovat a spoustu očekávání od nacházejícího období. Také móda přinášela nové kolekce, kterým obuvníci podřídili svou výrobu v naději přilákání nových klientů, neboť tlak na přizpůsobení se době, tolik prahnoucí po neustálých změnách, neúnavně rostl.

V módě přetrvával podpatek „Ludvíka XV.“ jako tomu bylo i sezonu loňskou, ovšem do okruhu zájmu pronikal také jeho nový konkurent, jenž byl stejného druhu, ale vyznačoval se několika odchylkami – především byl štíhlejší, linie a obrys se trochu pozměnily. Výška tohoto podpatku se pohybovala v rozmezí 5,5 až 6 cm, kdy u večerních střevíčků vítězila vyšší míra. Dámské střevíce určené pro vycházky byly na podpatku nižším, nepřesahovaly

¹⁹⁷ tamtéž

¹⁹⁸ Pohyb módy obuvi v Paříži. *Obuvnické listy*. 15. 8. 1924, č. 22 – 23, s. 9.

¹⁹⁹ tamtéž

²⁰⁰ tamtéž

²⁰¹ Pletená obuv. *Obuvnické listy*. 20. 9. 1924, č. 26, s. 7.

výšku 3 cm a podpatky u pánských botek měly ve vycházkové podobě 2 až 2,5 cm, ve večerní až 3 cm, což bylo ale zároveň maximem.²⁰²

O tom, že byla móda sledována především dámami, neměli obuvníci tehdy žádné pochybnosti. Žena vyžadovala, aby obuv korespondovala s jejím oděvem a reflektovala trendy, jež přicházely ze světa. Co ale páni? O muži a jeho vnímání módy skvěle vypovídal článek, který vyšel v Českém obuvníku v roce 1925. Dle autora bylo největší „módou“ oblíbit si „módu“, která už dávno vlastně módou nebyla.²⁰³ Když byla špičatá obuv aktuální a na vrcholu módnosti, nepřišli jí páni na chuť: *„Byla to opravdu bílá vrána, obul-li si někdo před pěti lety, ačkoli móda špičatých bot je ještě starší, špičatou botu. Co musel poslechnout vtipů, takový odvážlivec – z jedné strany slyšel prohoditi něco o „šináglu“ – z druhé strany zase něco o „gotických špičkách“ a tak to šlo stále.“*²⁰⁴

Zatímco dříve špička u pánské obuvi oblíbená nebyla vůbec, v roce 1925 jí muži propadli a špičatá obuv byla hojně vyžadována, ačkoli se ve světě již taková obuv přestávala nosit a trendy diktovaly protentokrát moderní kulaté střevíce. V zahraničí byl nyní nejoblíbenějším tvarem obuvi „brokes“, tedy střevíc, pro nějž bylo charakteristické silné perforování na kulaté špičce a kolem švů. Tato obuv se nosila i pro sportovní účely, avšak musela být zhotovena, kvůli větší odolnosti, ze silnější kůže – nejlépe přírodní teletiny a s dvojitou podrážkou. Brokes bylo možno nosit i jako vycházkovou obuv, v tomto případě byly boty ušity z černé nebo hnědé kůže. Ke kombinování kůží nedocházelo, neboť nebylo v jarní sezoně 1925 vůbec v módě. Pouze letní obuv směla být zhotovena z hnědé kůže s bílým kombinováním. Všeobecným znakem nové módní linie byly střevíce s dlouhou, kulatou špičkou, hodně ploché a široké. Tvar musel být hladký, pro vycházky se nedoporučovalo perforování. Střih derby, tolik populární v minulých letech, se vyráběl stále, ale nebylo vkusné jej nosit jako vycházkovou obuv. Pro sportovně založené pány se doporučovala speciální obuv šitá z přírodní teletiny, bez našité špičky – celé svršky byly vyráběny z jednoho jediného kusu kůže a opatřeny silnou podrážkou s nízkým podpatkem.²⁰⁵

Ačkoli se móda jara i léta nesla v duchu kotníčkových, neperforovaných botek v různých barvách, objevovaly se první zprávy o chystaných změnách. V Anglii i v Americe se počalo silně apelovat na opětovné uvedení černého ševra do obliby zákaznictva.²⁰⁶ U nás se, dle obuvnických odhadů, měla tato móda objevit začátkem jara příštího roku s předpokladem, že

²⁰² Několik slov o podpatku. *Český obuvník*. Leden 1920. č. 2, s. 5.

²⁰³ O pánských střevících. *Český obuvník*. 25. 3. 1925, č. 6, s. 1 – 2.

²⁰⁴ tamtéž

²⁰⁵ tamtéž

²⁰⁶ Příští móda – černé ševro?. *Český obuvník*. 25. 9. 1925, č. 18, s. 9.

změna postihne zejména obuv dámskou. Paříž, coby módní metropole, se stavila k novému nápadu pozitivně. Černé ševro mělo být kombinováno s bílým, ale i barevným či dokonce stříbrným ševrem. Očekávání, že se tyto modely ujmou, bylo velké.

V aktuálním roce se ovšem začínala řešit hlavně móda pro brzkou podzimní a zimní sezonu. Na podzim došlo k definitivnímu zavrnutí špičatých bot, které se již v budoucnu neměly dále nosit. Mnozí obuvníci, kterým záleželo nejen na výdělku, ale i zdraví svých zákazníků, tuto novinu uvítali: „...*natropily hodně neplech, mnoho kuřích ok a zkroucenin prstů, a znám několik případů, že se ješitnost nositi je neodbyla jen pohmožděninou, nýbrž došlo i k operacím a vzniklo z toho vážné nebezpečí a mnoho bolestí.*“²⁰⁷

K radosti obuvníků tedy módní trendy zavelely příchod kulatých střeviců, uzpůsobených tvaru nohy, kde prsty netrpěly a měly v botě dostatek místa tak, aby mohly ležet rovně a volně vedle sebe – jako tomu bylo například u sandálů. Nejmodernější boty pro podzimní a zimní sezonu se nesly v duchu nízkých podpatků a oblých špiček. Dle anglické módy měly dámy v nejbližší době nosit holínky, pohodlného tvaru, avšak to byla předpověď pro rok 1926, u nás se doporučovala dámám prozatím polobotká obuv, šitá z jednoho kusu kůže, s gumovou podrážkou, hodící se k anglickému pláští nebo kostýmku i ke kožichům v krátké či polokrátké délce. Polobotky se nosily doplněny teplou vlněnou punčochou, aby v zimním chladném počasí poskytly nohám přiměřenou ochranu před mrazem. K elegantnímu šatstvu se ale nosily adekvátní boty v podobě tanečních střevíčků, přes něž se oblékaly sněhovky.²⁰⁸

1926

Pro zimní měsíce loňského roku byly doporučovány polobotky, které patřily k nejoblíbenějšímu typu obuvi vůbec. Také počátek nového roku 1926 se nesl doslova v polobotkovém duchu. Polobotka se stala vyhledávaným stříhem bot jak u dam, tak u pánů. Zda byla obuv teplá a vhodná pro chladné zimní počasí, záviselo na použitém materiálu k výrobě. Mezi ideální kůže patřila hlavně silná teletina, teplo nohou měly pomoci udržet také silné vlněné punčochy, avšak dámy si často vedly svou a dobrým radám obuvníků nedbaly. Mnohdy hazardovaly se svým zdravím a rozhodně opomíjely starou známou pravdu o tom, že nohy mají být vždy v teple! V ulicích se často promenádovaly ženy v módních botkách, ale nepřizpůsobených momentálnímu ročnímu období, spíše než obdivu se dočkaly kritiky a kroucení hlavou ostatních lidí nad jejich nerozumným počínáním, ani obuvníci nemlčeli a neodpustili si výtku k nevhodně obutým dámám: „...*i v zimě vycházelo na ulici mnoho dam*

²⁰⁷ Móda. *Český obuvník*. 10. 12. 1925, č. 23, s. 2.

²⁰⁸ tamtéž

v polobotce, což působilo často dosti komicky, byla-li noha oblečena do jemné hedvábné punčošky a obuta v lehké polobotce, hlava pak a krk byly zaobaleny do silné kožešiny, takže staré přísloví: „Studená hlava a teplé nohy nepotřebují lékaře a lékárnu“ přicházelo v zapomenutí.²⁰⁹

Módní předpovědi pro novou jarní obuv nepřinášely žádnou změnu u bot pánských. Pokud nějaká změna byla, tak jen velmi nepatrná. Tvar pánských střevíců zůstával módní oblý, velké oblibě se těšil plochý anglický podpatek. Polobotka stříhu „Richelieu“, známá již z předchozích sezon, se nosila nadále, bylo možné ji zhotovit i se šněrováním, ve vysoké variantě se zapínala pomocí postranních knoflíčků. Boty pro jaro se šily z boxcalfu nebo lakové kůže, svršky z látky nebo divočiny. Barvy obuvi musely korespondovat s barvou obleku, přičemž velmi módním odstínem byla temná žluť a kaštanová hněd'. Pokud si pán nechal zhotovit obuv jednobarevnou, mohla být zdobena obsázkou ze stejného materiálu jako celý svršek nebo z lakové kůže ve vzájemně se hodících barvách. Večerní laková obuv se zhotovovala bez ozdob, v hladkém, vkusném provedení.²¹⁰

U dámské obuvi vítězila také oblá obuv, avšak byl připouštěn i tvar do velmi mírně špičaté špičky. Podpatek zůstával nadále v klasickém typu Ludvíka XV., avšak v méně vykrojeném tvaru a nižší. Obuv se opatřovala ozdobnou sponou, lehkou, spíše úzkou. Místo spony mohly být botky zkrášleny i knoflíčky z polodrahokamů či štrasu. Pro vycházkovou obuv bylo jako hlavní materiál používáno chevreau, luxusní výrobky se šily z laku nebo ještěří kůže, popřípadě dokonce i z antilopy. Co se týče lakové obuvi, doporučovala se v černé barvě a dovoleny byly i kombinace s kůží ještěří či hadí. U chevreau se smělo použít pro ozvláštnění stříbrné i zlaté lemování, jinak bylo chevreau nabízeno v módních barvách černá, beige, šampaňská, lískový oříšek ve spojení s šedou. Ještěří kůže byla dostupná v zelené a granátové barvě, antilopí v měděné, tabákové a v odstínu červeného dřeva. U dámské divadelní obuvi se do módy dostalo hluboké vykrojení a jako materiál méně odolný, zato na pohled překrásný atlas, brokát či zlaté a stříbrné chevreau. Podpatky takovéto obuvi, určené pro významnější události, se zdobily perlami, polodrahokamy, perletí a obouvaly se ke krásným, elegantním toaletám.²¹¹

²⁰⁹ Polobotka. *Český obuvník*. 10. 1. 1926, č. 1, s. 4.

²¹⁰ Jarní móda obuvi v Paříži. *Český obuvník*. 10. 3. 1926, č. 5, s. 2.

²¹¹ tamtéž

Pro letní obuv se doporučovala obuv pletená, která sice nebyla levnou záležitostí, avšak poskytovala noze vzdušnost v parních letních dnech. Pletivo bylo pouze strojové výroby, v barvách hnědé, béžové, černé a bílé, černé a zelené.²¹²

Jak je vidět, móda přinesla především střevičky různého druhu – ať už obyčejné, lakové, látkové, jemně proplétané barevnými řemínky. Tyto boty ne vynikaly jenom krásou, ale také vyšší pořizovací cenou, a proto si je ne každá dáma mohla dovolit.²¹³ Také pro vrchol jara a letní sezonu tomu nebylo jinak – dámský střevíček hrál prim. V létě byly moderní především střevičky v béžové nebo stříbrošedé barvě, nosily se ale i jiné odstíny zabíhající až do vysoce módní barvy zvané „bois de roses“²¹⁴.

Mezi horkými novinkami se objevily střevičky vykrojené, jež se k noze přivazovaly jemnými malovanými šátečky nebo připínaly lesklým náramkem z kaménků. Byly však považovány za velmi výstřední a obuvníci ihned dodávali: „...*dovoliti si to může dáma jezdící v autu; rozhodně nedovolí takový střevíček, aby dotýkal se dláždění; je stvořen pro koberec, leštěnou parketu a kožešinu.*“²¹⁵

Změnou procházela i móda punčoch, které botku doplňovaly a podtrhovaly krásu dámské nohy. Protentokrát se upouštělo od tělových odstínů a nově se přecházelo k odstínům do fialova. Pro dámy, které chtěly ušetřit, se doporučovalo, aby punčošky byly opatřeny chránítka navlečenými na špičkách – předešlo se tak potrhání punčošky.²¹⁶

Z módy ustupovala holinka, která se ještě v roce 1925 jevila jako potencionální horký kandidát pro nadcházející sezonu. Na cesty se nyní doporučovala obuv s gumovou podrážkou, jež byla o mnoho elegantnější.²¹⁷

Letní období nepřineslo příliš mnoho změn ve tvarech obuvi. Dámská vycházková obuv byla stále oblíbenější a velmi moderní se staly jasné barvy. Stále větší oblíbenosti se těšila sportovní obuv, která se pro dámy zhotovovala na vyšším podpatku (4 cm) a v barvách hnědé, žluté, kaštanové či vyrobená z ještěrcí kůže. Ještěrcí kůže byla sice velmi luxusním materiálem, avšak hodně doporučovaným pro výrobu sportovní obuvi, neboť ji zbavovala jednotvárnosti díky své textuře. Pro odpoledne se nosily střevíce zvané „Charles IX.“ na vysokém podpatku, zdobené sponou nebo střevíc mezi obuvníky zvaný „Escarpin“. Mimo jasné barvy byla opět populární i klasická černá, a to u lakových střevíců, jež se zdobily výraznými ozdobami. Pro lakýrky se doporučoval právě střih „Charles IX.“, nejlépe ve

²¹² tamtéž

²¹³ Boty. *Český obuvník*. 10. 3. 1926, č. 5, s. 5.

²¹⁴ Bois de roses – dřevitě hnědý odstín.

²¹⁵ Letošní jarní obuv. *Český obuvník*. 10. 5. 1926, č. 9, s. 1.

²¹⁶ tamtéž

²¹⁷ tamtéž

vyhotovení z černé lakové kůže bez špičky, s třemi cípky z bílé divočiny nad předním dílem a bíle potaženým podpatkem.²¹⁸ Taková obuv však byla velmi luxusní a drahou záležitostí, dostupná pouze pro bohatší zákazníky, nosila se při zvláštních společenských příležitostech – například při účasti na koňských dostizích.

Střevíce určené pro odpolední vycházky byly vyráběny z jasné, lesklé kůže nebo z barevného chevreau v odstínech růžové, zelené, červené a šerškově modré.²¹⁹ Při slunných dnech se stala populární obuv z bílé kůže.

Dalším oblíbeným střihem v letní sezoně byly boty pletené, známé již z předchozích sezon. Pletivo mohlo být z různých kůží a v odlišných barevných kombinacích – zejména se proplétaly pásy z bílé divočiny a zeleného sametu, zlatého nebo stříbrného chevreau s červeným sametem a také z různobarevných chevreau kůží. Pletená obuv byla nošena hlavně v lázeňských místech. Luxusní formou proplétaných bot byly zdobené střevíce s tak zvanými pirogravurami²²⁰.

Večerní obuv se vyráběla také v tvaru „Charles IX.“ či „Escarpin“, na rozdíl od obuvi vycházkové byly večerní střevičky na vysokém podpatku, který mohl být ozdoben kameny, perlami, perletí atd. Nejoblíbenějším materiálem se stal tentokrát zlatý a stříbrný brokát, samet, satén a jako ozdoby se používaly zajímavé přezky ve tvaru půlměsíce.²²¹

Pánská obuv se nacházela opět v pozadí na rozdíl od obuvi dámské a držela si stále svůj módní oblý tvar, nízký podpatek. Pro sportovní a vycházkové účely se nosila obuv speciální v hnědé, kaštanové, mahagonově červené barvě s bohatou perforací. Nadále byl preferován střih „Richelieu“, nejmódnější záležitostí byl střevíc hnědé barvy z ještěrčí nebo hadí kůže s lakovou špičkou a lakovými aplikacemi na zadní straně střevíce.²²² Pro společenské akce platilo stále pravidlo černé lakové obuvi.

V podzimním čase se tvar módní obuvi opět inspiroval předešlými roky a začal nabývat lehkého zašpičatění. Mezi nejpopulárnější druhy bot se drala sportovní obuv, která získala velmi elegantní tvar – jen stěží bylo poznat, že jde o obuv speciální, vytvořenou pro sportovní účely. Také na materiálech se nešetřilo a z obuvi sportovní se stávala obuv luxusní a drahá. Doporučovaná byla kombinace světlých kůží – například černá laková kůže s šedou chevreau. Pro odpoledne se obouvala obuv z chevreau v různých barvách.

²¹⁸ Letní móda obuvi v Paříži. *Český obuvník*. 25. 7. 1926, č. 14, s. 3 – 4.

²¹⁹ tamtéž

²²⁰ Pirogravury – jedná se o pestré obrazce, jimiž byla zdobena pletená obuv.

²²¹ tamtéž

²²² tamtéž

Večerní obuv neprodělala výraznou změnu a stále se nosily střevíce z brokátu, saténu, sametu. Velmi drahými modely, které se daly zahlédnout ve francouzských výkladech, byly sametové střevíce s pletenými vzorky růží.²²³

Ani v podzimní sezoně neprošla pánská bota změnou. Muži si pro sport a volný čas oblíbili sportovní obuv s bohatým dírkováním, nejčastěji z hnědého chevreau s vložkami z jiných kůží. Starší páni preferovali módu světlešedých polobotek s lakovými vložkami. Společenská večerní obuv byla černá bez viditelných kroužků a špičky.²²⁴

Výrazné módní novinky s sebou přinesla až zimní sezona. Do módy se vracely dámské holínky shrnovačky, a to už pro nadcházející zimu. Tato obuv byla po dlouhé době velmi praktickou záležitostí, skýtající pohodlí noze, obzvláště v chladných dnech. Doporučovalo se nosit holínky zejména na vycházky, túry za město i na cesty za sportem, nejlépe ke kožichu.²²⁵ Holínky si dámy mohly nechat udělat v hladké variantě bez příkras nebo ozdobené – zdoben byl nejhornější díl, a to technikou vytlačování.

Dalším horkým trendem byly kamaše ze sukna, které se nosily ve světlejším odstínu než kožich či plášť. Kamaše se navlékaly na nízké vycházkové polobotky a nízké botky na knoflíčky, avšak obuvníci doporučovali i nošení samotných punčoch zejména u školáků, neboť byli toho názoru, že: „...*lépe je zvykat v mládí na zimu a otužovat.*“²²⁶

Móda nezapomněla ani na obuv domácí – pro večer i ráno si lidé hověli v pohodlných a roztomilých střevících z jemných látek s našitými ornamenty a korálky.²²⁷

Doslova zlatým hřebem módních novinek byly střevíčky večerní – návrat slavil špičatý tvar a jako materiál se hojně užíval brokát, satín, kombinace hladké kůže s tisknutou vzorkovou. Neopomínalo se ani zdobením korálky, výšivky na kůži, prolamování, kožené vsadky a výkrojky.²²⁸

I přes řadu novinek, jež přinesla zimní sezona 1926, byli obuvníci zklamáni. Do módy se ani v tomto zimním období nevrátila teplá vysoká botka, která zůstala nadále zavrhnutým druhem obuvi zejména díky Pařížankám, které jí nepřišly na chuť, a tak výrobci smutně dodávali, že jako jediná správná zimní obuv byla označena obuv ruská, avšak její budoucnost opět závisela na Paříži, coby hlavnímu rozhodujícímu hlasu o tom, co bude momentálně trendy.

²²³ Pařížská móda. *Český obuvník*. 10. 9. 1926, č. 17, s. 1.

²²⁴ tamtéž

²²⁵ Módní novinky v obuvi. *Český obuvník*. 10. 12. 1926, č. 25, s. 2.

²²⁶ tamtéž

²²⁷ tamtéž

²²⁸ tamtéž

1927

Časy, kdy se obuv měnila jen velmi pozvolně a nepřinášela žádné výrazné změny, byly nenávratně tatum. Ještě na počátku 20. let 20. století měly zprávy o módních tendencích ve výrobě obuvi spíše strohý ráz a obsahovaly skutečně jen ty nejnnutnější informace. Na důležitosti i frekventovanosti nabírala fakta o módě ve druhé polovině 20. let. Právě rok 1927 už přinášel tolik módních trendů, že pokud by zde měly být všechny zachyceny a představeny, vydalo by to na mnoho dalších popsaných stran! I sami obuvníci se začínali ztrácet v tom, co už se nenosí, co je naopak trendy a co módní teprve bude. Móda poskytovala tolik nápadů, tolik příležitostí přijít na trh se zajímavým střihem a odrovnat tak svou konkurenci, stačilo využít příležitost, nechat se inspirovat novými modely, jež přicházely do módy a nabídnout zákazníkům zajímavou obuv – takovou, která bude nejen vkusná a elegantní, ale také inovativní a originální. Právě v tomto období se setkáváme s novým jevem – obuv začíná být chápána i jako určitý druh umění – ano, rodí se umělecká obuv, která se má stát rivalem stereotypní tovární obuvi, i sami obuvníci svým klientům vzkázali: *„Nenosíte-li k nerozeznání shodný oděv, nenoste též šablonovitou obuv. Podporujte módu, oblékejte se originálně, ne ovšem výstředně. I příroda mění často svůj šat a je krásná, protože je pestrá.“*²²⁹

Jaké novinky přinesl rok 1927? Zpočátku se módní trendy příliš nezměnily a pokračovaly v nastolené linii předešlého roku. Dámské společenské a večerní stěvíčky se držely elipsovité špičky, měly ladný profil rysu a podpatek ne vyšší než 6 cm. Stejněho tvaru byly i polobotky, u kterých se užíval francouzský podpatek nebo podpatek anglický, často zhotovený z kůže nebo gumy. Polobotky nepřesahovaly výšku 4 cm.

U pánské obuvi se rozlišovaly dva módní tvary špiček – elipsovité a hranatý, avšak hranatý se netěšil přílišné oblibě. Obuv mohla být na maximálně 3 cm vysokém podpatku, který nesměl být opatřen gumou.

Mezi novými materiály, které se začínaly k roku 1927 používat pro výrobu bot, patřily vzácné exotické kůže z hadů, jako byl hroznýš královský, krajta, brejlovec, kobra či z ještěrek a krokodýlů. Obuvníci se shodovali, že hadí kůže je krásná, zajímavý vzhled jí dodával právě šupinatý povrch, což činilo stěvíc originální a luxusní. Kromě pěkného vzhledu měla hadí kůže i další přednosti – zejména byla velmi odolná až nezničitelná a obuv z ní vyrobenou neměl každý. Nechat si zhotovit obuv z kůže plazů totiž vyžadovalo nemalý finanční obnos, neboť to byl materiál velmi drahocenný a dovážel se až z daleké Afriky, Indie a Ameriky.

²²⁹ Móda a obuv. *Obuvnické listy*. 20. 1. 1927, č. 2, s. 3 – 4.

Taková kůže středního hada vyšla až na 5.000 korun.²³⁰ Docházelo také k výrobě imitací těchto vzácných kůží, avšak v takovém případě se vytrácela ona nezničitelnost materiálu.

První zprávy o skutečně jarní obuvi začaly odborné obuvnické časopisy reflektovat v prvním jarním měsíci. Informovaly o pařížské módě, která jako každý rok, silně ovlivňovala, ba přímo diktovala trendy i v okolních zemích. Jarní obuv přicházela na trh v pestrých barvách zhotovená především z chevreau, naopak černá obuv se stala spíše ojedinělou. Bílá obuv měla být nahrazena světlými odstíny růžové, béžové, jasně hnědé, pískové a jasně zelené. Barevná obuv mohla být zhotovena také z lakové kůže, ozvláštňena lemováním z hladkých kůží z plazů. Stále platilo, že střevíce vyrobené pouze z ještěrcí kůže či z kůží plazů, jsou finančně velmi nákladné, a proto si je nemohl dovolit téměř nikdo. Ještě nákladnější než kůže plazů, byla kůže velrybí tzv. galuchat, taková obuv však nebyla běžně k vidění, neboť materiál na ni byl značně drahý a neexistovaly ani imitace.²³¹

Pro účel vycházek zůstala v nabídce nadále polobotka, vykrojená s mírně kulatou špičkou a 5 cm podpatkem francouzského tvaru. Mohla být doplněna o tenký pásek s lemováním.

Odpolední obuv, určená ke společenským účelům v podobě dýchánek a „čaje o páté“, se zhotovovala jako střevíc z černého satinu bez pásku s neviditelným šněrováním, opatřený štrasovou aplikací v podobě spony. Večerní střevíc, určený pro ještě významnější události, se nesl v duchu zlatých brokátů a bohatém zdobení – nejvíce oblíbená byla perleť.²³² S růstem popularity tance, rostla také potřeba vhodné taneční obuvi, a tak se ve výkladech obuvníků začaly objevovat také zajímavé, elegantní a krásně zdobené taneční střevíčky, u kterých byl jako výrobní materiál žádán nejvíce atlas.²³³

Změny se opět nedočkala obuv pánská, která si stále držela svůj stejný, pohodlný tvar, bez zbytečných okras. Páni měli v oblibě zejména kotníčkovou variantu obuvi, vysoký střevíc byl téměř neprodejným artiklem.²³⁴

Jednou z hlavních módních senzací se stala sportovní obuv, která se za poslední roky pomalu drala nahoru mezi oblíbenou obuv. Ačkoli byly dříve takovéto boty určeny pouze pro sport, nyní spíše sloužily zájmu módnímu, a ne svému původnímu určení. Dámy mohly tuto obuv nosit zejména ke sportovním nebo cestovním kostýmům, sportovní obutí nebylo k jinému druhu šat doporučováno, neboť se vyznačovalo velkou nápadností.²³⁵

²³⁰ tamtéž

²³¹ Pařížská móda obuvi. *Český obuvník*. 10. 3. 1927, č. 5, s. 2.

²³² tamtéž

²³³ Taneční střevíc. *Český obuvník*. 25. 1. 1927, č. 2, s. 4.

²³⁴ Pařížská móda obuvi. *Český obuvník*. 10. 3. 1927, č. 5, s. 2.

²³⁵ Dámská obuv z vydělávané teletiny. *Český obuvník*. 25. 5. 1927, č. 10, s. 1.

Novinkou poválečné doby byla obuv z přírodní gummy, se kterou se postupně seznamovalo stále více obuvníků. Tato obuv začala být poměrně žádaná a není divu – skýtala totiž řadu výhod. Obuvníci ji vyzdvihovali zejména pro její odolnost a trvanlivost, avšak viděli v ní také jistý druh ohrožení pro svůj vlastní stav – odolnost gumové obuvi totiž znamenala také větší výdrž bot a zákazník tedy neměl potřebu pořizovat si boty nové, když mu staré ještě dobře sloužily a nejevily známky výrazného opotřebení. Mezi výrobci obuvi se tedy šířilo doporučení obuv z gummy zákazníkům zbytečně nenabízet, ale pokud ji sami žádali, tak jim obuvníci měli vyjít vstříc, jinak by totiž lidé nakoupili tovární výrobky.²³⁶

Praktickým trendem, jenž se v roce 1927 objevil, se stalo užívání stiskacího knoflíčku pro střevice jakožto náhrada přišívání knoflíků. Tyto patentní knoflíky se vyráběly buď zcela hladké, nebo vkusně zdobené, a to v různých barvách i tvarech. Výhodou tohoto malého vynálezu bylo okamžité upevnění pouhým stiskem na každý střevec bez zdlouhavého přišívání, jak tomu bylo dříve.²³⁷

Ve druhé polovině roku se začaly chystat podzimní a zimní kolekce, jako první reagovala opět Paříž, která přinesla nové módní tendence, jimiž se měla inspirovat výroba obuvi i v ostatních státech. Velký důraz byl kladen na vztah mezi oděvem a obuví. Obuv musela dotvářet celkovou podobu oblečení člověka, šat mohla vhodná módní obuv vynést nahoru či naopak celý model zkazit. Nová podzimní a zimní móda se protentokrát nesla v duchu nenápadnosti a jednoduchosti. Pokud chtěl někdo obuv přepychovou, pak luxus nebyl proječován skrze zdobené obuvi, ale přes použitý materiál, který měl být co nejlepší. Na trhu se mimo jiné měla objevit obuv z rybí kůže a dokonce z kůže slonů!²³⁸

Typickým znakem podzimní a zimní obuvi byly strohé linie, jejichž přísnost umocňovaly tmavé barvy použitých kůží. Mezi klasickou černou a hnědou barvou se objevila novinka v podobě lahvové zeleně, kterou obuvníci označovali názvem „lava“ a velmi ji vychvalovali, neboť z ní vyrobená obuv působila pěkným dojmem. Mimo temnou zelenou se nosila také barva modrá a korálově červená.

Fazona obuvi byla špičatá, elegantní, pro denní nošení převládaly nízké podpatky, pro večery se stále doporučovala obuv vyšší. Večerní společenské střevíčky ovlivnila americká móda a byl pro ně používán termín „Spike“. Podpatky u takových botek dosahovaly značné

²³⁶ Obuv z přírodní gummy. *Obuvnické listy*. 30. 3. 1927, č. 9, s. 2 – 3.

²³⁷ Praktická módní novinka. *Český obuvník*. 10. 2. 1927, č. 3, s. 9.

²³⁸ Pařížská módní zpráva. *Obuvnické listy*. 30. 9. 1927, č. 27, s. 4 – 5.

výšky a obuv samotná se vyráběla z kovových chevreau – i celé zlaté a stříbrné nebo se kombinovalo chevreau s brokátem či saténem.²³⁹

S přicházející zimou rostla také poptávka po teplé obuvi, neboť díky podnebí u nás nebyly zimy mírné a často panující mrazy přímo vybízely k pořízení bot opatřených kožesinou, díky kterým by se noha udržela v teple. Bohužel si však móda takových věcí nevšímal a i nadále přinášela poměrně lehkou, nezateplenou obuv, která do opravdového zimního období nebyla příliš vhodná – tedy alespoň ne v našich podmínkách. Právě díky chladnému počasí se na trhu v Československé republice objevily sněhovky, které sice byly velmi populární, avšak pouze u nás – ve světě je neznali.²⁴⁰ V roce 1927 mělo také značný vliv gumové obutí, které se ve světě doporučovalo jako ideální zimní obuv, obuvníci se však ke gumovým přezůvkám vyjádřili následovně: „...ale mají řadu nevýhod, naše sněhovky je předčí, a proto je možné počítat s tím, že i tuto zimu bude sněhovka ještě oblíbena mezi našimi konzumenty.“²⁴¹

1928

Ač s příchodem loňského roku 1927 sršeli obuvníci optimismem a doufali v lepší zítřky, zpětně jej hodnotili velmi trpce. Obuvnická otázka nebyla vyřešena, situace se ještě více zhoršila – mnoho obuvníků zůstalo bez práce, navíc konkurence v podobě velkých továren, zejména firmy Baťa Zlín, zase posílila na úkor drobných výrobců obuvi. Vše též zkomplikovalo podzimní a zimní počasí, jež bylo oproti předešlým rokům neuvěřitelně mírné a lidé tak neměli potřebu, pořídit si novou, teplou obuv. Po těchto zkušenostech se k nadcházejícímu času stavěli obuvníci velmi opatrně – prognózy do budoucna si raději ponechávali pro sebe, jen zpětné ohlédnutí totiž ukáže, zda bylo uplynulé údobí pozitivním či přineslo jen další úskalí a ztráty. Nové nápady ovšem krizí neutrpěly, a tak se setkáváme i v nadcházejících sezónách s aktuálními módními tendencemi, jež nadále ovlivňovaly tvorbu výrobců obuvi.

Ještě ani neskončila zima a o slovo se již začaly hlásit jarní trendy v obouvání. U dámské obuvi se stále hledělo na soulad s šatstvem a také na účel obuvi – zda bude nošena pro vycházky dopolední nebo odpolední, či bude využita jako obuv společenská, pro významnější večerní události.

Co se týče druhů obuvi – dámy nosily buď střevíčky, nebo polobotky, vysoká botka se stále nenosila, a to ani v zimním období. U vycházkové obuvi byl nyní doporučován kulatější tvar

²³⁹ tamtéž

²⁴⁰ tamtéž

²⁴¹ tamtéž

špičky a široké, nízké podpatky. Obuv určená pro vycházky se vyznačovala svojí uzavřeností, pouze polobotky mohly být hlouběji vykrojeny. Jako materiál, užívaný k výrobě této obuvi, byl v oblibě ponejvíce chevreau v barvách béžové, narůžovělé, světle šedé, nazelenalé a v neposlední řadě nechyběly ani zajímavé kombinace a vložky z ještěrcí kůže či z kůže jiných plazů.²⁴²

Jako večerní obuv se nosily výhradně střevíčky, a to typu „pumps“, jež byly zdobeny krásnými sponami či jazykovým vyložením. Mezi společenskou obuv také pronikly střevíce pantoflového stříhu vyráběné taktéž z chevreau, laku a jiných měkkých kůží.

Pánská jarní obuv se nesla ve svých zajetých kolejkách a sázela na jistotu ověřenou léty. Nosily se buď široké americké tvary, nebo elegantní, mírně kulatý tvar se zploštělou špičkou.²⁴³ Americký tvar se často spojoval se spíše sportovnějším svrškem, podešve byly ze silné kůže nebo z odolné přírodní gummy. Mezi stříhy jednoznačně vítězila polobotka na šněrování, do módy ale přicházely také polobotky zapínané na knoflíčky. Ozvláštnění jednoduchých stříhů poskytovalo ozdobné dírkování, vykrajování i kombinace barev – nejoblíbenější pro jarní sezonu byly v pánské obuvi odstíny oranžové, krvavě červené a světlehnědé.²⁴⁴

Také léto se neslo v duchu již nastolených módních trendů jara. Továrny se zaměřily na výrobu jemně barevného dámského střevíčku, který byl opatřen jedním páskem a také na střevíc sportovní – i ten byl jednoduchý svým tvarem, zato ale zdoben dírkováním, obrubami či dokonce malováním a vyšíváním.²⁴⁵

V nabídce obuvníků se pro léto objevily také šněrovací střevíce na 1 až 3 kroužky, vyráběné v barvách béžová, šedá a modrá. Novinkou byla výroba obuvi z kůže zvané „maroko“, což byl umělý líc užívaný na levnější sandály.²⁴⁶ V pánské módě se hojně rozšířila podrážka a podpatek z přírodní krepové gummy, stříhy byly opět stejné jako v předchozích sezonách.

Podzimní sezona nepřinesla výrazné novinky ve střízích a tvarech obuvi, avšak značně rozšířila paletu barev, v jejichž tónech mohla být obuv vyhotovena – nově na nohách zářily boty v odstínech pískové, šedé, narůžovělé, karamelově hnědé, kaštanové, červenohnědé a ve velmi oblíbené barvě lískový oříšek, která se těšila obliby i v podzimním oblečení. Zapovězeny nebyly ale ani tmavé barvy jako černá a hnědá jelenice či lak v sytém,

²⁴² Jaká bude jarní móda. *Český obuvník*. 10. 3. 1928, č. 5, s. 5.

²⁴³ tamtéž

²⁴⁴ tamtéž

²⁴⁵ Co bude moderní?. *Český obuvník*. 10. 5. 1928, č. 9, s. 1.

²⁴⁶ tamtéž

červenohnědém odstínu. Za předpokladu krásného počasí, se ale měly nadále nosit boty světlé barvy, tento trend měl ovšem přetrvat i v době, kdy se slunný podzim přehoupne do své sychrané fáze, jež má mnohdy blízko k období vyloženě zimnímu. Světlá obuv měla být ovšem ve velmi chladných dnech doplněna o teplé punčochy a galoše.²⁴⁷ Dobré ohlasy u zákaznictva také zaznamenala obuv laková, žádaná i pro mládež, dívky i hochy – skýtala totiž celou řadu výhod, z nichž největší spočívala ve snadné údržbě a čištění.

U zimní obuvi nepadla vysoká obuv v milost ani v roce 1928, ač by to obuvníci byli rádi uvítali, neboť bota obepínající nohu až po koleno musela být zhotovena na míru a přesně, aby všude dobře seděla, neodstávala na holeni ani lýtku a nekrabatila se. Rukodělní obuvníci by tak dostali po dlouhé době možnost předvést naplno svůj um, kterému se tovární výroba nemohla ani zdaleka vyrovnat. Nejvíce nošená v zimním období zůstala opět obuv kotníčková, vysoká botka, ač pro zimu nejvhodnější, svou příležitost prozatím nedostala.

1929

Rok 1929 byl završením dvacátých let, o kterých se často hovoří jako o „zlatých dvacátých“, tedy o době rozpuku, znovuvydobyte svobody a především míru. V obuvnictví se bohužel díky řadě problémů a krizi nedá mluvit o 20. letech zcela pozitivně, avšak byla to dekáda, která s sebou přinesla také mnoho nového a dobrého. Výroba obuvi zaznamenala posun dál, došlo k zlepšení výrobních postupů a především – podoba boty nezávisela zcela na obuvníkově uvážení, do výroby začala výrazně zasahovat móda. Obuvníci ji zpočátku nenáviděli, poté k ní zaujali smířlivý postoj a nakonec si uvědomili, že právě díky módním trendům dostali novou šanci – ukázat lidem, že na obuvi záleží, neboť je důležitou součástí oděvu člověka. Mnoho obuvníků počalo svůj obor bedlivěji střežit, snažili se vyjít vstříc požadavkům zákaznictva, zajímali se o módní trendy, nové materiály, inovativní postupy a pomůcky k výrobě a neustále se zdokonalovali ve svém umění. Že je umění silné slovo? Nikoliv, obuv dělaná na míru, která byla dříve naprostou běžností, se stávala doslova uměleckým dílem. Kdo chtěl originální módní obuv, šel za obuvníkem, kdo chtěl obuv levnou a smířil se s nedostatky, šel do obchodu s tovární, konfekční obuví. Ani poslední rok dvacátých let nebyl pozadu a přinesl spoustu novinek ve světě obuvi – některé byly výrazné, jiné nepatrné, avšak všechny posouvaly boty dál a naznačily, jakým směrem se bude obuv vyvíjet v nové dekádě – ve 30. letech.

²⁴⁷ Nové střevíčky. *Obuvnické listy*. 5. 10. 1928, č. 18 - 19, s. 4.

Důležitou roli, hned zpočátku jara, hrály u obuvi barvy. V nové sezoně se tedy měla nosit obuv béžová, která zahrnovala čtyři nové odstíny, a to francouzskou béžovou a sunburn, lidoběž a šampaňskou béžovou. Francouzská béžová v sobě nesla narůžovělý podtón, sunburn byla klasickou béžovou ve vyloženě hnědém odstínu, který připomínal opálenou kůži od letního slunce, lidoběž se inspirovala barvou písku a šampaňská béžová se klonila ke žluté.²⁴⁸

Mimo béžovou se prosadila barva hnědá, zejména její tři odstíny zvané almora, marron-glance a trotteur. Almora byla temně hnědá, zbylé dva odstíny hnědé přecházely až dočervena.

Ve Spojených státech přicházely do módy také tři naprosto nové barvy, které dosud nebylo možno na obuvi zahlédnout – velitelská modř, vínová červeň a také belmontová zeleň, která své jméno získala dle závodiště v Belmontu.²⁴⁹

Všechny výše zmíněné barevné novinky však platily pro obuv dámskou, pánská obuv v barvách příliš neexperimentovala a nesla se nadále v tónech hnědé barvy, které přecházely od velice tmavých až po měděnou a červenou.

Do módy roku 1929 zasahovala mimo Ameriku též Paříž a také Vídeň. Paříž vždy přicházela zejména s co nejoriginálnějšími modely, Vídeň byla konzervativnější a představovala spíše obuv vysoce elegantní. Celkově se však móda oné doby řídila především jednoduchostí, a to ve všech jejích oblastech. Dámský střevíček měl nadále polozakulacenou špičku, u večerní obuvi se připouštěla špička ostřejšího tvaru, naopak obuv pro vycházky se držela špiček oblých. Podpatky byly vyšší u střevíčků večerních, dopolední botky měly kramflíček nejnižší. Nejvíce žádanými materiály pro nadcházející letní sezonu, typickou svým horkým počasím, bylo chevreaux pro odpolední boty, boxcalf pro obuv vycházkovou. Do pozadí naopak odcházela kůže plazů, která přestávala být žádanou, na popularitě nabyla obuv z koženého pletiva, a to i u večerní obuvi. Střevíce mohly být opatřeny také okrasnou sponou, avšak trendem byla jednoduchost.²⁵⁰

Po teplých jarních a letních dnech přišel opět podzim a zima a zákaznictvo napjatě očekávalo, jaká obuv se bude dané období nosit. Obuvníci si již na zájem lidí o nové trendy za poslední sezony zvykli, a proto je také nepřekvapilo, že klienti nyní netrpělivě vyžadovali informace o tom, co se bude nosit a prozatím nenakupovali žádnou další obuv: „*Zákaznictvo nakoupilo již pro současnou saisonu a nyní čeká s nákupem pro blížící se zimu, aby si pořídilo nejnovější modely.*“²⁵¹ Vzápětí se ale podivili: „*Toto zdráhavé očekávání se strany*

²⁴⁸ Módní barvy pro obuv na jaře 1929 ve Spojených Státech. *Český obuvník*. 25. 1. 1929, č. 2, s. 5.

²⁴⁹ tamtéž

²⁵⁰ Dopis z Paříže. *Český obuvník*. 25. 7. 1929, č. 12, s. 1.

²⁵¹ Pařížská módní zpráva pro přechodnou a zimní sezonu. *Český obuvník*. 10. 10. 1929, č. 19, s. 2.

*zákazníků možno pozorovati vždy v této roční době, je ale zvláště markantní, pakliže všeobecná hospodářská situace nutí k spořivosti.*²⁵²

Dle zpráv z pařížského prostředí se měla podzimní a zimní obuv nést opět v béžových odstínech, které byly populární celé jarní a letní období. Mimo světlou obuv samozřejmě letěly i botky z tmavých kůží – novinkou bylo černé, matné chevreau, určené zejména pro dámské botky. Naprostou novinkou se stal ale drobný čtverečkovaný vzorek na modelech z velmi jemného chevreau, které byly ještě ozdobeny vějířovitou okrasou po stranách.²⁵³

S nadcházející zimou začalo být aktuální také plesové období. Lidé chodili rádi tančit a k takové aktivitě byla zapotřebí kvalitní obuv. U pánů vítězila zcela jednoznačně černá polobotková klasika, dámy nazouvaly mnohdy překrásné a prudce elegantní střevíce. Ač byla moderní jednoduchost, večerní taneční střevičky se zdobily i šperky v podobě spon posázených kameny, spon ve tvaru motýlů, ptáků, květin a také ozdoby z jantaru a štrasu, dokonce i z pštrosích per. Ve velké oblibě bylo nechat střevíček posázet celý perlami – ocelovými, štrasovými či perlovou imitací.²⁵⁴

Móda ovšem nemyslela pouze na dospělé zákazníky, snažila se vytvořit krásnou a zajímavou obuv také pro ty nejmenší – pro děti. Dětské obuvi se věnovala pozornost hlavně po stránce účelu a praktičnosti, neboť dětská noha stále procházela vývinem, rostla a sílila a bota ji nesměla nikde omezovat, jinak hrozila deformace chodidla a prstů, což znamenalo zdravotní komplikace do budoucna a mnohdy i nevratné poškození nohou. Roli ovšem hrál i vzhled botiček, aby se svým nositelům líbila a nazouvali ji rádi. Dětská botka nebyla omezena módní paletou barev – povoleny byly totiž veškeré dostupné odstíny kůží. Oblíbenou se stala i dětská pletená obuv, která vynikala díky svým dobrým vlastnostem – pružnosti a propustnosti. U kožené obuvi bylo nutné vyrábět botky z té nejměkčí kůže, jež byla poddajnější, pružnější a na noze pohodlnější. Pro domácí nošení mohli rodiče svým dítkům pořídit obuv látkovou s gumovou nebo plstěnou podešví, tato obuv byla půvabná, vtipná a pro děti atraktivní – často totiž zpodobňovala zvířátka, kdy se na vrchní část bot přišivala odstávající ouška, očka z perliček a hlavička králíčka se domalovala nebo vyšila.²⁵⁵

Ke konci roku 1929 se uchytila ještě jedna novinka – tou bylo zdobení obuvi jen na jedné straně nebo na nártu, vždy na vnější straně. Okrasa spočívala v užití zdobných pásků přes

²⁵² tamtéž

²⁵³ tamtéž

²⁵⁴ Střevíček a tanec. *Český obuvník*. 25. 11. 1929, č. 22, s. 5.

²⁵⁵ Pařížská móda dětských střevičků. *Český obuvník*. 25. 11. 1929, č. 22, s. 5.

nárt, jež na vnější straně končily ohrnutým límečkem v barvách béžové k obuvi tmavé barvy.²⁵⁶

Vyhlídky do módy obuvi 30. a 40. let

I v tomto období nepřicházela do módy obuvníky tolik žádaná vysoká obuv. Obuv s vyšším svrškem byla vyráběna pouze pro vojáky, policii a podobně, neboť poskytovala pohodlí a ochranu větší části nohy – zejména kotníku. V módě byla obuv polobotková, a to jak u dam, tak u pánů. Polobotky totiž v botnicích tehdejšího lidu doslova zdomácněly a staly se naprostým základem – byla to obuv univerzální, vzhledově pěkná, navíc pohodlná a k dostání u každého výrobce i prodejce obuvi. Každý rok se měnily módní barvy sezony, kdo chtěl polobotku nadčasovou, držel se vždy barvy černé, ta totiž nemohla z módy vyjít nikdy díky své univerzálnosti a lehké kombinovatelnosti. Kotníčková polobotková obuv se nosila téměř celý rok, na zimu si však lidé raději k nošení zvolili botu šněrovací, neboť poskytovala lepší izolaci tepla.

Do popředí zájmů se pomalu drala i „perka“, tedy nazouvací obuv opatřená pružinkou. Tato obuv se velmi snadno nazouvala, vhodná byla pro lidi, kterým obouvání dělalo problémy – staří, nemocní. Dříve byla tato obuv velmi populární, ve dvacátých letech ovšem zcela upadla do lhostejnosti a až s přicházejícími třicátými léty začala být znovu viděna v ulicích.

Novou vymožeností, která přišla již na počátku třicátých let, byla stiskací přezka. Zatímco dvacátá léta zaznamenala velký pokrok v podobě stiskacího knoflíčku, v další dekádě se již hojně místo knoflíčku užívalo spony, která umožňovala velmi rychlé upevnění k botce a snadné zapínání.²⁵⁷

Užití různých barev začalo být u bot doslova hrou. Objevilo se mnoho nových odstínů – barva lipových květů, kukuřičná žlutá, slaměně žlutá, banánová, zapovězeny nebyly ani modré a zelené tóny, nově také zaujala fialová. Obuv se nekombinovala pouze ze dvou barev, dokonce již nebyla výjimkou ani tříbarevná kombinace!²⁵⁸

Ve 40. letech se kožená obuv stala velmi drahou vlivem nedostatku usní. Hledaly se proto alternativní materiály, jež byly vhodné k výrobě bot. Na popularitě nabyla dříve opovrhovaná dřevěná obuv, se kterou ovládla trh firma Baťa - sandálky na dřevěné podešvi se staly hitem. Oblíbené byly i sandály splétané z několika pásků a s výšivkou květin.

²⁵⁶ K naší příloze. *Český obuvník*. 10. 12. 1929, č. 23, s. 1.

²⁵⁷ Barvy. *Český obuvník*. 25. 5. 1931, č. 10, s. 9.

²⁵⁸ Barvy dámské obuvi dle pařížské módy. *Český obuvník*. 25. 11. 1931, č. 22, s. 12.

Po válce se velké oblibě těšil klínový podpatek, který mohl být zhotoven ze dřeva nebo z korku. Velký průlom v obuvnictví přinesl objev syntetických kůží, jež začaly být hojně využívány pro výrobu obuvi.²⁵⁹ Spolu s novým materiálem se objevily nové techniky zpracování, postupy i tvary bot, které byly dříve nevídané a umožnily tak další rozvoj obuvnického průmyslu.

3.7 Obuv a noha

Prvotní funkcí boty bylo ochraňovat nohu před fyzickým poraněním, postupem času ale byly obuvi přiřknuty další úkoly, které měla splňovat. Obuv se rozčlenila na rozmanité typy určené pro různé způsoby využití - obuv pracovní, vycházková, společenská, plesová, dětská, sportovní – každý druh musel být zhotoven tak, aby plně odpovídal potřebám nohy, v opačném případě docházelo k poranění ne v důsledku chování bos, čehož se obávali naši předci, ale ve spojitosti s nošením nevhodné obuvi. Obuvníci si samozřejmě vlivu obuvi na nohy lidí všímali, studovali anatomii dolních končetin, z praxe znali řadu onemocnění spojených s častým nošením nesprávných bot a mnohdy dokonce vzniklé neduhy pomáhali léčit, neboť se v tomto oboru vyznali často lépe než-li samotní lékaři.

Správná obuv musela dobře padnout, pokud byla příliš malá, úzká, těsná, mohla způsobit zbytečnou bolest chodidla a dokonce ho i trvale poškodit. Bota musela být velmi odolná a pevná, jelikož dlouhodobě snášela váhu celého těla člověka, ale také vzdušná, aby se zejména v létě zamezilo pocení nohou. Většina obuvníků věděla, jak má obuv, která nezpůsobí potíže, vypadat, ovšem často své znalosti neměli možnost uplatnit, neboť lidé sami požadovali obuv co nejlevnější na úkor její kvality nebo zhotovenou dle módních vzorů, které upřednostňovaly vzhled bot před pohodlím a funkčností. A tak se stalo, že móda byla na jedné straně přítelem obuvníků, jelikož díky měnícím se trendům si lidé nechávali dělat boty častěji a na straně druhé nepřítelem, protože módní obuv ve většině případů nerespektovala přirozené potřeby nohy a způsobovala nepěkné deformace chodidel.

Výrobci bot apelovali již na maminky, aby dbaly na pořizování vhodné obuvi pro své děti. Dětská noha byla ještě „nedotknutá“, dokonalá, bez vad, a aby taková i zůstala a v pozdějších letech nezpůsobovala dotyčným problémy s chůzí, muselo se o ni náležitě pečovat. Bohužel se ale obuvníci setkávali s nevhodnou obuví již u malých dětí – způsobovala podrostlé

²⁵⁹ ŠTÝBROVÁ, Miroslava. *Boty, botky, botičky*. Vyd. 1. Praha : NLN, 2009, s. 186.

i nadrostlé prsty, křivě rostlé i zarostlé nehty, kuří oka, mozoly, velké kotníky, poškodit mohla i svazy a zapříčinit tak ploskou nohu.²⁶⁰

Hlavním důvodem, proč se dětem často kupovala nevyhovující obuv, byla snaha ušetřit peníze. Velkým problémem bylo to, že děti nosily i v těch nejparnějších letních dnech černou koženou obuv, následkem toho se jim velmi potily nohy, obuvníci k tomu sami dodávali: „*V rodinách si poté nedovedou vysvětliti, jak k tomu dítě přišlo, když dostávalo pravidelně suché a čisté punčochy, aniž bylo opomenuto častěji těmto nohy mýti. Nikdo však nepřijde na to, že při stálém pohybu přijdou nohy do horkého stavu, pot, poněvadž jest kůže málo pórovitá, se následkem toho nedostatečně vypařuje.*“²⁶¹

Dalším horkým tématem v problematice dětské obuvi se stalo nošení sandálků, většina lidí se domnívala, že jsou tyto otevřené boty pro dětské nohy nezdravé. Obuvníci se vesměs zasazovali o nošení sandálků i střevíčků dětmi, ovšem musely být vyrobeny tak, aby skutečně dobře seděly a přizpůsobily se chodidlu. Pokud by dítě nosilo dlouhodobě nevhodnou obuv, pak opět hrozilo riziko vzniku ploské nohy – u dětí k tomu docházelo velmi lehce, jelikož neměly ještě zcela vyvinutou nohu a kosti se tak snadněji vychýlily z původního, správného rozložení. Do obuvi se doporučovalo raději vkládat vložku, která možnost pokřivení nohy ještě o něco zmenšila. Ačkoli se problém se sandálky dal vyřešit elegantně správnou vložkou, zůstávala nadále nejvhodnější a nejvíce doporučovaným typem obuvi ta šněrovací, která díky šněrování nožku dítěte pevně stáhla, a tím pádem nehrozilo volné rozložení kostí chodidla, jako tomu bylo u střevíců a sandálků.

Jak už bylo výše naznačeno, u obuvi určené pro dorost a dospělé lidi, byla velmi kritizována móda, která nerespektovala potřeby nohou, neboť se vše podřizovalo jejímu vzhledu, nikoli praktickému hledisku. Dobovým ideálem krásy bylo mít malé, drobné nožky – alespoň tehdejší dámy si to myslely, a tak se snažily dosáhnout co nejmenších rozměrů chodidel. Výrobci bot tento trend nepovažovali za šťastný, ba dokonce si z něho tropili legraci a vymýšleli různá přísloví – oblíbené bylo například: „*Má litrovou nohu a chce míti žejdlíkovou.*“²⁶² Dámy se své nohy mnohdy snažily vměstnat do bot, které absolutně nevyhovovaly rozměrům chodidla. Na ulici nebylo ojedinělým jevem potkat ženu, jejíž nohy z vykrojených lodiček doslova přetékaly! Ani velká bolest a následné odřenyiny, opuchliny či i vážnější zdravotní problémy neodradily od touhy mít nožku jako Popelka, a tak dívky

²⁶⁰ O noze lidské. *Obuvnické listy*. 20. 5. 1924, č. 14, s. 4.

²⁶¹ Hygiena dětské obuvi. *Obuvnické listy*. 10. 9. 1924, č. 25, s. 4-5.

²⁶² O noze lidské. *Obuvnické listy*. 20. 5. 1924, č. 14, s. 4.

i dospělé ženy nosily obuv s úzkou podešví a vysokým podpatkem v domnění, že své nohy zmenší alespoň opticky.²⁶³

Podpatky byly také často propíraným tématem mezi odborníky na zhotovování obuvi. Mnohokrát se spekulovalo nad tím, jaké mají podpatky dopady na nohu po zdravotní stránce. Vysoké podpatky byly již tehdy doménou žen, které je vyhledávaly ze dvou důvodů: „...*ty menší rády by se zdály vyššími a vysoké zase mívají větší nohu, a proto jedny i druhé nosí botky s vysokými podpatky, protože první se tím zvýší a velká noha se zdá nesporně v takové botce menší.*“²⁶⁴

Při chůzi ve střevících s podpatky však docházelo k pozvolnému deformování nohy, a to zejména z důvodu toho, že se měnilo těžiště nohy – veškerá tíha už nedopadala na nejsilnější část chodidla, tedy patu, ale zatížen byl měkký střed, prsty a ještě docházelo k přetlaku v kloubech. Obuvníci také varovali před špatným držením těla s následkem bolesti zad, problém nastával také s krevním oběhem, jelikož stažené svaly vyvíjely tlak na žíly. Po čase se na holeních, pod koleny i v podkolení a na lýtkách mohly utvořit nevzhledné křečové žíly, které nebyly jen estetickým problémem, ale také zdravotním. O nohy postižené křečovými žilami se muselo důsledně pečovat, aby se zabránilo dalšímu rozšiřování – nejideálnějšími metodami v léčbě vystouplých žil byly masáže, cvičení, obvazování nohou, gumové stahovací punčochy a především volba správné obuvi.²⁶⁵ Ženám bylo neustále doporučováno, aby nosily obuv s nízkým podpatkem nebo alespoň boty často střídaly.

Mezi deformacemi noh ale mnohem více než křečové žíly převažovala ploská noha, v obuvnické hantýrce též zvaná jako noha skleslá nebo klecavá.²⁶⁶ Ploská noha byla výrazem přesílení, kdy došlo k zborcení přirozené klenby a člověk tak našlapoval na celou plochu chodidla. Lidé postižení touto vadou pociťovali únavu, tvořily se jim často mozoly, kuří oka na prstech, otekliny kolem kloubu nohy, záněty vaziva a okostnice, chůze se stávala problematickou. Hlavním viníkem byla výjimečně dědičnost po předcích, velké přepínání v podobě dlouhých pochodů či tahání těžkých břemen, ve většině případů ale za nemoc mohla nevhodná obuv – příliš těsná, vysoká, často tovární, která nebyla zhotovována na míru. Churaví hledali pomoc u lékařů i obuvníků, prvním krokem v léčbě bylo vyhotovení vhodné, ortopedické obuvi, která zmírnila bolest a pomáhala navrátit kosti do původního stavu. Správné boty pro ploskonohé se vyráběly na nízkém podpatku, nesměly být široké, naopak se

²⁶³ tamtéž

²⁶⁴ Nízké nebo vysoké podpatky?. *Obuvnické listy*. 10. 4. 1922, č. 10, s. 4-5.

²⁶⁵ Křečové žíly a obuv. *Český obuvník*. 10. 12. 1929, č. 23, s. 4.

²⁶⁶ Co má vědět každý obuvník o ploské noze?. *Český obuvník*. 10. 5. 1928, s. 3.

schvalovalo šněrování, které nohu pevně stáhlo. Obuvníci rozhodně nedoporučovali řešit ploché nohy pouze skrze ortopedické vložky.²⁶⁷

Další velmi častým typem onemocnění dolních končetin bylo kuří oko, neboli mozol, který se na noze utvořil vlivem dlouhodobého tlaku. Tento mozol nebyl pouze na povrchu chodidla, ale zasáhl ho do hloubky. Zrohovatělá kůže poté tlačila na okolní měkké části chodidel a způsobovala nepříjemnou bolest. Příčinou kuřích ok byla těsná obuv, proto se doporučovalo pořizovat si boty o maličko širší a rozhodně se měl vynechat vysoký podpatek, jelikož ten způsoboval stlačování prstů ve špičce. Špatný vliv mohly mít také roztržené nebo látané punčochy – opět vytvářely tlak na určité místo chodidla, kde se poté utvořilo kuří oko. Jako léčba kuřích ok se doporučovala mýdlová lázeň s makovým olejem, která postižené místo změkčila, následně se nožem oko vylopilo a odstranilo. Taktéž se nosila salicylová náplast přikládána na mozol a jeho bezprostřední okolí, okolní kůže odpadala a oko mohlo vypadnout samo. Jako prevenci před vznikem těchto bolestivých mozolů obuvníci radili: „...*nekupovat tovární obuvi, nechít malých botiček na velké nohy, ale obrátit se vždycky jen na zkušeného mistra, který poslouží obuvi nejen vkusnou, ale i hygienicky nezávadnou.*“²⁶⁸

Rozšířeným jevem byly také zkrivené prsty, které způsobovala opět velmi těsná obuv, neposkytující dostatečný prostor v prstové části bot. Obzvláště náročný na volnost byl palec, který měl mít v botě vždy dostatečné místo. Pokud byl palec tísněn, stávalo se, že šel přes ostatní prsty nebo naopak vytlačil druhý prst, jenž se vykloubil a přeložil přes prst první.²⁶⁹

Mnoho lidí také trpělo syndromem studených nohou, nejvíce ohroženi byli ti, co vykonávali sedavé povolání. Obuvníci v tomto případě sami přiznávali, že nedovedou poradit nic, co by studených nohou zaručeně zbavilo. Lidem doporučovali alespoň preventivní vlažné či studené koupele nohou, ty následně dobře osušit a podpořit oběh krve silnějším drhnutím hrubým ručníkem. Dále se měly nosit punčochy z vlny, které byly hřejivější než obyčejné, často se však měly měnit bez ohledu na míru pocení nohou.²⁷⁰

Někteří výrobci bot se zabývali také vadami, které nebyly způsobeny nošením obuvi, ale boty mohly hrát důležitou roli v následné léčbě. Problémem byly nohy do X, které obuvníci též zvali jako nohy pekařské, kolenní nebozez nebo kolenní úžina, kdy stehno s holení tvořilo otevřený úhel zvláště při napjaté holeni.²⁷¹ Vada nohou do X mohla způsobit pokrivení páteře, znesnadňovala chůzi, dokonce mohla stát za vznikem ploské nohy vlivem nesprávného

²⁶⁷ tamtéž

²⁶⁸ Kuří oko. *Obuvnické listy*. 31. 8. 1921, č. 23 – 25, s. 5.

²⁶⁹ Vymknutí kostí z přirozené polohy. *Český obuvník*. 25. 8. 1920, č. 16, s. 1 - 2.

²⁷⁰ Studené nohy. *Český obuvník*. 10. 6. 1925, č. 11, s. 4.

²⁷¹ Nohy do X. *Český obuvník*. 10. 3. 1929, č. 5, s. 4.

našlapování. Mimo operativní léčbu se dalo onemocnění zmírnit nošením vhodné obuvi, která měla speciální vyčnívající podpatek, jenž byl na jedné straně vyšší, čímž se tlačilo na patní kost.²⁷² Mimo nohy do X byly problémem i dolní končetiny připomínající O, zvané byly též jako nohy srpovité, šavlovité, kdy stehno i holeň tvoří otevřený úhel dovnitř. Tato deformace mohla být rovněž dědičná, často se ale objevovala i u jezdců na koních, zejména kavaléristů, kteří trávili většinu času v koňském sedle. Lidé mající nohy do tvaru O, trpěli opět ztíženou chůzí, problémy se mohly přenést i do ostatních částí těla – například mohla začít bolet záda. I tady se dala náprava řešit skrze operaci nebo mírnějším, ale dlouhodobějším způsobem přes speciální obuv a rovnání pomocí napínacích přístrojů.²⁷³

Deformacím nohou bylo v každém případě dobré předcházet, neboť následné komplikace za to rozhodně nestály. Obuvníci spolu s lékaři často upozorňovali na negativní jevy, které mohlo způsobit nošení nevhodné obuvi, lidé však mnohdy nepřikládali těmto varovným signálům ze stran odborníků velkou váhu a dále nosili to, co se jim především líbilo, co bylo dostupné a co si mohli dovolit z finančního hlediska. Až když nohy rozbolely a chůze se značně ztížila, uvědomili si, jak důležité je mít zdravé dolní končetiny, to už ale bývalo pozdě, stav se jen a jen zhoršoval a vyvstala urgentní potřeba navštívit lékaře a následně také obuvníka, který vyrobil sice obuv dražší, ale noze naprosto vyhovující.

Na péči o nohu se zkrátka nemělo zapomínat, kdo si chtěl udržet chodidla ve správné kondici, řídil se alespoň základními pravidly, kdy nošená obuv měla být zásadně přizpůsobena stavbě nohy, netlačila ani příliš nepřiléhala, umožňovala cirkulaci vzduchu, čímž zamezovala nadměrnému pocení, punčochy se často měnily a vysoké podpatky byly povoleny pouze ve výjimečných případech, nikoli na denní nošení. Nohu se nevyplácelo příliš fyzicky zatěžovat, ovšem pravidelné cvičení bylo vítané, prospěšnou se jevila i chůze naboso. Jedině dodržováním výše zmíněných rad se mohl člověk vyvarovat onemocněním svých dolních končetin.

²⁷² tamtéž

²⁷³ Nohy do O. *Český obuvník*. 25. 3. 1929, č. 6, s. 4.

4. Vývoj v obuvnictví a výroba bot na Skutečsku

4.1 Městečko Skuteč

Při putování po České republice se dají navštívit mnohdy velmi zajímavá místa, která i přes prvotní dojem všednosti a nevýjimečnosti dokážou poutníka mile překvapit. Nemusíme být ani cestovatelem, poznávajícím krásy naší vlasti, abychom měli možnost odhalit pozoruhodné lokality v našem okolí. Vždyť dennodenně mnozí z nás cestují za zaměstnáním, do škol, za účelem nákupu potravin či jiného zboží, za navštívením našich blízkých a projíždí skrze menší a větší vsí, vesnice, městečka i větší města. Také Pardubický kraj nabízí spoustu míst se zajímavou minulostí, s poutavým osudem i dalšími zajímavostmi – jedním z takových je i lokalita Skutečsko, jejímž středem je malebné městečko Skuteč.

Skuteč sice možná na první pohled nezaujme, dovolíme-li jí však, aby nám ukázala své nitro, poznáme, že je městem sice malým svou rozlohou, avšak velkým svým dědictvím. Pozoruhodná minulost Skuteče by nám jistě neměla uniknout. Vždyť právě Skuteč byla centrem veškerého společenského života v blízkém okolí, poskytovala lidem nejen možnosti zábavy, ale také obživu a dodnes je zde zachována řada odkazů, která nenápadně poukazuje na dřívější poměry. Vydejme se proto po skutečské historii a seznámme se s malebným městečkem, zasazeným v krásném prostředí východních Čech.

První písemná zmínka, vypovídající o existenci lokality Skutečska, pochází už z 11. století a týká se opatovického kláštera. Ovšem jak se později ukázalo, listina byla podvrhem ze století dvanáctého. Následně bylo skutečské území rozděleno mezi klášter podlažický a šlechtice Vrbatu. O Skuteči, jakožto obci, se poprvé hovoří roku 1289 v dokumentech souvisejících s konfiskací majetku šlechtice Záviše z Falkenštejna, který byl uvězněn Václavem II. Majetek Záviše měl být postoupen míšeňskému markraběti Fridrichu Malému.²⁷⁴

Z práce Augusta Sedláčka se dozvídáme, že Skuteči kdysi vévodil hrad, jenž se pyšně vyvyšoval nad městečkem díky svému umístění na vrchu zvaném Humperka.²⁷⁵ Tento hrad však podlehl zkáze a během 19. století byly jeho zbytky rozebírány, půda, kde stával, se rozorávala, až na hrad nezbyl téměř žádný odkaz. Sedláčkova teorie je však zpochybňována, neboť v dané lokalitě nebyly nalezeny žádné pozůstatky, jež by dosvědčovaly existenci hradu.

²⁷⁴ VORÁČEK, Emil. *Dějiny Skuteče*. Skuteč [i.e. Pardubice] : Radek Drahný, 2011, s. 11.

²⁷⁵ SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze království Českého, díl I Chrudimsko*. Praha, 1882. s. 92.

Také Adámek se, ve svém díle *Skuč*, domnívá, že jediným nejbližším hradem Skutče byl až Rychmburk.²⁷⁶

Ve 14. století spadala Skuteč pod Rychmburské panství. Zpráva z roku 1392 poté hovoří o tom, že Smil Flaška z Rychmburka se svého panství vzdal a svou pozůstalost převedl na Otu z Bělíny a Bočkovi z Poděbrad.²⁷⁷ Právě osudy města Skuteč byly úzce spjaty s vývojem na Rychmburském panství, náležejícímu k hradu Rychmburk, jenž se nacházel v nedaleké osadě, zvané Předhradí.

Město Skuteč postupem doby nabylo několika městských privilegií, z nichž mezi nejdůležitější bylo právo pořádat trhy a jarmarky. Na trzích i výročních jarmarcích se snažili řemeslníci přímo z města, ale i z blízkého okolí nabídnout lidem své produkty. O tom, že ve Skutči působilo mnoho řemeslníků různých oborů, není pochyby, neboť se dochovala řada cechovních artikulí, tedy písemností, jež dokládají přítomnost cechů v dané lokalitě. Cechy byly důležitou institucí, která sdružovala výrobce, snažila se je ochraňovat, zabraňovala konkurenci, zároveň však také zdravé soutěživosti. Cechy určovaly objem výroby, který neměl být překročen a který směl vyrobit každý člen. Vstup do cechu byl vázán vstupní zkouškou, jež měla prokázat způsobilost k výkonu řemesla. Nejstarší cechovní artikule pocházejí z roku 1534. Tyto artikule dal v den sv. Jana Jindřich Šťastný z Valdštejna a na Rychmburku cechu novoševcovskému, avšak netýkaly se pouze ševců – zohledňovaly i vztahy s řemeslníky z Hlinecka či s řezníky.²⁷⁸

Cechovního řádu se dále dočkali také skutečtí řezníci díky majestátu vydaného Rudolfem II. v roce 1610. Zapomenuto nebylo ani na hrnčíře, jejich dochované artikule byly potvrzeny roku 1652 Bohuslavem Ferdinandem Leopoldem hrabětem Berkem z Dubé a Lipého.²⁷⁹ Cechovní artikule byly dále potvrzeny tkalcům roku 1567, kteří se později rozdělili na tkalce hlinecké a skutečské. Podstatně novější jsou artikule udělené punčochářům – skutečtí výrobci punčoch je získali až v roce 1736. Ve Skutči dále působil cech truhlářů a sklenářů Hlinska a Skutče, který byl sjednocený a také cech kovářů, kolařů a zámečnicků.²⁸⁰

Město Skuteč, ač se neustále vyvíjelo a jeho úroveň se zvyšovala, často trpělo na požáry, které mnohdy poničily nejen řadu budov, ale také ochromovaly místní produkci. V 19. století se totiž vedle sadařství velmi vzrůstala obuvnická výroba. Koneckonců, ševcovství zde mělo dlouhou tradici, dle cechovních artikulí už od 16. století. Největšími požáry, které velmi

²⁷⁶ ADÁMEK, Karel Václav. *Město Skuč*. Praha : [K.V. Adámek], 1901, s. 2-3.

²⁷⁷ tamtéž, s. 4.

²⁷⁸ tamtéž, s. 10.

²⁷⁹ tamtéž, s. 10.

²⁸⁰ tamtéž, s. 11.

poznamenaly a zpomalily další vývoj města, patřily ty z let 1862 a 1867.²⁸¹ Roku 1862 bylo požárem zničeno 102 domů a za dalších pět let, kdy ještě nebyly napraveny následky předešlého neštěstí, došlo k dalšímu šíření nemilosrdného ohnivého živlu – tentokrát popelem lehlo 102 stavení, 28 stodol plných obilí a zahynulo mnoho dobytka.²⁸² Město velmi utrpělo, jelikož značná část shořela, škoda se vyšplhala na obrovskou sumu 200 tisíc zlatých a navíc byla oslabena obuvnická výroba vlivem stažení dodávek. Obuvníci museli v následujících letech napravit to, co oheň napáchal, dát do pořádku své výrobny a znovu se pokusit dostat alespoň na takovou úroveň, jako byli před požárem.

Vraťme se ale k současné Skutči. Městečku dominuje obdélníkové náměstí, dlážděné tradičními žulovými kostkami, jež jsou pro Skuteč vedle bot tolik typické. V okolí Skutče se totiž dodnes nacházejí významná ložiska žuly, která byla dříve intenzivně těžena, a vyráběly se z ní především dlaždice, které i v současnosti často vidáme v nejednom českém městě.

Skutči dominuje řada významných památek – především gotický kostel Nanebevzetí Panny Marie, jenž se honosí nad náměstím a v jehož útroběch lze spatřit zajímavou, kamennou kazatelnu. Kostel byl vystaven, dle pověsti, na památku smíru mezi Vladislavem III. a Přemyslem Otakarem I.²⁸³ Na náměstí se nachází také Mariánský sloup – Panna Marie Neposkvrněná dohlíží nad městem v přítomnosti Sv. Václava, Sv. Ludmily, Sv. Josefa a Sv. Floriána. Významnou památkou je též rodný dům skladatele Václava Jana Tomáška a pomník dalšího skutečského hudebníka – Františka Rubeše.

Také okolí města jistě stojí za pozornost. V blízkosti Skutče leží například obce Hněvědice, Skutíčko, Žďárec, Prosetín, Perálec, Pokřikov, Příbylov, Kutřín, Lažany či městečka jako Proseč, Luže, Hlinsko. V lokalitě Skutečska se nachází mimo jiné i Toulouvcovy Maštale, jež jsou každým rokem hojně navštěvovaným místem poskytujícím turistům zajímavou možnost odpočinkového výletu v krásné přírodě, v níž je k vidění řada pozoruhodných skalních útvarů. Vstupní branou do Maštálí je vesnička Bor u Skutče.

Město vyniká také tím, že se s jeho minulostí pojí životy několika významných lidí. Narodil se zde Václav Jan Tomášek, hudební skladatel a pedagog, Antonín Rybička – historik, genealog, český heraldik, Jan Václav Svoboda z Fimberka, taktéž historik a Antonín Devátý, skladatel.²⁸⁴ Se Skutčí je svázán i osud Františka Jaromíra Rubeše – spisovatele a básníka. Poslední odpočinek v městečku našel známý hudební skladatel – Vítězslav Novák.

²⁸¹ tamtéž, s. 17.

²⁸² ORTH, Jan a SLÁDEK František. *Topograficko-statistický slovník Čech*. Praha : Knihkupectví I. L. Kober, 1870, s. 728.

²⁸³ HLINECKÝ, Antonín. *Město Skuteč*, 1902, s. 178.

²⁸⁴ *Skuteč, brožura města*. Chrudim : Slsch Color, 1994. s. 10.

Mimo tyto významné osobnosti však ve Skutči žilo mnoho lidí, o jejichž působení zde máme daleko méně informací než o výše zmíněných skladatelích, spisovatelích, historících... Je to ona většina obyvatel, jež možná nevynikala svými schopnostmi, díky kterým by se proslavila, avšak tvořila to nejpodstatnější, co každé město má a mít musí – obyvatelstvo, lid věrný městu, který pomáhá vytvářet, v tom nejlepším případě, přátelskou atmosféru a zázemí vhodné pro spokojený život. Právě zdejší lidé, ač většina je již neznámá dnešním obyvatelům, spoluutvářeli tvář města, neustále ho posouvali dál a dál a jen díky nim vypadá dnes Skuteč tak, jak vypadá. Každý člověk zde zanechal svůj odkaz, ať větší či menší. Jednu z nejvýraznějších stop otiskli do skutečských dějin výrobci bot. Právě produkce obuvi patřila již od středověku k místním tradičním řemeslům a dodnes je s ní jméno města spojeno. Boty se staly způsobem obživy zdejších lidí a byla by škoda nepodívat se na tak zajímavé řemeslo blíže! Vždyť snad každý z nás dennodenně nazouvá své nohy i do několika různých párů bot a ty ho poté doprovází při řadě činností. Na procházku pohodlné, do práce elegantní, pro sport odolné... a nyní ty srdci nejmilejší, protože jedině v nich si bude možné následující kapitoly řádně vychutnat! Nohy jako v bavlnce, toť zárukou spokojenosti člověka a pocitu radosti obuvníka, jenž své dílo dobře zhotovil a našel mu majitele. Kolik takových spokojených nohou ve skutečských botách kráčelo nejen českými ulicemi, se asi již nikdy přesně nedozvíme, avšak můžeme pootevřít dvířka, opatrně nahlédnout do dílen skutečských mistrů a krůček po krůčku procházet skutečskými obuvnickými dějinami... a když se při tom výletu objeví náhodou nějaký ten uzlík na tkaničce, snažme se ho rozvázat, neboť jeho rozuzlení může přinést další zajímavá odhalení...

4.2 Na skok do hlubší minulosti obuvnické výroby ve Skutči

Odívání těla a obouvání nohou je pro nás dnes již naprosto běžnou záležitostí. Oděv i obuv dlouho nesloužily pouze pro okrasu a podtržení půvabu těla, ale především jako účelná ochrana. Již v pravěkých dobách se nohy halily do kusů kůží, ty s postupem doby procházely zdokonalováním, až nabyly podoby připomínající dnešní boty. Naši obuv dnes považujeme za tvarově dokonalou, jen těžko bychom si mohli představit obouvat při ranním spěchu na vlak různě velké části kůží a připevňovat je provázkem nebo si vyšlapovat ve střevíčku s výraznými, dlouhými špicemi. A přeci to není tak dávno, co se taková obuv nosila. Nosila se nejenom ve světě, ale i u nás a také ve Skutči. Ševcovské řemeslo v dané lokalitě prošlo dlouhým vývojem, kterému jsou věnovány následující řádky.

Dostupné prameny dovolují se vydat po stopách skutečského ševcovství až do 16. století. O tom, že zde působili ševci a vyráběli svou obuv pro zdejší i okolní trh, vypovídá především vydání cechovních artikulí. Tyto významné „články“ byly skutečským obuvníkům uděleny ve středu, která připadala na den sv. Jana, již v roce 1534 Jindřichem Šťastným z Valdštejna a na Rychmburce, a to za vlády panovníka Ferdinanda I. Habsburského.²⁸⁵ Obuvnické řemeslo zde tedy muselo působit již léta před vydáním těchto písemností. Cechovní artikule dokládají vznik cechu obuvníků, který shromažďoval zdejší výrobce, jejichž působení bylo regulováno právě souborem těchto předpisů. Ač se cech snažil obuvníky chránit a řešit problémy z oblasti sociální, hospodářské a společenské, k vývoji řemesla bohužel příliš nepřispěl. Obuvníci pracovali v prostředí, kde byla silně omezena konkurence i množství výrobků a odbytu. Cechy se tak postupně stávaly spíše institucí, která brzdila řemeslníky-ševce v rozletu, neboť museli dodržovat dané normy a podřizovat se danému systému. Do cechu patřili ale pouze ševci a koželuzi, tzv. přřáci byli z cechovní organizace vyloučení, nezabývali se totiž výrobou obuvi, ale pouze jejím spravováním.²⁸⁶ Ševcovský cech byl ve Skutči první založenou organizací tohoto druhu.²⁸⁷

Výroba obuvi ve Skutči tehdy probíhala podomácku. Vyrábělo se samozřejmě pro potřeby místních lidí – pokud někdo potřeboval novou obuv, nechal si ji na míru vyrobit některým z místních ševců. Obuv se také zhotovovala v době konání výročních trhů. Zákazníci, nakupující na tržišti, si mohli zakoupit vhodné boty, které zde byly nabízeny coby zboží

²⁸⁵ JETMAR, Václav a Jan SEDLÁK. *Pamětní kniha pro město Skuteč 1457 – 1937*. Skuteč : 1915 – 1971, s. 60.

²⁸⁶ JETMAR, Václav a kol. *Vysokomýtsko. Vlastivědné čtení o okrese vysokomýtském a skutečském*. 1931, s. 393.

²⁸⁷ HLINECKÝ, Antonín. *Město Skuteč*, 1902, s. 133.

určené k prodeji. Ševci se snažili nabídnout co nejkvalitnější obuv – kvalita byla hodnocena dle použitého materiálu k výrobě. V této době se vyráběla obuv z kůže různého druhu a dle toho se odvíjela i cena celkového páru bot. Co se týče tvarů obuvi, móda, tak jak ji známe z 20. století, ještě tolik nezasahovala a neovlivňovala podobu bot. Šily se boty kvalitní, ale velmi podobné až stejné. Na výrazné ozdoby nemohlo být ani pomyšlení, byla-li obuv šita pro běžné obyvatelstvo, které nedisponovalo velkým množstvím financí. Pořídit si totiž pár bot, bylo velkou událostí, neboť jeho pořizovací cena bývala velmi vysoká, mnohonásobně převyšující příjmy obyčejných lidí. Proto se setkáváme se zajímavým jevem – obuv ač i značně onošená, se stávala předmětem krádeží, dokonce i dědictví. V posledních vůlich byly boty odkazovány pozůstalým – ti si je nechávali následně upravit na svou nohu u ševce a nosili ji nadále. Úprava již vyrobené, onošené boty totiž vycházela daleko laciněji než zhotovení nového páru. Dokonce se s botami nepohřbívali ani zesnulí lidé, neboť byl pochováván bos, jelikož bot by byla škoda, když je mohl ještě řadu let užívat někdo další.

Co se týká samotných ševců, často byli považováni za vykonavatele podřadného řemesla a lidé si z nich po dlouhou dobu tropili legraci. Mnozí zruční ševci si však dokázali vydobýt lepší postavení díky dobře odvedené práci. Aby své řemeslo vykonávali dobře, potřebovali adekvátní pracovní nástroje, materiál a samozřejmě také zázemí v podobě vhodných prostor, poskytujících klid k práci a možnost uložení nejen výrobků, ale i nástrojů, které bylo třeba si opatrovat. Švec bez potřebných pomůcek nemohl své řemeslo dobře vykonávat, proto si jich vážil a pečlivě se o ně staral. Výrobci bot měli tehdy k dispozici obvykle vlastní dílničku, v ní skromné zařízení sestávající zpravidla ze stoličky, odkládacích ploch, problémem bylo velmi špatné osvětlení. Vyrábělo se za pomoci různých dlátok, kovových šidel, nožů určených k vyřezávání kůže – tzv. knejpy, chybět nesměla samozřejmě kopyta, díky kterým získávala bota svůj tvar.²⁸⁸ Materiál si dříve vyráběli ševci sami – činění a zpracování kůží však později připadlo koželužskému řemeslu, na kterém se obuvníci stali závislí.

Úspěchů, začali požívat skutečtější obuvníci od 18. století, kdy vstoupili více v podvědomí širší veřejnosti. Obuv vyráběli kvalitní, z dobrých materiálů, a tak na sebe nenechaly dlouho čekat další zakázky. Zejména v období panování císařovny Marie Terezie si zdejší výrobci bot udělali velmi dobré jméno a svými výrobky hravě konkurovali ostatním ševcům z okolních měst. V dané době se rozhořela sedmiletá válka²⁸⁹, což s sebou přinášelo mnohé útrapy a zatížení země. Obuvníci však z tohoto stavu profitovali – vojáci, jež statečně bojovali

²⁸⁸ ŠTÝBROVÁ, Miroslava. *Boty, botky, botičky*. Vyd. 1. Praha : NLN, 2009, s. 79.

²⁸⁹ Sedmiletá válka byl vojenský konflikt, jehož se účastnila mimo jiné také Habsburská monarchie, probíhal v letech 1756 až 1763.

proti nepříteli, nepotřebovali pouze dobré zbraně, ač byly velmi důležité, ale také dobrou výbavu – zejména kvalitní boty. Dlouhé pochody, namáhavý terén, těžké podmínky – boty byly zkrátka potřeba, bez nich by se armáda jen těžko přemísťovala z jednoho místa boje do druhého. Pochody a chůze byly každodenní záležitostí, v dané době ještě nebylo možné, aby se vojáci dostali na určité místo jiným způsobem, vyjma koňské dopravy. Proto se také stát stal významným zadavatelem zakázek na výrobu vojenské obuvi. Také skutečtější obuvníci byli povinni dodávat dobrou a pevnou obuv, určenou nohám vojáků.²⁹⁰ V této době však obuv ještě stále plně nereflektovala potřeby lidského chodidla a výroba byla prováděna na symetrických kopytech – tedy bez rozlišení pravé či levé nohy.

Zvýšení poptávky po skutečských botách přinesla také stavba pevnosti Josefov u Hradce Králové. Tato obuv se v průběhu času začala vyrábět, aniž by se čekalo na zadání dodávky státem a hotové páry se rovnou dovážely vozem do daných oblastí, kde byly prodávány přímo na místě. Své odběratele našli skutečtější ševci též ve vojsku v Brně.²⁹¹ Negativní dopad pro zemi měly také války napoleonské na počátku 19. století, pro obuvníky však znamenaly opět poskytnutí odbytiště jejich výrobků a zajištění živobytí i v takto těžkých dobách. Aby byly dodávky obuvi plynulé a výroba se nezastavila, neboť čas hrál důležitou roli a zbytečné zdržení přísunu potřebných vojenských bot mohlo znamenat i nemožnost rychlého postupu v boji či i dokonce ztrátu lidských životů, apelovala Vídeň na dodržování tzv. centrálního rozdělovníku. Právě díky němu byly přerozdělovány zakázky mezi jednotlivé výrobce obuvi a ti mohli plnit své závazky vůči státu včas, aniž by se výroba zastavila.²⁹² Jelikož docházelo k výrobě velkých objemů bot, našli se mezi ševci také nepoctiví řemeslníci, kteří se snažili obohatit na úkor kvality bot. Šidili tak své výrobky na materiálu, čímž ubírali kvalitě. Viníci však byli jen těžce dohledatelní. Jelikož Skuteč dlouho vyráběla obuv především pro vojenský průmysl, nebylo divu, že se na tuto speciální obuv začala brzy také specializovat. Již od roku 1830 se ve městě objevují první obuvníci, kterýmž se vojenská obuv stala hlavním zdrojem obživy. Samozřejmě se vyráběla také obuv pro civilní obyvatelstvo, avšak stále platilo, že obuv byla na tehdejší poměry velmi drahá a nosila se až do úplného rozedrání, proto poptávka ze strany obyčejného lidu nebyla tak silná a dodávky vojenské obuvi přišly místním mistrům opravdu vhod. Skutečská obuv se konkrétně dovážela pro vojáky rakouské, ale i ruské.²⁹³

²⁹⁰ JETMAR, Václav a kol. *Vysokomýtsko. Vlastivědné čtení o okrese vysokomýtském a skutečském*. 1931, s. 393.

²⁹¹ tamtéž, s. 394.

²⁹² VORÁČEK, Emil. *Dějiny Skutče*. Skuteč [i.e. Pardubice] : Radek Drahný, 2011, s. 205.

²⁹³ tamtéž, s. 58.

Typickou vojenskou obuví byly holínky, tedy vysoká obuv, jež poskytovala ochranu nejen chodidla, ale i lýtky a holeně.

19. století bylo pro skutečské obuvníky dobou rozkvětu, což dokládá i Antonín Hlinecký ve svém díle z roku 1902: „*Ševcovina kvetla u nás od počátku města, zvláště pak rozkvetla mezi léty 1846 – 1866, kde jmění skutečských „lifrantů“, z nichž někteří pětkami doutník si zapalovali, valem se hromadilo.*“²⁹⁴ Dále uvádí, že oněmi „lifranty“ byli Kalous, Pražan, Dobruský, Zlatohlávek, Absolon, Zavřel a Netolický. Danou dobu také do jisté míry ovlivnila průmyslová revoluce, která přinesla řadu inovací. Především se začalo upouštět od řemeslné a manufakturní výroby a postupně se začaly objevovat první továrny na obuv. Vznik továren podnítila také řada vynálezů, jež ulehčovala postupy při výrobě – především začaly být využívány k výrobě stroje, jakožto významný pomocník při zhotovování obuvi. Tovární výroba si postupně začínala vydobývat silnější postavení na trhu, ovšem to se dělo na úkor drobných, řemeslných výrobců. Právě drobní ševci byli ještě v první polovině 19. století stále sdružování v cechách, tyto organizace však již byly natolik zastaralé, že obuvníkům spíše svou existencí škodily, než pomáhaly. Především nepřipouštěly konkurenci a vznik přirozené rivality mezi výrobci bot, zpomalovaly výrobu a nedržely krok s dobou. Osud cechovních zařízení byl proto jednou provždy ukončen 20. prosince 1859, a to nově zřízeným živnostenským řádem. Původní cechy potom nahradily společenstva sdružující svobodné živnostníky.²⁹⁵

Ve Skutči se v této době objevují první větší podnikatelé, kteří nacházejí své odbytiště u civilních obyvatel, ale i v plnění státních zakázek obuvi, což vedlo k nelibosti zdejších drobných živnostníků. Roli také hrála národnostní otázka, neboť řada nově působících kapitalistů byla židovského a německého původu, čímž se domácí lidé cítili být poškozeni.²⁹⁶

Také ve skutečské výrobě docházelo k řadě změn. Zatímco dříve obuvníci vyráběli ve svých malých, dílničkách, objevil se nyní nový trend – výroba ve velkém potřebovala daleko větší prostory než dřívější malovýroba. Byty řemeslníků nedokázaly pohltit veškeré zhotovené výrobky a nemohly tak posloužit obuvníkovi jako v předchozích obdobích. Bylo nutné si zřídit prostornější dílny, kde se mohlo na výrobě podílet i několik obuvníků. Důraz byl kladen nejen na prostory, ale i na světelné podmínky – čím více světla v místnosti, tím se

²⁹⁴ HLINECKÝ, Antonín. *Město Skuteč*, 1902, s. 187.

²⁹⁵ *Ottova encyklopedie obecných vědomostí na CD-ROM: vyhledávání v plných textech Ottova slovníku naučného (1888-1909)* [online], díl V., s. 262.

²⁹⁶ JETMAR, Václav a Jan SEDLÁK. *Pamětní kniha pro město Skuteč 1457 – 1937*. Skuteč : 1915 – 1971, s. 60.

obuvníkovi lépe pracovalo. Vzhledem k množství zakázek se do produkce bot zapojovali také obuvníci z okolí města Skuteč.²⁹⁷

Výroba v tehdejších skutečských továrnách fungovala na způsobu dělby práce. Jak již bylo výše zmíněno, ve městě vznikaly postupně větší dílny, nebylo již ani výjimkou, že v nich spolu s obuvnickým mistrem pracovalo i na dvacet dalších lidí – dělníků. O tom, že obuvnické řemeslo hrálo ve Skutči v oné době prim, nemůže být pochyby – až do roku 1880 patřilo toto povolání za nejčastější v dané městské lokalitě. Poté jej v početnosti vystřídali kameníci.²⁹⁸

S rokem 1860 přichází první výraznější osobnost, jež svou budoucnost spojila s výrobou obuvi – David Borgese se stává prvním továrním výrobcem civilní obuvi ve Skutči.²⁹⁹ Svou továrnu poté přenechal jako dědictví svým synům Mořici a Josefovi, jejich výroba obuvi se nacházela přímo na skutečském náměstí. Vedle Borgesových si svou továrnu otevřel také Falka, a to v Nové Hospodě naproti hostinci Antonína Hromádky a také Schlesinger, který působil v přední části budovy, jež se později stala chlapeckou školou. Všechny tyto podnikatele spojovala, mimo předmět jejich podnikání, jedna věc – byli Němci a Židy, tedy pro místní obyvatelstvo cizinci. Jejich kroky se s počáteční nedůvěrou rozhodli následovat také místní obuvníci, kteří nechtěli zůstat v pozadí a připravovat se tak o zakázky. Věděli, že v množství je síla, a tak se začali sdružovat do svazků. Z počátku se jednalo o spolupráci dvou i tří obuvníků, kteří své řemeslo vykonávali v bytě. S růstem jejich sebevědomí malé byty brzy vyměnili za větší, a pak už nestálo nic v cestě k zařízení si vlastní dílny a pracovat dokonce už i samostatně!³⁰⁰

Za svůj úspěch vděčili místní výrobci především své pili, vytrvalosti a uvědomělosti, brzy sklízeli plody své práce a začali zakládat dokonce i své vlastní továrny. Konec 19. století a počátek století dvacátého se tedy ve Skutči nesl ve znamení budování nových prostor prosperujících obuvnických podniků. V letech 1882 – 1884 rozšiřoval své výrobní prostory Mořic Borges o nové dílny. O 12 let později byla zahájena výstavba továrny Rosner & Mandelík, dříve měli tito pánové své dílny v domě obchodníka Václava Jehličky. Dlouho nezahálel ani Antonín Šlemr a započal taktéž výstavbu budovy své vlastní firmy, ta ale ve 30. letech zanikla a začala se orientovat na prodej kůží.³⁰¹ K roku 1898 stavěl na náměstí obuvník Karel Rybička a o rok později další výrobce obuvi Jan Šlemr, po kterém

²⁹⁷ tamtéž, s. 61.

²⁹⁸ VORÁČEK, Emil. *Dějiny Skutče*. Skuteč [i.e. Pardubice] : Radek Drahný, 2011, s. 69-70.

²⁹⁹ tamtéž, s. 205.

³⁰⁰ JETMAR, Václav a Jan SEDLÁK. *Pamětní kniha pro město Skuteč 1457 – 1937*. Skuteč : 1915 – 1971, s. 61.

³⁰¹ tamtéž, s. 62.

později převzal podnik syn Josef a nakonec prostory obsadil pan Karel Kusý. Ani na počátku nového století ve Skutči neustal stavební ruch – naopak byl svědectvím další expanze a úspěchů zdejších továrníků. Hned v roce 1900 započal výstavbu Jan Prášek, dále opět Jan Šlemr ml. v lokalitě pod skutečským kostelem, 1905 Vincenc Rakušan, který práci ponechal na staviteli Dälerovi z Chrasti, o rok později se ve Skutči objevila ještě budova Václava Gregara. Nezaháleli ani bratři Rybičkové, kteří se do výstavby nových prostor pustili k létům 1909 a 1915, v roce 1909 se přidal mezi úspěšné výrobce obuvi Josef Kaplan a konečně k roku 1911 Adolf a Marie Hliněnských.³⁰² Mimo tyto větší továrny na obuv ve Skutči nadále působila řada menších výrobců obuvi. Před první světovou válkou se zdejší výrobci orientovali na civilní obyvatelstvo, což bylo zpočátku pro řadu z nich problematické. Po dlouhou dobu v 19. století jim obživu obstarávaly dodávky vojenské obuvi, s ukončením válek však museli hledat jiná odbytí, navíc se pomalu začal projevovat také vliv módy, před kterým obuvníci nesměli zavírat oči. Móda v pozdějších desetiletích začala hrát velmi důležitou roli a vyplatilo se, být neustále informován o nových módních trendech. O tom, že obuvnictví na Skutečsku se ještě na počátku 20. století nacházelo ve velmi dobré pozici a obuvníci nestrádali, svědčí mimo stavební boom také poznámka Antonína Hlineckého³⁰³, pisatele knihy zasvěcené Skutči, z roku 1902: „*Dnes i ševcovství, kterému se říká obuvnictví, kvete dále a skutečtější ševci jsou daleko široko známi.*“³⁰⁴

Aby o sobě dalo město Skuteč vědět ještě víc a umožnilo bližší poznání této lokality i ostatním, otevřelo přátelsky svou náruč nejen místním lidem, ale i širokému okolí města tím, že se rozhodlo uspořádat v roce 1908 výstavu s názvem Okresní hospodářsko-průmyslová výstava ve Skutči, k jejímuž vzniku nechalo vydat také katalog.³⁰⁵ Výstava měla navázat na předchozí okresní výstavu, která se zde konala již v roce 1894. Nápad nechat nahlédnout lidi do výroby na Skutečsku se zrodil díky hospodářskému společenstvu, které bylo založeno již v roce 1901. Výstavní akce obsahovala ukázkou z práce zdejšího rolnictva, hospodářského průmyslnictva i domácího průmyslu a umožnila navázat bližší kontakt s místními průmyslníky, rolníky a zajistit případný odbyt jejich výrobků. Akce se zúčastnili lidé z blízkého i širokého okolí Skutče – za všechny obce lze jmenovat např. 20 km vzdálené město Proseč, nedaleký Žďárec, Zderaz, Štěpánov, do poroty však zasedli i lidé z daleké Jihlavy či Pardubic. Na výstavě pochopitelně nechyběli ani obuvníci, kteří zastávali jedno

³⁰² tamtéž str. 62

³⁰³ Antonín Hlinecký působil ve Skutči jako ředitel měšťanských a obecných chlapeckých škol v první polovině 20. století.

³⁰⁴ HLINECKÝ, Antonín. *Město Skuteč*, 1902. s. 187.

³⁰⁵ *Katalog okresní hospodářsko-průmyslové výstavy ve Skutči*. Vysoké Mýto : Knihtiskárna V. Klofáč a Boček, 1908.

z nejrozvinutějších průmyslových odvětví ve Skutči. Do soudcovského sboru, jehož úkolem bylo posuzování vystavených výrobků, zasedl pro hospodářský průmysl pan Karel Rybička, továrník obuvi ve Skutči. Své obuvnické umění dal na odiv M. Bubeníček – obuvník ze Skutče, na výstavě však nechyběli ani zástupci povolání, jež s výrobou bot plně korespondovala – návštěvníci tak mohli shlédnout produkty Františka Pokorného z blízkého Zbožnova, který se zabýval výrobou obuvnických nožů všech druhů, dále se akce účastnil Josef Rejřík ze Skutče, vykonávající řemeslo zvané kopytářství. Bez vhodných kopyt obuvnický průmysl mohl jen stěží existovat, neboť tato pomůcka sloužila jako naprostý základ při výrobě dobré obuvi a bylo třeba ji operovat, spravovat a přizpůsobovat dle měr nohy zákazníka, aby bota poté správně seděla. Proto není divu, že výstavu navštívil také Felix Zelenka, kopytář ze Štěnce. Zajímavé byly jistě i výrobky Jana Stuchlíka z Vidonic, který pracoval při výrobě své ruční práce s dráty, jakožto s hlavním materiálem. Vyhotoval nejen drátěná pletiva, tkaniny, věšáky, ale i podložky z drátů na obuv.³⁰⁶ Na rozdíl od větších výstav měla okresní výhodu v tom, že vstupné nebylo drahé a podívat se na výrobky mohly také chudší vrstvy obyvatelstva.

Následující předválečné roky se ve Skutči opět stavily tovární objekty. V roce 1912 se do budování nového výrobního domu pustil František Rybička, rok po něm se Josef a Karel Kusý dali do úpravy zakoupené novostavby od Antonína Šlemra a v roce 1914 ve Skutči stavěl ještě Václav Bláha.³⁰⁷ A kde svou živnost provozovali ostatní obuvníci? Drobnější výrobci bot pro vykonávání svého řemesla kupovali byty nebo už hotové provozovny. Mnohdy také upravili své vlastní obydlí, v němž vyčlenili prostor, kde se mohli nerušeně věnovat své práci. Své domy si takto nechali upravit například obuvník Chour, Štěpánek a další.³⁰⁸ K roku 1914 ve Skutči působilo 19 výrobců obuvi, kteří poskytovali práci až 750 dělníkům!³⁰⁹

Obuvnictví na Skutečsku před první světovou válkou bylo na vzestupu, doslova vzkvétalo. Zdejší obuvníci se soustředili na výrobu zejména civilní obuvi. Zhotovovali nejen běžnou, avšak kvalitní obuv, ale také obuv luxusní, přepychovou. K drahé obuvi používali v té době módních materiálů – znali kůže chevreaux, lakovou kůži a dokonce i velmi ceněnou kůži plazů – tedy krokodýlí i ještěřčí a samozřejmě i jejich napodobeniny, které byly oblíbené pro svoji lacinější cenu. Odbytiště nenacházeli skutečtější obuvníci pouze ve svém okolí, ale

³⁰⁶ tamtéž, s. 22-23.

³⁰⁷ JETMAR, Václav a Jan SEDLÁK. *Pamětní kniha pro město Skuteč 1457 – 1937*. Skuteč : 1915 – 1971, s. 62.

³⁰⁸ tamtéž, s. 62.

³⁰⁹ JETMAR, Václav a kol. *Vysokomytsko. Vlastivědné čtení o okrese vysokomytském a skutečském*. 1931, s. 394.

dokonce své výrobky i vyváželi do okolních zemí – až tak byly žádané a vyhlášené svou kvalitou! Nejvíce spokojených zákazníků si skutecké botky nacházely po celém území Rakouska-Uherska.³¹⁰ O vysoké produkci také svědčí fakt, že před válkou se zhotovilo za týden 12 až 15 tisíc párů při ceně 7 – 12 korun za pár.

Příchod první světové války znamenal počátek těžkého období pro celou zemi. Na pokles obuvnické výroby ve Skutči však neměla válka vliv, naopak, skutecké obuvnictví i nadále prosperovalo. Samozřejmě v této těžké době přišla řada změn – především se skutečtí obuvníci museli opět přeorientovat na výrobu vojenskou a na čas téměř opustit výrobu obuvi civilní. Bot pro civilní obyvatelstvo se v onu dobu vyrábělo jen poskrovnu, bylo to také způsobeno tím, že lidé nedisponovali finančními prostředky, které by mohli vkládat do nákupu nových bot. V době války, kdy panoval velký nedostatek, se vyplatilo šetřit a nejednat unáhleně. Továrny na obuv za války připadly pod státní dohled. Stát opět zadával dodávky obuvi pro vojáky, kteří potřebovali v boji kvalitní vojenskou obuv, zejména velmi odolnou a nejlépe vysokou, aby ochránila co největší část nohy. Stát taktéž dodával firmám materiál určený k výrobě bot. Uvádí se, že za války skutečtí výrobci vyprodukovali na 15 tisíc párů týdně za cenu 45 korun (do roku 1918 koruna rakousko-uherská) za pár a na 5 tisíc párů civilní obuvi, kde se cena pohybovala od 120 do 160 korun.³¹¹

První světovou válku lze vnímat jako jeden z dalších velkých přelomů v dějinách skuteckého obyvatelstva a samozřejmě i průmyslnictva. Válka způsobila, že řada mužů ze Skutče musela odejít bojovat na fronty, což zavinilo nepříznivý dopad na zdejší výrobu. Ubylo spousty pracovní síly, dělníci i obuvníci bojovali daleko od svého domova, s nadějí, že ještě někdy spatří své rodiny a budou se moci vrátit ke svému milovanému řemeslu. Jelikož bylo potřeba, aby se o zavedené podniky někdo dál staral i v nepřítomnosti jejich zakladatelů a vlastníků, připadla tato úloha na zdejší ženy, manželky výrobců obuvi. Byly to právě ony, co se musely postavit k těžké životní situaci čelem a přijmout na svá bedra odpovědnost za provoz továren obuvi i obuvnických dílen. Kromě starostí o rodinu a domácnost tak ženy musely řešit výrobu bot, aby ochránily dosavadní rodinné podniky od úpadku. Tato situace nezasáhla pouze Skuteč, postihla celou tehdejší obuvnickou výrobu v zemi. Od žen se nyní očekávalo více než kdy jindy. Řada z nich svůj nelehký úkol ovšem zvládla na výbornou a ukázalo se, že podniky vedly mnohdy o dost pečlivěji než jejich mužské protějšky.³¹² Řada mužů ze Skutče za první světové války bojovala v rámci legií, mnozí se již do svého rodného

³¹⁰ tamtéž, s. 396.

³¹¹ tamtéž, s. 396.

³¹² Žena v řemesle. *Obuvnické listy*. 10. 2. 1925, č. 4, s. 4.

města nikdy nevrátili. Skutečské pamětní knihy poskytují informace o těchto udatných vojácích, mezi kterými působila řada obuvníků. Za legii ruskou bojovali obuvníci Jan Andrlé, Josef Hanák, Jan Chaloupka, Rudolf Jonáš, František Kacálek, František Kohout, Josef Kubásek, Josef Sadílek, Josef Staněk, Jan Talacko, Josef Tříška, Josef Zvára, za legii italskou obuvníci Josef Jonáš, Richard Komůrka, Josef Krupka, za legii francouzskou Ludvík Havel a Josef Kulhavý.³¹³ Mnoho z těchto obuvníků patřilo mezi drobné výrobce, o kterých se nedochovalo větší množství zpráv, avšak díky své udatnosti jsou po desetiletí připomínána alespoň jejich jména na stránkách skutečské kroniky. Po ukončení války a vyhlášení samostatného Československého státu ve Skutči zavládla euforie z nově vydobyté svobody a ukončení těžkých válečných poměrů. Před obuvníky se otevírala nová epocha, nové možnosti a naděje v lepší zítřky.

³¹³ JETMAR, Václav a Jan SEDLÁK. *Pamětní kniha pro město Skuteč 1457 – 1937*. Skuteč : 1915 – 1971, s. 33-34.

4.3 Dvacátá léta – zlaté časy nebo doba, kdy teklo obuvníkům do bot?

Mnohdy se v literatuře shledáváme s přirovnáváním dvacátých let minulého století k zlaté době nejen v československých dějinách. Bylo tomu ale skutečně tak? Přineslo poválečné období prosperity? Jak se s nově nastolenou situací vypořádalo obuvnictví – kvetla výroba obuvi i nadále nebo přišel úpadek? A co skutečtější výrobci – dokázali dál konkurovat přibývajícím továrnám obuvi po celé zemi? Vyskytly se snad jiné problémy, bránící jejich další existenci na poli výroby bot?

Největší změnou, která nastala po ukončení první světové války, bylo vyhlášení samostatného Československého státu, který se vydal cestou demokracie. Konec války zapříčinil možnost otevřít se konečně světu, a tak do nově vzniklého státu pronikaly vlivy ze Spojených států amerických i ostatních evropských zemí. Společnost se změnila – jak po stránce sociální, politické, právní, tak i administrativní. Lidé začínali přehodnocovat své stávající životní hodnoty, vytyčovali si nové cíle, měli jiné preference a pozměnil se i jejich vkus. Také průmyslová výroba měnila svou tvář a pomalu se učila přizpůsobovat mírovému stavu, který tehdy v zemi panoval. První roky byly také spojeny s cenovou nestabilitou, která zapříčinila až přemrštěné ceny zboží, ačkoli platy zůstávaly zachovány na stále stejné výši, ale lidé si za stejné peníze kupovali mnohem méně než předchozí období. Kdo však měl alespoň nějaký plat, byl rád, neboť neúnavně stoupal počet nezaměstnaných osob. Existenční podmínky měly také mnohé výrobní podniky, častým jevem se stalo právě propouštění, a to zejména z důvodu nedostatku surovin.

Také obuvníci utrpěli s válkou značných ztrát a nyní přicházela doba, kdy řada z nich musela začínat nanovo, neboť válka s sebou odnesla nejen čtyři roky života v klidu a míru, ale také již zaběhnutou klientelu obuvníků, prestiž, jež si vydobyli díky své práci před válkou a mnohým také chuť znovu bojovat – tentokrát ne daleko na frontě, ale svádět boj svůj vlastní – boj o své místo ve společnosti. Těžké období nastávalo nejen pro větší obuvnické firmy, ale i pro drobné živnostníky. Vždyť i obuvnický gigant firma Baťa byla nucena propouštět své pracovníky!³¹⁴ Určitá úleva přišla s rokem 1919, kdy byl zaznamenán nárůst mezd až o 70% své původní výše a nárůst cen o 50%. Ještě během prvního poválečného roku došlo k měnové reformě, kdy bylo z oběhu staženo 50% bankovek a nově byla také stanovena měna nedávno vzniklého státu – koruna československá.³¹⁵ Právě nové peníze by obuvníci tak rádi ukládali do svých kasiček za prodanou obuv svým spokojeným zákazníkům, ovšem

³¹⁴ KÁRNÍK, Zdeněk. *Malé dějiny československé (1867-1939)*. 1. vyd. Praha : Dokořán, 2008, s. 9.

³¹⁵ tamtéž, s. 93.

poválečná doba řadě z nich ukázala, že ani v mírovém čase nebudou moci usínat s klidem v srdci.

Prvním problémem, se kterým se obuvníci setkali ihned po válce, byla všudypřítomná dražota. Lidé si velmi stěžovali na tento stav a nebylo divu, neboť jim znesnadňoval bytí. Nedostatek finančních prostředků lidí znamenal pokles kupní síly, a tím i odbytu výrobků – obuv nevyjímaje. Nejednen obuvník si stěžoval veřejně prostřednictvím tisku, stejně jako sklíčený čtenář Českého obuvníka: „Každý pořád jen říká „co stojí boty“, i „uvědomějí“ tak rozumují, ale co stojí na to materiál, o tom nikdo nehlesne...ti lidé jsou snad zvyklí, že ten „švec“ od tmy do tmy sedí v neděli a ve svátek a za pár krejcarů jako dříve.“³¹⁶

Krizový stav panoval v celé zemi, zasáhl samozřejmě i skutečské obyvatele. Nastala velká bída, nouze a hlad, svou hodnotu si držely jenom drahé kovy.³¹⁷ Zlepšení přicházelo až s výše zmíněnou Rašínovou³¹⁸ reformou, avšak i po ní se lidem nevedlo příliš dobře. Někteří obratnější a chytřejší průmyslníci si však dokázali zaopatřit nějaké to jmění už během války a nyní z něj těžili. Zbohatli především ti, co si za války nakoupili dostatek kůží na sklad, nyní jim totiž přišel tento materiál více než vhod. Ceny kůží raketově stoupaly, neboť jí byl na trhu nedostatek, a tak kdo měl tuto surovinu nakoupenou ještě za nízké ceny z předchozích období, těšil se neobyčejnému bohatství. Řada majitelů továren toho dokázala náležitě využít, jednak se z levných kůží dala zhotovit i levná obuv, a ta se potom prodávala za ceny, které přilákaly zákaznictvo, ale zároveň zabezpečily zisk výrobcí a konkurenci ostatním firmám, které zásobou levných kůží nedisponovaly. Kůže mohly být navíc dál přeprodávány a jejich prodejce samozřejmě neprodával pod původní nákupní cenou, takže si zajistil slušný příjem. Ve svůj prospěch obrátil ve Skutči své válečné zisky také Karel Kusý, který zakoupil hned dva nové tovární domy. Jeho bratr, Josef Kusý, také neváhal a investoval svůj kapitál do nákupu pole od místního hostinského a nechal tam vystavět novou továrnu.³¹⁹ První roky po válce se tedy daly hodnotit poměrně pozitivně, jednalo se především o léta 1919-1921, postupně však docházelo k novým a novým komplikacím.³²⁰

Vzrůstající ceny kůže, a tím i výrobků z ní, nenechávaly chladným téměř nikoho. Prodejci kůží ztráceli klienty v obuvnicích, neboť ti byli v platební neschopnosti, jelikož sami nenacházeli odbyt svých výrobků, a tímto stavem navíc trpěli i lidé, kteří si drahou obuv

³¹⁶ V jakém stavu se nachází naše řemeslo?. *Český obuvník*. 10. 8. 1920, č. 15, s. 5.

³¹⁷ JETMAR, Václav a Jan SEDLÁK. *Pamětní kniha pro město Skuteč 1457 – 1937*. Skuteč : 1915 – 1971, s. 57.

³¹⁸ Alois Rašín – významný československý politik a ekonom, patřil mezi tzv. „muže 28. října“, po válce se stal prvním československým ministrem financí, zemřel na zranění způsobené atentátem v r. 1923.

³¹⁹ tamtéž, s. 58.

³²⁰ JETMAR, Václav a kol. *Vysokomýtsko. Vlastivědné čtení o okrese vysokomýtském a skutečském*. 1931, s. 396.

nemohli dovolit. Situaci se obuvníci samozřejmě pokoušeli řešit, a to opakovanými manifesty a pořádáním sjezdů, kde živě diskutovali o panujících poměrech a snažili se dobrat výsledků. Jedním z častých námětů diskuzí bylo právě zajištění odbytu výrobků, zejména přes hranice. Československo bylo státem exportním a již za dob Rakouska-Uherska tu byl vyvinut silný systém průmyslové výroby, není divu, že i po válce, která přinesla konec řadě obuvníků, tu nadále zůstalo obrovské množství výrobců obuvi – továrníků i drobných živnostníků. Velkým problémem se stala právě nemožnost vyvážet zboží ven do jiných států, a tak vzrůstal tlak směřovaný na vládu, aby se pokusila co nejrychleji jednat v této věci. Neuvěřitelný byl také vzestup ceny kůže – ač v roce 1918 stála průměrná cena svršků z kůže od 8 do 14 Kč za kilogram, tedy za pár dal obuvník okolo 24 Kč, již v roce 1920 se cena pohybovala na enormní částce 145 Kč za kilogram!³²¹ Také ve Skutči cena obuvi poskočila přímo mílovým skokem vzhůru – ještě těsně po válce se dal pár pořídit za 80 Kč, cena se ale postupně vyšplhala během několika roků k 160 Kč!³²² Vysoká cena byla také jedním z důvodů, proč se nedalo obchodovat se zahraničím a obuvníkům bylo jasné, že tato krizová situace brzy vyvrcholí postupným omezováním výroby – zejména ve větších továrnách. Navíc pokud se našlo nějaké zákaznictvo, požadovalo především obuv luxusní, o obyčejné kožené boty zájem opadal a stávaly se neprodejným artiklem.³²³

Tabulka č. 1: Cena za pár obuvi ve Skutči³²⁴

Před válkou	7 – 12 Kč
Za války	120 – 160 Kč
Po válce	80 – 100 Kč

Špatný byl také systém placení zboží, jelikož obuvníci velmi často prodávali své výrobky na dluh, hotové peníze na ruku dostali jenom málokdy. Tento nešvar se rozšířil též mezi běžným obyvatelstvem, které nechtělo za obuv ihned zaplatit. Obuvníkovi tak vystávaly další škody, neboť jemu samotnému chyběly finanční prostředky, které by mohl dále investovat do svého podnikání.

Kůže i další pomocný materiál v podobě lepu, leštidel i náradí bylo nutné neustále nakupovat, proto řada obuvníků sáhla také k úvěru, jakožto rychlému způsobu, jak si zajistit

³²¹ O dnešní krizi. *Český obuvník*. 10. 10. 1920, č. 19, s. 5.

³²² JETMAR, Václav a Jan SEDLÁK. *Pamětní kniha pro město Skuteč 1457 – 1937*. Skuteč : 1915 – 1971, s. 62.

³²³ K situaci v našem řemesle. *Obuvnické listy*. 22. 2. 1920, č. 8, s. 1.

³²⁴ JETMAR, Václav a Jan SEDLÁK. *Pamětní kniha pro město Skuteč 1457 – 1937*. Skuteč : 1915 – 1971, s. 62.

peníze. Často se však na bedra obuvníkůva sneslo ještě více starostí, než kdyby si byl úvěr nevzal žádný. Sám se stal dlužníkem a musel se ohánět, aby svůj dluh co nejdříve minimalizoval. Právě během prvních poválečných let vznikala na území nově vzniklého státu československého řada nových obuvnických podniků, řadících se spíše k menším provozovněm obuvnické činnosti. Tyto firmičky však neměly dostatečný kapitál, který by jim pomohl překlenout případné období, kdy se ekonomická situace nebude vyvíjet zrovna růžově. Ve Skutči bylo také založeno několik takových podniků, ale jejich prosperita byla spojena pouze s prvními roky jejich existence, neuvážené dávání zboží na dluh je brzy přivedlo na pokraj zkázy, která také nastala a v několika případech skončila opravdu tragicky – smrtí podnikatelů.³²⁵ Ale nepředbíhejme události a vraťme se zpět k roku 1920.

Také skutečtí obuvníci se snažili kritickou situaci řešit a pokoušeli se zapojit do obuvnických akcí, sahajících i mimo rámec Skutečska. V Obuvnických listech, odborném obuvnickém periodiku, byla 7. března 1920 otištěna zpráva informující o valné hromadě spolku továrníků obuvi.³²⁶ V tomto spolku bylo organizováno celkem 201 členů ze 70 míst celé republiky, většinou však z českého a moravského prostředí, slovenští kolegové byli ve značné menšině. Nejvíce členů organizace pocházelo z míst se silnou obuvnickou tradicí – není proto divu, že na předních místech z hlediska početnosti zástupců stály lokality Skuteč, Praha, Třebíč, Litomyšl, Prostějov, Holice a okolí. Valná hromada se znovu usnesla na obnovení vydávání 4. ročníků spolkového „Věštníku“, který vycházel již před válkou, ale během válečného stavu země musel být jeho výdej přerušen. Také se živě diskutovalo o pořízení daru na počest narozenin prvního československého prezidenta Tomáše Garrigue Masaryka. Zdaleka důležitějším tématem však byla momentální, horká situace týkající se obuvnictví v Československu. Tajemník spolku předložil osazenstvu zprávu o činnosti seskupení za rok 1919 a představil svým kolegům názor na panující situaci. Obuvnický průmysl byl před válkou orientován jednak na domácí zákaznictvo, kdy zásoboval celou rozsáhlou říší a ještě k tomu své výrobky vyvážel. Pokračování v tomto trendu však bylo znemožněno rozpadem říše, kdy ale až 80% výrobců obuvi zůstalo v území Československé republiky, čímž se značně zvýšila vzájemná konkurence a snížily možnosti odbytu vyrobeného zboží. Na sjezdu následovala debata nad dalšími příbuznými tématy – řešil se nedostatek materiálu, špatné vedení politiky ministerstva zásobování a ministerstva obchodu. Spolek se snažil bránit a ochraňovat své členy aktivním způsobem – byla založena vlastní společnost „Agu“, která se orientovala na vývoz i dovoz a stala se pomocnou rukou pro

³²⁵ JETMAR, Václav a Jan SEDLÁK. *Pamětní kniha pro město Skuteč 1457 – 1937*. Skuteč : 1915 – 1971, s. 63.

³²⁶ Valná hromada spolku továrníků obuvi. *Obuvnické listy*. 7. 3. 1920, č. 10, s. 1.

mnohé členy spolku svou dodavatelskou činností. Pokladní zprávu o činnosti spolku předložil továrník J. Šlemr ze Skutče. Na závěr sjezdu se konaly i volby, ve kterých byl mimo jiné zvolen také J. Šlemr a J. Prášek ze Skutče. Odhlasoval se také návrh, že členové spolku budou zároveň členy Ústředního svazu československých průmyslníků.³²⁷

Nové naděje přišly v polovině roku 1920, mnoho obuvníků s radostí vívalo zprávy, které se začaly objevovat v tisku – kůže zlevní! Tato magická dvě slova působila jako droga, vlna nadšení, euforie a také očekávání, to vše se stalo hnacím motorem obuvníků, kteří na zlevnění své nejzákladnější a nejpodstatnější suroviny pro výrobu bot čekali, jako na smilování Boží. Brzy se však ukázalo, že nejsou sami, kdo vyčkává s nákupem do poslední chvíle, aby ušetřil co nejvíce těžce utržených korun. Objevilo se totiž nové ohrožení obuvnického řemesla – nejen, že se obuvníci dosud potýkali s nedostatkem výrobního materiálu, nedostatkem topiva³²⁸, dluhy, se stávkami dělnictva, ale dokonce zaznamenali i naprostý bojkot ze strany zákaznictva!³²⁹ Také zákazníci chtěli nakupovat lacino a díky zprávám o budoucím zlevňování odkládali nákup obuvi, aby ji později pořídili za daleko příjemnější ceny, než za jaké byla prodávána dosud. Stagnace tak přicházela nejen do výroby, ale také do obchodu. Situace se v červnu ještě nejevila tak kriticky, na obrátkách však nabrala hned následující měsíc, kdy se ukázalo, že skomírající prodej i vyčkávající zákazníci budou znamenat propouštění dělníků z obuvnických továren, neboť ti neměli co na práci. Mnoho továren bylo zavřeno úplně, dělnictvo propuštěno a vystaveno tak naprosté existenční krizi – vždyť řada továrních pracovníků měla rodiny, které bylo potřeba živit a ztráta zaměstnání jednoho dělníka tak neznamovala ohrožení pouze jeho bytí, ale celé jeho rodiny – tj. manželky a dětí, které byly odkázány na příjmy mužů. Při hledání způsobů, jak pokračovat dál padalo jako jediné možné řešení vyvážení produktů ven ze země, což ovšem nepřipadalo v úvahu, neboť československá koruna byla moc silná a obuv tak v zahraničí neprodejná pro svou drahotu. Tuzemský odbyt byl ztížen jednak vyčkávací taktikou zákaznictva, jednak nedostatkem finančních prostředků k nákupu. Obuv byla zkrátka pro obyčejné lidi nesmírně drahou záležitostí, požadavky na její zlevnění se nesetkávaly s pozitivním přijetím, obuvníci argumentovali, že nemohou dát obuv levněji, jelikož ji mají zhotovenou z drahých usní. Zároveň připomněli, že i v případě pádu cen, nebude předpokládán propad tak velký, jak zřejmě lidé očekávali.³³⁰ Řešit situaci se rozhodl taktéž Ústřední svaz československých

³²⁷ tamtéž, s. 1.

³²⁸ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl první, Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. 2., opr. vyd. Praha : Libri, 2003, s. 211.

³²⁹ Nové nebezpečí pro obuvnické řemeslo. *Obuvnické listy*. 13. 6. 1920, č. 24 – 25. s. 2.

³³⁰ Katastrofální situace v obuvním průmyslu. *Obuvnické listy*. 10. 7. 1920, č. 27, s. 1.

obuvníků, do kterého patřili i někteří skutečtější obuvníci. Spolek se snažil přičinit, aby byla vyplácena nezaměstnanému dělnictvu státní podpora v nezaměstnanosti, zároveň žádali státní dotávkami. Z tohoto důvodu se obrátili na ministerstvo ohledně zadání většího množství obuvi pro vojáky a zmírnili tak míru nezaměstnanosti.³³¹ V nečinnosti nelpěl ani Spolek továrníků obuvi, který se usnesl na podpoře svých dělníků minimálně po dobu 4 týdnů, také toto usnesení se týkalo skutečských členů spolku. Ve Skutči byl mimo jiné roku 1920 sestaven protest nazvaný „Rozhodný“, který byl určen pro ministerstvo zásobování lidu. Městská rada a zástupci pracujících občanů v něm příslušné ministry vyzývali k navýšení dodávek kůží pro skutečské firmy, jelikož vlivem doposavadního nedostatku této suroviny místní podniky nemohly plynule vyrábět, omezovaly svou činnost a také samozřejmě propouštěly své pracovníky. Dělníci ve Skutči se tak ocitli v nezáviděníhodné těžké životní situaci, odkázáni na minimum finančních prostředků.³³²

Rozdíl a konkurenční boj se již od počátku dvacátých let strmě prohluboval i mezi podnikateli – ručními výrobci bot a továrníky. Ač dříve továrny nebyly téměř žádné, od počátku 20. století se houfně rozmnožily po celém státě. Řada podniků se snažila jít s dobou a nebránila se moderním vymoženostem, které značně urychlovaly a usnadňovaly práci. Velkovýrobní obuvi se buď spoléhaly čistě na ruční práci odvedenou svými pracovníky, některé do svého provozu zařadily také moderní obuvní stroje, ale stále využívaly i práce dělníků a našly se i takové firmy, které stroj povýšily na hlavní pracovní sílu své výrobní činnosti. Všechny typy těchto továren dokázaly denně vyrobit nesmírné množství párů bot, jen těžko se jim samotní řemeslníci mohli vyrovnat v počtu vyrobeného množství obuvi. Konkurenční tlak neúnavně sílil a mnoho obuvnických mistrů muselo přejít na úplně jiné povolání. Někteří však boj nevzdávali a začali svádět velkolepou bitvu s továrníky. Na první pohled se jednalo o nerovný zápas Davida s Goliášem, ale i drobní živnostníci měli své trumfy v rukávu a rozhodli se bojovat do posledního dechu. Jednou z prvních potíží, se kterou se měli vyrovnat, byly právě stroje. Drobní obuvníci se vyznačovali svým konzervativním přístupem k této problematice – řada z nich o mechanickém pomocníkovi nechtěla ani slyšet, lpěli na léty prověřených tradicích, které nepřipouštěly žádné jiné pomůcky než starý dobrý knejp, dlátko, kladívko a dobrý zrak a zručnost. Obuvník dle zažitého obrazu seděl shrbený na svém verpánku a pilně pracoval – ručně! Také postavení výrobců obuvi bylo od nepaměti nepříliš růžové – řemeslo ani jeho provozovatelé nebyli příliš vážení ve společnosti a výkon ševcovství byl spojen spíše s potupou a chudobou. Spousta otců též kárala své syny při jejich

³³¹ tamtéž

³³² VORÁČEK, Emil. *Dějiny Skutče*. Skuteč [i.e. Pardubice] : Radek Drahný, 2011, s. 94-100.

nepříliš dobré učební morálce a strašila je vyučením na obuvníka.³³³ Na zlepšení přístupu obuvníků k moderním technologiím pracovala také odborná dobová periodika, která řada z obuvníků po celém státě odebírala. Bylo dobré mít k práci při ruce stroj? Určitě ano, neboť práce se značně urychlila a zdokonalila, ale také prodražila, neboť se do nákladů projevíly i výdaje vkládané do pořízení i provozu stroje. Řada obuvníků nadále lpěla na ručně šité obuvi, která byla doslova ukázkou umu každého dělníka.³³⁴ O tom, zda se jejich přístup změní, měla rozhodnout následující léta, jež stála ve znamení prudkého vývoje obuvnického průmyslu kupředu.

Z pohledu skutečných výrobců obuvi byla po řadu let upřednostňována právě výroba ruční, zejména v dávnějších dobách zastával veškerou práci pouze jeden člověk. Byl to právě obuvnický mistr, který si sám zpracoval kůži, vykrojil si potřebné množství na jeden pár a sám jej také zhotovil. Do války se ve Skutči vyrábělo především ručně, po válce pomocí strojů, které byly pomalu zaváděny v podnicích. Díky tomu Skuteč již v prvních poválečných letech prokázala, že se rozhodně nebojí modernizování výroby a vydala se po vzoru ostatních podniků po cestě pokroku, jenž spočíval v urychlení výroby a jejímu ulehčení prostřednictvím strojního zařízení.³³⁵

Již v počínajících 20. letech vyvstala otázka, zda je ovšem strojní výroba zárukou dobrého výsledku? Továrníci mající k dispozici stroje samozřejmě své výrobky vychvalovali, jak si ale stála strojová výroba u zákazníků? V dané době také začínala hrát důležitou roli reklama, a tím i apel na dobrou pověst výrobce obuvi. Dobové časopisy zpravidla hovořily o velmi špatné kvalitě strojové výroby, avšak i přesto jim mnoho lidí dalo přednost ve snaze co nejvíce ušetřit, jelikož konfekční obuv byla pochopitelně levnější než obuv šitá na míru obuvníkem. Ručně šitá obuv byla považována za daleko trvanlivější a i když byla její pořizovací cena vyšší, často její nositel ušetřil na správkách, které byly často potřeba u obuvi strojové.³³⁶ Argumenty, zda je lepší obuv dělaná ručně či strojně, se spolu utkávaly průběžně po celá 20. léta.

O vývinu nedobré situace panující v obuvnickém prostředí jednal v druhé polovině roku 1920 také sjezd Zemské jednoty obuvnických společenstev v Čechách, jenž byl svolán 28. září. Probíraly se otázky zaměřené na význam veletrhů pro řemeslo a stav obuvnické

³³³ CEKOTA, Antonín. *Geniální podnikatel Tomáš Baťa*. [Toronto] : Sixty-Eight Publishers, 1981, s. 51.

³³⁴ Strojní a ruční výroba obuvi. *Obuvnické listy*. 10. 10. 1920, č. 36, s. 1-2.

³³⁵ JETMAR, Václav a kol. *Vysokomýtsko. Vlastivědné čtení o okrese vysokomýtském a skutečském*. 1931, s. 395.

³³⁶ Výroba a její zdokonalení. *Obuvnické listy*. 20. 12. 1920, č. 42 – 43, s. 2-3.

živnosti.³³⁷ Zdůrazňován byl zejména problém týkající se velkého počtu továren a zákazu vývozu produktů do ciziny. Firmy ztratily odbytiště, kupily se jejich výrobky, které nikdo nechtěl a stagnovala tak nadále výroba i obchod. O účasti obuvníků ze Skutče na tomto sjezdu nejsou zprávy, lze však očekávat, že jako členi spolku manifestaci navštívili, minimálně byli seznámeni s jejím obsahem i průběhem skrze své kolegy i periodika. Celkem se akce účastnilo velké množství obuvníků vyslaných z 50 měst.³³⁸

Rok 1921 se pro obuvnický průmysl nevyvíjel příliš dobrým směrem. Hned z jeho počátku se v tisku objevily zprávy, které přinášely informace o poklesu cen obuvi.³³⁹ Ceny obuvi klesaly všude, nejen v Československé republice, ale také v Americe. U nás první pády cen svých výrobků spustila firma Baťa, která již v té době zastávala významné postavení v oblasti obuvnické výroby. Firmy, které byly větší a měly dostatečný kapitál, si slevy svých bot mohly dovolit, aniž by to výrazně ohrozilo jejich existenci. Malí výrobci byli v daleko svízelnější situaci, pokud měli poskytnout na svou obuv zlevnění, znamenalo to, že půjdou pod své výrobní náklady. V takovém případě nejen, že na případném prodeji nic nevydělali, ale dokonce i prodělali. I přesto, že Baťa svou obuv výrazně slevil, u zákaznictva stále panovala taktika vyčkávání. Nikdo nechtěl nakoupit zbytečně draze, když již v blízké době mohl mít pár obuvi za daleko menší sumu. Vyčkávat se doporučovalo také drobnějším výrobcům obuvi – ani nákup kůží pro výrobu bot se nemusel vyplatit, neboť neustále kolovaly zprávy o plánovaném propadu cen hovězího dobytka – tedy tím i hovězí kůže. Nákup do zásoby se mohl stát prodělečným, lepší bylo kůži pořizovat jen v případě nutnosti a na okamžitou spotřebu.

Těžkou situaci nezažívali jen živnostníci, kritický stav v obuvnictví také těžce poznamenával životy dělníků. Továrny neměly odbyt, proto omezovaly svou výrobu, často zkracovaly pracovní dobu na pouhých 24 hodin týdně a dělnictvu vyplácely částku ve výši 60% obvyklé sumy. Špatné poměry trvaly od poloviny roku 1920, kdy podniky poprvé zareagovaly na předvídaný pokles cen obuvi snížením objemu výroby z obavy, aby na výrobcích neprodělaly. I přes snížení produkce bot řada firem disponovala naplněnými sklady s hotovou obuví, pro které nemohly najít zájemce ani v tuzemsku, ani v cizině. Dle údajů, jež byly uveřejněny v *Obuvnických listech* 20. února 1921 měly některé firmy až 100.000 párů na skladě, přičemž cena takového jednoho páru se pohybovala okolo 150 Kč.³⁴⁰ O tom, že obuvníci byli z panujících problémů nešťastní a bezradní svědčí také jejich zaujetí proti nově

³³⁷ Manifestační sjezd. *Český obuvník*. 25. 9. 1920, č. 18, s. 1.

³³⁸ tamtéž

³³⁹ Pokles cen obuvi. *Obuvnické listy*. 20. 2. 1921, č. 4 – 5, s. 5.

³⁴⁰ Hromadné propouštění dělnictva z obuvnických továren. *Obuvnické listy*. 20. 2. 1925, č. 4 – 5, s. 5-6.

vznikajícím výrobním objektům. Například v roce 1921 vznikla nedaleko Skutče nová továrna – a to v blízkých Pardubicích, která byla zaevidována pod názvem „Comtese“. Její založení bylo v dané tíživé situaci nepochopitelné, a proto obuvníci na účet nového podniku nezapomněli jízlivě dodat: „*Zas tedy o jednu zbytečnou fabriku více!*“³⁴¹

Nové naděje poskytla změna vlády na podzim roku 1921, vládu úřednickou, jejímž předsedou byl Jan Černý, dne 26. 9. 1921 vystřídala vláda parlamentní pod taktovkou ministerského předsedy Edvarda Beneše.³⁴² Od nově ustanovené vlády se očekávaly velké činy, obuvníci věřili, že budou brzy vyřešeny jejich trable, nebo jim alespoň vládní kabinet vyjde vstříc více, než tomu bylo v dřívějších měsících. Zejména výrobci bot doufali v zavedení většího pořádku v zemi, odstranění zbytků vázaného hospodářství, větší pozornost věnovanou průmyslu, obchodu a živnosti, nezavádění dalších daní, a že vláda bude řešit také otázku starobního a invalidního pojištění nejen pro dělnictvo, ale i pro živnostnictvo.³⁴³

Obuvnictví na Skutečsku se ještě v roce 1921 vyvíjelo nadějně a v porovnání s celorepublikovým stavem, se drželo v poměrně dobré pozici. Výroba obuvi zde zatím neutrpěla závažných ztrát, nejsou dochovány žádné informace o možném krachu firem, z čehož lze usoudit, že se výrobci bot dokázali prosadit i skrze nepříznivou panující situaci v zemi. Dle sčítání lidu působily ve Skutči továrny na výrobu obuvi Jaromír Brzokoupil, Bohuslav Habal, František Hošpes, Chour a spo. (Štěpánek), Jaroslav Jehlička, Josef Kunc, Josef Kusý, Karel Kusý, Josef Melezinek a Bratři Ofilové.³⁴⁴

Krise obuvnického průmyslu nepolevila ani v následujícím roce 1922, postihla jak výrobce tovární obuvi, tak živnostníky, kteří nabízeli boty na míru šité a samozřejmě ručně dělané. Ačkoli se dříve v tisku objevovaly hlasy směřované proti továrnám, přející jim neprosperitu, nyní živnostníci pochopili, že existence firem s sebou nesla také pozitiva. Především továrny dávaly práci spoustě lidem, což bylo výhodné, neboť dělníci měli obživu a nebouřili se. Drobným obuvníkům se nelíbil především prodej továrních bot v tuzemsku – továrny však ztratily odbyt v zahraničí, neboť nemohly cenově konkurovat tamější výrobě vlivem znehodnocené valuty. Vláda navíc zavedla přepychovou daň³⁴⁵, tedy daň uvalenou na luxusnější zboží – u obuvi byla daňově zatížena obuv laková, kopací a lyžařská. Následkem tohoto kroku brzy přišla stagnace prodeje těchto druhů obuvi a omezení výroby. O vyškrtnutí

³⁴¹ Nová továrna na obuv. *Obuvnické listy*. 20. 3. 1921, č. 8, s. 7.

³⁴² KÁRNÍK, Zdeněk. *Malé dějiny československé (1867-1939)*. 1. vyd. Praha : Dokořán, 2008, s. 440.

³⁴³ K situaci. *Obuvnické listy*. 31. 10. 1921, č. 29 – 30, s. 1.

³⁴⁴ JETMAR, Václav a Jan SEDLÁK. *Pamětní kniha pro město Skuteč 1457 – 1937*. Skuteč : 1915 – 1971, s. 141.

³⁴⁵ Zákon 658/1919 Sb. ze dne 11. prosince 1919 o všeobecné dani z převodu statků a z pracovních výkonů a o dani přepychové.

obuvi ze seznamu předmětů, podléhajících luxusní dani, došlo po dlouhých debatách ještě na počátku roku 1922.³⁴⁶

V první polovině nového roku se krize v obuvnictví zhoršila natolik, že se stalo naprosto běžným jevem každodenní ohlašování dalších a dalších konkurzů firem. Kdo ještě nezkrachoval, snažil se všemožně udržet své podnikání naživu, a tak stále větší množství firem pracovalo na zkrácenou pracovní dobu, popřípadě výrobu zastavovalo úplně. Lépe z této situace vycházely větší podniky, které byly stabilnější a finančně zabezpečenější. Navíc stále panoval strach nakupovat kůži, jelikož ve vzduchu viselo očekávání dalšího cenového propadu této suroviny. Obuvníci byli rádi za každou novou objednávku obuvi, šance na lepší výdělek však byla minimální.

Také koželužské podniky začaly výrazněji pociťovat neblahý stav obuvnického průmyslu. Obuvníci byli doposud hlavními odběrateli kůží, avšak když lidé nenakupovali vlivem opadnutí zájmu nové boty, přestali výrobci bot kůže nakupovat. O nakupování kůží do zásoby na pozdější časy už nemohla být řeč vůbec – tento krok by byl velmi riskantní a znamenal by jistou finanční ztrátu, jelikož cena kůže byla velmi nestabilní. Vedle značného množství nezaměstnaných obuvnických dělníků přibývali bez práce také dělníci z kožedělného odvětví. Koželužskému prostředí mohlo pomoci jenom opětovné obnovení činnosti obuvnických podniků, to se však jevilo v dané době za téměř nemožné. Německo vyrábělo o 35 – 40%, Rakousko dokonce o 50 – 60% levněji než československé továrny na obuv.³⁴⁷ Obuvníci se sami ke svému stavu vyjádřili s pocitem zoufalství, ale i smířením se s danou situací: „*Možno už dnes bez přehánění prohlásiti, že vlastně bývalý průmysl obuvní už neexistuje, neb to, co se odehrává v obuvních továrnách, není už výroba. To je prodlužování, velmi umělé, provozu a chodu jednotlivých závodů.*“³⁴⁸

Také Skuteč pocítila v roce 1922 dopad krize obuvnické výroby. Až doposud se tamním podnikům vedlo relativně dobře, nyní však nastala doba, která, jak se později ukázalo, prověřila, který podnik dokáže obstát a který bude muset od výroby upustit a zanikne.

V září roku 1922 se ve Skutči projevil pokles cen – a to nejenom u obuvi, ale i například u látek. Velkou ránu tím utrpěl zdejší obuvnický průmysl. Skutečané tak poprvé ucítili přímý tlak velkopřemyslníka Tomáše Bati, který, jakožto výrobce obrovského množství bot v Československu, začal udávat ceny obuvi. Jelikož sumu za pár obuvi posunul směrem dolů, a to značně, znemožnil tak prodej ostatním obuvníkům, kteří s cenou nemohli jít tak nízko.

³⁴⁶ Obuv škrtnuta ze seznamu přepychových předmětů. *Obuvnické listy*. Leden 1922, č. 1, s. 7.

³⁴⁷ Katastrofální situace v průmyslu obuvi. *Obuvnické listy*. 10. 3. 1922, č. 7, s. 1 a 4.

³⁴⁸ Krize průmyslu obuvi. *Obuvnické listy*. 1. 8. 1922, č. 20 – 21, s. 1 a 4.

Aby toho tedy nebylo málo, tak se k problému s drahou kůží, k nízké poptávce po obuvi a velké nezaměstnanosti přidal ještě Baťa se svou velmi levnou obuví. Co bylo naplat nařikání na jeho nekvalitní obuv! Spousta lidí ve snaze ušetřit co nejvíce, dala přednost právě páru z Baťovy produkce. Menší firmy, které nedokázaly konkurovat, začaly okamžitě krachovat a doslova mrknutím oka zmizely z obuvnického světa. Ve Skutči nastala, stejně jako v celé republice, silná nezaměstnanost, kterou se však naštěstí snažilo řešit Okresní zastupitelství zadáváním staveb a úpravou silnic.³⁴⁹ V celorepublikovém měřítku zaniklo od 30. června r. 1920 do poloviny roku 1922 na 45 obuvnických podniků, dočasně svou činnost pozastavilo 30 firem, 12 podniků pracovalo stále naplno a zbytek továren omezilo výrobu na pouhé 2 až 3 dny v týdnu. Právě s těmito smutnými informacemi přišel obuvnický odborný časopis v září roku 1922. Mimo stavu továren také zachytil nezaměstnanost z tehdy dostupných dat, v následující tabulce lze vyčíst zaměstnanost k roku 1920 a k pro porovnání k roku 1922, kdy došlo ke značnému zlevnění obuvi a omezení výroby.

Tabulka č. 2: Zaměstnanost v obuvnických továrnách vybraných měst³⁵⁰

Lokalita	Zaměstnaných osob k 30. 6. 1920	Zaměstnaných osob k 1. 9. 1922
Praha a okolí	1500	190
Brno	750	220
Heřmanův Městec	500	80
Litomyšl	800	313
Pardubice	540	100
Chrast	120	0
Skuteč	700	120

Neblahé poměry, které roku 1922 silně zasáhly skutečský průmysl a doslova ochromily výrobu, vyvrcholily odchodem několika obuvníků ze Skutče, kteří svou výrobu přemístili a zachránili svůj kapitál.³⁵¹ Kronika města Skuteč dále uvádí, že se obuvníci odstěhovali ze Skutče do Polska, kde se v té době stavěly továrny na obuv. Také řada místních lidí využila

³⁴⁹ JETMAR, Václav a Jan SEDLÁK. *Pamětní kniha pro město Skuteč 1457 – 1937*. Skuteč : 1915 – 1971, s. 155.

³⁵⁰ Obrovská nezaměstnanost v našem oboru. *Obuvnické listy*. 30. 9. 1922, č. 27, s. 4.

³⁵¹ JETMAR, Václav a kol. *Vysokomýtsko. Vlastivědné čtení o okrese vysokomýtském a skutečském*. 1931, s. 396.

příležitost a podnikala výlety do zahraničí, velmi výhodná a lákavá byla možnost nákupu v cizích zemích, neboť koruna československá byla silná a pořízení věcí v zahraničí vycházelo daleko levněji.³⁵²

Ke konci roku 1922 se v tisku začalo mnohem častěji než dříve skloňovat jméno Tomáše Bati. Tento československý podnikatel se inspiroval důmyslným systémem podnikání Američana Henryho Forda a od svých podnikatelských počátků prošel dlouhým vývojem, nabytí řadu zkušeností a ukázal, že obuvnictví rozhodně nemá patřit mezi opomíjené odvětví průmyslové výroby. Ač jeho firmu poválečná léta v republice také zasáhla, dokázal se na trhu udržet, ba dokonce hbitě překlenul těžké období a jeho podnik se rychle rozmáhal a jevil známky prosperity, o které si ostatní obuvníci kolegové mohli nechat jenom zdát. Již k roku 1922 začal svůj podnik decentralizovat, tedy zavádět oddělené pracovní jednotky. Chtěl, aby v jeho továrně lidé pracovali stejně dobře a svědomitě jako několik obuvníků v malé dílně. Každá nově vytvořená jednotka v Baťově podniku měla svůj vlastní účet a rozpočet, se kterým operovala. Dokázal tak své zaměstnance lépe motivovat a zapojil je do účasti na zisku firmy.³⁵³ Na rozdíl od ostatních obuvnických firem v Československu se tedy vydal naprosto odlišnou cestou, zatímco jiní omezovali výrobu a vyčkávali, až se situace zlepší, Tomáš Baťa od roku 1922 pracoval na svém systému samosprávy dílen – na systému, který minimalizoval náklady, zlepšil průběžnou výrobu lidí a pozvedl prosperitu firmy natolik, že brzy začala zcela ovládat obuvnickou výrobu obuvi v zemi.

Tomáš Baťa sice svůj podnik vyzdvihl a učinil z něj silnou, vzkvétající firmu, ale stal se obrovským problémem pro ostatní obuvníky v zemi. Řada z nich k dotyčnému podnikateli cítila nenávist a jen stěží nesla přes srdce každou další nově otevřenou Baťovu pobočku. Baťa se stal fenoménem už na počátku 20. let a byl druhým podnikatelům předhazován jako vzor. Svou dobrou pozici na trhu ještě upevnil zřízením vlastních koželužen, skladů, továren – zkrátka, stal se zcela nezávislým a soběstačným. Nebylo výjimečné, že se proti němu obuvníci často ohrazovali: „Nuže, když pan Baťa za nás běře příjmy, nechť také za nás platí daně!”³⁵⁴

Postupně začal Baťa zřizovat své prodejny v každém větším či menším městě a odrovnával tamější obuvnické mistry i menší výrobny. Výjimkou nebyla ani Skuteč, v roce 1922 se však s konkurencí Tomáše Bati teprve pomalu seznamovala a spíše sledovala, co se děje

³⁵² JETMAR, Václav a Jan SEDLÁK. *Pamětní kniha pro město Skuteč 1457 – 1937*. Skuteč : 1915 – 1971, s. 155.

³⁵³ CEKOTA, Antonín. *Geniální podnikatel Tomáš Baťa*. [Toronto] : Sixty-Eight Publishers, 1981, s. 180 – 190.

³⁵⁴ Baťa. *Obuvnické listy*. 30. 9. 1922, č. 27, s. 5.

v okolních obcích, na Baťovu prodejnu si ještě musela nějaký ten rok počkat a snad tomu tak bylo i dobře.

Také rok 1923 nepřinesl zlepšení v obuvnickém průmyslu. Problémy s existencí měli nejen obuvníci ve Skutči, ale i jejich kolegové z nedaleké Litomyšle. Ti dokonce přistoupili na nápad sepsat protest tamních obuvnických mistrů a odeslat jej vládě československé republiky. Jejich protestní akce samozřejmě vzbudila pozornost veřejnosti, takže se o ní objevily zprávy v tisku. Obuvníci sepsali pět požadavků, které měly pomoci zachránit jejich živnost – jednalo se především o umožnění vývozu tovární obuvi za hranice, přísný postih fušerství, podomního prodeje a neoprávněného obchodu s obuví, přihlídnutí ke ztrátám obuvníků při vyměřování daně z obratu a osobní daně z příjmu pro rok 1922, zákaz braní míry v obchodech s obuví bez oprávnění a požadavek na ochranu řemeslné výroby všech odvětví proti továrnám skrze vydání nového zákona o nekalé soutěži.³⁵⁵ Protest byl snahou pomoci nejenom litomyšlským výrobcům bot, ale také ostatním kolegům z celé československé republiky.

Ve zdaleka nejtísňivější existenční situaci se nacházeli drobní obuvníci, mající svou dílnu a stále poskytující pouze ručně dělanou obuv bez použití strojů. Je pochopitelné, že nemohli jít s dobou stejně jako okolní větší továrny – neměli totiž tolik finančních prostředků, aby si mohli stroje pořídit. Trh byl zásobován tovární obuví, která byla lacinější než obuv šitá na míru a v ruce. Ti nejmenší obuvníci se tak brzy ocitli v roli pouhého správkaře bot. Lidé si u nich novou obuv neobjednávali, pouze nosili své opotřebované střevíce, které jim měl dotyčný obuvník spravit. Za opravení páru bot inkasoval obuvnický mistr daleko méně peněz než-li za celý zhotovený pár, jistě by mnozí raději vyráběli své vlastní boty, než spravovali cizí výrobu, ale i tak byli rádi, že mají alespoň nějaký způsob obživy. Situace se však změnila s novou inovací v Baťově podnikání. Ten nejen, že zavedl podomní prodej bot, ale začal také zřizovat své vlastní správkářny po celé zemi. Výsledkem tohoto procesu bylo množství malých obuvníků, kteří přišli i o poslední způsob své obživy. Baťa dokonce vyšel svým zákazníkům natolik vstříc, že poškozenou obuv rovnou svázel z okolních vesnic do svých správkářen a potom ji zase dovážel zpět spotřebitelům.³⁵⁶ Obuvníci, žádali o pomoc vládu – jako řešení navrhovali zákaz provozu správkářen, avšak vláda v tomto ohledu nevycházela nešťastným výrobcům vstříc.

Vinu za špatnou situaci obuvníci nesvalovali pouze na vládu a velké továrny, začali hledat chyby také u sebe samých. Postupně si uvědomili, že problémem je také velké množství

³⁵⁵ Protest mistrů obuvnických v Litomyšli. *Obuvnické listy*. 10. 1. 1923, č. 1, s. 8.

³⁵⁶ Neslýchaný útok na naše řemeslo. *Obuvnické listy*. 10. 4. 1923, č. 10, s. 1.

obuvníků v tak malé zemi. Řada mistrů začala svůj těžký úděl řešit přijímáním většího počtu učňů, o ty se však náležitě nestarali a neposkytovali jim to nezákadnější, co učni dát mohli – potřebné vzdělání a předání zkušeností. Místo toho, aby své svěřence svědomitě připravovali pro výkon budoucího povolání, zaměstnávali je pouze jako správkaře, což vedlo k tomu, že se tyto mladíci během tříleté učňovské doby téměř nic nenaučili a nakonec se protloukali životem v ještě nuznější bídě než starší generace obuvníků. Řada obuvníků tento jev kritizovala a radila nepřijímat pro následující roky velké množství učňů jako doposud.³⁵⁷

Ke konci roku přišlo odborné periodikum *Obuvnické listy* se zajímavým pohledem na továrny obuvi v Československé republice. K roku 1923 tedy v zemi působilo na 194 továren, kdy ruční výrobu preferovalo 88 továren, stroje do výroby zapojilo 59 továren, kombinací obou dvou způsobů pak používalo 47 továren. Tyto továrny za rok vyprodukovaly 24 milionů párů bot, což byl neuvěřitelný pokrok vpřed v porovnání s předchozími lety. Zatímco k roku 1900 se vyrobilo 2000 párů bot denně, k roku 1923 už se jednalo o téměř 50 000 párů! Je třeba mít stále na paměti, že tyto statistiky se týkaly především tovární výroby, celkové číslo produkce bot v zemi bylo daleko vyšší, zohlednila-li by se práce drobných živnostníků.³⁵⁸

Vývoz výroby za hranice byl v roce 1923 mizivý, ač by ho jistě uvítala řada maloživnostníků, neboť pokud by továrny mohly vyvážet do zahraničí, neubíraly by drobným výrobcům zakázky u domácích, tuzemských odběratelů. Podniky řešily svůj malý odbyt zmenšením výroby, omezením provozu či nevyráběly vůbec a zůstávaly ve vyčkávací pozici. Obecně se ukázalo, že lépe se dařilo firmám, které se orientovaly na výrobu ruční, která skýtala výhody v podobě možnosti se pružněji přizpůsobit momentálnímu stavu objednávek, a tím i minimalizovala odbytovou, správní a výrobní režii. Výhodu ruční výroby tak pocítily závody na Skutečsku, v Holicích, Sezemicích i Litomyšli.³⁵⁹

Ke konci roku se naděje obracely k vánoční době, která byla vždy spojena s nárůstem poptávek po obuvi, avšak přeplněnost firemních skladů způsobila, že zakázky byly rychle vyřízeny skrze zásoby již hotových bot, aniž by bylo zapotřebí zahájit výrobu nové obuvi.

Velká nezaměstnanost, jež trápila nově vzniklou republiku, sužovala lid až do roku 1924. Nový rok však přinesl značné zlepšení, které přicházelo postupně, ale bylo známkou toho, že se poválečné poměry v zemi konečně ustálily. Nejhorší období, kdy nezaměstnanost dosáhla k roku 1923 obrovského počtu 441.000 osob, vystřídal rok 1924, kdy již v únoru počet nezaměstnaných klesl na 196.000 a v listopadu se už problémy se sehnáním pracovního

³⁵⁷ Ozdravení našeho stavu. *Obuvnické listy*. 10. 5. 1923, č. 12 – 13. s. 1.

³⁵⁸ Továrny na obuv v republice československé. *Obuvnické listy*. 10. 12. 1923, č. 33 – 34, s. 6.

³⁵⁹ K situaci. *Obuvnické listy*. 30. 10. 1923, č. 30, s. 1 a 4.

uplatnění týkaly 69.900 lidí.³⁶⁰ Konečně začínalo růžovější období, od kterého si mnozí slibovali zasloužený klid, mír a konec strachu o svou existenci.

Průmysl obuvi byl i v roce 1924 stále zcela závislý na celkové světové situaci. Domácí výrobu bot ovlivňovaly především Spojené státy americké či Velká Británie, důležité bylo pro obuvníky sledovat vývoj vztahu k těmto zemím, neboť byly důležitým odbytištěm jejich výrobků. V tuzemsku bylo i přes předešlé krizové roky stále mnoho továren, které si vzájemně velmi ostře konkurovaly v honbě po získání nových zakázek. Za rok 1923 poměr vyvážené obuvi do jmenovaných zemí o něco vzrostl, například do USA se vyvezlo na krásných 57.000 párů obuvi.³⁶¹ V porovnání s celkovým objemem výroby bot však vývoz pěti desítek tisíc párů nepředstavoval výraznější zlepšení situace.

Také Skuteč se podílela na vývozu svých výrobků do zahraničí. V předválečné době se obuv vyrobená v malém východočeském městečku rozvážela po celém Rakousku-Uhersku, po vzniku Československé republiky se okruh zemí, kam bylo možné boty vyvážet, značně rozšířil. Skutečské boty tak mohli zakoupit klienti ze zemí, jako bylo Rakousko, Maďarsko, Polsko, Německo, Holandsko, Dánsko, Norsko, Francie, Anglie, Amerika, dokonce se obuv ze Skutče dostala i do Alžíru a Egypta.³⁶² Pro zahraniční spotřebitele se vyráběla především obuv luxusní, zejména dámská, která se vždy oproti pánské obuvi vyznačovala svou zdobností a tedy i náročností na výrobu.

I přes zlepšení hospodářských poměrů v zemi však zůstávalo mnoho obuvnických výroben v tísnivé situaci. Především řemeslníci a drobní živnostníci bojovali o své místo mezi vzrůstajícími se továrnami. Podniky sebraly malým obuvníkům téměř veškerou práci, výjimečně obuvník vyráběl novou obuv, zpravidla jen vyřizoval správký. Bylo nutné jednat, přestat se litovat a smířovat s neblahým osudem poukazujícím k brzkému krachu, a proto začali obuvníci hledat své přednosti vůči tovární výrobě. Výrobci si uvědomili, že mezi jejich nejsilnější stránky patří pružnost a schopnost vyrobit obuv i dle speciálních požadavků klienta. Začali se proto specializovat na výrobu ortopedické obuvi, tedy bot, které se nedaly sehnat mezi nabídkou běžné konfekční výroby. Ortopedické boty si pořizovali zákazníci, které trápily problémy s dolními končetinami – lidé s otlaky, kuřími oky, zdeformovanými prsty, ploskou nohou, jednou nohou kratší a tak podobně. Svou roli hrála také móda, která začala na výrobu působit mnohem silněji, než-li tomu bylo dřív. Obuvník tak dokázal vyhotovit na míru botu dle posledních výkřiků módy či na základě zvláštních přání svých

³⁶⁰ KÁRNÍK, Zdeněk. *Malé dějiny československé (1867-1939)*. 1. vyd. Praha : Dokořán, 2008, s. 196.

³⁶¹ K situaci. *Obuvnické listy*. 10. 3. 1924, č. 7, s. 4 – 5.

³⁶² JETMAR, Václav a kol. *Vysokomýtsko. Vlastivědné čtení o okrese vysokomýtském a skutečském*. 193, s. 396.

zákazníků. Také skutečné obuvnictví se specializovalo, mimo obuv ortopedickou se vyráběla i obuv dětská, kteráž musela reflektovat vyvíjející se nohu dítěte a nenapomáhat jejímu nežádoucímu znetvoření.

O velké pozdvižení mezi československými obuvníky se postaral opět Tomáš Baťa, tentokrát nešokoval dalšími novými inovativními postupy ve svém podnikání, nýbrž konkurenty nazdvihl ze židle díky zveřejnění svého mínění o obuvnické situaci. Zkušený a úspěšný velkopodnikatel vyjádřil domněnku brzkého zániku menších obuvnických výroben. Nešetřil kritikou na jejich stranu – zejména se opřel do nehezkého pracovního prostředí drobných výrobců, kteří neměli dostatečné zařízení, v prostorách byla cítit zatuchlina a dokonce byly plné svrabu.³⁶³ Také časopis *Středostavovský buditel* svým čtenářům zprostředkoval část Baťova názoru na obuvnické dílny, ve kterém popisoval prostředí pracoviště drobných výrobců: „*Světnice je stále plna lidí dospělých i dětí. Na čištění nedostává se ani času, ani místa. Hmyz a špatný vzduch jest největším výrobkem této obuvnické bídy. Svrab (prašivku) nazývají lékaři obuvnickou nemocí...*“³⁶⁴

Obuvníci pochopitelně kritiku nepřijali kladně a ohradili se, avšak zřejmě je inspirovala k tomu, aby se přece jen nad problematikou obuvnických dílen zamysleli, o čemž svědčí hned následující výtisky jejich odborného periodika *Obuvnické listy*, kde se vyrojily zprávy s doporučením, jak má a jak v žádném případě nemá dílna vypadat.³⁶⁵ Především bylo doporučováno, aby byl kladen důraz na čistotu dílny – kromě mytí a metení podlah a vynášení odpadu z výroby, se mělo mnohem častěji bít a také čistit okna, aby byl zajištěn dostatečný přísun světla. Okno však nemělo sloužit pouze k pronikání slunečních paprsků, obuvníci byli vyzýváni k častějšímu větrání, které napomáhalo nejen k lepší cirkulaci vzduchu, neplesnivění kůží, ale také k pročištění vzduchu. Právě víření prachu bylo velkým problémem, neboť drobné částice mohly pravidelným vdechováním poškodit dýchací ústrojí člověka. Výtky postihly také oblíbený nešvar v obuvnických dílnách – požívání jídla při práci. Dělníci i mistři drželi pokrm v umouněných rukách plných prachu i jiných nečistot, což mohlo mít za následek sníženou imunitu těla a možnost onemocnění.

Řadě obuvníků však zakaboněný výraz v tváři, jakožto následek Baťových výtek ku obuvnickému řemeslu, brzy vystřídal škodolibý úsměv. Baťova firma se ke konci roku začala potýkat se zdravotními problémy svých zaměstnanců, které vyústily v tyfovou epidemii. Podnikatel několik týdnů předtím vyčítal špatnou hygienu v dílnách svých konkurentů, jako

³⁶³ Smutné zjevy. *Obuvnické listy*. 30. 4. 1922, č. 11 – 12, s. 4 - 5.

³⁶⁴ „Baťovo slovo“. *Středostavovský buditel*. Týdenník čsl. živn.-obch. strany středostavovské pro župu pardubickou. 15. 2. 1924, č. 24, s. 1.

³⁶⁵ O zdravotních opatřeních v dílnách. *Obuvnické listy*. 20. 5. 1924, č. 14, s. 5.

ranou osudu však začal mít problémy s hygienou a nemocemi ve svém vlastním podniku.³⁶⁶ Konkurenti velkopodnikatele Baťovi útok vrátili prostřednictvím *Obuvnických listů*, kde jasně naznačili možnost přenosu tyfu z Baťových bot na zákazníka. Můžeme se jenom domnívat, zda tato poznámka neobsahovala snahu snížit prodejnost Baťovy obuvi.

Bilance roku 1924 byla pro řadu obuvnických firem mnohem úspěšnější než předchozí rok. Svědčí o tom nejen snížení nezaměstnanosti, ale i zvýšení exportu obuvi do zahraničí. Došlo také ke zpevnění cen, které přestaly tolik kolísat – zejména u obuvi dámské a pánské vyhotovené dle posledních módních trendů. Zlepšení situace mohlo být ještě lepší, ale bohužel nevyšlo obuvníkům vstříc počasí, které bylo na podzim velmi mírné a nenutilo tak zákazníky pořizovat novou obuv dle sezony.³⁶⁷

Rokem 1925 se dvacátá léta přehoupala do své druhé poloviny. S prvními měsíci se mezi obuvníky opět rozhořely debaty o tom, zda se jejich situace v loňském období zlepšila či zhoršila a jak se bude vyvíjet dále. Nový rok se nesl v duchu velkých očekávání a předsevzetí – zlepšit svou výrobu, získat nové zákazníky, lépe konkurovat svým sokům. Výrobci bot začali pracovat na zdokonalení sebe samých, v tisku zveřejňovali návody, jak se stát úspěšnými, co dělat, aby podnik vzkvétal. Byl to velký posun dopředu, neboť si konečně ve větší míře uvědomili, že zákazník málokdy přijde sám od sebe, bylo potřeba ho nalákat, nabídnout mu servis v podobě přívětivé obsluhy, rady s výběrem obuvi, zajímavých cen či doplňkového sortimentu. Samozřejmostí se stávalo sledování módních tendencí, nikdo z výrobců bot nechtěl zažít situaci, kdy nebude schopen zákazníkovi nabídnout obuv dle posledních trendů, ba dokonce ani nebude vědět, co je momentálně nošeno a požadováno!

Ze všeho nejdříve bylo potřeba ukázat zákaznictvu, že obuvníci rozhodně nemají patřit mezi zatracovaná řemesla, jako tomu bylo dosud. Výrobce, ať už řemeslník nebo továrník, byl vlastně umělcem, poněvadž dokázal skrýt nevzhledné nedostatky nohou díky dokonalému tvaru obuvi. Noha se stala inspirací pro vytváření dalších linií, tvarů i barev obuvi.³⁶⁸ Výrobci bot měli být hrdi na své povolání a sami ho před ostatním neznevažovat, což se bohužel často dělo.

I přes snahu, co nejvíce podpořit obuvnickou výrobu, docházelo stále k zavírání řady továren i konci živností. Řada obuvníků přešla k výkonu jiného povolání – uplatnění získali u četnictva, mezi úředníky, jako zaměstnanci drah, listonoši, kostelníci, ale dokonce i jako

³⁶⁶ Baťa a tyf. *Středostavovský buditel. Týdenník čsl. živn.-obch. strany středostavovské pro župu pardubickou*. 14. 8. 1924, s. 1.

Tyfus u Baťi. *Obuvnické listy*. 15. 8. 1924, č. 22 – 23, s. 9.

³⁶⁷ Situace obuvnického průmyslu v tomto roce. *Český obuvník*. 20. 11. 1924, č. 32, s. 7.

³⁶⁸ Pýcha povolání – čest povolání. *Český obuvník*. 10. 6. 1925, č. 11, s. 3.

hrobaři a zvoníci!³⁶⁹ Ve Skutči mnoho obuvníků vzalo zavděk práci v tamějších žulových dolech, právě těžebnímu průmyslu se ve Skutči začalo velmi dařit a prosperoval.³⁷⁰ Skepticismus se objevoval i u předsedy společenstva obuvníků, který předvídal brzký zánik řemeslné výroby.

Jako další pokus o záchranu obuvnictví se stalo vzbuzení zájmu o vzdělávání dorostu. Kritice byl podroben zejména nábor nových učňů, neboť se řemeslu učili často ti úplně nejchudší nebo ti, kteří nebyli jinam přijati. Takoví lidé ve většině případů neměli k řemeslu, kterémuž se učili, žádný pozitivní vztah a tomu odpovídaly i výsledky jejich práce. Obuvnictví nemělo zájem na nárůstu počtu obuvníků, kteří si nevážili svého povolání, neustále jej shazovali a hanili na veřejnosti a především svou práci neodváděli poctivě a kvalitně. Nespokojenost zákaznictva s pořízenou obuví znamenalo, že svůj příští nákup učiní pravděpodobně u jednoho z velkopodnikatelů, například u populárního Bati.

Také ve Skutči se situace trochu uklidnila, i když odbytové potíže stále přetrvávaly.³⁷¹ Stejně jako ve zbytku republiky, i tady byly menší podniky a ruční výrobci obuvi pod presem větších, lépe prosperujících firem, které nabízely své výrobky za nízkou cenu. Reflektování módních trendů, výroba dle speciálních požadavků, využití reklamy k propagaci svého obchodu a také lepší organizace výroby i dílny se staly součástí života tamních obuvníků. Samotnému prodeji výrobků, mělo předcházet uvědomělé vedení živnosti či podniku, které mělo samozřejmě velký vliv na konečné prosperitě obuvníka. Mistr, dohlížející na dělníky v dílně, měl být na pracovišti vždy jako první, neboť ještě před zahájením plnění zakázek každého dne se doporučovalo zkontrolovat nejen včasný nástup zaměstnanců do práce, ale také stav materiálu k výrobě i náčiní. Byl to právě mistr, který měl mít přehled o tom, co je potřeba do dílny nakoupit, hlavně nemělo dojít k pozastavení výroby vlivem nedostatku potřebných surovin. Nejlepší volbou bylo vést si statistiku do speciálního sešitu – co je potřeba koupit a co už naopak nakoupeno bylo, aby se nestalo, že bude materiálu na skladě přebytek, jelikož zásoby vážou finanční prostředky, které by bylo možné investovat a zúročit jinak. Také hrozilo nebezpečí poklesu cen a následné znehodnocení zásob. Zkušený vedoucí dílny také dával pozor na nečestné prodejce, kteří se leckdy pokusili namluvit svému odběrateli, že požadovanou věc ještě nenakupoval, ačkoli to nebyla pravda. Kvalita odebíraného zboží nesměla uniknout oku zkušeného obuvníka, neboť dobrá obuv mohla být ušita jedině z prvotřídního materiálu. V souvislosti s odmítnutím nekvalitní dodávky radil

³⁶⁹ O živnost obuvnickou. *Český obuvník*. 10. 6. 1925, č. 11, s. 4.

³⁷⁰ VORÁČEK, Emil. *Dějiny Skutče*. Skuteč [i.e. Pardubice] : Radek Drahný, 2011, s. 103.

³⁷¹ tamtéž, s. 206.

obuvníkům časopis Český obuvník postupovat následovně: „*A jestliže by tě snad, milý kolego, dodavatel přes to nutil ke koupi onoho méněcenného zboží, pak, ano pak se jednoduše vymluv, že's zapomněl peníze doma nebo si vymyslí nějakou jinou výmluvu, abys tím dříve vyhledal sobě daleko lepší pramen nákupu.*“³⁷²

Obuvník měl vždy pořizovat zboží tak, aby na něj měl dostatek financí a zároveň mu zbyla rezerva pro nečekané výdaje spojené s chodem podniku. Také hrál důležitou roli prostor, zásoby bylo nutné vhodně uskladnit, rozhodně neměly překážet při výrobě v dílně. Po nákupech bylo potřeba pořízené věci důkladně zkontrolovat, aby se včas zjistily případné nedorazy v podobě nedodržené váhy objednaného zboží, kusů, míry. Šiditelé se vždy našli a opakovala-li se situace s nedodržením zadané objednávky vícekrát, bylo nasnadě, aby obuvník dodavateli řádně domluvil či snad řešil spor rozvázáním obchodních vztahů. Účty, které dodržel mistr s objednávkou, nesměl rozhodně zahodit, ale uložit je do pečlivě vedené pokladní knihy. Po vyřízení přejímky zboží a naskladnění materiálu se měl mistr ponořit opět do své práce a jít svým zaměstnancům příkladem. Proti zahálce obuvníci svým kolegům, zejména mistrům, kteří měli jít učňům příkladem, radili: „*Vzpomínej vždy na bajku o svini, která svým mlád'atům domlouvá, aby se chránila před veškerou nečistotou, při tom se však před zraky svých mlád'at válí v kalu a nesmírně se diví, že i ona následují jejího příkladu!*“³⁷³

Mezi každodenní činnosti v dílně patřilo mimo výrobu bot broušení nožů, kontrola zásoby vzorků, uložení kopyt ve skříňce, sestavení rozpočtu dle spotřebovaného zboží a odhalení případných dlužníků za odebrané boty.

S blížícím se koncem roku vyvstávaly opět problémy s nedostatečným odbytem. Vázl především obchod s usněmi, obuvníci při nákupech dávali přednost levnějším druhům kůží, jako byly například boxcalf či hovězí box, ovšem objevila se také nová tendence – a to navýšení odběru luxusnějších druhů kůží jako byla ševra různých barev. Z prodejnosti kůží lze lehce vyčíst, že zájem byl o kůže ve velmi rozdílných cenových relacích – buď se vyhledávala kůže co nejlevnější, nebo naopak kůže přepychové jakosti za vyšší cenu.³⁷⁴

Ke konci roku byl také zaznamenán nárůst nezaměstnanosti, která ani předtím nebyla nepatrná. Především se propouštělo v továrnách, které musely omezovat svou výrobu a snažily se všemožně ochránit svoji existenci. Vedle snižování objemu výroby bylo řešením právě i propouštění zaměstnanců z důvodu nedostatku práce. Řada továren se také směle pustila do vyřizování zakázek, avšak odběratelům dodávaly spíše obuv nevyprodanou

³⁷² Z denní praxe. Český obuvník. 10. 3. 1925, č. 5, s. 2 – 3.

³⁷³ tamtéž

³⁷⁴ Trh usní. – Odbyt se dosud nijak nezlepšil. Český obuvník. 10. 11. 1925, č. 21, s. 7.

z předchozího období ve snaze získat zpět vynaložené náklady na materiál i práci a hlavně zajistit uvolnění skladových prostor. Vinou nedostatku bot vyrobených za předchozího období však byly další objednávky spíše řídkou záležitostí – poptávka se značně zmenšila a další sezona, tentokrát jarní, byla ještě relativně v nedohlednu.³⁷⁵

Ač rok 1925 byl ve Skutči ve znamení konjunktury, ustálení a zklidnění poměrů, obuvníci brzy vycítili, že bude zanedlouho lepším časům konec. Pro některé místní výrobce obuvi se ukázalo být lepším východiskem zanechání své živnosti a zhoršenou situaci řešit úprkem z města a hledáním nového uplatnění. S rokem 1926 se tedy ve Skutči vynořilo několik případů, kdy obuvníci boj s těžkými časy raději dobrovolně vzdali a své štěstí se vydali hledat jinde. Nutno podotknout, že odchody výrobců bot představovaly smutnou událost nejen pro podnikatele samotné, ale i pro ostatní obyvatele a celé město. Skuteč byla vyhlášena pro svou výrobu obuvi a odliv zdatných a šikovných výrobců bot znamenal další navýšení nezaměstnanosti, ztrátu po stránce finanční, ale také stál u zrodu pomalého, ale jistě se blížícího konce zlaté éry obuvnického působení na Skutečsku. Ze Skuteče tedy v roce 1926 odjel Josef Kaplan, vlastník zdejší továrny na obuv. Ještě v předchozích letech bylo jeho podnikání v rozkvětu, dokonce se jal rozšiřování svých výrobních prostor. V rámci zvětšování továrny zakoupil domy a zahrady nedaleko místního hřbitova, v jednom z těchto objektů dříve sídlil výrobce obuvi Jan Šlemr, který Skuteč opustil již dříve. Kronika města Skuteč udává zajímavost, že právě na zakoupené zahradě býval dokonce kdysi rybníček, kde se namáčely kůže, jež byly určeny pro další zpracování.³⁷⁶ Josef Kaplan však své nedávno nabyté domy prodal již v roce 1926, a to JUDr. Josefu Radoňovi, který v obuvnickém podnikání nepokračoval, prostory nechal předělat na advokátní kancelář a vilu zvanou „Evička“.³⁷⁷

Ze špatné situace začali obuvníci vinit také řadu svých kolegů. Předmětem sváru se stalo nabírání učňů do dílen, kde se měli přiučit řemeslu, ovšem jejich počet překračoval ideální množství budoucích obuvníků, kteří by byli schopni se v pozdější době sami dobře uživit. Mistři se často těmto svým žákům téměř nevěnovali a nechávali je dělat jen pomocné práce, hlavně aby do dílny plynul finanční zisk. Každý si chtěl v oné těžké době alespoň trochu přilepšit, a tak se stalo zcela běžným jevem, že drobnější mistři byli závislí na správkách obuvi. Učňové si vydělávali naprosté minimum, proto jich řada z dílny odcházela předčasně bez řádného ukončení studia. I takový nedoučený obuvník potřeboval práci, aby měl z čeho žít, a tak se zrodila konkurence ručním výrobcům bot. Nejen, že na mistry tlačila tovární

³⁷⁵ tamtéž

³⁷⁶ JETMAR, Václav. *Pamětní kniha Skutče II 1926 – 1937*. Skuteč : 1926 – 1937, s. 9.

³⁷⁷ tamtéž

výroba, o práci je začali připravovat také vlastní nedostudovaní kolegové, kteří si své zákaznictvo získávali skrze velmi nízké částky, které požadovali za spravenou obuv. V souvislosti s nízkou cenou se však objevila otázka nad tím, zda byly boty, opravené takovým polovičním obuvníkem, skutečně spraveny dobře? Často se objevovala kritika, že takový nedoučený zhotovitel bot se orientuje především na kvantitu, nikoli na kvalitu. V dobré pozici nebyli ale ani obuvníci vyučení, tedy ti, kteří řádně dokončili studium a složili odpovídající zkoušky či se dokonce dál vzdělávali prostřednictvím kurzů. Založení své vlastní dílny na výrobu bot neslo velké riziko, zvláště v tak nevyzpytatelné době, kdy hospodářství vykazovalo nestabilitu, obchody se zahraničním vázly, prodej v tuzemsku příliš nekvetl a navíc byly vysoké ceny za materiál, nářadí a jiné pomůcky. Větší oblíbenosti se navíc u zákaznictva těšila tovární výroba, a tak se stávalo, že vyučení obuvní odborníci končili v továrnách, kde nacházeli uplatnění při výrobě speciálních druhů bot. Za nejhorší skupinu, která ničila ruční výrobu bot, však obuvníci považovali tzv. reklamní ševce. Tito lidé neměli žádného vzdělání, potřebného ke kvalitnímu zhotovování bot, ale i přesto nabízeli své služby v oblasti výroby obuvi skrze reklamy v tiskovinách, přes letáky, plakáty. Zákazníka dokázali přilákat na velmi nízké ceny, kvalitní materiály, dobrou obsluhu. Ve skutečnosti ale lhali a mnoho jejich klientů brzy poznalo, že reklama byla nepravdivá a kvalitních bot se jim od takového výrobce nedostane. Kritizovány byly také rychlosprávkárny, které dokázaly spravit obuv v krátkém čase díky pomoci strojů.³⁷⁸

Aby obuvnictvo ochránilo svou existenci, rozhodlo se svolat manifestační schůzi delegátů obuvnických společenstev. Nejdůležitější otázkou, která se na sjezdu řešila, byla velmi špatná situace obuvnické živnosti, tedy především drobných obuvních mistrů, kteří čelili tlaku továren. Celé akce se zúčastnilo značné množství obuvníků z Moravy a Čech, o tom, zda se její účastníci také skutečně obuvníci, není bohužel zprávy, lze však očekávat, že ano, neboť se svízelná situace týkala řady z nich. Výrobci bot znovu formulovali své požadavky směřované k vládě a odmítli ze svých stanovisek odstoupit. Především požadovali přesné dodržení výnosu vydaného ministerstvem obchodu, omezení počtu pobočných závodů továren na obuv a ostře se vymezili proti Baťovi. Trvali na zrušení správkáren zlínského podnikatele, zákazu výroby obuvi na zakázku a omezení počtu jeho filiálek.³⁷⁹ O Baťovi se jednalo také v září roku 1926 na tzv. kožním dnu, kdy obuvníci podávali stížnosti vůči zmíněnému

³⁷⁸ Parasiti obuvnického řemesla, jejich vývin a přemnožení. *Český obuvník*. 25. 1. 1926, č. 2, s. 2.

³⁷⁹ Obuvnictvo na ochranu své existence. *Český obuvník*. 25. 7. 1926, č. 14, s. 1 – 2.

velkopodnikateli.³⁸⁰ Výrobci bot stále doufali, že se vláda přikloní na jejich stranu a podpoří je v boji vůči firmě Baťa.

V okolí Skutče, konkrétně v nedaleké Chrudimi, se 12. září roku 1926 konal taktéž sjezd obuvníků z východních Čech, které zahrnovaly také Skuteč, jakožto významné město s dlouhou obuvnickou tradicí. Na sjezdu se jednalo o tíživé situaci výrobců bot, reagovali na rychlý sled zániků mnohých obuvníků v okolí, což byl v porovnání s dřívější dobou nový fenomén. Obuvníci přicházeli o vše takřka přes noc, dříve živnosti také ukončovaly svou činnost, ale vždy v delším časovém intervalu, který byl dán tlakem hospodářského vývoje. Obuvníci cítili křivdu státu, platili daně, plnili tedy svou základní povinnost vůči němu, avšak podpory nenacházeli. Rozhodli se tedy jednat sami za sebe a do své záchrany se snažili dát veškeré své síly, svědčí o tom také následující slova: „*Jenom mohutný protest a semknutí v jeden obranný šik, může nám pomoci zachrániti naše živnosti. Nepomůžeme-li si sami – nikdo nám nepomůže!*“³⁸¹

I přes veškerou snahu obuvníků vyřešit tíživou situaci, nebylo najito a prosazeno řešení, které by momentální stav zlepšilo, naopak, rok 1926 se stal jakousi mezikrizí, předznamenávající brzké prudké změny v hospodářství.³⁸²

Zlepšení nepřicházelo ani roku následujícího, krize v obuvnictví se naopak čím dál více přiosťovala. Nejen, že se o špatné situaci obuvníků psalo v tisku odborném i regionálním, dokonce byla sepsána i divadelní hra! Autorem tříaktové hry byl spisovatel Josef Kopta, který svým dílem chtěl nejen seznámit širokou veřejnost s těžkou situací obuvníků, ale také samotným výrobcům bot pomoci. Odbyt jim pravděpodobně svým textem nezajistil, ale určitě je jeho podpora povzbudila a ukázala jim cestu, kudy se mají dál ubírat. Velkým nešvarem obuvníků bylo totiž neustálé stěžování na zlé časy, ale málokdo skutečně pro svou záchranu aktivně jednal. Hru s názvem „*Nejkrásnější boty na světě*“³⁸³ lze jistojistě považovat za cennou radu směřující k zhotovitelům obuvi, za morální povzbuzení v těžké době a za snahu vzbudit v postižených podnikatelích touhu být se za své živobytí. Samotné dílo líčí strastiplnou situaci obuvníka, který je decimován tovární výrobou, jež ho přivedla na pokraj krachu. Autor skrze příběh nebohého ševce nenápadně poukazuje na nedostatky obuvníků ruční obuvi v jeho současnosti a nutí tak samotné výrobce, pozorovatele divadelního vystoupení, k vážnému zamyšlení nad svým životem. Skutečně může za vinu pouze a jenom

³⁸⁰ Průmyslníci o Baťovi. *Český obuvník*. 25. 9. 1926, č. 18, s. 2 – 3.

³⁸¹ *Vpřed: Hospodářsko-politický týdeník čsl. živnost.-obchod. strany středostavovské župy pardubické*. 4. 9. 1926, č. 26, s. 1.

³⁸² KÁRNÍK, Zdeněk. *Malé dějiny československé (1867-1939)*. 1. vyd. Praha : Dokořán, 2008, s. 210.

³⁸³ KOPTA, Josef: *Nejkrásnější boty na světě*, Praha. 1927.

vláda, která se nedostatečně stará o své živnostníky? Doopravdy nelze konkurovat továrnám? Kdo chtěl, našel v jednotlivých výstupech důležité rady, které mohly napomoci pozvednout výrobce z bídy, jež na ně byla uvalena. Chyby totiž nikdy nenese pouze naše okolí, je třeba začít hledat nedostatky nejprve v nás samotných. A tak díky hře obuvníci alespoň trochu otevřeli oči a pokusili se jednat ještě intenzivněji než předchozí roky.

V odborných obuvnických listech se začaly houfně objevovat motivační články plné nápadů, jak ustát tlaku svých konkurentů. Obuvníci si uvědomili, že tím nejdůležitějším článkem v celém procesu výroby bot je především zákazník. Právě on rozhodl o tom, že se bude zhotovovat obuv, vyžádal si ji a dal tak obuvníkovi důvod k práci. V dřívějších dobách platilo, že kdo potřeboval, výrobce obuvi si našel sám, časy se však změnily, obuvníků přibýlo, techniky výroby bot se zlepšily, tedy se i více vyrábělo a za menší náklady a o klienty byla najednou velká nouze. Už nestačilo umět zhotovit jen kvalitní obuv, lidé chtěli víc! Velký nátlak vyvíjela móda, nové materiály a střihy nutily výrobce jít neustále s aktuálními trendy a nebýt pozadu. Krásné a líbivé boty dle posledních výkřiků módy však rozhodně neznamenal vítězství! K čemu by taková obuv byla, nenašel-li se někdo, kdo si ji také zakoupil? Nutnou povinností výrobce bot se stalo umění své výrobky prodat.³⁸⁴

Obuvníci, ruční výrobci, si také museli uvědomit, zda dokážou nabídnout zákazníkovi více než továrníci. Sice mnohdy nadávali na módní trendy, které se rychle měnily, ale nakonec viděli, že je to právě móda, která jim může skvěle posloužit jako nástroj k získání si své klientely. Tovární výroba totiž produkovala konfekční obuv, která postrádala osobitost, většinou byla jednodušších linií a nevykazovala zajímavý nápad. Oproti tomu ručně dělané boty poskytovaly možnost tvůrčímu vyjádření se výrobce. Samozřejmě neměl obuvník ruce zcela volné, musel vyhovět svými produkty oku zákazníkovi, dodržet jeho požadavky, zohlednit módní tvary sezony a také botku vyhotovit vkusně dle chutí tehdejší doby. Originalita se cenila, avšak nesměla překročit své meze a způsobit, že se nositel bot stal terčem posměchu a čelil zvědavým pohledům lidí.

Výrobci bot se také zaměřili na další důležitou stránku úspěšného vedení podniku – úspěch tkvěl i v komunikaci se zákazníkem. Kdo uměl jednat s úsměvem, dokázal o botce i něco povědět, upozornit na aktuální trendy, ke svému klientovi se choval uctivě, slušně a respektoval jeho názory, aniž by vzbuzoval hádky, měl našlápnuto k získání objednávky na pár bot a v tom nejlepším případě si zavázal zákazníka i k dalším nákupům v budoucích obdobích. Novým jevem se stalo také pořizování si vícero párů obuvi, což byl v dřívějších

³⁸⁴ Jakou cestou k úspěchu? *Obuvnické listy*. 2. 3. 1927, č. 6, s. 1.

dobách téměř nevidaný jev, neboť boty bývaly velmi drahým artiklem. Lidé začali upřednostňovat kvantitu před kvalitou, jejich snem bylo vlastnit několik párů bot, které mohli střídát dle různých ročních období, počasí, zvláštních potřeb a činností, jako byl například tanec, vycházky, sport, turistika a v neposlední řadě hrála roli právě i móda. Obuvníci museli tomuto faktu přihlídnout, jelikož obyčejnou botu téměř nikdo nechtěl, bylo potřeba zákazníkům nabídnout širokou škálu tvarů i barev, aby byly uspokojeny jejich touhy po zajímavé obuvi, se kterou zazáří ve společnosti.³⁸⁵ Velkého významu také nabývala reklama, která dokázala přilákat nové zákazníky a prodat i obuv, jež dlouho ležela na skladě jako nechtěný artikl.³⁸⁶

Snahy zlepšit poměry v obuvnictví však nedokázaly výrazně změnit stav panující v obuvnické výrobě. I nadále se toto odvětví nacházelo v krizi, která nutila řadu lidí vzdát se svého podnikání a hledat si zaměstnání jinde. Krušné chvíle zažívali obuvníci řemeslníci i obuvnické továrny, v dobových listech se často objevovaly i lítostivé narážky na momentální stav: „...v těch dobách mívalo řemeslo ještě zlaté dno, ale dnes má pouze plechové. U obuvnického řemesla jest toto plechové dno již zrezavělé a půjde-li to takto dále, pohltí jej brzy rez úplně.“³⁸⁷

Také výroba ve Skutči na tom byla podobně jako jiná města a obce, kde působili výrobci bot. Již na počátku roku 1927 řádila v obuvnickém průmyslu na Skutečsku velká krize, která měla nepříznivý dopad zejména na zaměstnance továren. Tamější továrníci omezovali výrobu či ji dokonce zcela zastavili, vinou této situace byl nedostatečný odbyt výrobků. Špatný stav ve zdejším obuvnictví trápil místní obyvatelstvo již z předchozího roku, avšak mnozí doufali, že továrny začnou vyrábět po Novém roce, tyto nadějeplné vyhlídky však nebyly uskutečněny, ke smůle zdejších továrníků. Bez práce se tak ocitla velká část dělníků, pro niž byla výroba bot hlavním způsobem obživy. Propuštění zaměstnanci podniků zůstávali odkázáni na minimum příjmů, trpěli bídou, hladem a potýkali se také s vysokými cenami životních potřeb, které se neúnavně draly směrem vzhůru.³⁸⁸ Město se pokusilo zasáhnout a svým občanům podat pomocnou ruku, proto mezi místní radou probíhaly velmi živé debaty, jak dělnictvo, propuštěné z obuvnických firem, zaměstnat. Jako nejlepším řešením se nakonec ukázalo nezaměstnané zapojit do plánované stavby silnice, která měla vést směrem z okresní silnice prosetínské až k místnímu nádraží. Ovšem nejprve se muselo čekat, zda stát i okres na

³⁸⁵ Na obranu živnosti obuvnické (dokončení). *Český obuvník*. 10. 12. 1927, č. 23, s. 1 - 2.

³⁸⁶ *Vpřed: Hospodářsko-politický týdeník čsl. živnost.-obchod. strany středostavovské župy pardubické*. 24. 9. 1927, č. 33, s. 2.

³⁸⁷ Naše řemeslo na konci roku. *Český obuvník*. 10. 12. 1927, č. 23, s. 1.

³⁸⁸ Nezaměstnanost v průmyslu obuvnickém Skuteč. *Bratrství: List československé strany národně socialistické župy pardubické*. 13. 1. 1927, č. 3, s. 3.

stavbu přispějí, neboť Skuteč nechtěla hradit veškeré náklady spojené s výstavbou sama.³⁸⁹

Živnostníci ve Skutči se také sešli v rámci Jednoty československých živnostníků ve Skutči na valné hromadě, která se uskutečnila 2. února 1927. Akci navštívilo velké množství místních podnikatelů, mimo jiné také obuvníci J. Melezínek a K. Rybička, kteří se podíleli na volbách do místní organizace. Oba obuvníci tak byli zvoleni do výboru jednoty.³⁹⁰

Rok 1927 pomyslně odstartovalo dílko pisatele Josefa Kopty, které vzbudilo tolik diskuzí o postavení obuvnických živnostníků, že se ohlas podepsal i na obsahu článků vycházejících v obuvnickém odborném tisku. Také konec roku byl svázán s literárním dílem, které se týkalo obuvnického průmyslu, a sice vyšla kniha nesoucí název „*Bata, die neuen Wege, von Schusterschemel zur Weltfirma*“ od Antonína Cekoty, jejímž cílem bylo seznámit veřejnost s protipólem chudých a zkroušených výrobců bot.³⁹¹ Ústřední postavou textu totiž nyní nebyl bídou zlomený švec, jemuž projde v ruce každý pár bot v ševcovské dílně, ale jeho největší konkurent ze všech – velkopodnikatel Tomáš Baťa. Kniha byla dosud nevídaným jevem, neboť přibližovala detailně Baťovu úspěšnou činnost, zejména jeho systém samosprávy dílen, který Baťovi dopomohl dovést firmu k úspěchům, jež k roku 1927 vykazovala. V té době již Baťa vyráběl neuvěřitelných 60.000 párů bot denně, což bylo pro běžného obuvníka zcela nedostižným snem. Dílo také poukazovalo na to, jak probíhá propagace obuvi, která stála za vysokou prodejností. Ač obuvníci Baťovy boty neuznávali a považovali je za velmi nekvalitní obuv, která stála za celou řadou zdravotních problémů svých nositelů, museli chtít nechtě uznat, že jejich sok naprosto vynikal v umění vytvořit přitažlivou reklamu, díky které si získával značné procento zákazníků. Stačilo zalistovat jakýmkoliv periodikem a s naprostou jistotou se mezi popsány listy vynořila propracovaná reklama vybízející k nákupu nové obuvi. Baťovy reklamy byly cílené na různé vrstvy lidí, a tak nebyly ojedinelé ani ty, které mile vybízely k nákupu i školou povinné děti. Však kdo by také odolal nabídce s tak sympatickým textem, který vzbuzoval v lidech důvěru a navozoval pocit přátelského vztahu firmy k zákazníkovi: „*Milý mladý příteli! Při vstupu do vyšší třídy budeš potřebovat nové boty. Naše školní obuv jest upravena podle potřeby nohy a dává pocit jistoty a pohodlí. Má schopnosti dáti noze sílu a ohebnost, kterou se přenáší pohodlí a volnost celému tělu. Chrání před vlhkem a nachlazením. Dopomáhá k úspěchu. Požádej svoje rodiče, aby s Tebou*

³⁸⁹ Z našeho parlamentu. *Bratrství: List československé strany národně socialistické župy pardubické*. 10. 2. 1927, č. 7, s. 5.

³⁹⁰ Jednota čsl. živnostníků ve Skutči. *Bratrství: List československé strany národně socialistické župy pardubické*. 10. 2. 1927, č. 7, s. 5.

³⁹¹ Nejobsáhlejší kniha o Baťovi a příčinách jeho hospodářského úspěchu. *Bratrství: List československé strany národně socialistické župy pardubické*. 18. 1. 1927, č. 34.

*navštívili naši nejbližší prodejnu. Vyzkoušej si tam nejvhodnější druh!*³⁹² Vrátime-li se k dílu Josefa Kopty, cítíme, že jeho apel na obuvníky byl opodstatněný a aktuální. Bylo zapotřebí snažit se zlepšit svou situaci a zabojovat za své postavení, pokud nešlo jít proti Baťovi, pak bylo na místě se alespoň pokusit vyrovnat se jeho způsobu podnikání – třeba právě skrze zajímavou reklamu.

Zaťaté pěsti, rozčilení a pocit marnosti budily vzpomínky na rok 1927 v prvním měsíci nového roku. Obuvníci trpěli nejen pod tlakem velkých, prosperujících firem, ale nesnáze také zavinilo nezvykle mírné počasí. Pro výrobu bot bylo totiž věčně zatažené nebe, časté deště i chladno přímo žádoucím stavem, jelikož se obuv ve vlhku snadněji poničila a bylo potřeba ji spravit či si nechat zhotovit zcela nový pár. Výrobci tak v porovnání s předchozími roky přišli o kšefty, které jim bývaly mohly pomoci v jejich těžkém životním údělu. Navíc došlo k zdražení kůží, z čehož vyšly velmi dobře továrny, nakupující materiál do zásoby. Nyní vyráběly obuv daleko levněji, a tak menší výrobci nemohli konkurovat. Objevil se také nový nešvar obuvníků – někteří vůbec nepřihlíželi svým výrobním nákladům na pár obuvi a prodávali je pod cenou, což vedlo k jejich zadlužování, platební neschopnosti s následným ukončením výrobní činnosti.³⁹³

O tom, že průběh krize prudce zrychlil a vedl k dalšímu zhoršení postavení výrobců obuvi, svědčil i vzrůstající počet zhrzených, ale i boje a spravedlnosti chtivých motivačních textů v dobovém tisku. Obuvníci nyní viděli největšího nepřítele především ve firmě Baťa a často jednohlasně vykřikovali: „*Baťa, Baťa nás zničil!*“³⁹⁴ Zoufalým výkřikům sekundovaly výčitky vůči obuvnické velkotovárně, Baťa byl obviňován pro svou údajnou hamižnost a sobeckost, neboť to byl právě on, kdo připravoval ostatní výrobce obuvi o poslední možné výtěžky. Velkopodnikatel představoval nesmírnou konkurenci zejména pro nejdrobnější řemeslníky-obuvníky, kteří byli odkázáni na spravování obuvi. Ty ale existenčně ohrozil zřizováním vlastních správkáren, dílen určených ke správkám poškozené obuvi, které se začaly rozšiřovat po celém území republiky a nacházely se tak téměř v každé obci. Expanze Baťovy firmy nedávala spát mnohým lidem, možná proto někteří stále častěji dumali nad tím, jak je vlastně možné, že se jednomu podnikateli tak daří: „*Přemýšlíme-li o podnikavosti a úspěchu této firmy, tu si zajisté každý položí otázku, v čem vlastně spočívá tento ohromný úspěch oproti ostatním výrobcům našeho oboru a zda-li máme my všichni ostatní tak málo vůle a energie*

³⁹² tamtéž

³⁹³ 1928. *Obuvnické listy*. 6. 1. 1928, č. 1, s. 1.

³⁹⁴ Vše marno?. *Obuvnické listy*. 20. 1. 1928, č. 2, s. 1.

*a tak málo schopnosti, že když porovnáme úspěch ostatních závodů s úspěchy této firmy, musíme říci, že všichni proti této firmě jenom živoříme...*³⁹⁵

Kritická situace vyústila v demonstrační protest, který se uskutečnil 20. února v Praze, s cílem vystoupit proti zničení obuvnické výroby. Dění akce se zúčastnili, dle článku uveřejněného v Obuvnických listech, obuvníci z celé republiky a to i delegáti z Moravy, Slezska, Slovenska a Podkarpatska.³⁹⁶ Společně diskutovali o panujícím stavu a shodli se na postupu, jak dále pokračovat, aby obuvnická činnost nezankla. Výsledkem tohoto setkání se stal požadavek zavedení zákona na ochranu malých živností, který byl adresován vládě. Mezi hlavními nároky výrobců bot se objevila žádost na zákaz zřizování více než pěti pobočných skladů velkopodnikům, žádost na odepsání dlužné daně obuvníkům, zákaz provozování podomního prodeje obuvi a osobní odběr správek, žádost na zrušení obratové daně u obuvi, žádost na novelizaci živnostenského řádu a žádost na zestátnění živnostenského odborného školství, které mělo být zároveň nově a moderně vybaveno vhodnými pomůckami.³⁹⁷

S vypjatou situací se na veřejnost draly také bláhové tipy, jak zachránit svou hrdost a řemeslo a uškodit tovární výrobě. V boji proti velkovýrobě se doporučoval bojkot jejich výrobků, obuvníci byli nabádáni, aby nekupovali výrobky pro svou potřebu ani k prodeji do svého obchodu. Doporučovalo se také vytvoření organizace, jakési politické strany obuvníků, která by své členy sjednotila, hájila a prosazovala jejich požadavky.³⁹⁸ Objevovaly se též absurdní názory na to, proč jsou kůže tak drahou surovinou. Letmý úsměv na tváři jistě vykouzlí myšlenka, která přinesla zajímavé vysvětlení drahoty kůží – a sice za všechno vlastně mohli vegetariáni – to oni zavinili zvýšení cen kůží i obuvi. Vínu za daný stav nesli proto, že se zkonsumovalo daleko méně masa vlivem propagace požívání zeleniny na úkor živočišných bílkovin. Neboží vegetariáni byli také vyzváni k nelehkému úkolu, jakožto trestu za to, co způsobili – měli se postarat o vynalezení syntetických kůží. Odpověď jednoho z vegetariánů na sebe nenechala dlouho čekat, redakce Obuvnických listů ji přejala do svého dalšího článku a neodpustila si lehce jízlivý komentář: „...umělá kůže, tak dobrá jako přírodní, sice dosud nebyla vynalezena, přes to však on a jeho stejně smýšlející přátelé už dávno nosí obuv z umělé kůže.“³⁹⁹

³⁹⁵ V kritické situaci. *Vpřed: Hospodářsko-politický týdeník čsl. živnost.-obchod. strany středostavovské župy pardubické*. 25. 2. 1928, č. 9, s. 1.

³⁹⁶ Obrovský demonstrační protest československého obuvnictví z republiky v Praze. *Obuvnické listy*. 5. 3. 1928, č. 5, s. 1 – 4.

³⁹⁷ tamtéž

³⁹⁸ Řemeslníci a živnostníci do boje!. *Obuvnické listy*. 30. 5. 1928, č. 9 – 10, s. 1 – 2.

³⁹⁹ Vegetariáni zavinili drahotu obuvi. *Obuvnické listy*. 30. 5. 1928, č. 9 – 10, s. 14.

S koncem října přicházely první doklady o tom, že se ministerstvo obchodu začalo více zajímat o momentální stav obuvnictví. O průběhu porady ministerstva s Baťou se však do tisku dostaly jen strohé informace a sami obuvníci tak nevěděli, zda bylo něco skutečně dojednáno a zda jim ministerstvo vyjde vstříc a splní jejich požadavky. V periodikách se objevily jen kusé zprávy nesměle poukazující na návrh samotného Bati. Řešením krize obuvníků měly být dodávky kůží a jiných potřeb obuvníkům ze zdrojů zlínského velkopodnikatele a za zvýhodněné ceny.⁴⁰⁰

Negativní názor na Baťu a jeho podnikatelské úspěchy, měli také obuvníci z městečka Skuteč. I oni se museli snažit vypořádat s konkurenčními tlaky tohoto velkovýrobce. Baťa přebíral zákazníky, zhotovoval líbivou obuv a navíc za pěkné ceny, které nalákaly ke koupi i zákazníky, kteří dříve nosili výhradně ručně šité boty. Baťovy boty byly nabízeny v cenových relacích 69, 79, 89, 99 Kč, skutečtější obuvníci prodávali svou obuv za cenu daleko vyšší – jeden pár vyšel v roce 1928 na 120 Kč!⁴⁰¹ Navíc i v lokalitě Skutečska se rozběhl bojkot Baťovy obuvi naplno – stejně jako v celé zemi ani skutečtější výrobci bot nechtěli opravovat onošenou obuv zakoupenou u Bati. Na první pohled důmyslná revolta s cílem snížit popularitu baťovek u zdejšího lidu však měla zcela opačný výsledek! Obuvníci si mysleli, že ignorací žádostí o spravení boty původem od Bati odradí zákazníky takovou obuv kupovat – vždyť by přišli o možnost si ji nechat v případě prošlapání opravit! A komu by se chtělo neustále kupovat nové botky?! Baťa se však nedal takovým jednáním zastrašit a přišel s budováním správkáren v rámci svých prodejen. Bylo v nich možné si nechat opravit poškozený pár v krátkém čase a navíc za poměrně malý peníz. Baťovy opravny se staly také vítaným pomocníkem v rámci zlepšování kvality výroby bot, neboť podnikatel získal lepší dohled nad tím, kde se jeho výrobky nejčastěji ničí a za jak dlouho se takové závady na botách projevují.⁴⁰² Rok 1928 se též nesl ve znamení zdokonalení už tak důmyslného Baťova reklamního systému – jeho reklamy již nebyly vidět jen na stránkách různých časopisů, významnou roli začal hrát také plakát, a tak firma Baťa zřídila rovnou celé plakátovací plochy, aby reklamní kampaně mohly být vedeny ještě intenzivněji.

Skutečtější museli jednat, a to velmi rychle, pokud si chtěli zachovat své živobytí. Vydali se správným směrem a chybu začali hledat u sebe – nedostatečné vybavení, špatně vykalkulované zboží, zbytečně velký počet dělníků – to vše nepříznivě ovlivňovalo jejich konkurenceschopnost. Modernizace výroben tak na sebe nenechala dlouho čekat, do výroby

⁴⁰⁰ O pomoc obuvnictví. *Obuvnické listy*. 31. 10. 1928, č. 20, s. 1 – 2.

⁴⁰¹ JETMAR, Václav a Jan SEDLÁK. *Pamětní kniha pro město Skuteč 1457 – 1937*. Skuteč : 1915 – 1971. s. 63.

⁴⁰² POCHYLÝ, Jaroslav. *Baťova průmyslová demokracie*. 1. vyd. Praha : Utrin, 1990, s. 66.

byly zaváděny stroje na elektřinu, přebyteční dělníci byli propouštěni ze svého zaměstnání. Řada těchto dělníků však představovala velmi schopnou pracovní silou, jelikož díky zaměstnání v obuvnické výrobě nabyla mnoho důležitých vědomostí a schopností, jak správně zhotovit obuv. Díky svým znalostem a praxi tak nacházeli uplatnění ve Zlíně a u jiných velkých továren na boty v okolí, tedy paradoxně posílili konkurenci skutečských obuvníků.⁴⁰³

Až dosud bylo obyvatelstvo a podnikatelé zatíženi poměrně vysokými daněmi, které vycházely z daňové politiky z dob bývalého Rakouska-Uherska.⁴⁰⁴ K roku 1927 začal parlament jednat o nové reformě tohoto daňového systému, v platnost brzy vstoupily tři nové daňové zákony týkající se přímých daní, úpravy finančního hospodaření svazků územní samosprávy a stabilizačních bilancí.⁴⁰⁵ Zákon vstoupil v platnost v druhé polovině roku 1927. V únoru 1928 se ve Skutči konala přednáška právě o nové daňové reformě, která k účasti přilákala velké množství zdejších živnostníků – a to nejen z města Skuteč, ale i z okolních vesnic. Všichni zúčastnění se seznámili se změnami, naučili se, jak správně vyplnit daňové přiznání a jak využít v praxi případných výhod, které daňová reforma přinesla. O přednášku byl tak obrovský zájem, že se nestačily projít všechny body programu, pro pozdní dobu musela být diskuze přerušena. Pokračování výkladu bylo sjednáno na další týden.⁴⁰⁶ Další schůze zdejších živnostníků a obchodníků se konala 26. listopadu i zde se diskutovalo nad daňovou reformou, ovšem již nebyla brána s takovým nadšením, jako když byla nově zavedena. Zdejší výrobci upozornili na mnohé nedorazy spojené s postupy berní správy při výběru daní.⁴⁰⁷ Že výtky vůči způsobu výběru daní byly oprávněné, se ukázalo brzy – doručené platební rozkazy za r. 1927 adresované zdejším živnostníkům a obchodníkům totiž požadovaly k uhrazení daleko vyšší daň, než tomu bylo v minulých letech, ačkoli daňová reforma měla přinést podnikatelům úlevy! Berní správa totiž počítala s vyššími daňovými základy, aniž by přihlédla k podaným přiznáním místních poplatníků. Správa svou chybu uznala a zvala si postižené k jednání do Vysokého Mýta, většina skutečských živnostníků však odmítla cestu podniknout, neboť by to znamenalo jeden den

⁴⁰³ JETMAR, Václav a Jan SEDLÁK. *Pamětní kniha pro město Skuteč 1457 – 1937*. Skuteč : 1915 – 1971. s. 63.

⁴⁰⁴ LACINA, Vlastislav. *Zlatá léta československého hospodářství 1918-1929*. 1. vyd. Praha : Historický ústav AV ČR, 2000, s. 205.

⁴⁰⁵ *Zákony:*

O přímých daních předpis 76/1927 Sb. z. a n.

O nové úpravě finančního hospodářství svazků územní samosprávy předpis 77/1927 Sb. z. a n.

O stabilizačních bilancích předpis 78/1927 Sb. z. a n.

⁴⁰⁶ Okresní organizace ŽOS. *Vpřed: Hospodářsko-politický týdeník čsl. živnost.-obchod. strany středostavovské župy pardubické*. 18. 2. 1928, č. 8, s. 6.

⁴⁰⁷ Místní org. Ž.O.S. *Vpřed: Hospodářsko-politický týdeník čsl. živnost.-obchod. strany středostavovské župy pardubické*. Prosinec 1928, č. 48, s. 5.

nepracovat a ještě uhradit nemalé peníze za dopravu, a proto raději částku, i když neprávem navýšenou, zaplatili.⁴⁰⁸

Většině obuvníků ve Skutči se ani v roce 1928 nedařilo o moc lépe než za loňského období, přesto předposlední rok, který byl ve znamení hospodářské konjunktury v celé Československé republice, přinesl ve skutečské obuvnické výrobě mírné oživení.⁴⁰⁹ Ziskům se totiž začal těšit jeden ze zdejších podniků – továrna Brzokoupil Skuteč. Výrobní obuv byla znovu zprovozněna v letních měsících r. 1928 a až do listopadu pracovala v plném chodu. Na trh přinesla dámskou galanterní obuv „...ve velmi pěkném provedení v levných cenách a má již z počátku tolik objednávek, že při zatímní výrobě 150 párů denně sotva stačí je vyřídít a pomýšlí na zvýšení této výroby již pro nejbližší dobu.“⁴¹⁰ Pan továrník Brzokoupil měl s podnikáním daleko bohatší zkušenosti než ostatní jeho skutečtější kolegové, neboť sám dříve pracoval jako ředitel ve firmě Zlínea ve Zlíně. Dle toho můžeme lehce usoudit, že se v podnikání vyznal a věděl, jak továrnu vést, aby se neutopila ve ztrátách jako mnohé jiné. Jaromír Brzokoupil udržel tovární výrobu obuvi ve Skutči až do znárodnění podniků v roce 1948 a patřil ke zdejším nejúspěšnějším podnikatelům.⁴¹¹

Závěr „zlatých dvacátých“ let, které ovšem v případě Skutče tak zlaté nebyly, přišel s posledním rokem této dekády – s rokem 1929, na jehož počátku se nejen obuvníci opjeli nadějnými vyhlídkami do budoucna.

Továrny na obuv, které začaly na trh působit již v 19. století, se během století 20. značně rozvinuly a svůj největší boom slavily právě v rozmezí let 1918 až 1929. Tovární výroba se během této doby zvětšila čtyřnásobně, přičemž za tímto obrovským úspěchem tkvěl nový přístup k podnikání – modernizace a racionalizace.⁴¹² Rozmach větších firem na obuv však drtil drobnější živnostníky. Tito lidé, postižení tlakem svých obuvnických soků, se nehodlali vzdát ani v posledním roce dvacátých let a neustoupili ani o krok vzad. Stále se drželi svých požadavků, ve které věřili, neboť byly jejich poslední nadějí na lepší budoucnost. V jarních měsících sestavili dle ankety body obsahující prostředky, které mohly jejich živnosti pomoci. Výrobci bot požadovali především zřízení pokračovacího obuvnického školství i pořádání kurzů, aby obuvníci nedisponovali jen šikovnými rukama, ale měli také potřebné vědomosti hodící se do života, dále chtěli úvěr poskytnutý státem na nakoupení surovin a strojů,

⁴⁰⁸ Postup berní správy ve Vysokém Mýtě vůči poplatníkům na Skutečsku. *Vpřed: Hospodářsko-politický týdeník čsl. živnost.-obchod. strany středostavovské župy pardubické*. 8. 2. 1929, č. 6, s. 6.

⁴⁰⁹ JETMAR, Václav a kol. *Vysokomýtsko. Vlastivědné čtení o okrese vysokomýtském a skutečském*. 1931, s. 396.

⁴¹⁰ Nová továrna obuvi. *Obuvnické listy*. 30. 11. 1928, č. 22, s. 10.

⁴¹¹ VORÁČEK, Emil. *Dějiny Skutče*. Skuteč [i.e. Pardubice] : Radek Drahný, 2011, s. 207.

⁴¹² LACINA, Vlastislav. *Zlatá léta československého hospodářství 1918-1929*. 1. vyd. Praha : Historický ústav AV ČR, 2000, s. 105.

spravedlivé rozdělení státních dodávek, osvobození od daní, jelikož úřady předepisovaly obuvníkům nepřiměřeně vysoké daně a paušalování daně z obrátu tak, aby jí byl zatížen konsument.⁴¹³

K panující krizi v obuvnictví se vyjádřil také Ing. Robert Urban, toho času ředitel Ústavu pro zvelebování živnosti v Praze. Vyhrocené období v tomto výrobním odvětví považoval za zcela přirozený jev, který se nedělal pouze v Československé republice, ale také v jiných státech. Situaci neviděl tak černě jako spousta živnostníků – na rozdíl od nich věřil, že řemeslná výroba zcela nezanikne a dokáže fungovat i při velkovýrobě, ovšem v omezeném počtu, protože hlavním problémem byla přemíra obuvníků-řemeslníků. Ti, kdo se mohli uživit výrobou bot, neměli být slabými jedinci: „...*řemeslná výroba nemusí zaniknouti, budou-li jejími representanty lidé schopní, dovední, obchodně čilí, solidní, přičinliví, šetrní, kteří dovedou zákazníka získati a udržeti.*“⁴¹⁴

Správný postup, jak se stát konkurenceschopným výrobcem bot, viděl pan Urban především ve vzdělání. Obuvníci měli být chytrí lidé a své učně adekvátně vzdělávat, aby i oni mohli v pozdějších letech lépe čelit těžké době. V zájmu mistrů dílen bylo, aby se dále vzdělávali, sledovali novinky a pokroky, a to nejen technické, ale také v oblasti módy. Doporučoval číst odborné obuvnické časopisy, knihy i navštěvovat kurzy, které proces sebevzdělávání značně usnadňovaly a napomáhaly lépe získat důvěru zákazníka. Že obuvníci o své další vzdělávání příliš nestáli, dokládají i další řádky psané rukou ředitele Urbana: „*S lítostí sleduji po léta, že v mnoha větších městech nejeví zájem o odborné kursy, které jsou tak prospěšné.*“⁴¹⁵ V závěru svého textu také vyzýval ostatní občany, aby se snažili co nejvíce pomoci živořícímu obuvnictví: „*Na občanstvu pak jest, aby vyhledávalo místní obuvníky při svých potřebách, neboť tím ve svém zájmu přispěje k udržení řemeslného obuvnictví, které nesmí zaniknouti. Podpora stavu tak důležitého jest i občanskou povinností druhých.*“⁴¹⁶

Shodou okolností, v době vzniku článků pana Urbana, se k radikálnějšímu kroku odhodlala i vláda, která přislíbila poskytnout obuvnickým živnostem v dalším roce dva miliony korun československých. Mnozí tuto zprávu přivítali s nadšením, avšak po vyprchání prvotní euforie se ukázalo, že by uvolněná částka ze státního rozpočtu obuvníkům nepomohla. V té době bylo postižených krizí na 60.000 výrobců bot, tedy pokud by stát skutečně uvolnil 2 miliony korun pro zlepšení stavu obuvnických živnostníků, dostal by každý z nich na přilepšenou 33 Kč

⁴¹³ Prostředky, kterými má být napomáháno živnosti obuvnické. *Český obuvník*. 10. 3. 1929, č. 5, s. 1.

⁴¹⁴ Sanace řemesla obuvnického. *Český obuvník*. 10. 6. 1929, č. 11, s. 1 – 2.

⁴¹⁵ Jak možno pomáhati řemeslnému obuvnictví?. *Vpřed: Hospodářsko-politický týdeník čsl. živnost.-obchod. strany středostavovské župy pardubické*. 5. 7. 1929, č. 27, s. 1.

⁴¹⁶ tamtéž

a 33 haléřů – částku směšnou, dle slov obuvníků by obnos znamenal spíše urážející almužnu.⁴¹⁷

A jak si v posledních měsících druhé dekády 20. století stála Skuteč? K roku 1929 působilo ve Skutči 18 výrobců bot, kteří zaměstnávali na 560 dělníků. V porovnání s předchozími lety to byl značný propad, neboť ohlédneme-li se zpět na počátek dvacátých let, tak zjistíme, že ve Skutči vyrábělo boty i 25 výrobců a tito podnikatelé dali práci téměř devíti stovkám dělníků.⁴¹⁸

Tabulka č. 3: Počet skutečských výrobců a zaměstnaných dělníků ve vybraných letech⁴¹⁹

Rok	Výrobců obuvi	Dělníků
1914	19	750
1920	25	900
1927	17	458
1928	17	508
1929	18	560
1930	15	330
1931	9	136

V prvních šesti měsících nového roku se zdejší obuvníci ještě snažili vzdorovat a bojovali za svou existenci, avšak od konce léta došlo k prudkému urychlení krizové situace, a to bohužel špatným směrem – nastaly zlé časy, které vyvrcholily řadou konkurzů a insolvencí skutečských výrobců. Těžké období trvalo až do roku 1932, do té doby přišlo o majetek mnoho tamních podnikatelů, ztráty se odhadovaly až na miliony Kč!

Hlavní příčinou, proč zdejší podniky podléhaly zkáze, byl opět tlak obuvníka Bati, který trh zásoboval velmi levnou obuví. Dalším důvodem byl značný pokrok strojní výroby (též spojený se zlínským podnikatelem), které ta ruční nemohla ani zdaleka konkurovat – co se týče objemu výroby a sníženým cenám. Podnikatele také zatěžovaly daně uvalené státem – s rokem 1929 došlo pod tlakem světové ekonomické krize opět k zvyšování daňového

⁴¹⁷ Sanace obuvnictví a družstevnictví. *Český obuvník*. 10. 10. 1929, č. 19, s. 1.

⁴¹⁸ VORÁČEK, Emil. *Dějiny Skutče*. Skuteč [i.e. Pardubice] : Radek Drahný, 2011, s. 206.

⁴¹⁹ JETMAR, Václav a kol. *Vysokomytsko. Vlastivědné čtení o okrese vysokomytském a skutečském*. 1931, s. 394.

břemene s cílem nabytí finančních prostředků do státní pokladny. Finanční nároky státu rostly i v dalších letech, kdy bylo potřeba hradit částky vynaložené na obranu republiky.⁴²⁰

Jedním z podnikatelů, kteří se rozhodli město Skuteč opustit a své štěstí hledat jinde, byl Josef Rybička. Spolu se svým bratrem Karlem Rybičkou vedl ve Skutči už od roku 1909 podnik zabývající se výrobou obuvi, avšak právě ke konci dvacátých let se rozhodl osamostatnit a vydat se tak vlastní cestou. Své dosavadní útočiště vyměnil za nedaleké Pardubice, kde navázal na svou předchozí činnost – výrobu obuvi. S panem Rybičkou se 28. srpna 1929 rozloučila místní organizace československé živnostensko-obchodní strany středostavovské v rámci své členské schůze. Poděkování za vykonané služby pro stranu i pro městský úřad vyšlo ještě v tištěné formě a bylo krásným vyjádřením úcty obuvnickových kolegů: „...věř, že neradi Tebe ztrácíme. Budeme Tebe dobře vzpomínat a doufáme, že i Tobě zůstanou dobré vzpomínky na nás. Jsme přesvědčeni, že i v novém Tvém působišti, zůstaneš naším dobrým stavovským pracovníkem. Přejeme Tobě i ct. Tvé choti šťastný nový domov.“⁴²¹

Místní obuvnickou výrobu zachvátil smutek ještě před odstěhováním se pana Rybičky, jelikož řady skutečských obyvatel opustil obuvník František Chaloupka, a to už navěky. Výrobce bot zesnul 16. srpna 1929.⁴²²

Skuteč se potýkala s nelítostnými časy, ale zdejší lidé si uměli najít také potěšení a pobavit se v rámci pořádání různých akcí. V prosinci se konala místní živnostenská beseda, která tentokrát neměla za úkol naučit tamní výrobce novému umu ani si nekladla za cíl vzbudit diskuzi nad těžkými poměry. Naopak se snažila, aby zdejší lidé zapomněli na úskalí, která jim osud připravil, a příjemně se odreagovali. Krásné téma si zvolili pořadatelé právě pro akci v předvánočním čase, znělo „Poesie v živnostech“ a seznámila účastníky s více i méně známými písněmi, které se vztahovaly k různým živnostem. Přítomní lidé se aktivně zapojili do přednášky a každou píseň nahlas zpívali, snad jen z důvodu toho, že se to po nich vyžadovalo, snad pouze pro své vlastní potěšení a možná také trochu pro připomnění dřívějších vstřícnějších dob, kdy místní živnosti vzkvétaly. Nostalgií provoněná atmosféra příjemně chlácholila a vzbuzovala naděje v lepší budoucnost. Kalendáře již ukazovaly poslední prosincové dny roku 1929 a bylo načase pořídit si nové, s nepopsanými listy značícími jeden velký otazník – bude v novém roce lépe? Bude se skutečským obuvníkům dařit? Odpověď tehdy ještě nikdo neznal a odhadovat si netroufal, až dvě věty místního

LACINA, Vlastislav. *Zlatá léta československého hospodářství 1918-1929*. 1. vyd. Praha : Historický ústav AV ČR, 2000, s. 205.

⁴²¹ Místní organizace žOSS. *Vpřed: Hospodářsko-politický týdeník čsl. živnost.-obchod. strany středostavovské župy pardubické*. 8. 9. 1929, č. 38, s. 4.

⁴²² JETMAR, Václav. *Pamětní kniha Skutče II 1926 – 1937*. Skuteč : 1926 – 1937, s. 44.

učitele a kronikáře, pana Václava Jetmara, která napsal do své práce o dvě léta později, přesně vystihly celý následující vývoj obuvnické výroby ve Skutči: „*Slavné kdysi skutečské obuvnictví je na pokraji zániku. Škodu z toho mají nejen podnikatelé a dělníci, nýbrž i obec, okres, země a stát.*“⁴²³

4.4 Krátký náhled do 30. a 40. let

Ač se předchozí dekáda let mohla zdát ve vývoji obuvnické výroby dosti bouřlivá, byla tato doba ve skutečnosti pouhou předehtou sledu událostí, které teprve následovaly – zejména v letech třicátých i čtyřicátých. 20. léta lze považovat za dobu poměrně dobrou pro skutečské obuvnictví, neboť i přes krizi v menších podnicích a živnostech si své místo na podnikatelském poli uhájila řada zdejších výrobců. Počáteční roky, které byly méně úspěšné, vystřídal období konjunktury, aby ho na to opět pokořil úder další krize. Skuteč se však svého statutu „obuvnického města“ vzdát nehodlala a zdejší výrobci se pokusili ustát i další výboje, které nelítostně šlehalo do jejich řad. Podařilo se alespoň některým obuvníkům uhájit svůj zdroj obživy? Zůstala Skuteč nadále vyhlášeným obuvnickým městem? Abychom poznali odpověď na tyto otázky, je třeba nahlédnout, alespoň krátce, do období, jež započalo rokem 1930 – rokem, kdy udeřila plně ekonomická krize i v Československu.

Skutečtí obuvníci se již několik roků zpátky potýkali s působením Tomáše Baťa, který se svou tovární výrobou obuvi zaznamenal nevídaný úspěch, nabyt značných finančních prostředků a díky své politice vycházející vstříc zákazníkům, expandoval po celé republice i v zahraničí. Až dosud se však s Baťovým tlakem seznamovali skutečtí obuvníci nepřímo, roku 1930 ovšem přišel zlom – Baťova prodejna se objevila i ve Skutči – v samotném srdci obuvnické výroby celého blízkého okolí! Ta zpráva snad mnohé zarmoutila a jiné rozzlobila, kde byla spravedlnost? Proč se jednomu tak dařilo a druzí sotva přežívali?

Svou prodejnu otevřel Baťa s velkou pompou přímo na skutečském náměstí, v hlavním centru městského dění, všem na očích a zákazníkům kdykoliv k dispozici. Prostory mu poskytla Kateřina Kalivodová v domě s číslem popisným 369.⁴²⁴ Jistě se našlo mnoho obuvníků, kteří nové prodejně přáli nepříliš velké zisky, avšak k jejich smůle se novému obchodu velmi dařilo, jak dokládají také slova městského kronikáře: „...*prodejna spojená se*

⁴²³ JETMAR, Václav a kol. *Vysokomýtsko. Vlastivědné čtení o okrese vysokomýtském a skutečském*. 1931, s. 396.

⁴²⁴ JETMAR, Václav a Jan SEDLÁK. *Pamětní kniha pro město Skuteč 1457 – 1937*. Skuteč : 1915 – 1971, s. 65.

*správkárnou obuvi, dosáhla neskutečného peněžního obratu denně.*⁴²⁵ Ano, nejednalo se pouze o prodejnu nově vyrobených továrních bot, ale rovnou i o správkárnou, tedy místo, kam lidé mohli odevzdat své onošené boty a v krátkém čase si je vyzvednout opravené. Tento komfort se mnohým lidem velmi zamlouval, a proto si nově otevřená pobočka nemohla stěžovat na nedostatek klientely. Také okolní vesnice a městečka nenechal Baťa bez povšimnutí a i v nich zřídil své prodejny, jednalo se o Proseč, Krounu, Nové Hrady i Luži – tedy všechny větší obce v nejbližším okolí Skutče.

Místní obuvníci zaznamenali značný úbytek pohledávek obuvi, neboť nedokázali konkurovat Baťovi, který ve Zlíně vyráběl čím dál větší množství párů denně a s velkým objemem výroby si tak mohl dovolit nižší ceny svých výrobků – těmi jistě dělal radost zákazníkům, ale ostatní kolegové z oboru notně zaplakali. Baťa svou obuv nejen prodával za nízké částky, ale také zásadně za hotové, nemusel tak brát ohledy na peníze vázané v pohledávkách, které ještě nebyly uhrazeny. Ostatní obuvníci tradičně prodávali svou výrobu na dluhy, šťastní, že jejich práci někdo kupuje, avšak peníze, které nutně potřebovali pro další plynulou výrobu, bohužel v ruce neměli. Situace vyvrcholila tím nejhorším možným způsobem – mnoho obuvníků, továrníků i ručních výrobců, bylo donuceno ukončit svou výrobu! Mezi těmi, kdo se stali insolventními, byli Bohuslav Habal, Josef Kusý, Josef Kunc, Josef Melezinek a další. Někteří podnikatelé však svoji existenci prozatím uhájili, i když je to stálo značné vypětí sil i spoustu finančních prostředků – jednalo se o Karla Kusého, Františka Hošpese či firmu Chour a spol.

Dle pamětní knihy města Skuteč zastavily všechny továrny na obuv svou výrobu ke konci roku 1930, ulice města zachvátili pobouření dělníci, kteří přišli o své zaměstnání, tedy zdroj příjmů nutných k přežití.

⁴²⁵ tamtéž

Tabulka číslo 4: Počet nezaměstnaných ve Skutči k vybraným rokům⁴²⁶

Rok	Nezaměstnaných osob
1929	173
1930	369
1931	420
1932	449
1933	552
1934	589
1935	612
1936	470
1937	293
1938 (do 20. listopadu)	120

Obuvnictvu nezbyvalo nic jiného než začít jednat, a tak se 8. února 1931 uskutečnila schůze obuvnictva českomoravské vysočiny a východních Čech ve Skutči, aby jednala v zájmu zachování existence svého oboru, celé akce se zúčastnilo nevídaně velké množství lidí – 1200 osob, a to i přesto, že řádilo právě zimní počasí a Skuteč čelila velkým přívalům sněhu! Mezi dotyčnými nechyběli zástupci měst, odborových organizací a politických stran – přítomni byli delegáti z Pardubic, Chrudimě, Německého Brodu, Holic, Litomyšle, Vysokého Mýta, Ústí nad Orlicí, Hlinska, Hrochova Týnce, Dašic, Sezemic, Luže i dalších okolních obcí.⁴²⁷ Dotyční se po úvodním slovu, které přednesl skutečský obuvník Karel Kusý, domlouvali na postupu, jak dále jednat ve prospěch obuvnické výroby. Hodinovou řeč vedl oblíbený skutečský továrník Jaroslav Jehlička, promlouval o světové hospodářské krizi a samozřejmě o krizi obuvnického průmyslu, kdy neváhal argumentovat a podpírat svá tvrzení také čísly, která dosvědčila, jak katastrofální situace panovala. Upozornil na to, že před válkou se ve Skutči vyrábělo na milion párů obuvi a zaměstnávalo se až 2500 dělníků, kdežto v roce 1929 se zhotovilo pouhých 220.000 párů, jejichž prodejní cena činila

⁴²⁶ JETMAR, Václav. *Pamětní kniha Skutče II 1926 – 1937*. Skuteč : 1926 – 1937, s. 59.

⁴²⁷ tamtéž, s. 69.

22 milionů korun.⁴²⁸ Jako východisko z krize viděl lepší podporu, a to zejména malých a středních živností, na které neměli politici zapomínat. Jeden z hlavních požadavků výrobců bot se týkal ustanovení nového zákona omezujícího zřizování filiálek a zrušení továrních správkáren. Výsledek z jednání byl zaslán vládě, obuvníci doufali, že jim bude věnována větší pozornost a stát se také trochu zasadí při pomoci jim samotným, neboť jak často zdůrazňovali, byli pro stát důležitým zdrojem financí vybraných prostřednictvím daní a už jenom proto, by měla mít vláda zájem obuvnický stav zachránit.

Ještě toho roku, konkrétně 21. října 1931, se ve Skutči opět sešlo živnostnictvo a obchodnictvo, zájem ze strany účastníků byl taktéž veliký. Také při této schůzi se řešila hospodářská situace státu i požadavky výrobních a obchodních vrstev. Referent promluvil o vyhrocené situaci průmyslu na Českomoravské vysočině – mimo výrobu koberců, ručního vyšívání, hovořil o výrobě obuvi. Následně se mezi účastníky vzedmula mohutná diskuze, do níž se věcně zapojil továrník obuvi Jaroslav Jehlička, ale i ředitel pokračovacích škol pan Chroust a další.⁴²⁹

Protestní akce ve Skutči však nebyly jedinými schůzemi, které bojovaly o lepší pozici zhotovitelů bot. Podobné sjezdy se konaly i v hlavním městě Praha, dále v České Třebové, Hlinsku, Budějovicích i Vlašimi, kdy byl program jednání shodný s tím skutečským: „...bylo zoufale voláno po nápravě strádajících desítek tisíců jak mistrů tak i dělníků, výrobců obuvi, kteří jediné spatřují bídu jejich v souvislosti systému zlínského velmože, jehož mašinerie chrlí denně statisíce párů, zaplavuje jimi celou republiku se svými tisíci dvě stě filiálkami, ještě ani to mu nestačí, má ve svém programu zřídit ještě dalších 800 filiálek, dusit i toho posledního výrobce v každém zapadlém koutě republiky, beztak již zmírajícího chudáka se svou rodinou.“⁴³⁰ Slova plná emocí, touha dostat spravedlnosti a uhájit své podnikání – to vše bylo hnací silou obuvníků po celá následující léta, léta boje o možnost dělat to, co dobře uměli, co znali, k čemu byli vedeni již svými školami a mnohdy i rodiči, kteří je naučili lásce ke kůži, z níž díky šikovným rukám mohla vzniknout bota – jejich dílo, kterému věnovali tolik času a potu ve tváři v touze vyhovět svému zákazníkovi. Vždyť tomu krásnému pocitu, spatřit své umění na nohách lidí, když procházejí ulicemi a náměstími – ať už od deště se lesknoucích či v slunečních paprscích se nořících, tomu se nevyrovnalo nic na světě!

⁴²⁸ Protestní schůze obuvnictva českomoravské vysočiny a vých.Čech ve Skutči. *Východ: List Československé národní demokracie pro východní Čechy*. 14. 2. 1931, č. 7, s. 1 – 2.

⁴²⁹ Schůze národně demokratického živnostnictva a obchodnictva ve Skutči. *Východ: List Československé národní demokracie pro východní Čechy*. 13. 11. 1931, č. 45, str. 2

⁴³⁰ Krise a nezaměstnanost obuvnictva!. *Český obuvník*. 10. 3. 1931, č. 5, s. 1.

Skutečský boj obuvníků za svá práva pokračoval i v následujících letech. Je nutné zmínit také navázání úzké spolupráce skutečských výrobců bot se žďáreckými. I ti se nacházeli ve svízelné situaci stejně jako zbytek obuvnictva v republice a snažili se jednat. Řídili se heslem „*V jednotě je síla!*“, proto nepřekvapuje, že se oba obuvnické tábory vzájemně semknuly, podporovaly a pokoušely se zamezit riziku, jež bylo spojené se zakázkami na výrobu vojenských bot. Baťa nesměl tyto státní zakázky v žádném případě získat, v první řadě měly posloužit a pomoci krizí postiženému obuvnickému stavu. Žďárecký pamětník František Mokry ve svém textu vzpomíná, že se k jednání ve Žďáře k roku 1932 dostavili zástupci skutečských firem Josef Kusý, Karel Kusý, Kohout, Unitas a další, které již bohužel zapomněl.⁴³¹

K roku 1932 se také odehrála vážná tragédie, která otřásla nejen obuvnickým světem – 12. července tragicky zahynul Tomáš Baťa, a to v důsledku havárie letadla Junker, které ho mělo dopravit do Švýcarska za pracovními povinnostmi.⁴³² Brzy vyvstala otázka, kdo se ujme Baťova dědictví a jak bude firma dál pokračovat? O svůj osud se báli zejména dělníci, avšak firma byla v nejlepší formě, prosperovala a nebylo jediného důvodu, proč by měla svou výrobu ukončit. Vedení se ujali Baťovi příbuzní, bratr Antonín a syn Tomáš. Pro obuvnictvo tak smrt velkopodnikatele nepředstavovala ulehčení jejich těžké situace, pouze již ve vedení firmy nestál její původní zakladatel.

Následující roky byly ve znamení schůzí. K roku 1933 stát zadal velmi malé dodávky vojenské obuvi, tedy zdejšímu obuvnictví příliš nepomohl ve stále trvající těžké situaci. Již v září následujícího roku se skutečští obuvníci shromáždili v místní Sokolovně, kde vedli rozpravu nad Baťovým systémem správkáren, které značně snížily možnost přivýdělku ostatních obuvníků. Nejen, že boty, které nevyrobila firma Baťa, byly méně žádané, ale ani s opravováním obuvi to nebylo jako v dřívějších dobách. Mnoho lidí dalo přednost možnosti nechat si prochozené boty spravit přímo u výrobce, který jejich pár zhotovil. Navíc Baťa byl vždy zárukou nízké ceny, a to sehrálo velmi důležitou roli jak při nákupu bot, tak při jejich správkách. Doba byla těžká a běžní lidé neměli peněz nazbyt, zvláště když ve Skutči řádila vysoká nezaměstnanost, proto volili co nejlacinější způsob, jak si boty pořídit či opravit.

Další schůze, uskutečněná 29. listopadu 1935, se zase zabývala problémem mezi zdejšími továrníky a jejich dělníky. Dělníci projevovali nespokojenost se svými platy, a proto žádali

⁴³¹ MOKRÝ, František. *Ševci a boty ve Žďáře*. Ve Žďáře nad Sázavou : Knihovna Matěje Josefa Sychry, 2012, s. 113.

⁴³² CEKOTA, Antonín. *Geniální podnikatel Tomáš Baťa*. [Toronto] : Sixty-Eight Publishers, 1981, s. 364-371.

o jejich navýšení v souvislosti s výrobou vojenské obuvi.⁴³³ Díky těmto státním zakázkám, kdy měli obuvníci zhotovit množství obuvi určené československým vojákům, výroba obuvi na Skutečsku v druhé polovině třicátých let opět trochu oživila, ovšem už nedosahovala takového rozpětí, jako tomu bylo v předchozím desetiletí.

Zvýšený počet státních dodávek vojenské obuvi nenápadně poukazoval na napjatou politickou atmosféru mezi evropskými státy, která vyvrcholila rokem 1939 - počátkem 2. světové války a zřízením Protektorátu Čechy a Morava pod správou nacistického Německa. Také Skuteč změnu dosavadního režimu brzy pocítila, např. ihned po vyhlášení Protektorátu zdejší obchody zely prázdnotou, neboť všechno zboží bylo skoupeno německými vojáky, kteří zde nakupovali velmi lacino. Již v prosinci téhož roku byl zřízen lístkový přidělový systém, veškeré zboží – ať už potraviny, textilie a další, bylo přidělováno v omezeném množství na osobu. Přídělovým lístkům, díky kterým bylo možné pořídit si nový oděv či obuv se říkalo šatenky.⁴³⁴ Ve Skutči ještě těsně před zavedením lístkového systému došlo k rychlému skupování dostupného zboží, na odbyt šly zejména oděvy a obuv, u kterých se dalo předpokládat, že se stanou nedostatkovým a velmi drahým zbožím. Obchody s oděvy a obuví musely v dalších dnech zůstat zavřeny, neboť byly zcela vyprodány a nemohly případným klientům téměř nic nabídnout. Jak lidé správně předvíдали, nakoupit si obuv a šatstvo ještě před zavedením přidělového hospodářství, bylo chytrým tahem, již v následujících měsících začala obuv i textilie prudce zdražovat.⁴³⁵ Kůže, tedy nejkvalitnější a nejvhodnější materiál pro výrobu bot, se stala nedostatkovou surovinou, proto dobré, kožené boty, pořízené během kritických let 1939 – 1945, měl z běžných občanů opravdu jen málokdo. Změnily se také požadavky na obuv, nepřihlíželo se tolik na vzhled či pohodlí jako tomu bylo v předchozích letech, prim hrála zejména trvanlivost a nebylo divu – na pořizování nových a nových párů zkrátka lidé neměli dostatek lístků. O obuv se začalo mnohem více pečovat a každý se snažil, aby si své boty zbytečně nepoškodil, neboť by to znamenalo další výdaje vynaložené na opravu bot, v horším případě nákup zcela nového páru. I správký bot stály nemalý peníz, což dokládají i zajímavé údaje týkající se cen oprav bot, které byly zapsány ve skutečské pamětní knize.

⁴³³ JETMAR, Václav. *Pamětní kniha Skutče II 1926 – 1937*. Skuteč : 1926 – 1937, s. 118.

⁴³⁴ BURIANOVÁ, Miroslava. *Móda v ulicích protektorátu*. 1. vyd. Praha : Národní muzeum, 2013, s. 27.

⁴³⁵ SEDLÁK, Jan. *Kronika Skuteč, zachycující období 1457 – 1946*. Skuteč : 1941 (?) – 1980, s. 74 - 76.

Tabulka č. 5: Ceník nejvyšších cen oprav obuvi ve Skutči (platný od 19. 3. 1940)⁴³⁶

Druh opravy	Cena dříve (Kč)	Cena od 1940 (K)
Podrážky pánské	12 - 14	27 - 30
Podrážky dámské	10 - 11	17 - 23
Podrážky dětské	x	12 – 13,50
Podpatky pánské	x	9
Podpatky dámské	x	6
Podpatky dětské	x	4,50

Jelikož bylo potřeba vyrábět boty daleko levněji než-li dříve a nebylo možné k zhotovení používat kůže, museli se obuvníci přeorientovat na výrobu bot z náhradních, dosud opomíjených materiálů. Jednou z nejdůležitějších surovin pro výrobu bot se stalo dřevo – dřeváčky zprvu nebyly přijímány mezi lidmi příliš s důvěrou, avšak brzy jim přišli na chuť. Se svými dřeváky, tedy obuví na dřevěné podešvi, se za válečných let vyšvihla nahoru opět firma Baťa, která zaznamenala velmi dobrou prodejnost bot ze dřeva.⁴³⁷ Výhodné také bylo to, že až do roku 1942 nebyly potřeba k nákupu takovýchto bot lístky, poté se mohly volně prodávat už jen boty s cenou do 50 korun. Kdo neměl lístky a poukazy přidělené od obecního nebo okresního úřadu, nemohl si koupit vůbec nic.

Situace se zlepšila až s posledním rokem války – s rokem 1945. Lidé cítili blížící se konec dlouho trvajícího ozbrojeného konfliktu a snažili se zbavovat německých marek, které zdejší obchodníci přijímali jen velmi neradi. Také v továrnách panovalo napětí, dělníci dokonce dostali dva týdny dovolené, svou úlohu na tom ale jistě sehrály neustálé výpadky elektřiny, které znemožňovaly plynulou výrobu. V květnu téhož roku se do Skutče dostala i ruská polní policie, která se ve městě také načas usadila. Rusové disponovali dostatkem peněz a neváhali své finance ve velkém utrácet – kromě textilu nakupovali hlavně kůži na boty.

Zdálo se, že se s koncem druhé světové války vrátí poměry do starých kolejí a obuvnické firmy na Skutečsku budou moci opět zahájit svou činnost, aniž by je omezoval nedostatek elektrické energie či materiálu. S rokem 1948 však došlo k zestátnění podniků, skutečské firmy tak připadly do područí státu a jejich majitelé byli nuceni vykonávat jiná zaměstnání.⁴³⁸

⁴³⁶ tamtéž, s. 98.

⁴³⁷ BURIANOVÁ, Miroslava. *Móda v ulicích protektorátu*. 1. vyd. Praha : Národní muzeum, 2013, s. 61.

⁴³⁸ VORÁČEK, Emil. *Dějiny Skutče*. Skuteč [i.e. Pardubice] : Radek Drahný, 2011, s. 209.

Můžeme se jen domnívat, jaká byla reakce skutečských podnikatelů, dá se však předpokládat, že se svých továren vzdávali jen neradi – vždyť až dosud majitelé firem bojovali, a to i v některých případech mnoho let, za své postavení, za prosperitu svého podniku, za svou práci, kterou milovali. Jen oni se dokázali přebrodit skrze těžká válečná léta, nepodvolili se řadě problémů, které museli zdolávat ve snaze uhájit svou výrobu obuvi, snažili se spojit i s jinými kolegy. Po celé roky soupeřili o zákazníky s ostatními továrnami – zejména s firmou Baťa, která přivedla mnoho obuvníků až k samotnému krachu, dále bojovali s drahotou, s nedostatkem materiálu na výrobu obuvi, s nepřízní počasí, ale i špatnou ekonomickou situací země a její nestabilitou. Znárodnění se nevyhnulo ani drobným živnostníkům – o rok později byl zaveden dvojitý trh – vázaný-lístkový a volný, kde se ovšem zboží pořizovalo za mnohem vyšší ceny. S živnostnictvem se na volném trhu nepočítalo, i oni byli zlikvidováni a nahrazeni družstevními a národními podniky.⁴³⁹

Rok 1948 ukončil dlouhou etapu skutečné obuvnické výroby. Místní majitelé firem se vzdali svých společností, za všechny můžeme jmenovat např. Josefa Kusého, Karla Kusého, Josefa Novotného, Josefa Třísku, Jaroslava Jehličku a jeho firmu Tatra, Čeňka Choura. Továrna Josefa Kusého⁴⁴⁰, která byla ve Skutči již od roku 1906 a věnovala se výrobě dámské a galanterní obuvi, byla zestátněna 27. června 1948, firma Karel Kusý⁴⁴¹, zaměřená na výrobu ručně pracované obuvi, byla připojena 1. září 1948. Relativně nová skutečná výroba obuvi patřící Josefu Novotnému prošla procesem znárodnění ke dni 1. ledna 1948.⁴⁴² Ani Josefu Třískovi se nevyhnulo vyvlastnění i přesto, že svou firmu spravoval ve Skutči již od dvacátých let 20. století a k roku 1947 dala firma práci bezmála 70 lidem, pod národní správu továrna připadla 1. května 1948.⁴⁴³ Stejný osud potkal také Čeňka Choura⁴⁴⁴ i Jaroslava Jehličku⁴⁴⁵, který vlastnil továrnu s názvem „Tatra“ založenou roku 1919. Znárodnění se nevyhnulo ani menším výrobcům obuvi, ti o své živnosti přišli o rok později. Všechny výše zmíněné firmy byly začleněny nejprve do národního podniku Baťa, později nazvaného SVIT, Gottwaldov, poté připojeny k nově vzniklému podniku Botana. Firma Botana vdechla skutečnému obuvnictví zcela odlišnou podobu a od druhé poloviny 20. století začala psát nové dějiny skutečné výroby bot, bot natolik odlišných od prvorepublikové elegantní noblesy a přesto tak unikátních, že si je mnozí z nás vybavují dodnes. Ano, mluvíme nyní o sportovní

⁴³⁹ ČAPKA, František a LUNEROVÁ, Jitka. 1948: *Vítězný únor: cesta k převratu*. 1. vyd. Brno: CPress, 2012, s. 128.

⁴⁴⁰ SOA Zámorsk. *Josef Kusý, továrna na obuv*, Skuteč, 1929-1949.

⁴⁴¹ SOA Zámorsk. *Karel Kusý a syn, továrna na obuv*, Skuteč, 1939-1949.

⁴⁴² SOA Zámorsk. *Novotný Josef, továrna na obuv*, Skuteč, 1941-1948.

⁴⁴³ SOA Zámorsk. *Josef Tříška, továrna na obuv*, Skuteč, 1944-1949.

⁴⁴⁴ SOA Zámorsk. *Čeňka Chour a spol., továrna na obuv*, Skuteč, 1946-1950.

⁴⁴⁵ SOA Zámorsk. *Jehlička Jaroslav, továrna na obuv Tatra*, Skuteč, 1945-1949.

obuvi, zejména o legendárních „botaskách“, to už je ale zcela jiná kapitola a fenomén, který by si jistě zasloužil dostat prostor v samostatné studii – a třeba se jednoho dne i dočkáme.

5. Závěr

Výroba bot, tak krásná a zajímavá činnost, které se kdysi věnovalo tolik našich předků, je v dnešním světě opomíjeným odvětvím, jehož minulost je v podvědomí lidí spjata především se jménem zlínského podnikatele Tomáše Bati. To on proslavil československé obuvnictví i v zahraničí, úspěšně expandoval po celém světě a stal se fenoménem, vždyť i boty pod jeho jménem můžeme zakoupit v dnešních dnech v síti prodejen nesoucí stále název Baťa. Ta čtyři písmena v nás budí pocit tradičnosti, poctivé české práce, kvality ač botky, na které v nabídce obchodu koukáme, ani zdaleka nepřipomínají původní proslulé plátěnky. Baťa ale nebyl jediným výrobcem, na kterého bychom měli být pyšní. V době, kdy založil a budoval svou úspěšnou firmu, vyrábělo boty také obrovské množství firem i jednotlivců, kteří svou práci jistě milovali a obětovali jí vše, co měli, avšak neprosadili se natolik, aby se nám i v dnešních dnech mohli připomínat alespoň skrze jméno na vývěsní ceduli obchodu. Tito drobnější výrobci bot po celou první polovinu dvacátého století sváděli boj o svou existenci, neboť byli v pozici slabšího, rozhodně ne však smířeného se svým zánikem. Nerezignovali na to, co uměli nejlépe, nechtěli se vzdát svého zaměstnání, toužili po tom, aby se nadále mohli zdokonalovat a podílet na procesu výroby bot a ukázat alespoň blízkému okolí svůj um. Peníze, které jim výroba bot přinášela, nebyly mnohdy jejich hlavní motivací, to, co těšilo srdce každého skutečného obuvníka, byl pocit dobře odvedené práce při pohledu na své dílo, dílo, jež s pýchou vystavil ve výloze obchodu a bedlivě vyčkával, jak si obstojí u zákaznictva. Pokud boty zvítězily v tvrdé konkurenci, mohly konečně začít sloužit účelu, pro něž byly stvořeny – v první řadě ochránily nohy svého nositele, v druhé řadě dopomohly k dotvoření osobnosti člověka. Že by obuv měla až takovou váhu, aby mohla vypovídat o osobě svého nositele? Ale jistěže měla, bota poukazovala nejen na zámožnost majitele, ale i na jeho vkus, estetické cítění a také na to, zda se orientuje v módních trendech a ví, co se nosí. Boty taktéž vypovídaly o poslání a plánované činnosti, kterou se chystal nositel vykonávat – chtěl-li pohodlně odpočívat ve svém domově, pak si nazul měkké a teplé bačkory, chystal-li se na vycházku, zvolil pohodlnou vycházkovou obuv, měl-li v plánu namáhat své tělo sportem, obul boty sportovní, rozhodl-li se bavit, dal přednost společenské obuvi – salonní či přímo slavnostní večerní.

Boty prošly dlouhým vývojem, prodělaly řadu změn – a to ve výrobním postupu i v proměně tvarů, barev a použitých materiálů. V nejstarších dobách hrála svou roli především funkčnost a trvanlivost obuvi, postupně však začalo záležet také na jejím vzhledu. Zpočátku si obuv lahodící oku mohli dopřát jen ti zámožnější, kteří nemuseli brát velké

ohledy na užitnou hodnotu. Pro ty chudší se boty vyráběly pouze v tom nejobyčejnějším provedení, bez zbytečných příkras, které by akorát zvyšovaly konečnou cenu. Boty byly po dlouhá léta velmi drahou záležitostí a muselo se dobře rozmyslet, zda investovat do vzniku nového páru, či se ještě ten obnošený, starý dát pokusit opravit k ševci. S nástupem průmyslové revoluce a s ní spjaté industrializace se počala výroba zjednodušovat a zrychlovat také ve spotřebním průmyslu, kam patřilo rovněž obuvnictví. Obuv se začala vyrábět ve větších objemech a následkem tohoto procesu zlevnila a stala se lépe dostupnou širším vrstvám obyvatel. Zatímco dříve si ti chudší mohli dovolit pouze jeden pár, pak od 19. století jich vlastnili i několik a ve století dvacátém se vícero bot v botníku stalo běžným jevem, ba dokonce žádoucím a nutným! Společenská etiketa se přísně dodržovala, předepisovala nejen způsobné chování, ale rovněž i vhodné oblečení k různým příležitostem, kdy neopomněla apelovat ani na patřičné obutí. Výběr bot se tedy neřídil pouze vkusem člověka, ale i uvážením nad tím, zda je daná obuv patřičná pro plánované využití. Významnou roli ovšem začala sehrávat také móda, jedněmi opovrhovaná, druhými vynášená, avšak neustále sílící. Tlak na přizpůsobení se módním trendům, pocítili především obuvníci, kteří se snažili vyjít co nejvíce vstříc požadavkům svých zákazníků, neboť jak již bylo mnohokrát naznačeno – o zákazníka šlo především. Již nestačilo umět vyrobit obyčejnou, ač kvalitní botu, lidé chtěli víc. Bota musela zaujmout na první pohled, její líbivost hrála velkou roli v prodejnosti. Módní trendy se s 20. stoletím měnily čím dál rychleji a již ve dvacátých letech přicházely s každou novou sezónou další a další inovativní prvky, které odlišovaly boty dle nejaktuálnější módy od starších modelů. Právě toto desetiletí lze považovat za velmi přínosné v oblasti dalšího vývoje obuvi v pozdějších letech, neboť přivedlo k životu mnoho nových nápadů i postupů ve výrobě bot. Obuvníci se museli podřít diktátu módy a bedlivě ji sledovat, aby dokázali vyhovět potencionálním zájemcům a prokázali, že se mají touhu dál ve svém zaměstnání vzdělávat a zlepšovat. Ten, kdo zaspal dobu a nabízel obuv zastaralou, se nemohl dlouhodobě udržet v přízni svých klientů, a tím pádem ani nedokázal vzdorovat konkurenci svých kolegů – obzvláště v moderním městském prostředí. Zdravá soutěživost výrobců obuvi byla skutečně na místě, neboť jich bylo na dané poměry mnoho a schopnost prosadit se na trhu tak byla důležitým umem a krokem v zachování vlastní existence. Kdo se nedokázal tlaku okolí vypořádat, musel svou práci opustit a hledat způsob obživy ve výkonu jiné činnosti.

Situaci obuvníků komplikovalo nejen velké množství továren a samostatných výrobců, kteří si vzájemně konkurovali, ale také poměry v zemi. Zhotovitelé bot se na počátku 20. let minulého století museli potýkat s rozháraným hospodářstvím, jež v těsně poválečné době nastupovalo teprve do procesu postupné stabilizace. Negativně se projevila snížená

koupěschopnost obyvatelstva u některých výrobců, zvýšení cen kůže, ale i zatížení obuvníků vyššími daněmi. Když se ekonomická situace v zemi konsolidovala, zaznamenala řada podniků i někteří výrobci obrát k lepšímu vlivem přicházející konjunktury. Problémy s velkou konkurencí však přetrvávaly, v průběhu let dokonce značně sílily spolu s růstem podnikatele Tomáše Bati, který vdechl své firmě nový život pomocí zavádění plánovaného hospodaření a systému samosprávných dílen, čímž své zaměstnance aktivně zapojil do fungování firmy tak, aby se podíleli na tvorbě zisku a kvalitního zboží, za nějž nesli také odpovědnost.

Vliv všech výše zmíněných faktorů, které vystoupily do popředí právě ve dvacátých letech – tedy poválečná konsolidace, daňové zatížení, růst cen kůží, snížená kupní síla obyvatel a omezení vývozu obuvi do zahraničí, značná konkurence v obuvnickém průmyslu, monopolní chování firmy Baťa, přicházející a nepřetržitě se střídající módní trendy, jež vyžadovaly neustálé rozšiřování znalostí a znemožňovaly vyrábět obuv ve větším množství do zásoby, se projevily v každém větším i menším městě, v každé obci, kde se nacházel alespoň jeden obuvník. Také východočeské městečko Skuteč zanechalo svůj odkaz v dějinách obuvnictví, neboť již od 16. století zde prokazatelně působili ševci, svědomitě vykonávající své řemeslo. Ani v následujících stoletích skutečská obuvnická tvorba nevyhasla, naopak expandovala a stala se věhlasnou v celém svém okolí. Zdejší obuvníci šili boty nejen pro civilní obyvatelstvo, ale také plnili státní zakázky na vojenskou obuv, mnozí z výrobců se dokonce na takovou obuv výhradně specializovali. Ač dříve ve Skutči působili rukodělní výrobci bot, pracující sami nebo s několika tovaryši a učni, v 19. století se zde zabydleli též továrníci, kteří po prvních zaznamenaných úspěších počali budovat své podniky a obuvnictví na Skutečsku vdechli nový rozměr. Původní zdejší mistři obuvnického řemesla se inspirovali vzniklými firmami a snažili se jim vyrovnat, dokonce i někteří z nich později založili vlastní podniky. Za nejúspěšnější období skutečského průmyslu lze považovat právě dvacátá léta 20. století, tedy dobu, která byla ve svých prvních měsících poznamenána poválečnou neklidnou situací a postupnou cestou za stabilizací. I skutečtější obuvníci museli řešit drahotu kůží, nízkou poptávku po obuvi, omezená odbytíště. Pro Skuteč byl obuvnický průmysl velmi důležitý, jelikož zdejší podmínky neumožňovaly, mimo dolování kamene v blízkých žulových lomech, jiný způsob obživy. Půda se zde vyznačovala svou neúrodností, terén byl kamenitý a kopcovitý, problémy vždy činilo zásobování vodou a také častý silný vítr. Kromě lomů tak obuvnické dílny a továrny poskytovaly možnost výdělků mnoha desítkám, v některých letech i stovkám, zaměstnanců. Pokud se zdejší firmy a živnostníci museli potýkat s nepříznivými podmínkami, které sužovaly jejich způsob obživy, byli v ohrožení také jejich dělníci. Samozřejmě se místní obuvnictví snažilo všemožně zajistit svou prosperitu a uchovat své

jmění a existenci, ne vždy se to však podařilo. Skuteč zažila také několik otřesů, jedním z největších problémů se stala konkurence větších firem – zejména Bati. Zpočátku se se zlínským podnikatelem setkávali jen nepřímo, v pozdějších letech však udeřil také v nejbližším okolí Skutče. Zřízením své filiálky v centru městečka i menších poboček v okolních obcích, zasadil skutečským výrobcům citelnou ránu. Nezbyvalo nic jiného než se vzdát nebo se pokusit ubránit. Obuvnictvo tak během 20. a později i 30. let pořádalo sjezdy výrobců bot, kde se snažilo řešit nastalé problémy – ač byl Baťa téměř vždy hlavním tématem, nebyly opomíjeny také ostatní faktory, způsobující kritickou situaci v obuvnickém stavu. Nejvíce trpělo především živnostnictvo - drobnější výrobci zhotovující své výrobky na zakázku, pro které hrál důležitou roli každý zákazník. Zejména oni pocítili odliv byť jen jediného svého klienta, někteří se dokonce museli vzdát výroby bot a zaměřit se pouze na správký, které se tak staly jejich jediným zdrojem obživy. Vlivem revolty vůči Baťovi, kdy odmítali spravovat obuv jeho značky, se však připravili i o tento poslední zdroj příjmů, jelikož Baťa začal budovat v síti svých obchodů taktéž vlastní správkárny, které dokonce vycházely lidem natolik vstříc, že poškozené boty od nich osobně vybírali Baťovi zaměstnanci a opravené je potom zase rozváželi.

Ani skutečtější obuvníci však nezavírali oči před problémy. Nejen, že se účastnili sjezdů a sami je pořádali, snažili se také hledat chyby sami u sebe a po vzoru Baťova podnikání poskytovali svým zákazníkům lepší podmínky nákupu i líbivou obuv. Zohledněno bylo samozřejmě působení módy, proklientský přístup, zadávání inzerce pro větší zviditelnění, vytvoření příjemného prostředí v obchodech i dílnách, lepší organizace výroby a mnoho dalšího. Také zdejší výrobci odebírali odborný obuvnický tisk, kde se mohli nechat inspirovat nejen v nových vzorech bot, našli zde totiž také tipy, jak co nejefektivněji podnikat, aby nedošlo ke krachu a samozřejmě si udržovali přehled o dění v obuvnickém světě, neboť tisk byl jedním z tehdejších nejdůležitějších médií, jež poskytovala aktuální informace nejen z republiky, ale i ze světa.

Přes veškerou snahu však nebylo zabráněno postupnému úpadku obuvnické výroby ve Skutči, která se výrazněji projevila v nadcházejících desetiletích 20. století. Napětí rostlo již během 30. let a vyeskalovalo zřízením Protektorátu Čechy a Morava a následným vypuknutím další světové války, která, jak už to bývá, nepřinesla zúčastněným zemím nic dobrého. Pokud některý průmysl expandoval, pak se jednalo o zbrojní výrobu, do které plynulo také velké množství státních peněz. Obuvnictví se v této době potýkalo s akutním nedostatkem základního materiálu – kůže, pravá kožená bota měla na trhu obrovskou cenu a stala se nedostatkovým zbožím. Navíc pořízení bot se vázalo na lístkový systém, a proto

kdo měl nakoupeny boty z předešlých, ještě mírových let, těšil se velké radosti, neboť svůj omezený počet přidělových lístků ušetřil a mohl si pořídit jiné potřebné věci. I skutečská výroba se potýkala s těžkou situací, podniky během války mnohdy vůbec nepracovaly vlivem častých výpadků elektrické energie a také nedostatkem materiálu. Na řadu přicházelo nutné propouštění dělníků, kteří museli své pracovní uplatnění hledat jinde.

Po válce se vlivem euforie z nově nabyté svobody zformovaly nové naděje a víra v oživení zdejší výroby bot a v opětovné navázání na předchozí slavná léta skutečského obuvnictví. Nadšení však brzy opadlo a k roku 1948 došlo k zestátnění zdejších větších firem, roku 1949 poté těch menších a drobnějších živnostníků. Je smutnou ironií osudu, že ani po těžkých válečných letech, které někteří skutečtější obuvníci statečně ustáli, nedostali možnost k tomu, aby se zasadili o další rozkvět svých podniků. Nový režim je připravil o jejich životní jmění, o odkaz, který po sobě chtěli zanechat svým potomkům, aby se i oni mohli podílet na dalším rozvoji Skutče, jakožto vyhlášeného obuvnického města v širokém okolí. Obuvnictví už zde nikdy nebylo jako dřív, tatam byly obchody a továrničky honosící se jménem svých majitelů, pryč byla stará poctivá obuvnická práce a elegance. Novou tvář města začala utvářet firma Botana, která v 60. letech přešla na výrobu sportovní obuvi, to už je ale zcela jiná kapitola skutečského obouvání a obuvnických dějin celkově.

Poutavý vývoj výroby obuvi by jistě neměl stát ve stínu, jako tomu bylo dosud. Ve většině našich měst a obcí se vyskytovali obuvníci, byli to právě oni, kdo obouvali naše předky, působili radost svým dílem, jež chránilo to nejdůležitější – zdraví člověka, ba dokonce i v případě ortopedické obuvi mohla botka léčit mnohé neduhy! Mimo své základní poslání obuv těšila i po stránce vzhledové, stala se módní záležitostí a díky tomu byla zproštěna svého fádniho vzhledu – obuvníkům se otevřely možnosti, mohli tvořit obuv v zajímavých tvarech, barevných kombinacích i z různých materiálů. Řada dobových modelů se nám také dochovala a stala se tak významnou ukázkou umění a dobového vkusu tehdejšího lidu. I Skuteč si je vědoma své pověstné minulosti, a proto ve sbírkách zdejšího městského muzea můžeme vidět na vlastní oči dílo lidí, kteří před několika desítkami let bojovali za právo boty tvořit. Místní stálá expozice nabízí k vidění skutečný plod obuvnické práce, dílo, o kterémž pojednávají řádky této práce a poskytuje tak další úhel pohledu nejen na skutečskou výrobu bot.

Práce zasvěcená obuvnické minulosti sice těmito posledními řádky končí, její poslání snad ale v našem vědomí přetrvá i v dalších časech. Až budeme ráno opět obouvat své oblíbené botky, vzpomeňme na ta dávná i nedávná léta, kdy obuvníci sváděli boj o své místo na trhu a s kapkami potu na čele zhotovovali boty různých tvarů, které pomohly zformovat obuv do současné podoby – tak jak ji známe dnes.

6. Resumé

Bakalářská práce s názvem *Obuvnictví, vývoj trendů ve výrobě obuvi a skutečný obuvnický průmysl v první polovině 20. století* přibližuje vývoj výroby bot v minulém století s detailnějším zaměřením na dvacátá léta. Text je postaven na základě analýzy primárních pramenů, zejména dobového tisku – regionálních novin, módních časopisů a především odborných obuvnických listů. Všechny tyto prameny poskytly důležité informace o průběhu a vývinu obuvnického průmyslu ve sledovaném období a jsou tak jedinečným důkazem vypovídajícím o působení samotných obuvníků i obuvních továren ve vymezeném období.

Práce je rozdělena do třech hlavních, oddělených částí, do každé z nich spadají další podkapitoly. První pasáž přibližuje hlubší historii obuvi, která se začala psát již v dávném pravěku, neboť i primitivní člověk zjistil, že obuv zaručí jeho nohám pohodlí a ochranu před zraněním chodidla. Druhá část celého díla představuje obuv, a to nejen po stránce samotného výrobního procesu, opomenuto totiž není ani působení obuvníka, který mimo schopnost vyrobit pár bot, musel ovládat také umění přivábit zákazníka a motivovat ho k nákupu. Podrobně jsou vylíčeny také módní trendy, jež se začaly výrazněji měnit s počátkem 20. století a již ve dvacátých letech silně zasahovaly do podoby obuvi. To zda vyrobený pár dokázal obstát u zákaznictva, tedy ovlivňovala nejen kvalita, materiál, cena, ale také nastolená módní linie. O módě se často hovořilo též ve spojitosti se zdravotní stránkou nošení bot, proto je poslední podkapitola druhé části práce věnována právě vlivu obuvi na chodidlo člověka a případným rizikům spojeným s obouváním. Třetí oddíl textu se zabývá obuvnictvím a působením skutečných zhotovitelů bot v rámci obuvnické výroby s detailním zaměřením na dvacátá léta minulého století, která byla výjimečná nejen silnějším uplatňováním módních tendencí, ale také krizí v obuvnictví, jež se v průběhu let spíše zostřovala.

Téma obuvnictví, výroby bot i vývoji trendů obuvi bylo v odborných monografiích zachyceno jen minimálně, proto si předkládaná práce klade za cíl poutavě představit danou problematiku a poukázat na jedno z nejkrásnějších a nejstarších výrobních odvětví. Bota byla a bude patřit mezi základní potřeby člověka a je jistě dobře, pokud vzroste zájem o poznání její historie i procesu, který za zhotovením obuvi stál.

Résumé

Bachelor thesis titled Shoemaking, trends in footwear and shoe industry of Skutec in the first half of the 20th century describes the development of production of shoes in the last century with a detailed focus on the Twenties. The text is based on an analysis of primary sources especially contemporary press - regional newspapers, fashion magazines and professional shoe sheets. All of these sources provide important information on the progress and evolution of the shoe industry in the period and they are uniquely revealing evidence about the effects of shoemakers' factories and shoemakers within the defined period.

The work is divided into three major separate parts. The first passage brings the deeper history of footwear which began in ancient prehistory as well as primitive man discovered that the shoes will guarantee his feet comfort and protection against injuries of the foot. The second part of the work represents boots not only in terms of the production process itself there is neither omitted action cobbler out the ability to make a pair of shoes. He controlled the arts to attract customers and motivated them to purchase. Detail are also portrayed in fashion trends that began to change significantly with the beginning of the 20th century and has been in the twenties heavily encroached into the shoe. It sure made a few managed to stand up in constituency, thus influencing not only the quality, material, price but also raised by the fashion line. The fashion is also often mentioned in connection with the health aspect of wearing boots because it is the last subchapter second part devoted to the influence of footwear on the foot of man and the potential risks associated with shoeing. The third section of the text deals with shoemaking and Skutec contractors of shoes within the shoe manufacturing industry with a detailed focus on the Twenties of the last century which was exceptional not only stronger application of fashion trends but also a crisis in the shoe industry which over the years rather flared.

Theme shoemaking, footwear and development trends of footwear in specialized monographs were detected only minimally so the present thesis aims at engaging way to introduce the topic and to point out one of the most beautiful and oldest manufacturing industries. The shoe was and will be one of the basic human needs and is certainly well as increase interest in the knowledge of its history and the process that was in the making of shoes.

7. Seznam použitých pramenů a literatury

Sekundární literatura:

ADÁMEK, Karel Václav. *Město Skuč*. Praha : [K.V. Adámek], 1901, 40 s. Bez ISBN.

BURIANOVÁ, Miroslava. *Móda v ulicích protektorátu*. 1. vyd. Praha : Národní muzeum, 2013. 286 s. ISBN 978-80-7036-397-3.

CEKOTA, Antonín. *Geniální podnikatel Tomáš Baťa*. [Toronto] : Sixty-Eight Publishers, 1981. 371 s., [24] s. obr. příl. ISBN 0-88781-109-4.

ČAPKA, František a LUNEROVÁ, Jitka. *1948: Vítězný únor: cesta k převratu*. 1. vyd. Brno : CPress, 2012. 152 s. Zlomové okamžiky. ISBN 978-80-264-0089-9.

DERBALOVÁ, Irena. *Zbožínalectví obuvi a kožené galantérie pro 2. ročník: učební obor prodavač, zaměření na obuv a koženou galanterii*. 1. vyd. Praha : Merkur, 1990, 128 s. Bez ISBN.

KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl první, Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. 2., opr. vyd. Praha : Libri, 2003. 571 s. Dějiny českých zemí. ISBN 80-7277-195-7.

KÁRNÍK, Zdeněk. *Malé dějiny československé (1867-1939)*. 1. vyd. Praha : Dokořán, 2008. 502 s., [24] s. obr. příl. ISBN 978-80-7363-146-8.

KOPTA, Josef: *Nejkrásnější boty na světě*, Praha. 1927. Bez ISBN.

KOSMAS a BLÁHOVÁ, Marie. *Kosmova kronika česká*. 5. vyd., (ve Svobodě 1.). Praha : Svoboda, 1972. 261 s. Členská knihnice. Bez ISBN.

LACINA, Vlastislav. *Zlatá léta československého hospodářství 1918-1929*. 1. vyd. Praha : Historický ústav AV ČR, 2000. 254 s. ,[16] s. obr. příl. Práce Historického ústavu Akademie věd České republiky, Monografie; sv. 17. ISBN 80-7286-000-3.

MOKRÝ, František. *Ševci a boty ve Žďáře*. Ve Žďáře nad Sázavou : Knihovna Matěje Josefa Sychry, 2012, 207 s. ISBN 978-80-903656-4-3.

ORTH, Jan a SLÁDEK František. *Topograficko-statistický slovník Čech*. Praha : Knihkupectví I. L. Kober, 1870. Bez ISBN.

POCHYLÝ, Jaroslav. *Baťova průmyslová demokracie*. 1. vyd. Praha : Utrin, 1990, 134 s., fot. příl. Bez ISBN.

SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze království Českého, díl I Chrudimsko*. Praha, 1882. Bez ISBN.

SOBOTKA, Josef. *Obuv a kožená galantéria*. 3. preprac. vyd. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1985, 234 s. Bez ISBN.

ŠTÝBROVÁ, Miroslava. *Boty, botky, botičky*. Vyd. 1. Praha : NLN, 2009, 244 s. ISBN 978-80-7106-986-7.

UCHALOVÁ, Eva. *Česká móda 1918-1939*. Praha : Uměleckoprůmyslové muzeum, 1996. 117 s. ISBN 80-7033-424-X.

VORÁČEK, Emil. *Dějiny Skutče*. Skuteč [i.e. Pardubice] : Radek Drahný, 2011, 433 s. ISBN 978-80-903734-6-4.

Elektronické a internetové zdroje

Ottova encyklopedie obecných vědomostí na CD-ROM: vyhledávání v plných textech Ottova slovníku naučného (1888-1909) [online]. Ottovo nakladatelství, 2007. ISBN 80-7181-006-1.

<http://muzeum.skutec.cz/>

Primární literatura:

Pamětní knihy

JETMAR, Václav. *Pamětní kniha města Skuteč 1835 – 1939*. Skuteč : 1835 – 1939.

JETMAR, Václav a Jan SEDLÁK. *Pamětní kniha pro město Skuteč 1457 – 1937*. Skuteč : 1915 – 1971.

JETMAR, Václav. *Pamětní kniha Skutče II 1926 – 1937*. Skuteč : 1926 – 1937.

JANDÍK, Jan. *Pamětní kniha města Skutče díl první (I.) 1888 – 1954*. Skuteč : 1948 – 1954.

SEDLÁK, Jan. *Kronika Skuteč, zachycující období 1457 – 1946*. Skuteč : 1941 (?) – 1980.

Kroniky jsou uloženy v SOkA Chrudim, v digitalizované formě dostupné na stránkách archivu – URL: <<http://vychodoceskearchivy.cz/chrudim/ebadatelna/e-badatelna-mista/>>

Dobová periodika:

Časopisy

Gentleman: revue moderního muže. Královské Vinohrady : J. Boš, 1924-1930. 1x měsíčně.
r. 1929: č. 3

Vkus: módní list elegantních žen. Praha : Melantrich, 1934-1944. 1x měsíčně.
r. 1941: č. 4; č. 10

List paní a dívek. Praha : Rodina, 1924-1943. 1x týdně.
r. 1940: č. 838

Regionální tisk

Vpřed: Hospodářský a politický týdeník československé živnostenské obchodní strany středostavovské pro župu pardubickou. Pardubice, 1925 – 1930. 1x týdně.

r. 1926: č. 26

r. 1927: č. 33

r. 1928: č. 8; č. 9; č. 48

r. 1929: č. 6; č. 27; č. 38

Středostavovský buditel: týdeník československé živnostensko-obchodní strany středostavovské pro župu pardubickou. Chrudim : Československá živnostensko-obchodní strana středostavovská, 1922-1926.

r. 1924: č. 24

Bratrství: list československé strany socialistické. Česká Třebová : Jaroslav Novotný, 1919-1948.

r. 1927: č. 3; č. 7; č. 34

r. 1929: č. 17 – 18

Hlasy východočeské: list svobodomyšlný. Chrudim : Josef Meduna, 1901-1935.

r. 1924: č. 33

Východ : list Československé národní demokracie pro východní Čechy. Pardubice : Společnost pro vydávání časopisu Východ, 1918-1939.

r. 1931: č. 7; č. 45

Obzor Chrudimska: orgán československé sociálně demokratické strany dělnické v kraji chrudimském pro okres Chrudim, Nasavrky, Hlinsko, Skuteč, Polička. Chrudim : Sociálně demokratická strana dělnická, 1923-1938.

r. 1924: č. 39

Odborný obuvnický tisk

Český obuvník: se vzorkovou a stříhovou přílohou. Praha : Jakub Spurný, 1895-1941. 2x měsíčně.

r. 1920: č. 15; č. 16; č. 17; č. 18; č. 19; č. 20; č. 22

r. 1925: č. 2; č. 5; č. 6; č. 7; č. 11; č. 18; č. 21; č. 23; č. 24

r. 1926: č. 1; č. 2; č. 3; č. 4; č. 5; č. 9; č. 11; č. 14; č. 17; č. 18; č. 25

r. 1927: č. 2; č. 3; č. 5; č. 8; č. 10; č. 23

r. 1928: č. 5; č. 9; č. 23

r. 1929: č. 2; č. 4; č. 5; č. 6; č. 11; č. 12; č. 13; č. 19; č. 22; č. 23

r. 1931: č. 5; č. 10; č. 11; č. 22; č. 23

Obuvnické listy: orgán členů společenstva obuvníků pražských, žižkovských, karlínských a smíchovských. Praha : O. Vrána.

r. 1920: č. 1; č. 5; č. 8; č. 10; č. 17; č. 24 – 25; č. 27; č. 28; č. 36; č. 37; č. 38 – 39; č. 42 - 43

r. 1921: č. 2; č. 4 – 5; č. 8; č. 10; č. 22; č. 23 – 24; č. 29 – 30; č. 33

r. 1922: č. 1; č. 2; č. 5 – 6; č. 7; č. 9; č. 10; č. 11 – 12; č. 13; č. 20 – 21; č. 25; č. 27; č. 34 - 35

r. 1923: č. 1; č. 2; č. 6 – 7; č. 10; č. 12 – 13; č. 15; č. 20 – 21; č. 28; č. 30; č. 33 – 34; č. 36

r. 1924: č. 7; č. 8; č. 9; č. 10; č. 14; č. 15; č. 19; č. 21; č. 22 – 23; č. 25; č. 26; č. 32

r. 1925: č. 4

r. 1927: č. 2; č. 6; č. 9; č. 14 – 15; č. 27; č. 34;

r. 1928: č. 1; č. 2; č. 5; č. 9 – 10; č. 18 – 19; č. 20; č. 22

Prameny ze SOA Zámorsk

Státní oblastní archiv. *Čeněk Chour a spol., továrna na obuv*, Skuteč, 1946-1950.

Jehlička Jaroslav, továrna na obuv Tatra, Skuteč, 1945-1949.

Josef Kusý, továrna na obuv, Skuteč, 1929-1949.

Josef Tříška, továrna na obuv, Skuteč, 1944-1949.

Karel Kusý a syn, továrna na obuv, Skuteč, 1939-1949.

Novotný Josef, továrna na obuv, Skuteč, 1941-1948.

Prameny z fondu muzea Skuteč

HLINECKÝ, Antonín. *Město Skuteč*, 1902.

Katalog okresní hospodářsko-průmyslové výstavy ve Skutči. Vysoké Mýto : Knihtiskárna V. Klofáč a Boček, 1908.

JETMAR, Václav a kol. *Vysokomýtsko. Vlastivědné čtení o okrese vysokomýtském a skutečském.* 1931.

Skuteč, brožura města. Chrudim : Slsch Color, 1994. 20 s.

VYSOKÝ, Bedřich, ed. *Obuvnické modelářství.* V Praze : I.L. Kober, [1924]. 95 s. Věděním k blahobytu; sv. 6.

VYSOKÝ, Karel, ed. *Rukověť učně obuvnického.* Praha : I.L. Kober, [1928]. 67 s., 2 l. Věděním k blahobytu; [sv.] 34.

Návrhy a kresby pro dámskou obuv 20. léta 20. století. Inv. číslo 16442/1-56.

Návrhy dámské obuvi 20. léta 20. století. Inv. číslo 16443.

Návrhy na dámskou obuv 20. léta 20. století. Inv. číslo 16444.

8. Přílohy

Seznam příloh:

Příloha č. 1: Obuvnické nástroje. Obuvnické nástroje. *Obuvnické listy*. 20. 1. 1922, č. 2, s. 4 – 5.

Příloha č. 2: Obuvnické názvosloví. Názvosloví obuvnické. *Český obuvník*. 10. 3. 1928, č. 5, s. 13 – 14.

Příloha č. 3: Směrnice pro obuvníky. Několik směrnic pro obuvníky. *Český obuvník*. 25. 12. 1925, č. 24, s. 7.

Příloha č. 4: Střihy obuvi.

Obr. 1: Zimní pánská polobotka. Obrazová příloha. *Obuvnické listy*. 30. 12. 1922, č. 36.

Obr. 2: Dámská kombinovaná polobotka. Obrazová příloha. *Obuvnické listy*. 20. 5. 1924, č. 14.

Obr. 3: Dámský střevíc. Muzeum Skuteč: *Návrhy a kresby pro dámskou obuv 20. léta 20. století*. Inv. číslo 16442/1-56.

Obr. 4: Pánská polobotka – střih. Obrazová příloha. *Obuvnické listy*. 15. 8. 1924, č. 22 – 23.

Obr. 5: Pánská polobotka. Tamtéž.

Obr. 6: Obrázkový model. Muzeum Skuteč: *Návrhy a kresby pro dámskou obuv 20. léta 20. století*. Inv. číslo 16442/1-56; 16443; 16444.

Obr. 7: Model dámské polobotky. Tamtéž.

Obr. 8: Dámský střevíc. Muzeum Skuteč: *Návrhy a kresby pro dámskou obuv 20. léta 20. století*. Inv. číslo 16442/1-56; 16443; 16444.

Obr. 9: Dámská botka na vysokém podpatku. Tamtéž.

Obr. 10: Pánský apartní střevíc. Obrazová příloha: *Český obuvník*. Únor 1929, č. 4.

Obr. 11: Moderní pánská polobotka. Obrazová příloha: *Český obuvník*. 10. 6. 1931. č. 11.

Příloha č. 5: Ukázka inzerce v dobovém tisku

Obr. 1: Inzerce na Skutečské firmy. *Bratrství: list československé strany socialistické*. Česká Třebová : Jaroslav Novotný. 1. 5. 1929, č. 17 – 18.

Obr. 2: Originální upozornění na podpatky. *Obzor Chrudimska*. 11. 9. 1924, č. 39.

Příloha č. 6: Fotografie dobové obuvi

Obr. 1: Pánské polobotky. Expozice obuvnictví. Městské muzeum Skuteč, autorská fotografie.

Obr. 2: Dámské střevíčky. Tamtéž.

Obr. 3: Dámský střevíc s pletenou špičkou. Expozice obuvnictví. Městské muzeum Skuteč, [cit. 3. 6. 2014], foto URL: <<http://muzeum.skutec.cz/expozice-obuvnictvi/>>

Obr. 4: Dámské střevíčky. Expozice obuvnictví. Městské muzeum Skuteč, autorská fotografie.

Příloha č. 1: Obuvnické nástroje⁴⁴⁶

Obuvník při své práci užíval různorodé nástroje, které mu významně pomáhaly při zhotovování obuvi. Každý správný výrobce bot se o své vybavení řádně staral, pečlivě jej ukládal, aby se nepoztrácelo nebo nepřišlo dlouhodobě do styku s vodou a jinými látkami, které by mohly zapříčinit korozi kovových částí či hnilobu dřevěných rukojetí. V dílnách bylo zvykem, že si své vlastní nářadí nosil každý dělník sám. Mezi základní náčiní obuvníka patřily:

Kladivo	prostředně velké, s ocelovou peckou (hladká a čistá, jinak poškodí kůži)
Kleště přetahovací	jedny obyčejné a jedny úzké s ohnutou hubičkou na přetahování špiček. Oboje mají ocelová hlavy, zuby rovné a hladké, aby netrhaly povrch ani podšívku.
Kleště štípací	ne moc velké. Ostré, ocelové.
Hák	na vytahování kopyt, ostře zahnutý, aby z dírky nevyjžděl a dlouhý tak, aby se dostal do holeňové boty.
Přítahovací řemeny	dva, jeden na obyčejnou práci, jeden plátěný, na práci bílou i barevnou.
Deska holeňová	tzv. zadek, na oškrabování přípravy spodkové: tvrdá.
Klepátko	dřevěné, na vyklepávání podešve, které musí mít plochu úplně hladkou (jinak poškodí líc podešve).
Pilníky	jeden velký plochý na nýtky, jeden malý trojhranný na ostření krajáku a jednu kolekci pilniček malých, tj. kulatý, čtyřhranný, trojhranný a placatý na upravení železných hranítek. Jeden ostnatý pilník na hrany kolem

⁴⁴⁶ Údaje čerpány z: Obuvnické nástroje. *Obuvnické listy*. 20. 1. 1922, č. 2, s. 4 – 5.

	podešve. Všechny ocelové, ostré, jemně sekané.
Krajáky	jeden prohnutý na kosení svršků, stále s vypouklým ostřím. Jeden obyčejný, ostře špičatý, ne tuze široký. Jeden úzký rovný, na přikrajování a jednu žabku na krájení spodkových kůží, vše z dobré ocele.
Nůžky	na stříhání podšívky a vrchní kůže.
Dirkačky	čtyři, a to: jednu na kolíčky a jednu obyčejnou na šněrování, malé obyčejné na sešívání vysokých bot a lehčí šití, ohnuté ploché na ošívání rámu, ohnuté, ze stran zploštělé na prošívání spodku a úplně rovné, tzv. sedlářské na rovné šití. Všechny ostře špičaté, ale hrany hladké, aby neřezaly.
Kostka	na jedné straně s úzkou špicí, všude hladká.
Odjímáček	ostrý, dobře zahnutý, aby v ohbí bezpečně odjímal.
Vyjímáček	jeden rovný na odřezávání hrany rámu na stehování, jeden prohnutý na vyříznutí spojky při šití vysokých bot.
Hranítka	a to od nejslabšího až do nejsilnějšího, s malou hranou na boty zaklepané, to samé větší s hranou na práci stehovanou. Hranítka kulatá na ohbí, slabé a silnější a hranítka kolem podpatku, jedno rovné na podpatek nízký a jedno hodně skloněné na podpatek vysoký.
Ocilku	s držadlem na pálení spodku.
Škrabák	na spodkovou přípravu, slabý, ostrý.
Stehovníky	různé síly a velikosti, vesměs zahnuté k nártu, vyhlazené, aby neřezaly rám a nepoškodily nárt.

Rádlíky	jeden široký a jeden úzký, rovně, avšak volně běžající.
Kartáček	ostrý na leštění stehů a dva štětce na barvení spodku.
Kahánek	lihový na pálení, dobře uzavřený.
Centimetr	který se netáhne, s dobře znatelnými čísly.
Pravítko	rovné, úhloměr, dvě desky lipové, jedna na krájení vršků, jedna na spodky.
Desky	na narážení vysokých bot a půlbot.
Valchy	na valchování, nejlépe z tvrdého dřeva.
Koník	na lepení obsádek, oblý v krčku, aby vrch dobře padnul.
Napínače	na obuv, dva páry pánských, dva dámských a jeden dětských. Nejlépe třídílné, dřevěné.

Příloha č. 2: Obuvnické názvosloví⁴⁴⁷

Mezi obuvníky kolovala řada zajímavých, pro nás dnes již ve většině případů neznámých, výrazů, které původně pocházely z cizích jazyků, avšak zdejší obuvníci je přejali a používali ve své běžné mluvě. Unikátní přehled těchto názvosloví byl uveřejněn v odborném periodiku Český obuvník, z něhož je také vyňata následující ukázka náhodně vybraných obuvnických pojmů řazených dle abecedy:

Zkomolený výraz	Původní slovo	Český ekvivalent
Ampus	der Amboss	kovadlinka
Ausrašple	die Ausraspel	zahnutý struhák
Biřtle	die Würstel	řemínek
Branzoul	die Brandsohle	stélka
Cvek	der Zweck	cvok
Cvikat	zwicken	přetahovat
Cvišn	das Zwischenstück	vložka
Drátštyfle	der Drahtstift	drátěné nýtky
Fajrum	der Feierabend	po práci
Fičírung	die Verzierung	ozdoba
Filc	der Filz	plst'
Flokovat	pflöcken	kolíčkovat
Fóršisik	schräg	šikmo
Foršup	das Vorschuh	podšití
Fumlík	die Fummel	hranítka (široké)
Futro	das Futter	podšívka
Glanc	der Glanz	lesk
Glóspapír	der Glaspapier	skelný papír (tříč)
Heftovat	heften	sešít (sestehnout)
Holpštýble	die Halbstiefel	poloboty
Klečtekl	der Glättstöckel	hladítka na podpatky
Klenk	das Gelenk	přehyb (ohbí)
Knejp	der Kneif	kraják

⁴⁴⁷ Údaje čerpány z: Názvosloví obuvnické. *Český obuvník*. 10. 3. 1928, č. 5, s. 13 – 14.

Komočů	die Comodeschuhe	domáci střevíce
Kramflek	der Brandfleck/der Absatz	podpatek
Kunčoft	die Kundschaft	zákazník
Lagírky	die Lackstiefel	lakýrky
Majzlík	der Meissel	dlátko
Mašina	die Maschine	stroj
Pankl	das Bankel	pracovní stoleček
Pertle	das Börtchen	tkanička
Pop	die Pappe	maz
Pucovat	putzen	cídit
Rašple	die Raspel	struhák
Sešerfovát	schärfen	zkosit
Šněrovát	schnüren	utahovati
Šrekou	schräg	šikmo
Štýflák	der Stiefellack	lak
Štych	der Stich	steh
Štývlety	die Stiefletten	perka (botky)
Tuplovát	doppeln	podrážet
Vandr	in die Fremde	na zkušenou
Vercajk	das Werkzeug	nástroj, nářadí
Verpánek	die Werkbank	pracovní stoleček
Veřtat	die Werkstatt	dílna
Viksovát	wichsen	leštit
Vorašplovát	raspeln	přistrouhat
Voštyftlovát	stiften	onýtkovat
Vyklospapírovát	mit Glaspapier reiben	vytřítí
Ženglička	die Senkelnadel	návlečka

Příloha č. 3: Směrnice pro obuvníky⁴⁴⁸

Pokud chtěl být obuvník úspěšný na poli své výtěžné činnosti, snažil se vynaložit veškeré úsilí, aby se mu dařilo co možná nejlépe. Jelikož v dané době, tedy 20. letech 20. století, panovala v obuvnické výrobě složitá situace, bylo poměrně těžké dosáhnout výraznějších a především kladných výsledků. V odborném tisku se často objevovaly tipy, jak správně podnikat a nenechat se smést tvrdou konkurencí – následujících třináct směrnic mělo zajistit tehdejším výrobcům obuvi úspěšnost, alespoň dle redakce odborného periodika Českého obuvníka.

- 1.) Zajisti se, pokud se týče dodací doby proti nezviněnému zdržování dodávky těmito vyhraženými klausulemi: Dodržuji dodací termíny, avšak s výhradou těchto možných poruch v mém závodě: vypuknutí stávků nebo nedostatek dělníků, pohromy, způsobené vyšší mocí nebo jakékoliv jiné nepředvídané překážky.
- 2.) Potvrď každou zakázku písemně.
- 3.) Při vypočítávání prodejní ceny považ také vždy na výrobní náklad.
- 4.) Buď spořivým v používání materiálu a nezapomeň započítati každé zakrojení, případně odpadky.
- 5.) Mysli na veškeré přípravy, byť by se ti zdály i sebe nepatrnější, neboť představují v celku dosti značné jmění.
- 6.) Pracuj se svým pracovním náradím a svými stroji racionelně.
- 7.) Snaž se, abys vypočítal, pokud možno přesně pracovní dobu, napiš skutečnou pracovní dobu na každý výrobek, zkoumej takto své předchozí odhadnutí doby a třib tím svou odhadní zdatnost.
- 8.) Vypočti svou přiměřenou výtěžkovou přírážku k vyrovnání svého obchodního risika.
- 9.) Nezapomeň připočíst ke své prodejní ceně též daň z obratu a případně daň přepychovou. Daň z obratu není obsažena v položce za výdaje. Na účtu nesmí býti ale daň z obratu zvlášť zaúčtována.

⁴⁴⁸ Doslovný přepis z: Několik směrnic pro obuvníky. *Český obuvník*. 25. 12. 1925, č. 24, s. 7.

10.) Při malé práci žádej, aby ti byla zaplacená hotově, při větších vyhotov ihned účet a číň nátlak na jeho brzké zapravení. Neučíň-li tak, vypisuješ-li měsíčně nebo dokonce čtvrtletně účet, pak nedaruješ pouze svůj zisk, nýbrž musíš k tomu přidati i skutečné výdaje.

11.) Musíš-li převzít větší práce na pevné ceny za materiál, pak požaduj cenu za spotřebitelný materiál jako splátku a ihned ji využij.

12.) Nedej se za žádné podmínky zlákat na dodržení nějaké zabezpečující sumy, buď ale zavázán k pracovnímu výkonu bez jakékoli námitky, která však odpovídá dobré pověsti řemesla.

13.) Obsluž své zákazníky rychle, přívětivě a přesně.

Příloha č. 4: Střihy obuvi

Jak již bylo v práci připomínáno, modelářství neboli vzorkařství hrálo důležitou roli v procesu výroby bot. Tato činnost se týkala jak rukodělných výrobců, tak továren, správný a moderní střih byl základním předpokladem pro vytvoření dobré obuvi.

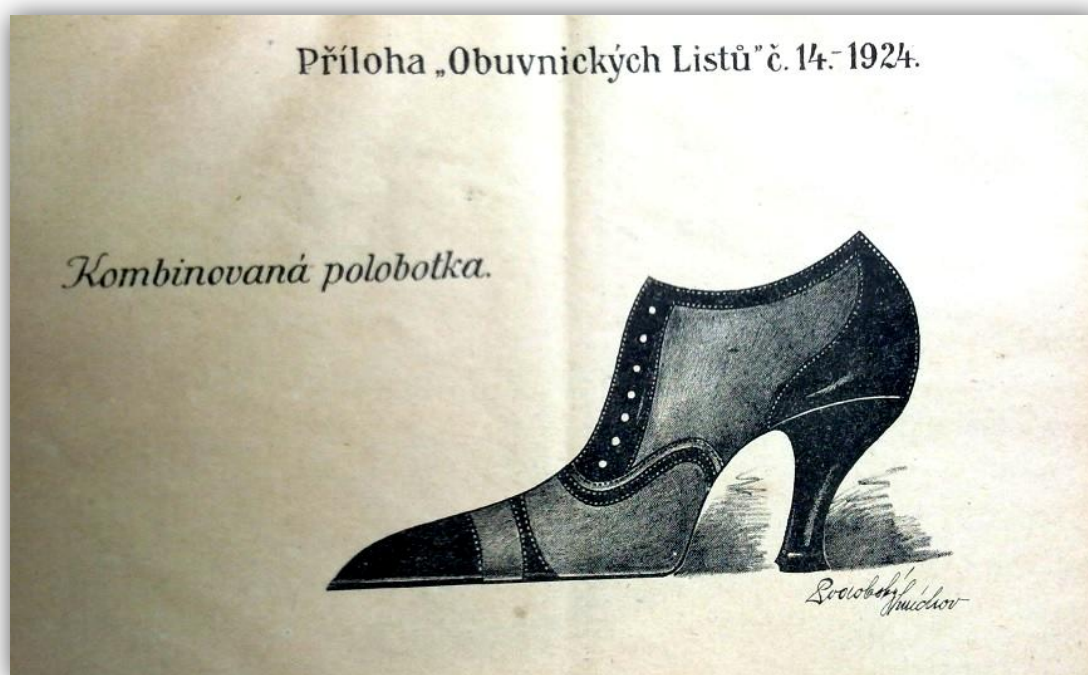
Střihy na obuv byly běžnou součástí dobového obuvnického tisku a těšily se ohromné oblibě u výrobců bot. Samotný střih býval doplněn také obrázkem, který představoval výslednou botku, jež měla po aplikaci daného vzorku vzniknout. Tato vyobrazení jsou pro nás důležitým pramenem pro poznání podoby tehdejší obuvi.

Obř. 1: Zimní pánská polobotka tzv. „pohorka“, široký americký typ, holénka z látky, r. 1922⁴⁴⁹

⁴⁴⁹ Obrazová příloha. *Obuvnické listy*. 30. 12. 1922, č. 36.

Obr. 2: Dámská kombinovaná polobotka, model pro rok 1924⁴⁵⁰

Obr. 3: Dámský střevíc, kombinovaný s černým ševrem, 20. léta 20. století, Skuteč⁴⁵¹

⁴⁵⁰ Obrazová příloha. *Obuvnické listy*. 20. 5. 1924, č. 14.

⁴⁵¹ Muzeum Skuteč: *Návrhy a kresby pro dámskou obuv 20. léta 20. století*. Inv. číslo 16442/1-56.

Obr. 4: Pánská polobotka – střih, r. 1924⁴⁵²

Obr. 5: Pánská polobotka – kombinovaná, předpokládaná podoba modelu dle střihu výše⁴⁵³

⁴⁵² Obrazová příloha. *Obuvnické listy*. 15. 8. 1924, č. 22 – 23.

Obr. 6: Obrázkový model z katalogu návrhů firmy F. L. POPPER Chrudim, dámský metalický páskový střívěček, 20. léta 20. století⁴⁵⁴

Obr. 7: Model dámské polobotky, z hnědého boxcalfu, kombinovaný, kožený podpatek, 20. léta 20. století⁴⁵⁵

⁴⁵³ tamtéž

⁴⁵⁴ Muzeum Skuteč: *Návrhy a kresby pro dámskou obuv 20. léta 20. století*. Inv. číslo 16442/1-56; 16443; 16444.

⁴⁵⁵ tamtéž

Obr. 8: Dámský střevíc, náložka z bílého nubuku (useň sametového povrchu), zdobený protloukáním, šitý, 20. léta 20. st.⁴⁵⁶

Obr. 9: Dámská botka na vysokém podpatku, zdobená žlutými kroužky a hranolky, z hnědého boxcalfu, 20. léta 20. století⁴⁵⁷

⁴⁵⁶ Muzeum Skuteč: Návrhy a kresby pro dámskou obuv 20. léta 20. století. Inv. číslo 16442/1-56; 16443; 16444.

⁴⁵⁷ tamtéž

Obr. 10: Pánský apartní střevíc, jednobarevný, zdoben bohatým vysekáváním, náročnější na výrobu, krátké šněrování, novinka r. 1929⁴⁵⁸

Obr. 11: Moderní pánská polobotka, jednobarevná, zdobená vysekáváním, vhodná pro letní nošení, r. 1931⁴⁵⁹

⁴⁵⁸ Obrazová příloha: *Český obuvník*. Únor 1929, č. 4.

⁴⁵⁹ Obrazová příloha: *Český obuvník*. 10. 6. 1931. č. 11.

Příloha č. 5: Ukázka inzerce v dobovém tisku

Obr. 1: Inzerce na Skutečské firmy, r. 1929⁴⁶⁰

Bl. Pfanové, Skuteč
na náměstí.

Uhlí - dříví
V každém množství nejlevněji dodá
JAROSLAV NOVOTNÝ, SKUTEČ,
u nového nádraží.

Velký sklad různých značek
Prodává i opravuje
nejlevněji a dobře.

**Plakáty
tiskopisy**
dodá knihtiskárna
Jaroslav Severín,
Skuteč, náměstí.

**Továrna na obuv
K. KUSÝ, SKUTEČ**

Doporučujeme
**osobní
autodopravu**
Ant. Jindry, Skuteč,
náměstí, živnostní záložna.

**LÉKÁRNA
ve Skutči.**
Sklad minerálních vod.
Veškeré obvazy a toaletní
potřeby. Medicinální vína.

**Dámské prádlo
ložní, stolní, záclony**
Leopold Eisner ve Skutči.
Výroba ručního vyšívání.

**Továrna
na obuv
Hošpes Frant.,
Skuteč.**

**Kupujte prvotřídní obuv
Modéle de Paris**
Továrna na obuv Jaromír Brzokoupl,
Skuteč ČSR.

**Když drožku,
tak Motýčku!**
Osobní a rychlá nákl. autodoprava, Skuteč.

Obr. 2: Originální upozornění na podpatky a podešve zn. Berson, 1924⁴⁶¹

Mícha a mozek
se při chůzi stále ořísají, od toho pochází
bolesť v kříži a hlavy při delších, namáhavých
pochodech. Těmito ořesům možno předejiti,
opatříte-li si **gumové podpatky**
a **podešve BERSON**; chůze stane
se pružnou a odlehčile patě.

⁴⁶⁰ Bratrství: list československé strany socialistické. Česká Třebová : Jaroslav Novotný. 1. 5. 1929, č. 17 – 18.

⁴⁶¹ Obzor Chrudimska. 11. 9. 1924, č. 39.

Příloha č. 6: Fotografie dobové obuvi

Obr. 1: Pánské polobotky, usňové, kombinované, 20. léta 20. století, výrobcem Josef Kunc Skuteč⁴⁶²

Obr. 2: Dámské střevičky, usňové, 20. léta 20. století, výrobcem Tilla - výroba jemné obuvi Skuteč⁴⁶³

⁴⁶² Expozice obuvnictví. Městské muzeum Skuteč, autorská fotografie.

⁴⁶³ tamtéž

Obr. 3: Dámský střevíc s pletenou špičkou, Skuteč 20. léta 20. století⁴⁶⁴

Obr. 4: Dámské střevičky, večerní společenská obuv, svršek splétán – pásky ze stříbrného nebo zlatého dracounu, Heřmanův Městec/Holice, 20. léta 20. století⁴⁶⁵

⁴⁶⁴ Expozice obuvnictví. Městské muzeum Skuteč, [cit. 3. 6. 2014], foto URL: <http://muzeum.skutec.cz/expozice-obuvnictvi/>

⁴⁶⁵ Expozice obuvnictví. Městské muzeum Skuteč, autorská fotografie.